UTCC
LAW Journal
วารสารวิชาการคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
Vol. 18, No. 1 (2026): June

Rethinking Legal in Digital, Administration and Sports Contexts

School of Law, University of the Thai Chamber of Commerce (UTCC)
ISSN 2229-1105

UTCC Law Journal

วารสารวิชาการคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

ปีที่ 18 ฉบับที่ 1 (มิถุนายน 2569)

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
School of Law, University of the Thai Chamber of Commerce

กองบรรณาธิการ

ที่ปรึกษากองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์พิเศษ สิทธิโชค ศรีเจริญ

ศาสตราจารย์วิโรจน์ เลาหะพันธุ์

อาจารย์ชัยวัธ มะระพฤกษ์วรรณ

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร. วีณา อนุสรณ์เสนา	คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

คณะกรรมการกองบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ณัชพงษ์ สำราญ	คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.พล ธีรคุปต์	สำนักงานกฎหมายกรมสรรพากร
ศาสตราจารย์ ดร.ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ์	อดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
ดร.วัชระ เนติวณิชย์	ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง
ศาสตราจารย์ ทัชชมัย ทองอุไร	คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พตท.ดร. สุธี เอี่ยมเจริญยิ่ง	รองผู้กำกับการ กลุ่มงานกฎหมาย กองกฎหมาย สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
คึกฤทธิ์ สิงหพ	ผู้จัดการฝ่ายกำกับดูแลการปฏิบัติตามกฎระเบียบสายงานบริหารความเสี่ยงและควบคุมการปฏิบัติงานธนาคารซูมิโตโม มิตซุย แบงค์กิ้ง ประเทศไทย

ผู้ช่วยกองบรรณาธิการวารสารวิชาการ

นางสาวสุรีย์พร ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

นักศึกษาช่วยงานกองบรรณาธิการวารสารวิชาการ

นางสาวกัญญารัตน์ หัตถา

นางสาวปสุตา เอ่งฉ้วน

นางสาวพัณลดา ทองประไพ

นางสาวศศิวรรณ สุทธาชีพ

นางสาวสีรุ้ง ภู่กระฉัตร

นายพชร ฤทธิ์เรืองนาม

เกี่ยวกับวารสาร

วัตถุประสงค์

วารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มีความยินดีที่จะรับบทความของผู้เขียนที่เป็นบทความประเภท บทความวิจัย (Research Paper) และบทความวิชาการ (Academic Paper) จากอาจารย์ประจำ นักวิชาการ นักวิจัยและผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานิติศาสตร์โดยนำเสนอบทความเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ ผลงานวิชาการที่ส่งมาให้พิจารณาต้องไม่เคยเผยแพร่ในสิ่งพิมพ์อื่นใดมาก่อน และต้องไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น

นโยบายและขอบเขตการตีพิมพ์

กองบรรณาธิการวารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มีความยินดีที่จะรับบทความของผู้เขียนที่เป็นบทความประเภท บทความวิจัย (Research Paper) และบทความวิชาการ (Academic Paper) จากอาจารย์ประจำ นักวิชาการ นักวิจัยและผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานิติศาสตร์โดยนำเสนอบทความเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ ผลงานวิชาการที่ส่งมาให้พิจารณาต้องไม่เคยเผยแพร่ในสิ่งพิมพ์อื่นใดมาก่อน และต้องไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น

การละเมิดลิขสิทธิ์ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้ส่งบทความโดยตรง บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ต้องผ่านการพิจารณากลั่นกรองคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิเป็นจำนวน 3 ท่านต่อ 1 บทความและได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ

ข้อความที่ปรากฏภายในบทความของแต่ละบทความที่ตีพิมพ์ในวารสารวิชาการเล่มนี้ เป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียนแต่ละท่าน ไม่เกี่ยวข้องกับคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย และคณาจารย์ท่านอื่น ๆ ในมหาวิทยาลัยฯ แต่อย่างใด ความรับผิดชอบด้านเนื้อหาและการตรวจร่างบทความแต่ละบทความเป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน หากมีความผิดพลาดใด ๆ ผู้เขียนแต่ละท่านจะต้องรับผิดชอบบทความของตนเองแต่ผู้เดียว

เพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาการ กองบรรณาธิการยินดีให้นำบทความในวารสารฯไปเผยแพร่ต่อได้ โดยผู้เผยแพร่ต้องระบุอ้างอิงแหล่งที่มา “วารสารวิชาการคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย” และชื่อผู้เขียนอย่างชัดเจน

ผู้ประสงค์จะส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย สามารถส่ง Online ที่ https://so20.tci-thaijo.org/index.php/utcclawjo ทั้งนี้ผู้เขียนต้องกรอกรายละเอียดให้ครบถ้วนในระบบการส่งบทความ Online

บทบรรณาธิการ

วารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ปีที่ 18 ฉบับที่ 1 มิถุนายน 2569 ฉบับนี้ นำเสนอชุดบทความที่สะท้อนความเปลี่ยนแปลงสำคัญของกฎหมายร่วมสมัยในบริบทที่เศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกำลังเคลื่อนตัวอย่างรวดเร็ว ประเด็นทางกฎหมายที่เคยถูกพิจารณาอยู่ภายใต้กรอบดั้งเดิม ไม่ว่าจะเป็นสัญญา เอกสารทางการค้า การอนุญาโตตุลาการ การกำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การคุ้มครองสาธารณสุข หรือการค้าระหว่างประเทศ ต่างกำลังถูกท้าทายให้ต้องปรับตัวต่อความซับซ้อนของโลกยุคใหม่

บทความในฉบับนี้เปิดพื้นที่ให้เห็นว่ากฎหมายมิได้ทำหน้าที่เพียงกำหนดสิทธิ หน้าที่ หรือความรับผิดเท่านั้น หากยังเป็นโครงสร้างพื้นฐานสำคัญของการสร้างความเชื่อมั่น การจัดสรรความเสี่ยง และการกำกับกิจกรรมที่มีลักษณะข้ามพรมแดนและพึ่งพาเทคโนโลยีมากขึ้น บทความว่าด้วยใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของการเชื่อมโยงกฎหมายต้นแบบ มาตรฐานทางเทคนิค และกลไกภาคอุตสาหกรรม เพื่อผลักดันการค้าดิจิทัลระหว่างประเทศ ขณะที่บทความเกี่ยวกับสัญญาอัตโนมัติทั้งในบริบทสหภาพยุโรปและกฎหมายซื้อขายของไทย ชวนให้ตั้งคำถามต่อหลักการพื้นฐานของกฎหมายสัญญา โดยเฉพาะเรื่องเจตนา ความสำคัญผิด และการจัดสรรความเสี่ยงเมื่อการตัดสินใจทางธุรกรรมเกิดขึ้นผ่านระบบอัตโนมัติ

นอกจากนี้ วารสารฉบับนี้ยังนำเสนอประเด็นกฎหมายเฉพาะทางที่มีนัยสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม บทความเกี่ยวกับหลัก Kompetenz-Kompetenz ในศาลอนุญาโตตุลาการทางการกีฬา แสดงให้เห็นบทบาทของสถาบันระงับข้อพิพาทเฉพาะทางในระดับสากล ส่วนบทความว่าด้วยระบบนิเวศธุรกิจดาวเทียมวงโคจรต่ำของประเทศไทย ชี้ให้เห็นความจำเป็นของกรอบกฎหมายที่ชัดเจนและบูรณาการมากขึ้น เพื่อรองรับกิจกรรมอวกาศสมัยใหม่ การลงทุน นวัตกรรม และความรับผิดในกิจกรรมที่มีความเสี่ยงสูง

ในอีกด้านหนึ่ง บทความเกี่ยวกับพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2568 และกฎหมายลำดับรองที่เกี่ยวข้อง สะท้อนความท้าทายของการบังคับใช้กฎหมายที่ต้องรักษาดุลยภาพระหว่างเป้าหมายด้านสาธารณสุข ความเป็นธรรมต่อผู้ประกอบการ และความชัดเจนในการใช้อำนาจของรัฐ ขณะเดียวกัน บทความเกี่ยวกับกฎหมายบรรจุภัณฑ์และขยะบรรจุภัณฑ์ของสหภาพยุโรป หรือ PPWR แสดงให้เห็นว่ากฎหมายสิ่งแวดล้อมของต่างประเทศอาจส่งผลโดยตรงต่อ

ผู้ประกอบการไทยในห่วงโซ่อุปทานโลก และทำให้การปฏิบัติตามมาตรฐานด้านความยั่งยืนกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญของความสามารถในการแข่งขัน

ท้ายที่สุด บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง *กฎหมายระหว่างประเทศ: ความรู้ฉบับพกพา* ช่วยเติมมิติทางความคิดให้แก่ผู้อ่าน โดยชวนกลับมาพิจารณาความสำคัญของกฎหมายระหว่างประเทศในช่วงเวลาที่ระเบียบโลกและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกำลังเผชิญความไม่แน่นอน การทำความเข้าใจกฎหมายระหว่างประเทศจึงมิใช่เพียงเรื่องของนักกฎหมายเฉพาะทาง หากเป็นความรู้พื้นฐานที่ช่วยให้มองเห็นตำแหน่งแห่งที่ของกฎหมายไทยในโลกที่เชื่อมโยงกันมากขึ้น

กองบรรณาธิการหวังว่าวารสารฉบับนี้จะเป็นพื้นที่ทางวิชาการที่ช่วยกระตุ้นการตั้งคำถาม การแลกเปลี่ยนความเห็น และการพัฒนาความรู้ทางนิติศาสตร์ให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบัน ทั้งในเชิงทฤษฎี การตีความกฎหมาย การออกแบบนโยบาย และการบังคับใช้กฎหมายในทางปฏิบัติ

กองบรรณาธิการขอขอบคุณผู้เขียนทุกท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิผู้ประเมินบทความ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่ร่วมกันทำให้วารสารฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อคณาจารย์ นักวิชาการ นักศึกษา ผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมาย ผู้กำหนดนโยบาย และผู้อ่านทุกท่านที่สนใจพัฒนาการของกฎหมายในสังคมร่วมสมัย

กองบรรณาธิการ

วารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

บทความหรือข้อความคิดเห็นใด ๆ ที่ปรากฏในวารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยหอการค้าไทยเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนโดยเฉพาะคณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยหอการค้าไทยและบรรณาธิการไม่จำต้องเห็นด้วยหรือร่วมรับผิดชอบใด ๆ

วารสารวิชาการคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

ปีที่ 18 ฉบับที่ 1 (มิถุนายน 2569)

สารบัญ

บทความทางวิชาการ

การตั้งค่าBeyond MLETR: ช่องว่างกฎหมายกับการขับเคลื่อนใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์ 1
พัชรี พิชณุษากร
กฎหมายเกี่ยวกับสัญญาอัตโนมัติในสหภาพยุโรป 21
วีณา อนุสรณ์เสนา
หลัก Kompetenz-Kompetenz ในศาลอนุญาโตตุลาการทางการกีฬา 35
ปีดิเทพ อยู่ยืนยง
ช่องว่างของกฎหมายไทยในการนำระบบอัตโนมัติมาใช้ในการทำสัญญาซื้อขาย 55
พิมพ์พชา วณิชย์กอบจินดา
ปัจจัยทางกฎหมายที่ส่งผลต่อระบบนิเวศธุรกิจดาวเทียมวงโคจรต่ำของประเทศไทย: การวิเคราะห์อุปสรรคเชิงกฎหมายเปรียบเทียบกับกรณีศึกษาต่างประเทศ 69
พงษ์ธนา วณิชย์กอบจินดา
ปัญหาทางกฎหมายและการบังคับใช้พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2568 และกฎหมายลำดับรองที่เกี่ยวข้อง 91
ขวัญกมล ทิพย์มโนสิงห์
กฎหมายบรรจุภัณฑ์และขยะบรรจุภัณฑ์ของสหภาพยุโรป (PPWR): ข้อกำหนดสำคัญที่ผู้ประกอบการไทยต้องปรับตัว 105
น้ำฝน ลิมปเจต

บทความวิจารณ์หนังสือ

บทวิจารณ์ หนังสือกฎหมายระหว่างประเทศ : ความรู้ฉบับพกพา 135
นิติ จันจิระสกุล

UTCC Law Journal

Vol. 18 Issue 1 (June 2026)

Contents

Academic Articles

Beyond MLETR: Legal Gaps and the Adoption of Electronic Bills of Lading 1
Patcharee Pichanusakorn

Legal Aspect on Automated Contract in European Union 21
Veena Anusornsena

The Principle of Kompetenz-Kompetenz in the Court 35
of Arbitration for Sport
Pedithep Youyuenyong

Legal Gaps in Automated Contracting under Thai Sale Law 55
Pimpacha Vanichkobchinda

Legal Factors Influencing Thailand's Low Earth Orbit Satellite 69
Business Ecosystem: A Comparative Analysis of Legal Barriers and International Case Studies
Pongtana Vanichkobchinda

Legal Issues and Enforcement Issues Concerning the Alcoholic Beverage 91
Control Act, B.E. 2568 (2025) and Its Relevant Secondary Law
Kwankamol Tipmanosing

The European Union Packaging and Packaging Waste Regulation (PPWR): 105
Key Requirements Requiring Adaptation by Thai Entrepreneurs
Namphon Limpajate

Book Reviews

Book Review International Law : Very Short Introduction 135

Niti Janjirasakul

บทความวิชาการ

Beyond MLETR: ช่องว่างกฎหมายกับการขับเคลื่อนใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์

พัชรี พิชญุษากร*
ผู้ช่วยศาสตราจารย์
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
* Corresponding Author, E-mail: patcharee_pic@utcc.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้วิเคราะห์กรอบการกำกับดูแลและกลไกการขับเคลื่อนการใช้ใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Bill of Lading: eBL) ในการค้าระหว่างประเทศ ภายใต้บริบทของการเปลี่ยนผ่านสู่การค้าดิจิทัลข้ามพรมแดน แม้ใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์จะช่วยลดต้นทุน ลดความเสี่ยงจากเอกสารกระดาษ และเพิ่มประสิทธิภาพทางธุรกิจ แต่การนำไปใช้จริงยังเผชิญข้อจำกัดด้านกฎหมาย ความพร้อมของระบบนิเวศทางการค้า และความน่าเชื่อถือของระบบดิจิทัล บทความจึงศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ที่โอนได้ (Model Law on Electronic Transferable Records: MLETR) กรอบการประเมินความน่าเชื่อถือของระบบ (Reliability Assessment Framework) ที่พัฒนาโดย International Chamber of Commerce Digital Standards Initiative (ICC DSI) ร่วมกับ Digital Governance Council และกลไกการบริหารความเสี่ยงผ่านข้อกำหนดของ International Group of Protection and Indemnity Clubs (IGP&I)

ผลการศึกษาพบว่า MLETR มีบทบาทสำคัญในการรับรองสถานะทางกฎหมายของใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์ภายใต้หลักความเท่าเทียมเชิงหน้าที่ (functional equivalence) โดยกำหนดองค์ประกอบสำคัญ เช่น การควบคุมความเป็นหนึ่งเดียว และความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูล อย่างไรก็ตาม เนื่องจาก MLETR เป็นกฎหมายเชิงหลักการที่มิได้กำหนดรายละเอียดด้านเทคนิคและการบริหารความเสี่ยงไว้อย่างชัดเจน จึงต้องอาศัยมาตรฐานทางเทคนิคและกลไกภาคอุตสาหกรรมเข้ามาเสริมสร้างความเชื่อมั่นในทางปฏิบัติ โดย ICC DSI ได้พัฒนา Reliability Assessment Framework เพื่อแปลงหลัก “ความน่าเชื่อถือ” ให้เป็นเกณฑ์เชิงเทคนิคที่ตรวจสอบได้ ขณะที่ IGP&I ทำหน้าที่บริหารและจัดสรรความเสี่ยงผ่านระบบประกันภัยและการอนุมัติแพลตฟอร์มใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์

บทความเสนอว่าการกำกับดูแล eBL มีลักษณะเป็นการกำกับดูแลแบบผสมผสานที่บูรณาการกฎหมาย เทคโนโลยี และกลไกภาคอุตสาหกรรมเข้าด้วยกัน นอกจากนี้ ยังพบอุปสรรคสำคัญ ได้แก่ ความไม่สามารถเชื่อมต่อระหว่างแพลตฟอร์ม ความแตกต่างของกฎหมายข้ามพรมแดน การขาดกลไกระงับข้อพิพาท และข้อจำกัดของระบบเดิม บทความจึงเสนอให้ประเทศไทยปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องและนำมาตรฐานสากลมาใช้ควบคู่กับการพัฒนาระบบนิเวศดิจิทัลผ่านกลไกทดลอง เช่น regulatory sandbox เพื่อรองรับการใช้ eBL อย่างมีประสิทธิภาพในอนาคต

คำสำคัญ

ใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์, ตราสารเปลี่ยนมืออิเล็กทรอนิกส์, การค้าดิจิทัลข้ามพรมแดน, การขับเคลื่อนใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์

Received: 15/Mar/2026 • Revised: 17/May/2026 • Accepted: 29/May/2026

Beyond MLETR: Legal Gaps and the Adoption of Electronic Bills of Lading

Patcharee Pichanusakorn
Assistant Professor
School of Law, University of the Thai Chamber of Commerce

Abstract

This article examines the regulatory framework and governance mechanisms supporting the adoption of Electronic Bills of Lading (eBLs) in international trade amid the transition toward cross-border digital trade. Although eBLs can reduce costs, minimize risks associated with paper-based documents, and improve commercial efficiency, their implementation remains constrained by legal uncertainty, limitations of the trade ecosystem, and concerns regarding the reliability of digital systems. The article analyzes the interaction between the Model Law on Electronic Transferable Records (MLETR), the Reliability Assessment Framework developed by the International Chamber of Commerce Digital Standards Initiative (ICC DSI) in collaboration with the Digital Governance Council, and the risk management mechanisms established through the requirements of the International Group of Protection and Indemnity Clubs (IGP&I).

The study finds that MLETR plays a significant role in recognizing the legal validity of eBLs under the principle of functional equivalence by establishing key requirements such as control, singularity, and integrity of electronic records. However, as MLETR is a principle-based legal framework that does not provide detailed technical standards or risk-management mechanisms, additional technical standards and industry-based mechanisms are necessary to enhance trust and operational certainty in practice. In this regard, ICC DSI developed the Reliability Assessment Framework to translate the concept of "reliability" into verifiable technical criteria, while IGP&I manages and allocates risks through insurance mechanisms and the approval of eBL platforms.

The article argues that the governance of eBLs reflects a hybrid regulatory approach integrating legal, technological, and industry-based mechanisms. It further identifies major challenges, including interoperability issues between platforms, cross-border legal inconsistencies, the absence of effective dispute resolution mechanisms, and the limitations of legacy systems. Finally, the article recommends that Thailand reform its relevant legal framework, adopt international standards, and develop a digital trade ecosystem through experimental mechanisms such as regulatory sandboxes to support the effective implementation of eBLs in the future.

Keywords

Electronic Bills of Lading (eBL), Electronic Transferable Records, Cross-Border Digital Trade, the Adoption of Electronic Bills of Lading

1. บทนำ

ธุรกรรมการค้าระหว่างประเทศในปัจจุบันยังคงพึ่งพา “ใบตราส่ง” (Bill of Lading: B/L) ในรูปแบบเอกสารกระดาษเป็นสำคัญ โดยใบตราส่งทำหน้าที่ทั้งเป็นหลักฐานการรับสินค้าของผู้ขนส่ง เอกสารแสดงสิทธิในสินค้า และพยานหลักฐานแห่งสัญญารับขนของทางทะเล อย่างไรก็ดี การใช้ใบตราส่งกระดาษก่อให้เกิดข้อจำกัดหลายประการ ทั้งความล่าช้าในการจัดส่งเอกสารระหว่างประเทศ ต้นทุนในการดำเนินงาน ความเสี่ยงต่อการสูญหายหรือปลอมแปลงเอกสาร ตลอดจนความไม่สอดคล้องกับแนวโน้มการค้าดิจิทัลและการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระดับสากล

ภายใต้บริบทดังกล่าว ใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Bill of Lading: eBL) จึงได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อทดแทนการใช้เอกสารกระดาษ โดยช่วยลดระยะเวลาและต้นทุนในการดำเนินธุรกรรม เพิ่มความสามารถในการตรวจสอบย้อนหลัง และลดความเสี่ยงจากการปลอมแปลงเอกสาร ผ่านกลไกความมั่นคงปลอดภัยของระบบดิจิทัล นอกจากนี้ eBL ยังเอื้อต่อการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในห่วงโซ่อุปทานผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลร่วมกัน

อย่างไรก็ตาม การนำ eBL มาใช้ในทางปฏิบัติยังต้องอาศัยกรอบกฎหมายที่รองรับสถานะและผลผูกพันของเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ ด้วยเหตุนี้ คณะกรรมาธิการสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายการค้าระหว่างประเทศ (UNCITRAL) จึงได้จัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยเอกสารเปลี่ยนมืออิเล็กทรอนิกส์ (Model Law on Electronic Transferable Records: MLETR) เพื่อรับรองให้เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ที่โอนสิทธิหรือเปลี่ยนมือได้มีผลทางกฎหมายเทียบเท่าเอกสารกระดาษ ผ่านหลักการสำคัญ เช่น การควบคุม (control) ความเป็นหนึ่งเดียว (singularity) และความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูล (integrity) โดยอาศัย “วิธีการที่เชื่อถือได้” (reliability) อย่างไรก็ดี MLETR มีลักษณะเป็นกฎหมายเชิงหลักการและเป็นกลางทางเทคโนโลยี จึงมิได้กำหนดรายละเอียดด้านเทคนิคหรือการบริหารความเสี่ยงไว้อย่างชัดเจน

ข้อจำกัดดังกล่าวทำให้การใช้ eBL ในทางปฏิบัติต้องอาศัยกลไกเสริมจากภาคอุตสาหกรรม ในด้านมาตรฐานทางเทคนิค International Chamber of Commerce Digital Standards Initiative (ICC DSI) ได้พัฒนา Reliability Assessment Framework เพื่อใช้ประเมินความน่าเชื่อถือของระบบ eBL ขณะที่ International Group of P&I Clubs (IGP&I) ได้เข้ามามีบทบาทในการรับรองแพลตฟอร์ม eBL เพื่อสร้างความเชื่อมั่นด้านความรับผิดและการจัดสรรความเสี่ยงภายใต้ระบบประกันภัยทางทะเล

ปฏิสัมพันธ์ระหว่าง MLETR มาตรฐานทางเทคนิคของ ICC DSI และกลไกบริหารความเสี่ยงของ IGP&I สะท้อนให้เห็นว่าการกำกับดูแล eBL ไม่อาจอาศัยกลไกทางกฎหมายเพียงลำพัง หากแต่ต้องบูรณาการกฎหมาย เทคโนโลยี และกลไกภาคอุตสาหกรรมเข้าด้วยกัน บทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์บทบาทและข้อจำกัดของ MLETR ตลอดจนศึกษาว่ากลไกจากภาคอุตสาหกรรมสามารถเข้ามาเติมเต็มช่องว่างของกฎหมายเพื่อสนับสนุนการใช้ eBL ในทางปฏิบัติได้อย่างไร รวมถึงวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคที่ยังคงเป็นข้อจำกัดต่อการยอมรับ eBL ในระดับสากล

2. บทบาทและความแตกต่างของใบตราส่งในรูปแบบเอกสารและใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์

ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ใบตราส่ง (Bill of Lading: B/L) ทำหน้าที่สำคัญสามประการในธุรกรรมการค้าระหว่างประเทศ กล่าวคือ เป็นหลักฐานการรับสินค้าของผู้ขนส่ง เป็นเอกสารแสดงสิทธิในสินค้า และเป็นพยานหลักฐานแห่งสัญญารับขนของทางทะเล หน้าที่ทั้งสามประการนี้มีความสำคัญต่อการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะบทบาทในฐานะ “เอกสารแสดงสิทธิในสินค้า” ซึ่งทำให้ผู้ทรงสิทธิมีสิทธิเรียกร้องให้ผู้ขนส่งส่งมอบสินค้าเมื่อมีการเวนคืนใบตราส่ง ทั้งนี้ การโอนสิทธิตามใบตราส่งในรูปแบบดั้งเดิมต้องอาศัยการส่งมอบเอกสารทางกายภาพให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในห่วงโซ่การค้าตามวิธีการที่กฎหมายกำหนด นอกจากนี้ ความเป็นต้นฉบับของใบตราส่งยังทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการป้องกันมิให้สิทธิในสินค้าเดียวกันถูกโอนให้แก่บุคคลหลายรายพร้อมกัน อย่างไรก็ตาม คุณลักษณะดังกล่าวกลับก่อให้เกิดข้อจำกัดในทางปฏิบัติ เนื่องจากการโอนสิทธิต้องพึ่งพาการส่งมอบเอกสารทางกายภาพ ซึ่งอาจทำให้เกิดความล่าช้า รวมถึงความเสี่ยงต่อการสูญหายหรือการปลอมแปลงเอกสาร

สำหรับใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์ (eBL) ได้รับการพัฒนาขึ้นโดยมีเป้าหมายหลักคือการ “แทนที่” หน้าที่ทั้งสามประการดังกล่าวเพื่อแก้ข้อจำกัดของใบตราส่งแบบกระดาษและส่งเสริมการค้าดิจิทัล ทั้งนี้ eBL มิใช่เพียงการแปลงเอกสารกระดาษให้อยู่ในรูปแบบไฟล์อิเล็กทรอนิกส์ (digitization) เท่านั้น หากแต่จำเป็นต้องสร้างกลไกทางเทคนิคและกฎหมายที่สามารถรับประกันความเป็นหนึ่งเดียวของเอกสาร (singularity) การควบคุมสิทธิ (control) และการโอนสิทธิที่ปลอดภัยและตรวจสอบได้ในสภาพแวดล้อมที่ข้อมูลดิจิทัลสามารถทำสำเนาได้โดยง่ายความท้าทายดังกล่าวจึงเป็นที่มาของความแตกต่างเชิงโครงสร้างระหว่างใบตราส่งทั้งสองรูปแบบ

ความแตกต่างที่สำคัญประการแรกอยู่ที่กลไกการโอนสิทธิ กล่าวคือ ในขณะที่ใบตราส่งกระดาษอาศัยการส่งมอบเอกสารทางกายภาพและการสลักหลัง eBL อาศัยระบบบริหารจัดการบน

แพลตฟอร์มดิจิทัลในการบันทึกและควบคุมสถานะของ “ผู้ถือ” (holder) ณ ขณะใดขณะหนึ่ง เพื่อให้สามารถโอนสิทธิการควบคุมผ่านระบบได้อย่างปลอดภัย ประการที่สอง คือ ความแตกต่างด้านการตรวจสอบ โดย eBL สามารถบันทึกประวัติการโอนสิทธิและตรวจสอบย้อนหลังได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ใบตราส่งกระดาษไม่อาจรองรับได้ในระดับเดียวกัน

ประการที่สาม คือ ความแตกต่างด้านกรอบกฎหมายรองรับ เนื่องจากใบตราส่งกระดาษมีฐานทางกฎหมายที่ชัดเจนและได้รับการยอมรับในทางการค้ามาอย่างยาวนาน ขณะที่ eBL ยังต้องอาศัยกฎหมายเฉพาะ เช่น MLETR เพื่อรับรองสถานะทางกฎหมายให้มีผลเทียบเท่าเอกสารกระดาษ ดังนั้น ปัญหาของ eBL จึงมิใช่เพียงการทำให้เอกสารอยู่ในรูปแบบดิจิทัล หากแต่เป็นการออกแบบระบบที่สามารถจำลองและรับประกันหน้าที่ทางกฎหมายของใบตราส่งกระดาษได้อย่างครบถ้วนและเชื่อถือได้ ซึ่งนำไปสู่คำถามสำคัญเกี่ยวกับกรอบกฎหมายและกลไกการกำกับดูแลที่จำเป็นต้องพัฒนาควบคู่กัน อันจะได้วิเคราะห์ในส่วนถัดไป

3. กรอบกฎหมายแม่แบบสำหรับเอกสารเปลี่ยนมืออิเล็กทรอนิกส์: UNCITRAL Model Law on Electronic Transferable Record (MLETR)

คณะกรรมาธิการกฎหมายการค้าระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติได้สร้างกรอบกฎหมายต้นแบบเพื่อรองรับการใช้เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ที่สามารถโอนสิทธิได้ (Electronic transferable records:ETR) เช่นใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์ หรือ ตั๋วแลกเงิน เพื่อให้รัฐต่างๆสามารถนำไปปรับใช้ด้วยเหตุนี้ MLETR จึงเป็นกฎหมายที่มีลักษณะที่เปิดกว้างให้รัฐต่าง ๆ มีอิสระในการนำไปออกแบบระบบการกำกับดูแลที่สอดคล้องกับประเทศตน ทั้งนี้ แนวคิดพื้นฐานที่สำคัญของกฎหมายต้นแบบนี้อยู่บนหลักการ "ความเท่าเทียมเชิงหน้าที่" (Functional Equivalence) กล่าวคือ กำหนดให้เอกสารอิเล็กทรอนิกส์มีผลทางกฎหมายได้เท่าเทียมกันกับกระดาษ หากมีลักษณะและวิธีการตามที่มาตรา 8 ถึงมาตรา 11 ได้กำหนดไว้

ตัวอย่างเช่น การนำ MLETR มาปรับใช้กับใบตราส่ง ผู้ออกแบบระบบจะต้องทำให้ข้อมูลของ eBL สามารถเข้าถึงได้และนำกลับมาใช้ได้[1] ตลอดจนลายมือชื่อก็จะต้องมีกลไกที่เชื่อถือได้สามารถระบุตัวตนของบุคคลที่ลงนามและสามารถแสดงเจตนาของบุคคลนั้นเกี่ยวกับข้อมูลใน ETR[2] นอกจากนี้ ข้อมูลที่อยู่ใน eBL จะต้องมีความครบถ้วนเพื่อให้มีลักษณะเป็นใบ

[1] MLETR, Article 8.

[2] MLETR, Article 9.

ตราส่งตามที่กฎหมายภายในกำหนด รวมถึงต้องมีกลไกที่เชื่อถือได้เพื่อให้ระบุได้ว่าใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์นั้นเป็นต้นฉบับที่มีเพียงหนึ่งเดียว (Singularity) ซึ่งถือเป็นรากฐานที่สำคัญสำหรับการเป็นเอกสารสิทธิ โดยระบบจะต้องป้องกันการทำสำเนาและจะต้องสามารถพิสูจน์ได้ว่าในแต่ละช่วงเวลามี ETR ที่บังคับใช้ได้เพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น และจะต้องทำให้ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้นอยู่ภายใต้การควบคุม (Control) ตลอดตั้งแต่สร้างจนถึงสิ้นผลในการเป็นใบตราส่ง[3]

อนึ่ง หลักการ “ควบคุม” ใน MLETR มีความสำคัญมากเพราะเป็นการแปลงแนวคิด “การครอบครอง”ที่ผูกพันกับกระดาษมาสู่แนวคิดของการควบคุม โดยบุคคลที่มีสิทธิควบคุมจะต้องมีสิทธิเด็ดขาด (Exclusive control) และกลไกจะต้องสามารถระบุบุคคลที่มีสิทธิเด็ดขาดได้ โดยผู้มีสิทธิควบคุมดังกล่าวจะสามารถใช้ โอนและบังคับใช้สิทธิในตราสารนั้นได้แต่เพียงผู้เดียว ยิ่งไปกว่านั้น MLETR ยังกำหนดให้การโอนการควบคุมจะต้องทำให้ผู้โอนสูญเสียสิทธิการควบคุมไปทันทีเพื่อรักษาหลัก Singularity เพื่อมิให้มีช่วงเวลาใดที่ผู้โอนและผู้รับโอนต่างมีสิทธิควบคุมพร้อมกัน[4] อีกทั้ง ระบบจะต้องมีกลไกการรักษาความครบถ้วนสมบูรณ์ของข้อมูลโดยไม่ถูกเปลี่ยนแปลงแก้ไขโดยไม่ได้รับอนุญาต นอกจากที่กล่าวมาแล้ว MLETR ก็กำหนดวิธีการในการสลักหลัง การแก้ไขเพิ่มเติม การเปลี่ยนสื่ออันเป็นข้อกำหนดเชิงหน้าที่สำหรับการใช้ ETR ไว้ในมาตรา 15 ถึงมาตรา 18

ในทางปฏิบัติแม้ MLETR จะกำหนดกรอบทางกฎหมายไว้ว่าระบบจะต้องใช้วิธีการที่เชื่อถือได้ในการทำให้เกิดผลตามที่ MLETR กำหนด แต่ก็ไม่ได้กำหนดว่าจะต้องใช้วิธีการแบบใดหรือใช้เทคนิคใดเพื่อให้ระบบสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามกฎหมายได้ เนื่องจาก MLETR ใช้หลักความเป็นกลางทางเทคโนโลยี ดังนั้น ผู้ให้บริการระบบจึงต้องสร้างสรรค์กลไกเชิงเทคนิคเพื่อให้สอดคล้องกับข้อกำหนดของ MLETR

อย่างไรก็ตาม MLETR ได้ระบุตัวอย่างปัจจัยแวดล้อมที่สามารถนำมาพิจารณาถึงความเชื่อถือได้ (Reliability) ไว้ในมาตรา 12 เช่น การมีกฎเกณฑ์ที่ใช้ในการดำเนินการ (Operational rules) การมีระบบรับรองความสมบูรณ์ของข้อมูล (Integrity assurance) และ มีมาตรฐานอุตสาหกรรม (Any applicable industry standard) เป็นต้น

---

[3] MLETR, Article 10.

[4] MLETR, Article 11.

หากพิเคราะห์ในภาพรวมเห็นได้ว่า MLETR ได้ทำหน้าที่สร้างมาตรฐาน “ผลลัพธ์” ที่ ETR จะต้องบรรลุเพื่อให้มีผลทางกฎหมายเท่านั้น แต่ MLETR ไม่ได้กำหนดในเรื่องของ “วิธีการ” หรือ “มาตรฐานทางเทคนิค” ที่ระบบจะต้องใช้เพื่อบรรลุผลลัพธ์นั้น ตลอดจนยังไม่ได้กำหนดเกี่ยวกับกลไกการระงับข้อพิพาทเมื่อมีข้อโต้แย้งสิทธิสำหรับผู้เกี่ยวข้องทั้งหลาย การจัดสรรความรับผิดของผู้ให้บริการระบบกับผู้ใช้งาน การคุ้มครองข้อมูลที่มีความสำคัญทางการค้า หรือกลไกเชิงเทคนิคเพื่อให้ระบบต่างๆสามารถทำงานร่วมกันได้ ด้วยเหตุนี้ การที่จะผลักดันให้เกิดการนำ eBL ไปใช้จริง จึงมีความจำเป็นจะต้องอาศัยกลไกจากภาคอุตสาหกรรมในการเติมเต็มช่องว่างเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นมาตรฐานทางเทคนิค และกลไกอื่นๆเพื่อให้ระบบ eBL สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปลอดภัยและได้รับความเชื่อมั่นและการยอมรับจากผู้มีส่วนได้เสียในห่วงโซ่การค้าระหว่างประเทศ

4. กรอบการกำกับดูแลจากภาคเอกชนหรือภาคอุตสาหกรรม

การเติมเต็มช่องว่างทางกฎหมายถือเป็นความจำเป็นที่องค์กรภาคเอกชนหรือภาคอุตสาหกรรมจะต้องเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้กำหนดมาตรฐานต่างๆในส่วนที่กฎหมายยังมิได้บัญญัติไว้ องค์กรสำคัญสองแห่งนี้ที่ทำหน้าที่นี้ ได้แก่ International Chamber of Commerce Digital Standards Initiative (ICC DSI) และ International Group of Protection and Indemnity Clubs (IGP&I)

4.1 ICC Digital Standards Initiative (DSI): Reliability Assessment Framework

ICC DSI ก่อตั้งขึ้นโดยมีพันธกิจหลักในการผลักดันด้านมาตรฐาน ข้อมูล และการเชื่อมต่อกันตลอดห่วงโซ่อุปทานและระบบนิเวศการค้าระหว่างประเทศ ภายใต้พันธกิจนี้ ICC DSI ได้ผลิตผลงานหลายชิ้นที่มีนัยสำคัญต่อการกำกับดูแลของ eBL อาทิเช่น การจัดทำ Key Trade Documents and Data Elements (KTDDE) Framework ที่เสนอแนวทางรวมในการจัดแนวข้อมูลเอกสารการค้าสำคัญ 36 ประเภท และ MLETR Tracker ที่ติดตามสถานะการบัญญัติกฎหมายในแต่ละประเทศ

อย่างไรก็ตาม ผลงานที่สำคัญที่สุดในบริบทของบทความนี้คือ **Reliability Assessment Framework** ซึ่ง ICC DSI พัฒนาร่วมกับ Digital Governance Council (DGC) แห่งแคนาดา จัดทำกรอบการประเมินขึ้นเพื่อช่วยประเมินความสามารถเชิงเทคนิคของแพลตฟอร์ม โดยเติมเต็มช่องว่างสำคัญที่ MLETR มาตรา 12 ไม่ได้กำหนดเกณฑ์เชิงเทคนิคให้ชัดเจนว่า “ความน่าเชื่อถือ” (Reliable) หมายความว่าอย่างไรในทางปฏิบัติ หรือกล่าวโดยสรุปคือ ICC DSI ได้แปลงกฎหมายให้กลายเป็นชุดคำถามประเมินเชิงเทคนิคที่ผู้ให้บริการแพลตฟอร์มสามารถนำไปตรวจสอบตนเองได้

กระบวนการประเมินดำเนินผ่านแบบสอบถามประเมินตนเองทั้งหมด 21 เกณฑ์ที่ครอบคลุมเรื่องสถาปัตยกรรมระบบ มาตรการรักษาความปลอดภัยทางไซเบอร์ ความสมบูรณ์ของระบบ กลไกการพิสูจน์ตัวตน และระบบบริหารจัดการที่ควบคุมการใช้งาน ETR ทั้งนี้ ผู้ให้บริการระบบหรือแพลตฟอร์มที่ผ่านการประเมินสามารถขอรับ หนังสือรับรองการตรวจสอบ (Statement of verification) เพื่อแสดงความสอดคล้องตามกฎหมายและเสริมสร้างความเชื่อมั่นต่อลูกค้า

อนึ่ง กรอบการประเมินนี้นี้มีสถานะเป็นโครงการภาคสมัครใจ (Voluntary scheme) ซึ่งหมายความว่าการเข้าร่วมและการผ่านการประเมินมิได้เป็นภาระหน้าที่ตามกฎหมาย แต่กลับมีผลที่สำคัญทางตลาดเพราะสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องว่าระบบบริหารจัดการที่ออกใบตราส่งนั้นได้รับการประเมินเชิงเทคนิคที่สอดคล้องกับกฎหมาย โดยเฉพาะเมื่อองค์กรประกันภัยทางทะเล IGP&I ได้อ้างอิงกรอบการประเมินนี้เป็นหลักฐานแสดงความเชื่อถือได้สำหรับระบบที่ต้องการ “deemed approval” ก็จะยิ่งทำให้แพลตฟอร์มที่ผ่านการประเมินจะมีข้อได้เปรียบในตลาดอย่างมีนัยสำคัญ เพราะสายการเดินเรือสามารถนำไปใช้ได้อย่างมั่นใจว่าใบตราส่งที่ออกจากระบบที่ผ่านเกณฑ์จะได้รับความคุ้มครองประกันภัยในสินค้า ซึ่งเป็นตัวอย่างของการกำกับดูแลที่ขับเคลื่อนโดยกลไกตลาด (Market-driven governance) ที่ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่ต้องพึ่งการบังคับทางกฎหมาย

4.2 สมาคมประกันภัย International Group of Protection & Indemnity Clubs (IGP&I)

IGP&I คือ กลุ่มระหว่างประเทศของสโมสรประกันภัยความรับผิดของเจ้าของเรือซึ่งให้ความคุ้มครองประกันภัยความรับผิดต่อบุคคลภายนอกสำหรับเจ้าของเรือและผู้เช่าเหมาเรือ ครอบคลุมระวางเรือเดินสมุทรทั่วโลกมากกว่าร้อยละ87[5] บทบาทของ IGP&I ในระบบนิเวศ eBL จึงมีความสำคัญเชิงกลยุทธ์อย่างยิ่ง เพราะความคุ้มครองประกันภัยของ P&I เป็นเงื่อนไขที่ขาดไม่ได้ในการดำเนินธุรกิจขนส่งสินค้าระหว่างประเทศ

5. วิวัฒนาการของกระบวนการอนุมัติ

นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 2010 Club Rules ของ IGP&I กำหนดว่าความรับผิดที่เกิดจากการขนส่งสินค้าภายใต้ระบบการค้าแบบไร้กระดาษ (paperless trading systems) จะได้รับความคุ้มครองก็ต่อเมื่อระบบดังกล่าวได้รับการอนุมัติจาก IGP&I ก่อน กระบวนการอนุมัตินี้ทำหน้าที่เป็นกลไกคัดกรอง

[5] IGP&I, “About the International Group of P&I Clubs,” accessed March 12, 2026, https://www.igpandi.org/article/about/.

เชิงคุณภาพ โดยมีระบบที่ได้รับการอนุมัติไปแล้วหลายระบบ เช่น Bolero International, CargoX, WAVE BL และ edoxOnline เป็นต้น

สำหรับประเทศที่ยังไม่มีกฎหมายรองรับใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์ ผู้ให้บริการระบบจะต้องผ่านเกณฑ์ประเมิน 10 ข้อกำหนด (Generic specification) อาทิเช่น ระบบจะต้องสามารถทำให้โอนสิทธิหน้าที่ตามกฎหมายได้เสมือนการสลักหลัง กำหนดสิทธิการฟ้องร้อง ต้องจัดเก็บหลักฐานแห่งสัญญารับขนที่เพียงพอ ผู้ให้บริการต้องมีวงเงินประกันภัยที่เพียงพอ ความรับผิดของผู้ให้บริการในกรณีที่ระบบล้มเหลว หรือ ระบบจะต้องทำให้มั่นใจว่ากฎหมายที่ใช้กับใบตราส่งกระดาษจะสามารถนำมาใช้ได้กับใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์

อย่างไรก็ตาม บริบทด้านกฎหมายที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญภายหลังการบัญญัติ Electronic trade document Act 2023 ของสหราชอาณาจักรและการขยายตัวของประเทศที่รับหลักการ MLETR ทำให้ IGP&I ทบทวนแนวทางของตน และนำมาสู่การปฏิรูปครั้งสำคัญในปี ค.ศ. 2025

6. ระบบ “Deemed Approval” และข้อกำหนดหลักสองประการ

ตั้งแต่วันที่ 20 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2025 เป็นต้นมา ระบบที่บริหารจัดการใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์จะได้รับการถือว่า "deemed approved" หากปฏิบัติตามข้อกำหนดที่กำหนดไว้ซึ่งสรุปได้เป็นสองเงื่อนไขหลัก ประการแรกคือ ระบบต้องอนุญาตให้ออกเฉพาะ “compliant E-bills” เท่านั้น กล่าวคือ eBL ที่ออกต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย (Governing law) ของประเทศที่ให้การรับรองความเป็นเอกสารทางกฎหมายเทียบเท่ากับ B/L กระดาษ เช่น กฎหมายอังกฤษภายหลัง ETDA 2023 หรือกฎหมายของประเทศที่รองรับ MLETR แล้ว เงื่อนไขนี้มีนัยสำคัญในเชิงการกำกับดูแลเพราะทำให้ผู้ให้บริการแพลตฟอร์มต้องออกแบบระบบให้สอดคล้องกับกรอบกฎหมายของเขตอำนาจศาลเฉพาะ ไม่ใช่แค่มีเทคโนโลยีที่ดีแต่ขาดฐานทางกฎหมายรองรับ

ประการที่สอง ระบบต้องมีความเชื่อถือได้ "reliable" โดยมีหลักฐานยืนยันเช่น การรับรองจากหน่วยงานกำกับดูแล หน่วยงานรับรองมาตรฐาน หรือโครงการ voluntary scheme ที่เกี่ยวข้อง หรือมาตรฐานอุตสาหกรรมที่ใช้บังคับ เช่น ระบบที่ผ่านการประเมินตามกรอบ Reliability Assessment Framework ของ ICC DSI อย่างไรก็ตาม ระบบใดที่ไม่เข้าข่าย deemed approval จะยังคงต้องผ่านกระบวนการเห็นชอบแบบเดิมซึ่งหมายความว่า IGP&I ยังคงรักษากลไกการกำกับ

ดูแลแบบรายแพลตฟอร์มควบคู่กันไป เพื่อรองรับระบบที่ทำงานในเขตอำนาจศาลที่ยังไม่ได้บัญญัติกฎหมายรับรอง eBL

7. วิเคราะห์บทบาทของ ICC DSI และ IGP&I

เมื่อพิจารณาบทบาทของ ICC DSI และ IGP&I ร่วมกัน จะเห็นได้ว่าทั้งสองทำหน้าที่ “เติมเต็มช่องว่าง” ของ MLETR ในสามมิติที่แตกต่างกัน มิติแรก คือ ช่องว่างด้านเทคนิค MLETR Article 12 กำหนดเพียงว่าระบบต้องเชื่อถือได้ แต่ ICC DSI แปลงให้กลายเป็นเกณฑ์การประเมินที่วัดได้และตรวจสอบได้ กล่าวคือ เกณฑ์ประเมินเชิงเทคนิคของระบบว่ามีความเชื่อถือได้และสอดคล้องตามกฎหมายหรือไม่ในทางปฏิบัติ

มิติที่สอง คือ ช่องว่างด้านความเสี่ยง แม้ MLETR จะรับรองสิทธิทางกฎหมายของผู้ถือ eBL แต่ไม่ได้วางระบบกลไกรองรับความเสียหาย หาก eBL ถูกปฏิเสธสถานะหรือเนื่องจากระบบล้มเหลว IGP&I จัดการช่องว่างนี้ด้วยการใช้ประกันภัยเป็นกลไกการจัดสรรความเสี่ยง (Risk allocation mechanism) ซึ่งถือเป็นจุดเด่นของกรอบ IGP&I ที่ทำให้แตกต่างจากทั้ง MLETR และ ICC DSI และแม้กรอบการประเมินของ IGP&I จะไม่ใช่กฎหมายและไม่ใช่สัญญาโดยตรงระหว่างคู่สัญญาในธุรกรรม แต่มีผลในทางปฏิบัติเทียบเท่ากับการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำที่ตลาดต้องปฏิบัติตามเพราะมีกลไกบังคับที่แข็งแรงมากกล่าวคือ การปฏิเสธความคุ้มครองหากไม่ปฏิบัติตาม

มิติที่สาม คือ **ช่องว่างด้านความเชื่อมั่น** การที่ eBL จะได้รับการยอมรับนำไปใช้จากอุตสาหกรรมจำเป็นต้องมีเครื่องมือที่สามารถวัดหรือประเมินได้จริงว่าระบบใดเชื่อถือได้ ทั้ง ICC DSI และ IGP&I ต่างสร้างกลไกเหล่านี้ขึ้นซึ่งเป็นประโยชน์ผู้ให้บริการระบบและทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกิดความมั่นใจในการใช้งาน

กล่าวโดยสรุป กรอบการประเมินของ ICC DSI และ IGP&I ทั้งสองมีลักษณะเป็นกลไกการกำกับดูแลภาคเอกชน (Private governance mechanisms) ที่แม้จะไม่มีผลผูกพันในฐานะกฎหมาย แต่ก่อให้เกิดแรงกดดันเชิงตลาด (Market pressure) และเชิงสัญญา (Contractual pressure) ที่มีประสิทธิภาพในการกำกับพฤติกรรมของผู้เกี่ยวข้องได้ไม่ต่างจากกฎหมายในทางปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดสำคัญที่ยังคงอยู่คือ กรอบกำกับดูแลทั้งสองนี้มีลักษณะเป็น (Voluntary framework) ซึ่งหมายความว่า ไม่มีอำนาจบังคับต่อผู้เล่นในตลาดที่เลือกไม่เข้าร่วม และยังไม่ครอบคลุมมิติสำคัญอื่น ๆ ของการกำกับดูแล เช่น การคุ้มครองข้อมูล (Data protection) กลไกการระงับข้อพิพาท (Dispute

resolution) การเชื่อมต่อข้ามระบบ (Cross-platform interoperability) ซึ่งจะได้วิเคราะห์ในส่วนถัดไป

8. ปัญหาและช่องว่างในการผลักดันการใช้ใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์

การส่งเสริมให้เกิดการยอมรับใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์ โดยเฉพาะการเปลี่ยนผ่านจากการใช้งานในรูปแบบกระดาษไปสู่ใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์ (eBL) แม้ว่า ICC DSI และ IGP&I จะทำหน้าที่เติมเต็มช่องว่างบางประการที่ MLETR ยังไม่ได้กำหนดไว้ โดยเฉพาะในมิติของการประเมินเชิงเทคนิคของระบบและการจัดสรรความเสี่ยงผ่านกลไกประกันภัย แต่เมื่อพิจารณาสภาพที่เป็นจริงของตลาด การนำ eBL มาใช้ในปัจจุบันยังมีช่องว่างอีกหลายประการที่ส่งผลโดยตรงต่อการยอมรับ eBL จากผู้เล่นในตลาด ดังกรณีปัญหาต่อไปนี้

8.1 ปัญหาด้านกลไกการระงับข้อพิพาท (Dispute Resolution Mechanism)

ประเด็นที่ยังมิได้ถูกกำหนดไว้อย่างชัดเจนใน MLETR, ICC DSI และ IGP&I คือ “กลไกการระงับข้อพิพาท” สำหรับธุรกรรมใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ทางกฎหมายที่มีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายฝ่าย อาทิ ผู้ให้บริการแพลตฟอร์ม ผู้ส่งของ ธนาคารทั้งฝั่งผู้ซื้อและผู้ขาย และผู้รับตราส่ง ส่งผลให้เมื่อเกิดข้อพิพาทในทางปฏิบัติ ย่อมก่อให้เกิดความซับซ้อนทางกฎหมาย (legal complexity) ในหลายมิติ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นว่าด้วยกฎหมายที่ใช้บังคับ (Choice of law) และเขตอำนาจศาล (Choice of forum) กล่าวคือ ในกรณีที่เกิดข้อพิพาทระหว่างผู้ทรงสิทธิใน eBL กับผู้ขนส่งเกี่ยวกับการส่งมอบสินค้าอาจเกิด ข้อโต้แย้งว่ากฎหมายของรัฐใดควรใช้บังคับ และศาลใดมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ทั้งนี้ แม้ใบตราส่งสินค้าในรูปแบบเอกสารกระดาษโดยทั่วไปจะกำหนดเงื่อนไขดังกล่าวไว้อย่างชัดแจ้ง แต่ eBL ซึ่งถูกสร้าง ออก และหมุนเวียนผ่านระบบแพลตฟอร์ม อาจอยู่ภายใต้การบังคับใช้ของกฎหมายหลายระบบพร้อมกัน ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายว่าด้วยสัญญาขนส่ง ข้อกำหนดและเงื่อนไขการใช้บริการของแพลตฟอร์ม ตลอดจนกฎหมายที่รับรองสถานะทางกฎหมายของ eBL ในฐานะเอกสารเปลี่ยนมือทางอิเล็กทรอนิกส์ อันนำไปสู่ความไม่แน่นอนทางกฎหมายในการระงับข้อพิพาท

ประการที่สอง ในกรณีที่เกิดปัญหาจากระบบล้มเหลวหรือข้อผิดพลาดทางเทคนิค เช่น การที่ eBL ถูกโอนไปยังบุคคลอื่นโดยผิดพลาดเนื่องจากข้อบกพร่องของแพลตฟอร์ม กรอบความรับผิดระหว่างแพลตฟอร์ม สายการเดินเรือ และผู้ใช้งานยังไม่มีความชัดเจน แม้ IGP&I จะวางกรอบให้ผู้ให้

บริการระบบจะต้องรับผิดและมีประกันภัยที่เพียงพอที่จะครอบคลุมความเสียหายที่เกิดขึ้นจากความผิดพลาดของระบบ แต่ผู้ใช้บริการระบบก็จะต้องถูกผูกพันด้วยข้อกำหนดและเงื่อนไข(Terms and conditions) ของ Rulebooks ที่แพลตฟอร์มกำหนดขึ้นซึ่งอาจก่อให้เกิดความกังวลในกรณีที่ผู้เล่นแต่ละรายไม่ได้ใช้ระบบเดียวกัน

ปัญหานี้มีนัยสำคัญต่อการยอมรับของธนาคาร ซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholder) ที่มีบทบาทสำคัญต่อการค้าระหว่างประเทศ สำหรับภาคภาคธนาคารแม้จะมีระดับการรับรู้ถึง eBL สูงแต่กลับมีอัตราการยอมรับต่ำเพียงร้อยละ 21 จากการสำรวจของ FIT Alliance ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความลังเลหรือความยากลำบากในการนำไปปฏิบัติ[6]ความลังเลของธนาคารในการยอมรับ eBL เป็นหลักประกันในธุรกรรมสินเชื่อการค้า (Trade finance) มีพื้นฐานมาจากความไม่แน่นอนว่าหากเกิดข้อพิพาทเกี่ยวกับ eBL ที่ธนาคารถืออยู่ กลไกใดจะรองรับการระงับข้อพิพาทได้อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างความแน่นอนทางกฎหมาย

การแก้ปัญหานี้ อาจต้องมีผู้นำในแวดวงอุตสาหรรม เช่น FIT Alliance หรือ DCSA พัฒนากรอบ Standard dispute resolution clause สำหรับธุรกรรม eBL ที่แพลตฟอร์มทุกแห่งสามารถนำไปใช้ได้โดยไม่ต้องรอการบัญญัติกฎหมายในระดับชาติหรือระหว่างประเทศ ซึ่งจะช่วยลดความไม่แน่นอนด้านกฎหมายให้แก่ธนาคารและ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ

8.2 ปัญหาความแตกต่างของระบบ (Platform fragmentation) หรือการเชื่อมต่อระหว่างระบบ (Interoperability)

ช่องว่างที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดในระบบนิเวศ eBL คือปัญหาการที่แพลตฟอร์มต่าง ๆ ดำเนินงานเป็นระบบปิดไม่สามารถสื่อสารข้ามกันได้ โดยที่กฎหมายต้นแบบ MLETR หรือกรอบการประเมินของ ICC DSI และ IGP&I ก็ไม่ได้กำหนดเรื่องของความสามารถในการทำงานข้ามระบบไว้ ในปัจจุบันแพลตฟอร์ม eBL ส่วนใหญ่ดำเนินงานในลักษณะ "walled garden" กล่าวคือ มีเทคโนโลยีเฉพาะและข้อกำหนดและเงื่อนไขที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในธุรกรรม ซึ่งหมายความในทางปฏิบัติว่าคู่สัญญาที่ต้องการแลกเปลี่ยน eBL ต้องสมัครใช้งานแพลตฟอร์มเดียวกันทั้งหมด

ด้วยเหตุนี้ หากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องใช้งานคนละระบบ เช่น ผู้ส่งสินค้าบน Platform X ก็จะไม่สามารถสลักหลัง eBL ให้ธนาคารบน Platform Y ได้ ซึ่งสถานการณ์นี้ขัดแย้งโดยตรง

[6] GTR Global Trade Review, “Scaling up Digital Trade: TradeTrust Launches Model Terms for eBLs,” accessed March 15, 2026, https://www.gtreview.com/news/contributed-content/scaling-up-digital-trade-tradetrust-launches-model-terms-for-ebls/.

กับลักษณะของใบตราส่งในรูปแบบกระดาษที่สามารถเปลี่ยนมือได้อย่างอิสระโดยไม่ขึ้นกับ “แพลตฟอร์ม” ใด ปัญหานี้ทวีความสำคัญขึ้นเมื่อพิจารณาจากข้อมูลเชิงประจักษ์ จากการสำรวจของ FIT Alliance ในปี 2024 ปัญหาเทคโนโลยีและแพลตฟอร์มเป็นอุปสรรคที่ถูกอ้างถึงมากที่สุด ถึงร้อยละ 71.2 ของผู้ตอบแบบสอบถาม[7]

ในการแก้ไขปัญหา Interoperability ดังกล่าว อุตสาหกรรมการขนส่งทางทะเลได้เริ่มพัฒนากลไกความร่วมมือระหว่างแพลตฟอร์มมากขึ้น ตัวอย่างสำคัญคือ Digital Container Shipping Association (DCSA) ซึ่งเป็นองค์กรไม่แสวงผลกำไรที่ก่อตั้งโดยสายการเดินเรือชั้นนำ เพื่อผลักดันมาตรฐานดิจิทัลสำหรับอุตสาหกรรมขนส่งตู้สินค้า โดย DCSA ได้พัฒนามาตรฐาน eBL แบบ open-source รวมถึง Bill of Lading Data Standard และ API Specifications เพื่อสนับสนุนการใช้งาน eBL ข้ามระบบ

อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จในเชิงเทคนิคดังกล่าวยังต้องอาศัยกลไกทางสัญญาเพิ่มเติม โดย DCSA ได้กำหนดโครงสร้างสัญญา Multilateral Service Provider Interoperability Agreement (MSPIA) เพื่อให้แพลตฟอร์มที่เข้าร่วมต้องยอมรับหลักเกณฑ์ร่วมกันในการโอน eBL ระหว่างระบบ รวมทั้งต้องนำ Standard Annex ไปผนวกรวมกับ terms and conditions ของแต่ละแพลตฟอร์ม เพื่อให้ข้อผูกพันดังกล่าวมีผลต่อผู้ใช้งานในทางปฏิบัติอันเป็นกลไกที่ช่วยสร้างความเชื่อมั่นและการยอมรับร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระบบ eBL

ตัวอย่างการส่งเสริม Interoperability อีกรูปแบบหนึ่ง คือ การอาศัยข้อตกลงทวิภาคี Joint liability agreement เพื่อให้การโอน eBL ข้ามแพลตฟอร์มเกิดความเชื่อมั่นในระหว่างผู้เล่นในระบบ โดยระบุภาระความรับผิดของ แต่ละแพลตฟอร์มและกำหนดว่าแพลตฟอร์มใดจะรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น ดังกรณีของสายเรือ OOCL ที่ออก eBL บนแพลตฟอร์ม IQAX ให้แก่บริษัทน้ำมันและก๊าซบนแพลตฟอร์ม ICE CargoDocs ที่ต้องอาศัย Joint Liability

[7] FIT Alliance, “Press Release: FIT Alliance’s 2024 eBL Survey Shows Steady Rise of Electronic Bill of Lading Adoption Globally; Collaboration across Trade Supply Chain Could Unlock Further Gains,” accessed March 15, 2026, https://www.fit-alliance.org/post/press-release-fit-alliance-s-2024-ebl-survey-shows-steady-rise-of-electronic-bill-of-lading-adopti.

Agreement ระหว่างแพลตฟอร์มและบันทึก blockchain ร่วมกันเพื่อรับประกันว่าในระหว่างระบบผู้ให้บริการทั้งหมดจะมีต้นฉบับของ eBL เพียงฉบับเดียว[8]

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็น DCSA standard หรือการอาศัยข้อตกลงทวิภาคี ก็ยังเป็นการแก้ปัญหาแบบ "เฉพาะกิจ" คือต้องอาศัยการต่อรองและออกแบบข้อตกลงใหม่เป็นรายคู่หรือรายกลุ่ม (Closed arrangement) ซึ่งแตกต่างจากแนวทางของ TradeTrust ที่พัฒนาโดย The Infocomm Media Development Authority of Singapore (IMDA) ของสิงคโปร์ ซึ่งมุ่งสร้างโครงสร้างพื้นฐานกลาง แบบ open-source ที่สามารถเชื่อมต่อได้โดยเสรีโดยไม่ต้องให้แพลตฟอร์มต่างๆมาทำความตกลงร่วมกันในลักษณะพหุพาคีแบบ DCSA

ความแตกต่างที่สำคัญอยู่ที่สองมิติ มิติแรกคือด้านเทคนิค แทนที่จะ “ส่งต่อ” eBL จากแพลตฟอร์มหนึ่งไปยังอีกแพลตฟอร์มหนึ่งพร้อมกับโอนสถานะ “ต้นฉบับ” ซึ่งอาจก่อให้เกิดช่องว่างความรับผิดในจุดส่งต่อซึ่ง DCSA แก้ปัญหาด้วยการใช้ MSPIA เป็นกลไกทางสัญญา แต่ TradeTrust แก้ปัญหาการเกิดช่องว่างดังกล่าวด้วยการใช้สถาปัตยกรรมทางเทคนิคด้วย public blockchain เป็นแหล่งข้อมูลเดียวที่ใช้ยืนยันสิทธิ (Single source of truth) ดังนั้นทุกแพลตฟอร์มที่เชื่อมต่ออยู่จะเห็นสถานะเดียวกันแบบ real-time จึงไม่มีจุดที่ความรับผิดจะตกหล่น

มิติที่สองคือด้านกฎหมาย แทนที่จะพึ่งพาสัญญาเอกชนระหว่างแพลตฟอร์ม กรอบของ Trade Trust ออกแบบให้ eBL มีคุณสมบัติตรงตามที่ MLETR กำหนด ได้แก่ Singularity Exclusive Control และ Integrity และมี Model Terms เพื่อใช้อ้างอิงเป็นแนวทาง โดยมี 3 โครงสร้าง คือ บทนิยาม เงื่อนไขสำหรับ User Agreement เพื่อให้แพลตฟอร์มนำไปใช้กับลูกค้า และเงื่อนไขที่นำไปใส่ใน eBL เช่น การกำหนดให้กฎหมายที่ใช้บังคับ (Governing Law) เป็นประเทศที่รับ MLETR เช่น กฎหมายสิงคโปร์ ด้วยกลไกนี้ทำให้คู่สัญญาทุกฝ่ายไม่จำเป็นต้องลงนามในข้อตกลงของแพลตฟอร์มใดแพลตฟอร์มหนึ่ง เพราะสิทธิและหน้าที่ผูกพันตามกฎหมายอยู่กับตัวเอกสาร

[8] IQAX, “Cross-Platform eBLs Become a Reality as OOCL and a Major Oil and Gas Company Go Live,” accessed March 18, 2026, https://www.iqax.com/en/about/newsroom/2025/03/cross-platform-ebls-become-a-reality-as-oocl-and-a-major-oil-and-gas-company-go-live/.

8.3 ปัญหาด้านความไม่สม่ำเสมอของกรอบกฎหมายข้ามพรมแดนและการทำงานแบบดั้งเดิม (Legacy systems)

แม้จำนวนประเทศที่รับหลักการ MLETR จะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ความไม่สม่ำเสมอในการบัญญัติกฎหมายของแต่ละประเทศยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญ กล่าวคือ แม้ eBL ที่อยู่ภายใต้กฎหมายอังกฤษได้รับการรับรองว่าเทียบเท่ากระดาษ แต่หากสินค้าต้องส่งมอบในเขตอำนาจศาลที่ไม่มีกฎหมายเทียบเท่า ผู้ถือ eBL อาจต้องแปลง eBL กลับเป็นกระดาษ เช่น การขนส่งสินค้าไปยังท่าเรือในประเทศที่ยังไม่ได้บัญญัติกฎหมายรับรอง eBL และเมื่อมีข้อพิพาทในบางเขตอำนาจการพิสูจน์สิทธิตาม eBL กลับมีข้อกำหนดที่ซับซ้อนและทำให้ไม่คุ้มค่าในทางธุรกิจที่จะใช้เมื่อเทียบกับการใช้ในรูปแบบเดิม ปัญหาเหล่านี้ทำให้ประโยชน์ของ eBL ลดลงอย่างมีนัยสำคัญ และบั่นทอนความเชื่อมั่นในการใช้ eBL

ปัญหาต่อมาคือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหลายก็ยังคุ้นชินกับการรับใบตราส่งในรูปแบบกระดาษ ปัญหานี้มักเกิดจากกระบวนการดำเนินงานแบบดั้งเดิม (legacy systems) ของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งยังคงปฏิบัติแบบเดิมมานาน เจ้าหน้าที่ยังคุ้นเคยกับหรือได้รับคำสั่งให้เรียกเอกสารกระดาษ หรืออาจไม่มีระบบหรือความพร้อมในการจัดการเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ ล้วนมีผลให้ทำให้การใช้งาน eBL ไม่สามารถดำเนินไปต่อได้จนครบวงจรการใช้งาน (Lifecycle) ของ eBLและก็จะส่งผลให้เกิดต้นทุนทางธุรกิจที่เพิ่มขึ้นเพราะจะต้องแปลง eBL กลับไปเป็นกระดาษ

8.4 ปัญหาด้านการกำกับดูแลข้อมูลในระบบใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์ (Data Governance)

นอกจากที่ได้กล่าวมาข้างต้น ปัญหาการกำกับดูแลข้อมูล (Data Governance) ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการจัดเก็บและการสืบค้น (Storage & Archiving) ระยะเวลาในการจัดเก็บข้อมูล (Data retention policy) หรือ ปัญหาการคุ้มครองข้อมูลความลับในทางการค้า ประเด็นเหล่านี้กฎหมาย MLETR หรือ กรอบการประเมิน ICC DSI และ IGP&I ไม่ได้กำหนดหรือประเมินเรื่องดังกล่าวไว้โดยตรง ทั้งนี้ ข้อมูลบางอย่างแม้ eBL จะสิ้นผลไปแล้ว แต่ข้อมูล ก็ควรจะต้องถูกจัดเก็บในรูปแบบที่สามารถเข้าถึงและใช้เป็นพยานหลักฐานตามกฎหมายได้ เพราะในบริบทของการค้าระหว่างประเทศข้อพิพาทมักเกิดขึ้นหลังจากการส่งมอบสินค้าเสร็จสิ้นแล้วไปแล้ว ความสามารถในการสืบค้นและพิสูจน์ห่วงโซ่ของสิทธิใน eBL ย้อนหลังจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ตัวอย่างเช่น ข้อพิพาทเรื่องการส่งมอบสินค้าผิดพลาดหรือการฉ้อโกงทางการค้าอาจถูกยกขึ้นมาหลังจากที่ eBL สิ้นผลแล้ว หากไม่มีนโยบายการจัดเก็บข้อมูลที่ชัดเจนและเป็นมาตรฐาน การพิสูจน์สิทธิในชั้นศาลก็อาจทำได้ยาก

ปัญหาเหล่านี้ยิ่งซับซ้อนขึ้นในบริบทของ Interoperability เพราะเมื่อ eBL ถูกโอนข้ามแพลตฟอร์ม คำถามที่ตามมาคือแพลตฟอร์มใดมีหน้าที่จัดเก็บข้อมูล จัดเก็บนานเพียงใด ในรูปแบบใด และภายใต้กฎหมายคุ้มครองข้อมูลของประเทศใด ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีกรอบกำกับดูแลใดตอบคำถามเหล่านี้ได้อย่างครบถ้วน การแก้ปัญหาจึงจะต้องอาศัยกฎหมายอื่นประกอบ เช่น กฎหมายความลับทางการค้า กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล และอาศัยความตกลงกันระหว่างคู่กรณีที่เกี่ยวข้องกับการค้าระหว่างประเทศ (Contractual layer) เช่น อาศัย Rulebook ของระบบ หรือการกำหนดสิทธิการเข้าถึงข้อมูลหรือการทำสัญญารักษาความลับ (NDA) ระหว่างผู้ใช้ ตลอดจนอาศัยเทคโนโลยีเข้าจัดการกับข้อมูล เช่น การเข้ารหัสให้แก่ข้อมูล

9. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายแก่ประเทศไทย (Policy Recommendations)

การเปลี่ยนผ่านสู่ใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์มิได้เป็นเพียงการเปลี่ยนรูปแบบเอกสารจากกระดาษสู่ดิจิทัลเท่านั้น หากแต่เป็นการปรับโครงสร้าง “ระบบนิเวศทางการค้า” (Trade Ecosystem) ให้เอื้อต่อการยอมรับ การใช้งาน และการบังคับใช้ทางกฎหมายในระดับสากล การดำเนินนโยบายจึงจำเป็นต้องครอบคลุมทั้งมิติด้านกฎหมาย เทคโนโลยี และมาตรฐานอุตสาหกรรม

ในการนี้ การพิจารณานำกฎหมายแม่แบบ MLETR มาปรับใช้ ควบคู่กับการยึดถือมาตรฐานสากล เช่น ICC Digital Standards Initiative (DSI) รวมถึงข้อกำหนดและแนวปฏิบัติจาก P&I Clubs ตลอดจนมาตรฐานอื่น ๆ ที่ได้รับการยอมรับในภาคอุตสาหกรรม จึงถือเป็นแนวทางสำคัญในการบูรณาการเพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยในเวทีการค้าระหว่างประเทศ

เพื่อสนับสนุนให้ประเทศไทยก้าวสู่การค้าดิจิทัลข้ามพรมแดนอย่างแท้จริง จึงมีความจำเป็นต้องกำหนดข้อเสนอแนะเชิงนโยบายอย่างเป็นระบบ โดยแบ่งออกเป็นเป้าหมายระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว ดังนี้

9.1 เป้าหมายระยะสั้น-ระยะกลาง (1-5 ปี)

1) การแก้ไขกฎหมายธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ แม้สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์จะได้ดำเนินการเสนอร่างพระราชบัญญัติธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ที่แก้ไขแล้วเพื่อรองรับเอกสารเปลี่ยนมืออิเล็กทรอนิกส์ แต่เมื่อร่างกฎหมายดังกล่าวยังอยู่ระหว่างดำเนินการจึงถือได้ว่าประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายที่รับรองผลของใบตราส่ง อิเล็กทรอนิกส์ ด้วยเหตุนี้ผู้เล่นในตลาดจึงอาจยังไม่เต็มใจนักในการยอมรับ eBL เนื่องจากหากมีคดีข้อพิพาทเกิดขึ้นอาจกระทบต่อสิทธิในการดำเนินคดี ดังนั้นในช่วง

ระยะเวลาที่อยู่ระหว่างรอการแก้ไขทางกฎหมาย จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากทั้งภาครัฐและเอกชนในการผลักดันให้เกิดการใช้งาน เช่น การทำ POC เพื่อทดสอบและอาศัยการออกแบบโครงสร้างทางสัญญาเพื่อแก้ไขความกังวลในส่วนของสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายสำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการค้าระหว่างประเทศ และเมื่อพระราชบัญญัติธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ได้รับการแก้ไขแล้วก็จะช่วยลดปัญหาความกังวลและสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ตลอดจนช่วยลดปัญหาความไม่สม่ำเสมอของกฎหมายข้ามพรมแดนเมื่อประเทศต่างๆรับรอง MLETR กันมากขึ้น

2. การส่งเสริมมาตรฐานผู้ให้บริการและความสอดคล้องระหว่างระบบ ภาครัฐควรนำ Reliability Assessment Framework ของ DSI และ ข้อกำหนดของ IGP&I มาพิจารณาเป็นแนวทางในการกำกับดูแลผู้ให้บริการแพลตฟอร์มเพื่อให้ระบบ eBLไทยได้รับการยอมรับในระดับสากลและสามารถเชื่อมต่อกับแพลตฟอร์มต่างประเทศได้ นอกจากนี้ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลและส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องเช่น blockchain หรือ distributes ledger technology ก็จะช่วยเสริมความเชื่อมั่นในการตรวจสอบและการโอนสิทธิข้ามแพลตฟอร์ม ทั้งนี้ หน่วยงานรัฐอาจพิจารณาออกแนวทางในการจัดเก็บข้อมูลซึ่งกำหนดผู้มีหน้าที่และระยะเวลาในการจัดเก็บข้อมูลเพื่อประโยชน์ในทางคดีเมื่อเกิดข้อพิพาททางการค้า

3) การสร้างระบบนิเวศดิจิทัลระยะสั้นและระยะกลาง ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ภาคธนาคาร ผู้นำเข้า ผู้ส่งออก ผู้ขนส่ง และหน่วยงานรัฐ เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงข้อมูลแบบไร้รอยต่อ **ทั้งนี้** วิสัยทัศน์ของการค้าดิจิทัลที่ไร้รอยต่อ (Seamless Digital Trade) จะเกิดขึ้นได้จริงต่อเมื่อสามารถผสานความมั่นคงทางกฎหมายเข้ากับนวัตกรรมเทคโนโลยีบนรากฐานของความเชื่อมั่นที่เป็นสากล ดังนั้น เป้าหมายระยะสั้น-ระยะกลาง คือ การส่งเสริมการจัดทำ Proof of Concept (POC) ควบคู่กับ Regulatory Sandbox เพื่อสนับสนุนการพัฒนาและทดสอบการใช้งานใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์ (eBL) อย่างเป็นรูปธรรม โดย POC จะทำหน้าที่เป็นขั้นตอนเริ่มต้นในการพิสูจน์ว่าเทคโนโลยีและแนวคิดที่นำเสนอสามารถใช้งานได้จริงในเชิงเทคนิค ขณะที่ Regulatory sandbox จะเป็นกลไกที่เปิดโอกาสให้มีการทดลองใช้งานในบริบททางธุรกิจภายใต้การกำกับดูแลของภาครัฐ

ในระยะเริ่มต้น ควรสนับสนุนให้ผู้มีส่วนได้เสียหลัก เช่น ธนาคาร ผู้ขนส่ง ผู้ส่งออก และผู้ให้บริการแพลตฟอร์ม ร่วมกันพัฒนา POC เพื่อทดสอบกระบวนการสำคัญ เช่น การออก การโอน และการยืนยันสิทธิใน eBL รวมถึงการเชื่อมต่อระหว่างระบบ (interoperability) และการรักษาความ

ปลอดภัยของข้อมูล ทั้งนี้ ผลลัพธ์จาก POC จะช่วยให้สามารถระบุข้อจำกัดเชิงเทคนิคและความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน

ภายหลังจากการพิสูจน์แนวคิดในระดับ POC แล้ว จึงอาจพัฒนาไปสู่การจัดทำ Regulatory sandbox เพื่อทดลองใช้งาน eBL ในสถานการณ์จริงในวงจำกัด โดยมีการกำหนดขอบเขต เงื่อนไข และมาตรการกำกับดูแลที่เหมาะสม เช่น การจำกัดจำนวนผู้เข้าร่วม เส้นทางการค้า หรือประเภทสินค้า ตลอดจนการกำหนดมาตรการรองรับกรณีเกิดความผิดพลาด เช่น การกลับไปใช้เอกสารกระดาษ

แนวทางดังกล่าวจะช่วยให้ภาครัฐสามารถประเมินความพร้อมของทั้งเทคโนโลยีและกฎหมายไปพร้อมกัน ลดความเสี่ยงจากการนำระบบไปใช้จริงในวงกว้าง และสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ภาคธุรกิจและสถาบันการเงินในการนำ eBL มาใช้ในเชิงพาณิชย์

9.2 เป้าหมายระยะยาว 5-10 ปี

1) พิจารณาแก้ไขกฎหมายขนส่งทางทะเล และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากพระราชบัญญัติรับขนของทางทะเล พ.ศ 2534 เป็นกฎหมายที่ออกมากว่าสามทศวรรษ ดังนั้น จึงไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์นอกจากนี้ กฎหมายยังขาดการรองรับสิทธิของผู้ทรงสิทธิในใบตราส่งอย่างชัดแจ้งต้องอาศัยการตีความจากศาลซึ่งแตกต่างจากกฎหมายของประเทศที่รองรับสิทธิใน eBL อย่างประเทศสิงค์โปร์และสหราชอาณาจักร กล่าวคือ ทั้ง Bills of lading Act ของประเทศสิงค์โปร์ หรือ Carriage of Goods by sea Act ของสหราขอาณาจักรต่างก็ให้สิทธิ “Rights of suit” อย่างชัดเจนแก่ผู้ทรงสิทธิ[9] นอกจากนี้ จำนวนเงินที่ผู้ขนส่งสามารถจำกัดความรับผิดได้ตามมาตรา 58 ก็ไม่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน การแก้ไขพระราชบัญญัติรับขนของทางทะเลเพื่อรองรับประเด็นต่างๆจึงสมควรกำหนดเป็นเป้าหมายระยะยาว ทั้งนี้ อาจพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เพิ่มเติมในหมวดการขนส่งและตั๋วเงินเพื่อรองรับการค้าดิจิทัลระหว่างประเทศ

2) การสร้างระบบนิเวศดิจิทัลระยะยาว ปัญหาการติดกับดักทางวัฒนธรรมหรือการทำงานในรูปแบบดั้งเดิมที่เคยชินกับการเรียกเอกสารที่เป็นกระดาษดังที่กล่าวไว้ก่อนหน้าถือเป็นปัญหาสำคัญที่อาจทำให้การยอมรับ eBL ล่าช้า การแก้ไขปัญหาต้องอาศัยการผลักดันจากภาครัฐและเอกชนให้มีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งระบบไม่ว่าจะเป็นผู้ส่งออก ผู้นำเข้า ธนาคาร หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องเข้าสู่ระบบ

[9] Bills of lading Act, Section 2

ดิจิทัลพร้อมกันทั้งหมด กล่าวคือ แม้ว่าจะมีความพร้อมทางเทคนิคหรือทางกฎหมายก็ตาม แต่หากผู้เล่นอย่างธนาคาร ผู้ส่งออก ผู้นำเข้าและหน่วยงานรัฐยังคงเรียกเอกสารกระดาษอยู่แม้ในช่วงใดช่วงหนึ่งของธุรกรรม ก็จะทำให้ eBL ที่ออกมาแต่ต้นจะต้องถูกแปลงเป็นกระดาษซึ่งจะส่งผลกระทบต่อต้นทุนทางธุรกิจและความล่าช้าหรือทำให้เกิดความยุ่งยากในการทำธุรกรรมและท้ายที่สุดทำให้ eBL ไม่ได้รับความนิยมหรือถูกปฏิเสธการนำมาใช้

การแก้ปัญหานี้จึงต้องอาศัยการลงทุนในการเปลี่ยนผ่านระบบเทคโนโลยีเพื่อให้เกิดความสะดวกในการใช้งานการออกกฎหมายเพื่อห้ามการปฏิเสธเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ การให้องค์ความรู้และการฝึกอบรมแก่หน่วยงานรัฐและเอกชน ตลอดจนการสร้างแรงจูงใจเชิงนโยบาย เช่น การให้สิทธิประโยชน์ทางภาษีที่จะดึงผู้เล่นทุกระดับในห่วงโซ่การค้าให้เข้าสู่ระบบดิจิทัลพร้อมกัน

3) ส่งเสริมการใช้เอกสารการค้าอื่นในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์และสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อยกระดับความเชื่อมโยงทางการค้า ในระยะยาว ประเทศไทยควรมุ่งส่งเสริมการใช้เอกสารการค้าในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์อย่างครบวงจร ไม่จำกัดเฉพาะใบตราส่งสินค้า (eBL) แต่รวมถึงเอกสารสำคัญอื่นในกระบวนการค้าระหว่างประเทศเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ลดต้นทุน และลดความล่าช้าในห่วงโซ่อุปทาน ควบคู่กันนี้ ควรผลักดันให้เกิดความสอดคล้องของมาตรฐานและการยอมรับร่วมกันในระดับระหว่างประเทศ เพื่อรับรองการใช้เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ข้ามพรมแดน (Mutual Recognition) อันจะช่วยลดอุปสรรคทางกฎหมายและเพิ่มความเชื่อมั่นในการทำธุรกรรมระหว่างประเทศ พร้อมทั้งส่งเสริมการใช้มาตรฐานสากลและเทคโนโลยีที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกัน (Interoperability) ระหว่างแพลตฟอร์ม แนวทางดังกล่าวจะช่วยเสริมสร้างศักยภาพในการแข่งขันของประเทศไทยในระบบเศรษฐกิจโลก

บรรณานุกรม

IGP&I. “About the International Group of P&I Clubs.” Accessed March 12, 2026. https://www.igpandi.org/article/about/.

GTR Global Trade Review. “Scaling up Digital Trade: TradeTrust Launches Model Terms for eBLs.” Accessed March 15, 2026. https://www.gtreview.com/news/contributed-content/scaling-up-digital-trade-tradetrust-launches-model-terms-for-ebls/.

FIT Alliance. “Press Release: FIT Alliance’s 2024 eBL Survey Shows Steady Rise of Electronic Bill of Lading Adoption Globally; Collaboration across Trade Supply Chain Could Unlock Further Gains.” Accessed March 15, 2026. https://www.fit-alliance.org/post/press-release-fit-alliance-s-2024-ebl-survey-shows-steady-rise-of-electronic-bill-of-lading-adopti.

IQAX. “Cross-Platform eBLs Become a Reality as OOCL and a Major Oil and Gas Company Go Live.” Accessed March 18, 2026. https://www.iqax.com/en/about/newsroom/2025/03/cross-platform-ebls-become-a-reality-as-oocl-and-a-major-oil-and-gas-company-go-live/.

รูปแบบการอ้างอิงบทความนี้แนะนำ

พัชรี พิชณุษากร. “Beyond MLETR: ช่องว่างกฎหมายกับการขับเคลื่อนใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์.” (2569) ปีที่ 18 (1) *วารสารวิชาการคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย* 1–20.

บทความวิชาการ

กฎหมายเกี่ยวกับสัญญาอัตโนมัติในสหภาพยุโรป

วีณา อนุสรณ์เสนา*
ผู้ช่วยศาสตราจารย์
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
* Corresponding Author, E-mail: veena.anusorn@gmail.com*

บทคัดย่อ

ในโลกยุคดิจิทัลปัจจุบัน ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) ได้เข้ามามีบทบาทเกือบทุกด้านในชีวิตประจำวันของมนุษย์ ในแง่ของการทำสัญญา ได้มีการเริ่มใช้ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) ในการทำสัญญาโดยเริ่มต้นตั้งแต่การทำคำเสนอ และตอบรับด้วยคำสนองโดยอัตโนมัติ สัญญาอัตโนมัติดังกล่าวสามารถก่อให้เกิดผลผูกพันทางกฎหมายธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ อย่างไรก็ดี การใช้สัญญาอัตโนมัติยังคงพบกับความท้าทายในประเด็นเรื่องเจตนาของคู่สัญญาเมื่อเกิดการกระทำที่ไม่คาดหมายได้ (Unexpected Action) บทความนี้มุ่งเน้นศึกษาถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องและแนวทางการบังคับใช้สัญญาอัตโนมัติ (Automated Contract) ภายใต้บริบทกฎหมายของสหภาพยุโรป

คำสำคัญ

สัญญาอัตโนมัติ, ธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, การกระทำที่ไม่อาจคาดหมายได้

Received: 15/Mar/2026 • Revised: 17/May/2026 • Accepted: 20/June/2026

Legal Aspect on Automated Contract in European Union

Veena Anusornsena

Assistant Professor

School of Law, University of the Thai Chamber of Commerce

Abstract

In today's digital era, Artificial Intelligence (AI) has played a pivotal role in almost every aspect of human daily life. In the context of contracting, AI has been integrated into the contract formation process, beginning with automated offers and acceptances. These automated contracts are considered to establish legally binding effects as electronic transactions. However, there is a challenge of using automated contracts. Unexpected actions possibly occur resulting the challenge of the intent of parties. This article focuses on studying the relevant laws and guidelines for automated contracts within the legal framework of the European Union.

Keywords

Automated Contract, Electronic Transactions, Unexpected Actions

1. บทนำ

ในสหภาพยุโรปมีการใช้ระบบสัญญาอัตโนมัติในประเภทอุตสาหกรรมหลายด้าน ซึ่งการใช้ระบบสัญญาอัตโนมัติเข้ามาช่วยในอุตสาหกรรมเหล่านี้ ทำให้เกิดการทำธุรกรรมในช่วงเวลาที่เป็นเรียลไทม์ (real-time) มากขึ้น ในอุตสาหกรรมภาคการเงินมีการนำสัญญาอัตโนมัติไปใช้ในหลายแง่มุม[1] ได้แก่ การอนุมัติเงินกู้ (loan approvals) และอนุพันธ์อัจฉริยะ (smart derivatives) เพื่อทำให้ข้อตกลงที่มีความซับซ้อนมีความคล่องตัว (streamline) และดำเนินการได้รวดเร็วยิ่งขึ้น การควบรวมและซื้อกิจการ (mergers and acquisitions: M&A) โดยใช้เพื่อช่วยเร่งกระบวนการตรวจสอบวิเคราะห์สถานะ (due diligence) และการเจรจาต่อรอง และการบริหารจัดการวงจรสัญญา (contract lifecycle management) ใช้เพื่อครอบคลุมตั้งแต่ขั้นตอนการร่างสัญญา (drafting) การเจรจาต่อรอง (negotiation) ไปจนถึงการติดตามการปฏิบัติตามข้อสัญญา (compliance monitoring)

[1] Sharmin Chougule, "Automated Contracting in Europe: Developments and Future Directions," *MediaLaws*, February 3, 2025, accessed April 12, 2026, https://www.medialaws.eu/automated-contracting-in-europe-developments-and-future-directions/.

นอกจากนี้ ยังมีการนำระบบสัญญาอัตโนมัติไปช่วยในขั้นตอนการวิเคราะห์และตรวจสอบเอกสาร โดยใช้ “Machine Learning” ในการวิเคราะห์เอกสารทางกฎหมายเพื่อดึงข้อมูลเชิงลึก และประเมินความเสี่ยงและความไม่สอดคล้องกันในข้อตกลงต่าง ๆ ตลอดจนนำไปช่วยในกระบวนการตรวจสอบวิเคราะห์สถานะเพื่อให้มั่นใจว่าการทำสัญญานั้นเป็นไปตามกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง

นอกจากการนำสัญญาอัตโนมัติไปช่วยในอุตสาหกรรมภาคการเงินแล้ว ในสหภาพยุโรปยังมีการนำระบบสัญญาอัตโนมัติไปช่วยในสัญญาเหล่านี้

- สัญญาห่วงโซ่อุปทาน (supply chains) โดยนำไปใช้ในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างแบบอัตโนมัติ และการดำเนินสัญญาแบบไดนามิกเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน
- สัญญาประกัน (healthcare) โดยการนำไปใช้ในกระบวนการประมวลผลการเคลมประกันด้วย AI เพื่อให้การจ่ายค่าชดเชยรวดเร็วยิ่งขึ้น
- สัญญาเช่าอัตโนมัติอสังหาริมทรัพย์ (real estate) โดยมีการนำมาใช้งานผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ
- การควบรวมและซื้อกิจการโดยมีการใช้ AI ในการเจรจาต่อรองโดยมีมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องน้อยที่สุด รวมถึงการใช้แพลตฟอร์มเพื่อจัดการการเปลี่ยนผ่านของสัญญาในระหว่างการควบรวมกิจการ ซึ่งช่วยเร่งการตรวจสอบสถานะวิเคราะห์สถานะ

ดังจะเห็นได้ว่า การนำสัญญาอัตโนมัติมาใช้ในสหภาพยุโรป ได้มีการนำมาใช้ในหลายภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น สหภาพยุโรปจึงมีความตื่นตัวในการร่างหลักการหรือแนวทางในการควบคุมการใช้สัญญาอัตโนมัติเหล่านี้

2. กฎหมายสหภาพยุโรปที่เกี่ยวข้องกับสัญญาอัตโนมัติ

ในสหภาพยุโรป ณ ปัจจุบันยังไม่ได้มีการออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับระบบสัญญาอัตโนมัติโดยเฉพาะ โดยคณะกรรมาธิการยุโรปกำลังอยู่ระหว่างการหาข้อสรุปว่าควรมีการออกกฎระเบียบสำหรับสัญญาอัตโนมัติหรือไม่ และควรใช้แนวทางตามกฎหมายต้นแบบของ UNCITRAL (UNCITRAL Model Law on Automated Contracting) หรือควรสร้างข้อกำหนดเพิ่มเติมขึ้นมาเองเพื่อให้เหมาะสมกับบริบทของยุโรป[2] โดยในปัจจุบันยังคงมีความไม่แน่นอนในหลายประเด็น เช่น ความสมบูรณ์ของสัญญา (validity) การระบุตัวผู้รับผิดชอบต่อความเสียหาย (liability attribution) และการคุ้มครองผู้บริโภค เป็นต้น

[2] Sharmin Chougule, “Automated Contracting in Europe: Developments and Future Directions,” MediaLaws, February 3, 2025, accessed April 12, 2026, https://www.medialaws.eu/automated-contracting-in-europe-developments-and-future-directions/.

ในปัจจุบัน หากพิจารณาถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการทำธุรกรรมพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์และในกฎหมายบางฉบับ มีการกำหนดถึงการใช้ระบบสัญญาอัตโนมัติ (automated contracting) ดังนี้

2.1 กฎหมาย Artificial Intelligence Act (AI Act)

กฎหมาย Artificial Intelligence (AI Act) ได้กลายเป็นกฎหมายหลักในการควบคุมการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในสหภาพยุโรปซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม ค.ศ. 2024[3] โดยเป็นกฎหมายที่ออกมาใช้บังคับกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์ ในหลายด้านโดยครอบคลุมอย่างกว้างขวาง โดยกฎหมายดังกล่าวไม่ได้มีการกำหนดเกี่ยวกับสิทธิของบุคคลในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ แต่อย่างใด แต่เป็นการกำหนดหน้าที่สำหรับผู้ให้บริการปัญญาประดิษฐ์ และองค์กรที่ใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการประกอบธุรกิจ[4]

กฎหมายฉบับนี้จัดประเภทการใช้งานปัญญาประดิษฐ์ ตามระดับความเสี่ยงที่อาจก่อให้เกิดอันตราย โดยแบ่งออกเป็น 4 ระดับ[5] คือ

1) ไม่สามารถยอมรับได้ (unacceptable risk) ถูกสั่งห้ามใช้งานโดยเด็ดขาด

2) ความเสี่ยงสูง (high risk) ต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดด้านความปลอดภัย ความโปร่งใส คุณภาพของข้อมูลและระบบและต้องผ่านกระบวนการ ประเมินความสอดคล้อง (conformity assessment) ก่อนใช้งาน

3) ความเสี่ยงจำกัด (limited risk) ต้องปฏิบัติด้านความโปร่งใส

4) ความเสี่ยงน้อยมาก (minimal risk) จะไม่ถูกควบคุมโดยกฎหมาย

อย่างไรก็ดี กฎหมาย AI ACT ดังกล่าวยังขาดการกำหนดข้อบังคับเฉพาะที่เกี่ยวกับการทำสัญญาอัตโนมัติ โดยมุ่งเน้นไปที่ความโปร่งใส (transparency) ความปลอดภัย (security) และคุณภาพของข้อมูลมากกว่า

2.2 กฎหมาย EIDAS Regulation (Regulation 910/2014)

กฎหมาย Regulation 910/2014 เป็นกฎหมายที่เป็นฐานสำคัญของการทำสัญญาอัตโนมัติทางดิจิทัลในเรื่องของความถูกต้องของลายเซ็นอิเล็กทรอนิกส์ กฎหมายดังกล่าวได้วางกรอบกำหนดเป็นอันเดียวกันเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าการทำธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ระหว่างธุรกิจมีความปลอดภัย รวดเร็วและมี

---

[3] European Commission, “AI Act Enters into Force,” press release, August 1, 2024, accessed April 20, 2026, https://commission.europa.eu/news-and-media/news/ai-act-enters-force-2024-08-01_en.

[4] EU Artificial Intelligence Act, “EU Artificial Intelligence Act | Up-to-Date Developments and Analyses of the EU AI Act,” accessed April 12, 2026, https://artificialintelligenceact.eu/.

[5] Dimitar Lilkov, “Regulating Artificial Intelligence in the EU: A Risky Game,” European View 20, no. 2 (2021): 166–174, accessed May 1, 2026, https://doi.org/10.1177/17816858211059248.

ประสิทธิภาพระหว่างประเทศในสหภาพยุโรป[6] โดยมีการกำหนดลายเซ็นอิเล็กทรอนิกส์ 3 ระดับ ได้แก่ “Simple Electronic Signature” (SES) “Advanced Electronic Signature” (AES) และ “Qualified Electronic Signature” (QES) โดยระบบสัญญาอัตโนมัติที่ต้องการความผูกพันทางกฎหมายสูงมักต้องใช้ AES หรือ QES ภายใต้ eIDAS เพื่อรับรองความสมบูรณ์ของกระบวนการ

2.3 กฎหมาย GDPR (General Data Protection Regulation)

กฎหมาย GDPR เป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของประชาชนในสหภาพยุโรป โดยในส่วนที่เกี่ยวกับระบบอัตโนมัติในสัญญานั้นได้มีการกำหนดให้การประมวลข้อมูลส่วนบุคคลต้องมีเหตุผลทางกฎหมายตามมาตรา 6 ของกฎหมาย GDPR และในส่วนของการตัดสินใจแบบอัตโนมัติ (automated decision-making: ADM) ได้กำหนดให้สิทธิแก่บุคคลในการที่ไม่ขึ้นอยู่แต่กับการตัดสินใจแบบอัตโนมัติแต่เพียงอย่างเดียว[7]

2.4 กฎหมาย Data Act

กฎหมาย Regulation (EU) 2023/2854 of the European Parliament and of the Council of 13 December 2023 on Harmonised Rules on Fair Access to and Use of Data and Amending Regulation (EU) 2017/2394 and Directives (EU) 2020/1828 หรือกฎหมาย Data Act เป็นกฎหมายส่งเสริมการแข่งขันในตลาดโดยกำหนดให้มีการเคลื่อนไหวของข้อมูล (Data flow) เพื่อให้ข้อมูลสามารถเข้าถึงได้และนำไปใช้ได้มากขึ้น โดยมีผู้ที่สามารถนำข้อมูลไปใช้ได้ภายใต้เงื่อนไขที่กำหนด

ในส่วนของการทำสัญญาโดยระบบอัตโนมัติได้มีการกำหนดให้ผู้ให้บริการในสัญญาอัตโนมัติสามารถใช้ระบบอัตโนมัติในสัญญาแบ่งปันข้อมูล (Data Sharing Agreement) ได้[8]

จากกฎหมายปัจจุบันของสหภาพยุโรป เห็นได้ว่าในสหภาพยุโรปยังคงมีกฎหมายที่ยังไม่ครอบคลุมเพียงพอสำหรับระบบสัญญาอัตโนมัติ ซึ่งหากพิจารณาถึงหลักการพื้นฐานจากกฎหมายแพ่งในสหภาพยุโรปที่ได้รับอิทธิพลจากกฎหมายแพ่งของฝรั่งเศส (French Civil Code) หลักความ

---

[6] European Commission, “eIDAS – Electronic Identification and Trust Services,” accessed May 8, 2026, https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/discover-eidas.

[7] European Parliament and Council of the European Union, Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the Protection of Natural Persons with Regard to the Processing of Personal Data and on the Free Movement of Such Data (General Data Protection Regulation), art. 22(1), April 27, 2016, accessed May 8, 2026, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32016R0679.

[8] European Commission, “Data Act Explained,” accessed May 8, 2026, https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/factpages/data-act-explained.

สมบูรณ์ของสัญญาจะขึ้นอยู่กับ เจตจำนงของมนุษย์ (human intention) เป็นหลัก ซึ่งอาจให้เกิดความท้าทายในประเด็นทางกฎหมายว่าสัญญาที่ปัญญาประดิษฐ์สรุปเองโดยไม่มีมนุษย์กดยืนยันสุดท้ายจะมีความผูกพันหรือไม่ และในส่วนของประเด็นความรับผิดของคู่สัญญา ก็อาจทำให้เกิดความท้าทายในประเด็นทางกฎหมายว่าคู่สัญญาจะผูกพันตามข้อสัญญาที่ถูกกระทำขึ้นโดยระบบอัตโนมัติหรือไม่ เนื่องจากกฎหมายในยุโรปส่วนใหญ่มีหลักการว่า คู่สัญญาจะผูกพันตามข้อตกลงที่เกิดจากระบบอัตโนมัติ เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าเกิดจากความผิดพลาดที่ไม่ได้มาจากความประมาทของตนเอง โดยในปัจจุบันยังไม่มีบรรทัดฐานคำพิพากษาที่ชัดเจนในยุโรปเกี่ยวกับการจัดการผลลัพธ์ที่คาดไม่ถึง (unexpected action) ที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์[9]

3. กรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับสัญญาอัตโนมัติในสหภาพยุโรป

คดี SCHUFA Holding AG (Case C-634/21)[10]

กรณีศึกษา (Use case) ในสหภาพยุโรปที่เป็นคดีที่ตัดสินด้วยศาลยุติธรรมแห่งสหภาพยุโรป (CJEU) ตัดสินเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม ค.ศ. 2023 ได้แก่ SCHUFA Holding AG (Case C-634/21) โดยในคดีนี้ บริษัท SCHUFA เป็นบริษัทเครดิตบูโรที่ใหญ่ที่สุดในประเทศเยอรมนี โดยบริษัท ฯ นี้ได้ใช้อัลกอริทึมในการคำนวณคะแนนความน่าเชื่อถือทางเครดิต (credit scoring) ของบุคคล โดยรวบรวมข้อมูลจากอดีตเพื่อคาดการณ์ว่าบุคคลนั้นมีความสามารถในการชำระหนี้ในอนาคตได้มากน้อยเพียงใด

โดยประเด็นปัญหาได้เกิดเมื่อมีบุคคลที่ถูกปฏิเสธการทำสัญญาเงินกู้จากธนาคาร เนื่องจากมีคะแนนเครดิตจาก SCHUFA ต่ำเกินไป บุคคลดังกล่าวจึงได้เรียกร้องบริษัท SCHUFA ลบข้อมูลของตนและเปิดเผยที่มาและวิธีการคำนวณดังกล่าว แต่บริษัท SCHUFA ปฏิเสธโดยให้เหตุผลว่าเป็นความลับทางการค้า และให้เหตุผลเพิ่มเติมว่าคนที่ตัดสินใจทำสัญญาได้แก่ ธนาคาร ไม่ใช่บริษัท SCHUFA

ศาลยุติธรรมแห่งสหภาพยุโรปได้ตัดสินว่า การที่ระบบอัลกอริทึมได้ออกคะแนนความน่าเชื่อถือทางเครดิตแล้วส่งให้บุคคลที่สาม ได้แก่ ธนาคารเพื่อนำไปใช้ โดยธนาคารแทบจะใช้ข้อมูลคะแนนความน่าเชื่อถือทางเครดิตตามที่ได้มาร้อยละ 100 จึงถือได้ว่ากระบวนการคำนวณคะแนนนั้นคือ การตัดสินใจ

---

[9] Stefan van Campe and Niels Vandezande, “Can AI Autonomously Conclude a Binding Contract?,” Timelex, March 20, 2025, accessed May 10, 2026, https://www.timelex.eu/en/blog/can-ai-autonomously-conclude-binding-contract.

[10] Court of Justice of the European Union (CJEU), Case C-634/21, SCHUFA Holding (Scoring), judgment of December 7, 2023, accessed May 10, 2026, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62021CJ0634.

โดยอัตโนมัติตามมาตรา 22 ของ GDPR[11] โดยศาลยุติธรรมแห่งสหภาพยุโรป ได้ให้เหตุผลเพิ่มเติมว่าหากระบบอัตโนมัติเป็น ปัจจัยชี้ขาด (determinative role) ที่ทำให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งไม่ได้เข้าทำสัญญา ระบบอัตโนมัตินั้นต้องอยู่ภายใต้การควบคุมที่เข้มงวดและผู้ที่ถูกระบบอัตโนมัติประเมิน ควรจะมีสิทธิที่จะได้รับทราบเหตุผลเบื้องหลังและมีสิทธิโต้แย้งโดยร้องขอให้ใช้มนุษย์เป็นผู้ตรวจสอบซ้ำ

ในคดี SCHUFA นี้แม้ไม่ได้เป็นการใช้ระบบอัลกอริทึมในการก่อให้เกิดสัญญาประเภทใดประเภทหนึ่งโดยตรง แต่เป็นคดีหลักที่ศาลยุติธรรมแห่งสหภาพยุโรปได้ตัดสินเกี่ยวกับกระบวนการทำสัญญาอัตโนมัติที่ส่งผลกระทบต่อสัญญาแทบทุกประเภทในชีวิตประจำวันในประเภทสัญญาดังต่อไปนี้

- สัญญาทางการเงิน (financial contracts) ได้แก่ สัญญากู้ยืมเงิน การสมัครบัตรเครดิต หรือการขอสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัย
- สัญญาบริการพื้นฐาน (service contracts) ได้แก่ การสมัครสัญญาโทรศัพท์มือถือรายเดือน หรือสัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าที่ต้องมีการขอดูเครดิตผู้ใช้บริการก่อนเปิดใช้บริการ
- สัญญาประกันภัย (insurance contracts) โดยเป็นการใช้ระบบอัตโนมัติคำนวณความเสี่ยงเพื่อกำหนดเบี้ยประกันหรือตัดสินใจว่าจะรับประกันหรือไม่
- สัญญาจ้างแรงงาน (employment contracts) โดยเป็นการนำไปใช้ในกระบวนการคัดเลือกใบสมัครอัตโนมัติ (automated screening) ก่อนเรียกสัมภาษณ์

ทั้งนี้ จากคดี SCHUFA นี้เองศาลฯ ได้วางหลักว่าการที่จะปล่อยให้สัญญาถูกปฏิเสธโดยอัลกอริทึมเพียงอย่างเดียวไม่สามารถกระทำได้ ต้องมีการควบคุมโดยมนุษย์อีกชั้นหนึ่ง (human-in-the-loop) และสัญญาอัตโนมัติจะอ้างความลับทางการค้าเพื่อปกปิดความผิดพลาดของระบบไม่ได้และหากเกิดข้อผิดพลาดในการประมวลผลอันส่งผลให้มีบุคคลเสียสิทธิ์ในการเข้าทำสัญญา ผู้ควบคุมระบบต้องรับผิดชอบ

[11] Louis-Philippe Gratton, “Article 22. Automated Individual Decision-Making, Including Profiling,” GDPR Text, accessed May 10, 2026, https://gdpr-text.com/ru/read/article-22/.

คดี Dun & Bradstreet Austria (Case C-203/22)[12]

คดีนี้มีลักษณะคล้ายๆ กับคดีแรกที่ศาลยุติธรรมแห่งสหภาพยุโรปได้ตัดสินเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2025 โดยเป็นกรณีที่บริษัท Dun & Bradstreet ซึ่งเป็นบริษัทที่ให้บริการข้อมูลธุรกิจระดับโลก (business information service) โดยมีการจัดทำคะแนนความน่าเชื่อถือ (credit score) และสถานะความเสี่ยงของบริษัทต่าง ๆ ทั่วโลก โดยบริษัทในประเทศออสเตรียแห่งหนึ่งพบว่า ข้อมูลที่บริษัท Dun & Bradstreet แสดงในระบบนั้นไม่ถูกต้องและเป็นในเชิงลบ ส่งผลให้บริษัทดังกล่าว ถูกปฏิเสธการเข้าทำสัญญา จากซัพพลายเออร์และสถาบันการเงินหลายราย

บริษัทผู้เสียหายเรียกร้องขอให้บริษัท Dun & Bradstreet เปิดเผยว่าบริษัทมีการใช้อัลกอริทึมหรือเกณฑ์ใดในการคำนวณคะแนนจนออกมาเป็นลบ แต่บริษัท Dun & Bradstreet ปฏิเสธโดยอ้างว่าเป็นความลับทางการค้า และเป็นกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินทางปัญญาของซอฟต์แวร์

ศาลยุติธรรมแห่งสหภาพยุโรปได้วางบรรทัดฐานที่เป็นหลักการสำคัญของสัญญาอัตโนมัติไว้ว่า ถึงแม้ว่าบริษัท Dun & Bradstreet จะไม่ใช่คู่สัญญาเอง แต่หากระบบของบริษัทฯ ออกมาเพื่อชี้นำให้ผู้อื่นในการตัดสินใจเข้าทำหรือไม่เข้าทำสัญญา ระบบดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกฎหมายที่เข้มงวด โดยศาลยุติธรรมแห่งสหภาพยุโรปยังได้ให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า บริษัทต้องมีความโปร่งใสในการเปิดเผยตรรกะเบื้องหลัง (logic involved) เพื่อแสดงให้บุคคลเห็นว่าข้อมูลถูกนำมาประมวลผลอย่างไร เพื่อให้บุคคลดังกล่าวสามารถตรวจสอบความถูกต้องและโต้แย้งได้

คดีนี้เป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้ Article 30 ของ EU Data Act มีความชัดเจนขึ้นในเรื่องการตรวจสอบว่าสัญญาอัตโนมัติต้องถูกออกแบบมาให้ตรวจสอบได้ (audit trail) โดยเมื่อระบบอัตโนมัติเกิดข้อผิดพลาด (error) มนุษย์ต้องมีสิทธิได้รับคำอธิบายและต้องมี Kill Switch เพื่อเป็นกลไกในการหยุดทำงานและแก้ไขข้อมูลหากพบว่าระบบอัลกอริทึมให้ผลลัพธ์ที่ผิดพลาดอย่างร้ายแรง

กรณีศึกษาของสถาบันกฎหมายยุโรป

จากการศึกษาของสถาบันกฎหมายยุโรป (European Law Institute: ELI) แนวทางกรณีศึกษา (use-case approach) เพื่อทำความเข้าใจว่าเทคโนโลยีบล็อกเชนและสัญญาอัจฉริยะ (smart contracts) ได้มีการเลือกสัญญาอัจฉริยะ ในด้านของคำประกาศเจตนาที่มีผลผูกพันทาง

[12] Court of Justice of the European Union (CJEU), Case C-203/22, Dun & Bradstreet Austria GmbH, judgment of February 27, 2025, accessed May 10, 2026, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:62022CJ0203.

กฎหมาย (legally binding declaration of will) โดยสัญญาประเภทนี้สามารถทำหน้าที่เป็นคำเสนอหรือคำสนองได้ด้วยตัวมันเอง

กรณีศึกษาการเสนอขายเหรียญเริ่มต้น (Initial Coin Offerings - ICOs) Use Cases

ลักษณะโดยทั่วไปของสัญญาอัจฉริยะที่ทำหน้าที่ออกโทเคนใหม่จะถูกนำไปติดตั้งบนบล็อกเชน (block chain) โดยมีเงื่อนไขว่า หากมีผู้โอน 0.1 ETH ไปยังที่อยู่ของสัญญาอัจฉริยะนี้ พวกเขาจะได้รับโทเคนใหม่หนึ่งโทเคน

ผลทางกฎหมายของการติดตั้งสัญญาอัจฉริยะดังกล่าวสามารถถือเป็นคำเสนอ (offer) ที่มีผลผูกพันทางกฎหมาย ได้ หากมีข้อมูลที่จำเป็นครบถ้วน เช่น ราคาและคำอธิบายสินค้า และการโอนเงินไปยังสัญญาอัจฉริยะถือเป็นคำสนอง (acceptance)

จากกรณีศึกษาของสถาบันกฎหมายยุโรปได้แสดงให้เห็นว่า สัญญาอัจฉริยะสามารถเป็น (ส่วนหนึ่งของ) ข้อตกลงที่มีผลผูกพันทางกฎหมายได้ ตราบใดที่ได้เข้าเงื่อนไขสำหรับการทำสัญญาตามระบบกฎหมายที่เกี่ยวข้องตามที่กฎหมายกำหนด[13] อย่างไรก็ดี จากการศึกษาข้างต้นนั้น พบว่าอาจเกิดปัญหาจากการใช้สัญญาอัจฉริยะ ดังนี้[14]

(ก) การดำเนินการอัตโนมัติที่ไม่สามารถย้อนกลับได้ (automatic and immutable execution)

โดยปกติแล้ว คุณสมบัติหลักของบล็อกเชน คือ การไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ (immutability) และสัญญาอัจฉริยะ (smart contract) คือ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ดำเนินการอัตโนมัติ (self-executing computer programmes) ซึ่งสามารถนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ไม่คาดคิดหากเกิดความผิดพลาดหรือผู้บริโภคต้องการยกเลิกสัญญา

หลักการแก้ไข: ยึดหลักการว่าการคุ้มครองผู้บริโภคต้องเป็นหลักการสำคัญขั้นพื้นฐาน (consumer protection prevails) การไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ของธุรกรรมบล็อกเชน หรือการดำเนินการและบังคับใช้สัญญาอัจฉริยะโดยอัตโนมัติ จะไม่ทำให้ผู้บริโภคสูญเสียสิทธิใด ๆ ที่พวกเขาควรจะได้รับหากมีการทำข้อตกลงที่เทียบเท่ากันนอกบล็อกเชน (off-chain)

หน้าที่ของธุรกิจ: ธุรกิจที่ใช้สัญญาอัจฉริยะ (smart contract) ต้องพิจารณาสิทธิของฝ่ายคู่สัญญาที่อ่อนแอกว่า เช่น ผู้บริโภค ก่อนที่จะนำสัญญาอัจฉริยะ (smart contract) ไปใช้ และต้อง

---

[13] European Law Institute, ELI Principles on Blockchain Technology, Smart Contracts and Consumer Protection: Report of the European Law Institute (Vienna: European Law Institute, 2023), accessed May 10, 2026, https://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/ELI_Principles_on_Blockchain_Technology__Smart_Contracts_and_Consumer_Protection.pdf.

[14] Ibid.

มั่นใจว่าสิทธิเหล่านั้นสามารถบรรลุผลได้บนบล็อกเชน (on-chain) เช่น โดยผ่านธุรกรรมย้อนกลับ (reverse transaction) หรือ สัญญาอัจฉริยะที่สามารถแก้ไขได้ (modifiable smart contracts)

(ข) ความขัดแย้งระหว่างรหัสคอมพิวเตอร์กับข้อตกลงทางกฎหมาย

เมื่อสัญญาทางกฎหมายที่ทำขึ้นภายนอกบล็อกเชน (off-chain) ถูกแปลเป็นโค้ดเพื่อนำไปปฏิบัติบนบล็อกเชน (on-chain) อาจเกิดความไม่ตรงกันหรือความขัดแย้งระหว่างข้อกำหนดทางกฎหมายกับรหัสที่ถูกเขียนขึ้น

หลักการแก้ไขคือ ในกรณีที่เกิดความขัดแย้งระหว่างข้อกำหนดในสัญญาที่ทำนอกบล็อกเชน (off-chain) กับเงื่อนไขที่ถูกเขียนโค้ดไว้บนบล็อกเชน (on-chain) ข้อกำหนดของสัญญาที่ทำนอกบล็อกเชน (off-chain) จะมีความสำคัญเหนือกว่า เว้นแต่คู่สัญญาได้ตกลงกันอย่างชัดเจนเป็นอย่างอื่น โดยเหตุผลสนับสนุนคือ เนื่องจากเวอร์ชั่นที่เข้าใจได้ง่ายกว่า (ข้อความที่ไม่ใช่รหัส) จะต้องมีผลเหนือกว่า หากเกิดความขัดแย้งระหว่างรหัสต้นฉบับ (source code) และรหัสไบต์โค้ด (bytecode) รหัสต้นฉบับก็ควรมีผลเหนือกว่าด้วย

(ค) การเพิกถอนสัญญาและการคืนเงิน (unwinding and reversal)

หากเกิดการกระทำที่ไม่คาดคิดทางกฎหมาย เช่น สัญญาเป็นโมฆะ ถูกยกเลิก หรือมีการใช้สิทธิ์ในการถอนตัว (right of withdrawal) ธุรกรรมที่ดำเนินการไปแล้วต้องถูกย้อนกลับ

หลักการแก้ไขคือ เมื่อกฎหมายที่บังคับใช้กำหนดให้มีการเพิกถอนธุรกรรม (unwinding of a transaction) การเพิกถอนดังกล่าวจะต้องเกิดขึ้นโดยธุรกรรมย้อนกลับ (reverse transaction) เว้นแต่บล็อกเชนนั้นอนุญาตให้มีการแก้ไขบล็อกได้ โดยเหตุผลสนับสนุนคือ เพื่อให้มั่นใจว่าสถานะจริงบนบล็อกเชนสอดคล้องกับสถานะทางกฎหมายหลังจากการเพิกถอน

(ง) ความผิดพลาดในการเขียนโค้ดและการแปล (Coding Errors)

ข้อผิดพลาดนี้เป็นข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นในขั้นตอนทางเทคนิคที่อาจส่งผลให้เกิดประเด็นทางกฎหมาย โดยอาจเกิดความผิดพลาดในการแปลรหัสต้นฉบับ (source code) เป็นรหัสไบต์โค้ด (bytecode) ซึ่งส่งผลให้คำเสนอ (offer) ถูกนำเสนอผิดพลาด

หลักการแก้ไขคือ การพิจารณาว่าคู่สัญญาจะถูกผูกพันตามคำเสนอ (offer) ที่ผิดพลาดนั้นหรือไม่ จะต้องถูกทบทวนตามข้อบังคับกฎหมายแพ่งทั่วไป โดยเหตุผลสนับสนุนคือ ยังคงต้องยึดกฎหมายแพ่งเป็นหลักสำคัญในการพิจารณา อย่างไรก็ตาม หลักการเหล่านี้ ไม่ได้กล่าวถึงอย่างชัดเจนในประเด็นเกี่ยวกับ ความรับผิดนอกสัญญา (extra-contractual liability) ในกรณีที่เกิดข้อผิดพลาด

ของซอฟต์แวร์หรือความผิดปกติของการทำงานของแพลตฟอร์ม ซึ่งเป็นระบบนอกเหนือจากการตกลงของคู่สัญญา

4. บทสรุป

หากพิจารณาถึงการกระทำที่ไม่คาดหมายจากระบบอัตโนมัติ สำหรับกรณีศึกษาที่เกิดขึ้นในสหภาพยุโรปแล้ว ยังไม่มีการให้ข้อมูลแน่ชัดว่าสาเหตุหลักของการกระทำที่ไม่คาดหมายจากระบบอัตโนมัติที่เกิดขึ้นสำหรับกรณีศึกษาข้างต้นเกิดขึ้นจากสาเหตุใด เนื่องจากผู้รับผิดชอบระบบไม่ได้มีการยินยอมให้ข้อมูลของสาเหตุว่าการที่มีการส่งข้อมูลที่ผิดพลาดนั้นเกิดจากการกระทำที่ไม่คาดหมายจากระบบอัตโนมัติที่เกิดจากความผิดพลาดจากการที่มนุษย์ป้อนข้อมูลผิดเข้าไปในระบบ (Input error) หรือเกิดจากการกระทำที่ไม่คาดหมายจากระบบอัตโนมัติที่เกิดจากระบบประมวลผลหรือปฏิบัติการผิดจากข้อมูลหรือเงื่อนไขที่ได้รับ (execution error) หรือแม้แต่เกิดจากการกระทำที่ไม่คาดหมายจากระบบอัตโนมัติที่เกิดจากระบบสร้างผลลัพธ์ที่เกินกว่าขอบเขตที่คู่กรณีคาดหมายได้จากการตั้งค่าเดิม (autonomous deviation)

อย่างไรก็ดี จากกรณีศึกษาของสถาบันกฎหมายยุโรป[15] ข้างต้นได้กำหนดหลักการให้ เจ้าของระบบหรือคู่สัญญาที่เป็นธุรกิจซึ่งเป็นฝ่ายที่นำสัญญาอัจฉริยะมาใช้งานมีความรับผิดชอบอย่างชัดเจนในการป้องกันและแก้ไขการกระทำที่ไม่คาดคิด โดยหลักการดังกล่าว มุ่งเน้นไปถึงประเด็นความรับผิดชอบของผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบระบบอัตโนมัติดังกล่าวมากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจกับผู้บริโภค (business to consumer: B2C)

โดยหลักการได้กำหนดให้ กฎหมายจะต้องอยู่เหนือโค้ด (law prevails over code) และความรับผิดชอบของเจ้าของระบบจึงเป็นไปตามหลักการความสมดุลเชิงหน้าที่ (functional equivalence) และความเป็นกลางทางเทคโนโลยี (technological neutrality) โดยความรับผิดชอบหลักของเจ้าของระบบในการจัดการกับการกระทำที่ไม่คาดคิด สามารถสรุปได้ ดังนี้

(1) ความรับผิดชอบก่อนการติดตั้งสัญญาอัจฉริยะ (pre-deployment duty)

เจ้าของระบบมีความรับผิดชอบในการวางแผนและออกแบบโค้ดล่วงหน้า เพื่อให้แน่ใจว่าสิทธิทางกฎหมายจะได้รับการเคารพ ธุรกิจที่ใช้สัญญาอัจฉริยะจะต้องพิจารณาสิทธิของฝ่ายที่อ่อนแอกว่า เช่น ผู้บริโภค ก่อนที่จะนำสัญญาอัจฉริยะไปใช้งาน

[15] ibid.

(2) ความรับผิดชอบในการรักษาความสมบูรณ์ทางกฎหมาย (legal integrity)

โดยเน้นย้ำหลักการที่ว่ากฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคเหนือกว่า บนหลักการสำคัญว่ากฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคไม่สามารถถูกลบล้างได้โดยสัญญาอัจฉริยะหรือธุรกรรมใด ๆ บนบล็อกเชน (on-chain) และเน้นย้ำหลัก การว่าการดำเนินการและบังคับใช้สัญญาอัจฉริยะโดยอัตโนมัติ จะไม่ทำให้ผู้บริโภคสูญเสียสิทธิใด ๆ ที่พวกเขาจะได้รับจากการทำสัญญาในแบบ (off-chain)

(3) ความรับผิดชอบในการจัดการกับการเพิกถอนสัญญา (unwinding and withdrawal)

ในกรณีที่เกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด เช่น ผู้บริโภคใช้สิทธิในการถอนตัว (right to withdrawal) เจ้าของระบบมีหน้าที่ในการเขียนโค้ดเพื่อรองรับผลที่ตามมา และต้องมีการดำเนินการย้อนกลับโดยอัตโนมัติ ตลอดจนมีการชดเชยเมื่อไม่สามารถย้อนกลับได้

(4) ความรับผิดชอบต่อเงื่อนไขที่ไม่เป็นธรรม (unfair terms)

ในกรณีที่ผลของการกระทำที่เป็นผลมาจากข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม เจ้าของระบบจะต้องมีการเยียวยาทันทีให้แก่ผู้บริโภค รวมทั้งต้องมีการเขียนโค้ดใหม่ทั้งหมดสำหรับสัญญาอัจฉริยะ (smart contract) ทั้งหมดที่ได้รับผลกระทบ

อย่างไรก็ตาม หลักการเหล่านี้ ไม่ได้กล่าวถึงอย่างชัดเจน ในประเด็นเกี่ยวกับความรับผิดนอกสัญญา (extra-contractual liability) ในกรณีที่เกิดข้อผิดพลาดของซอฟต์แวร์หรือความผิดปกติของการทำงานของแพลตฟอร์ม (แต่เน้นไปที่ความรับผิดตามสัญญาและการคุ้มครองสิทธิ์ที่มีอยู่)

บรรณานุกรม

EU Artificial Intelligence Act. (2025). EU Artificial Intelligence Act | Up-to-date developments and analyses of the EU AI Act, Accessed April 12,2026, https://artificialintelligenceact.eu/.

European Commission. (2024). AI Act enters into force (Press release). Brussels. Accessed April 20,2026, https://commission.europa.eu/news-and-media/news/ai-act-enters-force-2024-08-01_en.

European Commission. (2025). eIDAS-Electronic Identification and Trust Services, Accessed May 8, 2026, https://digitalstrategy.ec.europa.eu/en/policies/discover-eidas.

European Commission. Data Act Explained, Accessed May 8,2026, https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/factpages/data-act-explained.

European Law Institute. (2023). ELF Principles on Blockchain Technology. Smart Contracts and Consumer Protection. Report of the European Law Institute, Accessed May 10, 2026, https://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/ELI_Princ iples_on_Blockchain_Technology__Smart_Contracts_and_Consumer_Protection.pdf.

Gratton, Louis-Philippe. n.d. "Article 22. Automated Individual Decision-Making, Including Profiling." GDPR Text. Accessed May 10, 2026. https://gdpr-text.com/ru/read/article-22/.

Lilkov, Dimitar. (2021). Regulating artificial intelligence in the EU: A risky game. European View. 20 (2), Accessed May 1, 2026, https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/17816858211059248.

Sharmin Chougule. (2025). Automated Contracting in Europe: developments and future direction, Accessed April 12,2026, https://www.medialaws.eu/automated-contracting-in-europe-developments-and-future-directions/.

Stefan van Campe and Niels Vandezande. (2025). Can AI autonomously conclude a binding contract?, Accessed May 10, 2026, https://www.timelex.eu/en/blog/can-ai-autonomously-conclude-binding-contract.

รูปแบบการอ้างอิงบทความนี้แนะนำ

วีณา อนุสรณ์เสนา. "กฎหมายเกี่ยวกับสัญญาอัตโนมัติในสหภาพยุโรป." (2569) ปีที่ 18 (1) *วารสารวิชาการคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย* 21-33.

บทความวิชาการ

หลัก Kompetenz-Kompetenz ในศาลอนุญาโตตุลาการทางการกีฬา

ปีดิเทพ อยู่ยืนยง*
ผู้ช่วยศาสตราจารย์
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
*Corresponding Author, E-mail: pedithep.y@cmu.ac.th

บทคัดย่อ

หลัก Kompetenz-Kompetenz (ความมีอำนาจอิสระในเขตอำนาจของตน-ความมีอำนาจอิสระในเขตอำนาจของตน) ที่ใช้ในศาลอนุญาโตตุลาการทางการกีฬา (ศาล CAS) เป็นหลักที่ยึดโยงกับความมีอิสระชั้นสูงสุดในการพิจารณาข้อพิพาททางการกีฬาตามเขตอำนาจในระดับสากล โดยมุ่งปกป้องความเป็นอิสระของกระบวนการระงับข้อพิพาททางการกีฬาด้วยการให้อำนาจศาล CAS ในการวินิจฉัยชี้ขาดภายใต้เขตอำนาจของตนเอง หลัก Kompetenz-Kompetenz นี้นำมาใช้อ้างอิงให้คณะอนุญาโตตุลาการศาล CAS สามารถวินิจฉัยชี้ขาดในเขตอำนาจศาลของตนเองได้ โดยทั่วไปแล้วหลักการนี้ได้รับการสนับสนุนจากหลักการแบ่งแยกอำนาจอนุญาโตตุลาการออกจากศาลทั่วไป ซึ่งสร้างความมั่นใจว่าข้อสัญญาการอนุญาโตตุลาการจะได้รับการปฏิบัติแยกต่างหากจากสัญญาหลัก ทำให้ศาล CAS สามารถใช้อำนาจของตนได้ แม้ว่าจะมีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับความมีอยู่หรือความถูกต้องของข้อสัญญาการอนุญาโตตุลาการก็ตาม ดังนั้น ศาล CAS จึงทำหน้าที่เปรียบเป็นสถาบันที่ใช้อำนาจสูงสุดในการอนุญาโตตุลาการทางการกีฬาเพื่อระงับข้อพิพาททางการกีฬาระหว่างประเทศ บทความนี้ศึกษาการนำเอาหลัก Kompetenz-Kompetenz มาใช้ในเขตอำนาจศาล CAS ตัวอย่างเช่น การอนุญาโตตุลาการภาคบังคับในกระบวนการระงับข้อพิพาททางการกีฬา ข้อจำกัดในการอนุญาโตตุลาการกีฬาระดับสากล และบริบทของข้อสัญญาการอนุญาโตตุลาการ บทความนี้ตั้งคำถามสำคัญเกี่ยวกับการใช้อำนาจของศาล CAS การศึกษาในบทความฉบับนี้เผยให้เห็นปรัชญาทางกฎหมายกีฬาที่มองว่าศาล CAS เป็นสถาบันอนุญาโตตุลาการขั้นสุดท้ายสำหรับข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับกีฬา มากไปกว่าที่จะเป็นเพียงอนุญาโตตุลาการให้คำปรึกษาที่ไม่มีผลผูกพันในทางกฎหมายอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งถือเป็นการพัฒนาที่สำคัญในหลักการอนุญาโตตุลาการทางการกีฬา

คำสำคัญ

หลัก Kompetenz-Kompetenz, ความมีอำนาจอิสระในเขตอำนาจของตน, อนุญาโตตุลาการทางการกีฬา, ศาลอนุญาโตตุลาการทางการกีฬา

Received: 15/Mar/2026 • Revised: 17/May/2026 • Accepted: 20/June/2026

The Principle of Kompetenz-Kompetenz in the Court of Arbitration for Sport

Pedithep Youyuenyong
Assistant Professor
Faculty of Law, Chiang Mai University

Abstract

The principle of Kompetenz-Kompetenz (competence-competence) in the Court of Arbitration for Sport (CAS) is a presumption of the supreme independent judicial authority for sports-related disputes worldwide that seeks to protect the autonomy of the sports-related dispute resolution process by empowering CAS to rule on its own jurisdiction. The judiciary uses the principle of Kompetenz-Kompetenz empowers a CAS panel to rule on its own jurisdiction. This principle, generally complemented by the doctrine of separability, ensures that an arbitration clause is treated as distinct from the main contract, allowing the CAS to function even if the existence or validity of the arbitration agreement is challenged. It, thus, operates as the supreme authority in international sports arbitration. This paper explores applicability of Kompetenz-Kompetenz in global sports jurisdictions, for example, compulsory (or mandatory) arbitration in sport-related dispute resolution processes, limits on global sports arbitrability, and contexts of the arbitration agreement. It raises critical questions about the CAS's competence. This analysis reveals a sports judicial philosophy that views the CAS as the final arbiter for sports-related disputes rather than non-binding advisory arbiter, making a significant development in sports-related arbitration jurisprudence.

Keywords

Principle of Kompetenz-Kompetenz, Competence, Sports-related Arbitration, Court of Arbitration for Sport

1. บทนำ

องค์กรบริหารปกครองกีฬาในแต่ละชนิดกีฬาสากล (governing bodies in global sports) มักกำหนดโครงสร้างการบริหารปกครองกีฬาสากล (governance in global sports) ออกเป็นสถาบันที่ใช้อำนาจบริหารปกครองกีฬาอย่างเป็นทางการ (institutions) ตามรูปแบบการใช้อำนาจบริหารปกครองกีฬาสากลออกเป็น 3 สถาบัน ได้แก่ สถาบันที่ใช้อำนาจการวางกฎกติกาการแข่งขันกีฬากับกฎระเบียบว่าด้วยการบริหารปกครองกีฬา สถาบันที่ใช้อำนาจบริหารปกครองกีฬา และ

สถาบันที่ใช้อำนาจระงับข้อพิพาททางการกีฬา[1] การกำหนดสถาบันที่กล่าวมานี้ล้วนแล้วแต่สอดคล้องกับหลักการสำคัญของการบริหารปกครองกีฬาสากลสมัยใหม่ที่ยึดหลักการประชาธิปไตยแบบ (democracy) เพื่อให้เกิดการถ่วงดุลตรวจสอบ (check and balance) ซึ่งกันและกันระหว่างสถาบันที่ใช้อำนาจบริหารปกครองกีฬาอย่างเป็นทางการ[2] ตัวอย่างเช่น คณะกรรมการวินัย (sports disciplinary committee) ในฐานะสถาบันที่ใช้อำนาจบริหารปกครองกีฬา สามารถใช้อำนาจตาม “กฎระเบียบว่าด้วยการบริหารปกครองกีฬา” หรือ “Lex Sportiva” ออกคำสั่งลงโทษทางวินัยนักกีฬาหรือบุคลากรทางการกีฬาที่กระทำผิดวินัยได้ตามความร้ายแรงของความผิดที่ได้ก่อขึ้น หากนักกีฬาหรือบุคลากรทางการกีฬาผู้รับคำสั่งไม่เห็นด้วย ย่อมสามารถอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการอุทรณ์ (appeal committee) ได้ แต่ถ้าอุทธรณ์แล้วผลของการออกคำสั่งลงโทษทางวินัยก็ยังคงเป็นเช่นเดิมอยู่และผู้รับคำสั่งไม่พอใจผลของคำสั่งดังกล่าว ดังนี้ถือว่ามีข้อพิพาทเกิดขึ้นระหว่างคณะกรรมการวินัยในฐานะสถาบันที่ใช้อำนาจบริหารปกครองกีฬากับนักกีฬา (หรือบุคลากรทางการกีฬา) ในฐานะผู้รับคำสั่ง แล้วข้อพิพาทที่เกิดขึ้นเกิดจากการใช้อำนาจการบริหารปกครองกีฬาตาม “กฎหมายระเบียบว่าด้วยการบริหารปกครองกีฬา” หรือ “Lex Sportiva”[3] เหตุนี้องค์กรบริหารปกครองกีฬามักกำหนดให้มีสถาบันระงับข้อพิพาททางการกีฬา (sports-related dispute resolution institutes) ที่จัดตั้งขึ้นตามธรรมนูญของแต่ละชนิดกีฬาสากล (statutes) และกฎระเบียบว่าด้วยวิธีพิจารณาข้อพิพาท (procedural rules) เช่น ศาลในแต่ละชนิดกีฬาสากล (tribunals in global sports) เพื่อทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาททางการกีฬาในชนิดกีฬาของตน ด้วยการใช้การอนุญาโตตุลาการ (arbitration) มาระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ที่กล่าวมาถือเป็นการที่สถาบันระงับข้อพิพาททางการกีฬา ใช้อำนาจถ่วงดุลตรวจสอบโดยสถาบันที่ใช้อำนาจบริหารปกครองกีฬา[4] ยิ่งไปกว่านั้นถ้านำคดีขึ้นสู่ศาลในแต่ละชนิดกีฬาสากลแล้ว แต่ผลของคำวินิจฉัยชี้ขาดของศาลในแต่ละชนิดกีฬายังคงวินิจฉัย ชี้ขาดยืนตามคำสั่งลงโทษทางวินัยอยู่ และผู้รับคำสั่งไม่พอใจผลของคำสั่งดังกล่าว

---

[1] Wolfgang Maennig, *Governance in Sports Organizations*, Hamburg Contemporary Economic Discussions No. 60 (Hamburg: University of Hamburg, Faculty of Business, Economics and Social Sciences, Chair for Economic Policy, 2017), https://www.econstor.eu/bitstream/10419/175040/1/HCED-060.pdf

[2] Maximilian Seltmann and Lorenz Fiege, “Placing Athlete Rights at the Heart of Good Governance in Sport: Leveraging Ideational Power, Democratising Governance,” *Sports Law, Policy & Diplomacy Journal* 2, no. 2 (2024): 37–71, https://doi.org/10.30925/slpdj.2.2.3

[3] Hrudananda Mahapatra, Rina Bhattacharjee, Anjali Mohanty, Kaustubh Bhattar, Tanjina Akhter, and Priyanka Uttam, “Evolving Legal Frameworks in Sports: Governance, Dispute Resolution, and Athlete Rights in the Global Arena,” *International Journal of Environmental Sciences* 11, no. 23s (2025): 1793–1800, https://theaspd.com/index.php/ijes/article/view/8662/6246

[4] Emmanuel Bayle, *Governance, Regulation and Management of Global Sport Organisations* (Abingdon, UK: Routledge, 2025), https://doi.org/10.4324/9781003462118

ธรรมนูญของแต่ละชนิดกีฬาสากลมักยอมรับนับถือและกำหนดให้ศาลอนุญาโตตุลาการทางการกีฬา (Court of Arbitration for Sport หรือศาล CAS) เป็นสถาบันระงับข้อพิพาททางการกีฬาชั้นสูงสุดของชนิดกีฬาสากลของตน[5] มีอำนาจพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำวินิจฉัยชี้ขาดของศาลในแต่ละชนิดกีฬาสากล แล้วให้ยึดถือคำวินิจฉัยชี้ขาดของศาล CAS ให้เป็นที่สุดในกระบวนการยุติธรรมทางการกีฬาในแต่ละชนิดกีฬาสากล[6]

ด้วยเหตุนี้ศาล CAS จึงทำหน้าที่เสมือนเป็นสถาบันระงับข้อพิพาทชั้นสูงสุดของวงการกีฬาสากล ทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดคดีพิพาทระหว่างองค์กรบริหารปกครองกีฬากับสมาคมกีฬาภายใต้สังกัดหรือระหว่างองค์กรบริหารปกครองกีฬากับบรรดานักกีฬา (หรือบุคลากรทางการกีฬา) ที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแล เป็นสถาบันระงับข้อพิพาทขั้นสุดท้ายสำหรับข้อพิพาทที่มาจากสถาบันระงับข้อพิพาทภายในองค์กรบริหารปกครองกีฬาในแต่ละชนิดกีฬาสากล และวินิจฉัยคดีที่เกี่ยวกับความชอบด้วย “กฎระเบียบว่าด้วยการบริหารปกครองกีฬา” หรือ “Lex Sportiva” ทั้งนี้ศาล CAS ต้องยึดถือหลักการปฏิบัติหน้าที่ระงับข้อพิพาททางการกีฬา ยึดมั่นบนพื้นฐานของหลักนิติธรรม (rule of law) เพื่ออำนวยความยุติธรรมให้ทุกฝ่ายได้รับความยุติธรรมอย่างทั่วหน้ากันและดำรงรักษาความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในวงการกีฬาสากล ยิ่งไปกว่านั้น ศาล CAS ยังต้องยึดหลัก Kompetenz-Kompetenz ที่ยึดถือว่าศาล CAS มีความมีอำนาจอิสระในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาททางการกีฬาที่อยู่ภายในเขตอำนาจของตน นั้นหมายความว่าศาล CAS มีอำนาจในการใช้ดุลพินิจพิจารณาว่าตนมีสิทธิตัดสินข้อพิพาททางการกีฬาข้อพิพาทหนึ่งข้อพิพาทใดหรือไม่ หรือใช้ดุลพินิจพิจารณาว่าข้อพิพาททางการกีฬาที่เกิดขึ้นอยู่ภายใต้เขตอำนาจของตนหรือไม่ หลักการนี้เป็นพื้นฐานสำคัญของการดำเนินงานของศาล CAS ทำให้ CAS สามารถตีความ “กฎระเบียบว่าด้วยการบริหารปกครองกีฬา” และ “ข้อสัญญาการอนุญาโตตุลาการ” ด้วยตนเอง คู่พิพาททุกฝ่ายต้องยินยอมผูกพันและปฏิบัติตามคำวินิจฉัยชี้ขาดของศาล CAS เพราะคู่พิพาททุกฝ่ายเลือกที่จะยอมรับนับถือกระบวนการยุติธรรมทางการกีฬา ที่องค์กรบริหารปกครองกีฬาของแต่ละชนิดกีฬาต่างยอมรับนับถือการปฏิบัติหน้าที่ของศาล CAS และยอมให้ศาล CAS ชี้ขาดข้อพิพาททางการกีฬาแทนการฟ้องร้องคดีในศาลในกระบวนการยุติธรรมทั่วไป

บทความฉบับนี้มุ่งศึกษาหลัก Kompetenz-Kompetenz ในศาล CAS โดยการศึกษาในประเด็น

---

[5] Lloyd Freeburn, “The De Facto Jurisdiction of the Court of Arbitration for Sport,” in *Regulating International Sport: Power, Authority and Legitimacy* (Leiden: Brill | Nijhoff, 2018), 118–154, https://doi.org/10.1163/9789004379794_007

[6] Saman Noshadha and Zhanna Kushnir, “The Doctrine of Competence-Competence (Kompetenz-Kompetenz) in International Sport Arbitration,” *Science in Olympic Sport*, no. 1 (2021): 65–74, https://doi.org/10.32652/olympic2021.1_6

(1) ความเป็นมาของหลัก Kompetenz-Kompetenz

(2) เหตุใดศาล CAS จึงยอมรับนับถือหลัก “Kompetenz-Kompetenz”

(3) หลัก “Kompetenz-Kompetenz” ที่ศาล CAS ใช้ในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาททางการกีฬา

(4) หลัก “Kompetenz-Kompetenz” ภายใต้ประมวล CAS

(5) ตัวอย่างของคำวินิจฉัยชี้ขาดของศาล CAS ที่กล่าวถึงหลัก “Kompetenz-Kompetenz”

(6) ตัวอย่างของคำวินิจฉัยชี้ขาดของศาลฎีกาสวิสหรือศาล SFT ที่กล่าวถึงหลัก “Kompetenz-Kompetenz”

(7) บทสรุป

2. ความเป็นมาของหลัก Kompetenz-Kompetenz

หลัก “Kompetenz-Kompetenz” หรือ “Competence-Competence”[7] เป็นหนึ่งในหลักการพื้นฐานที่ถูกยึดถืออย่างแพร่หลายในการอนุญาโตตุลาการ โดยยึดถือว่าอนุญาโตตุลาการ (arbitrators) ที่เป็นคนกลางที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ทักษะและประสบการณ์ นำสิ่งเหล่านี้มาประกอบหลอมรวมกับความมีอำนาจอิสระ (competence) ที่ตนมีอยู่ ทำหน้าที่ระงับข้อพิพาทภายใต้ความยินยอมของคู่ขัดแย้งหรือคู่พิพาทที่ยินยอมพร้อมใจเลือกให้ตนมาทำหน้าที่เป็นคนกลางมาเป็นวินิจฉัยชี้ขาดแทนการยื่นฟ้อง ข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาทต่อศาลในกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก[8] คำวินิจฉัยชี้ขาด (arbitral awards) ที่ทำขึ้นด้วยความรู้ความสามารถของอนุญาโตตุลาการที่มีความมีอำนาจอิสระ ย่อมมีผลผูกพันคู่ขัดแย้งหรือคู่พิพาททุกฝ่าย[9] การใช้ความมีอำนาจอิสระที่ตนมีอยู่ของอนุญาโตตุลาการเช่นว่านี้ย่อมส่งผลให้กระบวนการระงับข้อพิพาทด้วยการอนุญาโตตุลาการมีความความรวดเร็ว โปร่งใส เป็นธรรม มีประสิทธิภาพ และรักษาประโยชน์ของทุกฝ่ายได้มากกว่าการนำข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาทไปให้ศาลตัดสินตามกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก กล่าวอีกนัยหนึ่งการที่คู่ขัดแย้งหรือคู่พิพาท รวมทั้งผู้เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความขัดแย้งหรือข้อพิพาททุกฝ่ายยอมรับนับถือความมีอำนาจอิสระของอนุญาโตตุลาการให้มาทำหน้าที่ระงับข้อพิพาทก็เท่ากับว่าคู่ขัดแย้งหรือ

---

[7] H. F. Whitfield, “Kompetenz-Kompetenz: An Arbitral Tribunal Authority to Decide Its Jurisdiction,” *Beijing Law Review* 14 (2023): 1941–1953, https://doi.org/10.4236/blr.2023.144107

[8] Anthony Cook, “Kompetenz-Kompetenz: Varying Approaches and a Proposal for a Limited Form of Negative Kompetenz-Kompetenz,” *Pepperdine Law Review* 17 (2014): 17–34, https://digitalcommons.pepperdine.edu/plr/vol2014/iss1/2

[9] François Bachand, “Kompetenz-Kompetenz, Canadian Style,” *Arbitration International* 25, no. 3 (2009): 431–454, https://doi.org/10.1093/arbitration/25.3.431

คู่พิพาทยอมรับนับถือและมอบอำนาจหน้าที่ให้อนุญาโตตุลาการมาวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทที่เกิดขึ้น การได้รับการยอมรับนับถือและมีอำนาจหน้าที่เป็นของตนเองทำให้อนุญาโตตุลาการสามารถใช้ความรู้ความสามารถที่ตนมีดำเนินการใช้ดุลพินิจระงับข้อพิพาทได้ที่เกิดขึ้นอย่างเต็มที่ โดยไม่จำต้องพึ่งพาการสั่งการของศาลในกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก หรือมอบอำนาจจากรัฐส่วนกลาง ทั้งนี้เนื่องจากเหตุที่ว่าการยอมรับนับถือความมีอำนาจอิสระให้อนุญาโตตุลาการมาทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาท จะต้องกระทำโดยอาศัยกฎระเบียบที่ชัดเจนแน่นอนอันเป็นหลักประกันว่าอนุญาโตตุลาการจะใช้ความมีอำนาจอิสระของตนอย่างเต็มที่ และใช้มีอำนาจหน้าที่ระงับข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาทในคดีที่เกิดขึ้น โดยไม่ใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทตามอำเภอใจ อีกด้านหนึ่งสถาบันที่เป็นทางการ เช่น องค์การเหนือรัฐ รัฐ หน่วยงานของรัฐ ท้องถิ่น หรือองค์กรหนึ่งองค์กรใด จะใช้อำนาจมาแทรกแซงการอนุญาโตตุลาการ ในอันที่จะยกเลิก เปลี่ยนแปลง แก้ไขคำวินิจฉัยชี้ขาดที่ทำขึ้นโดยอนุญาโตตุลาการไม่ได้ อำนาจที่อนุญาโตตุลาการมีอยู่ตามกฎระเบียบที่รับรองคุ้มครองความมีอำนาจอิสระในการอนุญาโตตุลาการเป็นเครื่องมือสำคัญช่วยส่งเสริมให้การอนุญาโตตุลาการมีความเป็นอิสระจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก

เห็นได้ว่าความยินยอมพร้อมใจของคู่ขัดแย้งหรือคู่พิพาทให้ใช้การอนุญาโตตุลาการมาระงับข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาท เป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือก ซึ่งต้องเกิดจากความยินยอมพร้อมใจและความสมัครใจของคู่ขัดแย้งหรือคู่พิพาททุกฝ่ายในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางเลือกซึ่งมีฐานะเป็นกระบวนการยุติธรรมกระแสรอง ในการตกลงทุกฝ่ายต่างยินยอมพร้อมใจที่จะไม่นำข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาทไปเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก โดยเลือกใช้การอนุญาโตตุลาการที่ประกอบไปด้วยอนุญาโตตุลาการที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและมีประวัติไม่ด่างพร้อยมาทำหน้าที่เป็นคนกลางในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาท เหตุนี้ความเอกเทศของสัญญาอนุญาโตตุลาการ (autonomy of arbitration agreements)[10] ที่มีความแปลกแยกแตกต่างไปจากเป็นอิสระจากสัญญาหลัก (separability from main contract)[11] นั้นหมายความว่าการสิ้นสุดของสัญญา การเลิกสัญญา ความไม่สมบูรณ์ของสัญญาหลักที่มีมาแต่เดิมอาจแปลกแยกแตกต่างไปจากสัญญาอนุญาโตตุลาการที่ทำขึ้นผ่านกระบวนการอนุญาโตตุลาการในภายหลัง[12]

---

[10] George A. Bermann, "The Self-Styled 'Autonomy' of International Arbitration," *Arbitration International* 36 (2020): 221–232, https://scholarship.law.columbia.edu/faculty_scholarship/2879

[11] J. T.-T. Lee, "Separability, Competence-Competence and the Arbitrator's Jurisdiction in Singapore," *Singapore Academy of Law Journal* 7 (1995): 421–437, https://ink.library.smu.edu.sg/sol_research/575

[12] Phillip Landolt, "The Inconvenience of Principle: Separability and Kompetenz-Kompetenz," *Journal of International Arbitration* 30, no. 5 (2013): 511–530, https://doi.org/10.54648/joia2013033

สัญญาอนุญาโตตุลาการมีสถานะทางกฎหมายเป็นสัญญาที่ผูกพันคู่ขัดแย้งหรือคู่พิพาท แยกต่างหากออกจากสัญญาหลักอย่างชัดเจน มีประเด็นที่ให้คู่ขัดแย้งหรือคู่พิพาทจะต้องผูกพันซึ่งกันและกันในเรื่องต่าง ๆ ที่อาจแตกต่างไปจากสัญญาหลัก

ยิ่งไปกว่านั้นความเอกเทศของสัญญาอนุญาโตตุลาการที่แยกไปจากสัญญาหลักอย่างชัดเจน สัญญาอนุญาโตตุลาการเป็นสัญญาหรือข้อตกลงที่เป็นอิสระไปจากสัญญาหลัก เหตุนี้เองถ้าสัญญาหลักเป็นโมฆะ (ข้อตกลงที่ไม่มีผลผูกพันทางกฎหมายมาตั้งแต่ต้น) หรือสัญญาหลักโมฆียะ แล้วถูกบอกล้างในภายหลัง (ข้อตกลงที่มีผลผูกพันทางกฎหมายตั้งแต่เริ่มต้น แต่ด้วยถูกบอกล้างมาในภายหลัง จึงไม่มีผลผูกพันทางกฎหมายนับตั้งแต่ถูกบอกล้าง) สัญญาอนุญาโตตุลาการก็ยังคงมีผลในทางกฎหมายอยู่

เมื่อสัญญาอนุญาโตตุลาการเป็นสัญญาที่คู่ขัดแย้งหรือคู่พิพาท (ที่มักเป็นคู่สัญญาเดิมในสัญญาหลัก) ตกลงที่จะใช้สัญญาอนุญาโตตุลาการได้ในคดีทางพาณิชย์หรือคดีทางธุรกิจการค้า คู่สัญญาสามารถยินยอมพร้อมใจให้อนุญาโตตุลาการมาใช้ความรู้ความสามารถของตนอย่างอิสระมาวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทหรือข้อขัดแย้งผ่านการทำคำวินิจฉัยชี้ขาด ซึ่งคำวินิจฉัยชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการย่อมผูกพันและสามารถบังคับใช้ได้ทั่วโลกภายใต้อนุสัญญานิวยอร์ก ค.ศ. 1958 (New York Convention 1958)[13] เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะอนุสัญญานิวยอร์ก ค.ศ. 1958 เป็นความตกลงระหว่างประเทศสำหรับการอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ ซึ่งรับรองว่าสัญญาอนุญาโตตุลาการและคำวินิจฉัยชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการต่างประเทศ (หรือศาลอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ ได้รับการยอมรับ มีผลผูกพันทางกฎหมายและบังคับใช้ได้ในรัฐภาคี 172 ประเทศ (172 State Parties) อนุสัญญาฉบับนี้วางหลักเกณฑ์ให้สถาบันตุลาการของรัฐ (เช่น ศาลยุติธรรม) ต้องส่งข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาทไปให้อนุญาโตตุลาการวินิจฉัยชี้ขาดหากมีสัญญาอนุญาโตตุลาการปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน ทั้งยังสร้างข้อยกเว้นด้านนโยบายสาธารณะ (public policy exception) ที่อนุญาตให้สถาบันตุลาการของรัฐปฏิเสธความผูกพันและการบังคับตามคำวินิจฉัยชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการต่างประเทศ (foreign arbitral award) ในกรณีที่เนื้อหาของคำวินิจฉัยชี้ขาดทั้งหมดหรือส่วนหนึ่งส่วนใดนั้นขัดต่อกฎหมายภายในประเทศที่ต้องการบังคับใช้[14] เห็นได้ว่าหลักการที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ล้วนแล้วแต่เป็นไปในทิศทางที่ส่งเสริมความมีอำนาจอิสระของอนุญาโตตุลาการในการใช้ความรู้ความสามารถที่ตนมีเพื่อระงับข้อพิพาท โดยที่สถาบันตุลาการของรัฐในกระบวนการยุติธรรม

---

[13] United Nations, *United Nations Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards* (New York Convention, 10 June 1958), accessed June 14, 2026, https://www.newyorkconvention.org/english

[14] Dimitrios P. Mavromati, "Res Judicata in Sports Disputes and Decisions Rendered by Sports Federations in Switzerland," in *Bulletin TAS/CAS Bulletin 2015/1* (Lausanne: Court of Arbitration for Sport, 2015), 40–52, https://www.tas-cas.org/generated/assets/lists/c045720f-0f44-4e36-8b03-63c5dae256ee/Bulletin_2015_1_internet3.pdf

กระแสหลักไม่อาจแทรกแซงได้ เท่ากับว่ามีวิธีคิดหรือมีเหตุผลยืนยันถึงการดำรงอยู่ของหลัก “Kompetenz-Kompetenz”

3. เหตุใดศาล CAS จึงยอมรับนับถือหลัก “Kompetenz-Kompetenz”

เนื่องด้วยกระบวนการยุติธรรมทางการกีฬา (Sports Judicial Proceedings) หรือกระบวนการระงับข้อพิพาทระหว่างองค์กรบริหารปกครองกีฬาสากลกับนักกีฬาหรือบุคลากรทางการกีฬา หรือระหว่างองค์กรบริหารปกครองกีฬาสากลอีกฝ่ายกับบรรดาสมาชิกขององค์กรบริหารปกครองกีฬาสากลอีกฝ่าย โดยที่องค์กรบริหารปกครองกีฬาสากลอีกฝ่ายมีอำนาจเหนือกว่าองค์กรบริหารปกครองกีฬาสากลอีกฝ่าย การระงับข้อพิพาทเช่นว่านี้องค์กรบริหารปกครองกีฬาสากลสูงสุดของแต่ละชนิดกีฬา เช่น สหพันธ์กีฬานานาชาติ สมาคมกีฬาสากล ไม่เพียงกำหนดให้บรรดาสมาชิกยอมรับ “กฎระเบียบในการบริหารปกครองกีฬาสากล” หรือ “Lex Sportiva” ของตนเท่านั้น แต่ยังกำหนดให้บรรดาสมาชิกต้องยอมรับนับถือ กระบวนการยุติธรรมกระแสรองในสังคมทั่วไป ได้แก่ การระงับข้อพิพาททางเลือกด้วยการอนุญาโตตุลาการ มาใช้เป็นกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักในวงการกีฬา เหตุนี้เององค์กรบริหารปกครองกีฬาสากล เช่น สหพันธ์กีฬาฟุตบอลนานาชาติ (Fédération Internationale de Football Association หรือ FIFA) สหพันธ์กีฬาบาสเกตบอลนานาชาติ (Fédération Internationale de Basketball หรือ FIBA) และสหพันธ์กีฬาวอลเลย์บอลนานาชาติ (Fédération Internationale de Volleyball หรือ FIVA) ฯลฯ ที่มักมีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ในประเทศสวิสเซอร์แลนด์ (Switzerland) หรือสมาพันธรัฐสวิส (Swiss Confederation) และยังจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลในรูปแบบสมาคมที่ไม่แสวงหากำไร (Verein หรือ Non-profit association in Switzerland) ตามประมวลกฎหมายแพ่งสวิส (Swiss Civil Code) (หรือประมวล CC)[15]

ด้วยเหตุนี้องค์กรบริหารปกครองกีฬาสากลเหล่านี้ต้องปฏิบัติตามกฎหมายสวิส ซึ่งถ้าหากจะดำเนินการจัดตั้งสถาบันระงับข้อพิพาทสากลหรือใช้กระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือกในวงการกีฬาสากลของตนแล้ว ก็ต้องปฏิบัติตามกฎหมายสวิสว่าด้วยกระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือกหรือกฎหมายเกี่ยวกับการอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศด้วย ได้แก่ สมาพันธรัฐบัญญัติว่าด้วยกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล (Federal Act on Private International Law) (หรือสมาพันธรัฐ

[15] *Swiss Civil Code (CC) of 10 December 1907*, Fedlex, accessed June 14, 2026, https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/24/233_245_233/en

บัญญัติ PILA)[16] ยิ่งไปกว่านั้นศาล CAS ที่ตั้งอยู่ในตั้งอยู่ในประเทศสวิสเซอร์แลนด์ ก็ถือเป็นสถาบันอนุญาโตตุลาการอิสระ (Independent Arbitral Institution) ที่ตั้งขึ้นตามบรรพ 12 แห่งสมาพันธรัฐบัญญัติ PILA (Chapter 12 of the PILA)[17] ซึ่งองค์กรบริหารปกครองกีฬาสากลชั้นนำเกือบทุกองค์กรต่างยินยอมพร้อมใจและยกย่องให้ศาล CAS เป็นสถาบันอนุญาโตตุลาการมาระงับข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับการบริหารปกครองกีฬาภายใต้ “กฎระเบียบว่าด้วยการบริหารปกครองกีฬาสากล” หรือ “Lex Sportiva” พร้อมกับว่ากระบวนการยุติธรรมทางการกีฬาให้บรรดา สมาคมกีฬาชาติสมาชิก สโมสรกีฬา นักกีฬา บุคลากรทางการกีฬา รวมทั้งผู้เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชนิดกีฬาของตน ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางการกีฬาที่มีศาล CAS เป็นเสมือนสถาบันระงับข้อพิพาทชั้นสูงสุดแต่ละชนิดกีฬาสากล มีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทที่อุทธรณ์คำวินิจฉัยชี้ขาดมาจากสถาบันระงับข้อพิพาทภายในแต่ละชนิดกีฬาสากล[18] เช่น ศาลอนุญาโตตุลาการกีฬาฟุตบอลของ FIFA (FIFA Football Tribunal หรือศาล FT) หรือศาลอนุญาโตตุลาการกีฬาบาสเกตบอลของ FIBA (Basketball Arbitral Tribunal หรือ BAT) มีเขตอำนาจในชนิดกีฬาสากลต่าง ๆ ที่ธรรมนูญสูงสุดของชนิดกีฬาระบุยอมรับนับถือเขตอำนาจศาล CAS คำวินิจฉัยชี้ขาดของศาล CAS ให้ถือเป็นที่สิ้นเด็ดขาด และมักถูกใช้เป็นบรรทัดฐานในข้อพิพาททางการกีฬาสากลในหลากหลายชนิดกีฬา เมื่อศาล CAS เป็นสถาบันระงับข้อพิพาทตามกฎหมายสวิสแล้ว ศาล CAS จึงต้องยอมรับนับถือหลักกฎหมายที่นำมาใช้ในการอนุญาโตตุลาการของตนตามสมาพันธรัฐบัญญัติ PILA นี่จึงเป็นคำตอบของคำถามที่ว่าเหตุใดศาล CAS จึงยอมรับนับถือหลัก “Kompetenz-Kompetenz” นั้นก็เพราะหลัก “Kompetenz-Kompetenz” เป็นหลักกฎหมายการอนุญาโตตุลาการที่อยู่ในสมาพันธรัฐบัญญัติ PILA

4. หลัก “Kompetenz-Kompetenz” ที่ศาล CAS ใช้ในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาททางการกีฬา

จากที่กล่าวมาในข้างต้น ศาล CAS ต้องยอมรับนับถือหลักกฎหมายที่นำมาใช้ในการอนุญาโตตุลาการของตนตามสมาพันธรัฐบัญญัติ PILA ที่บัญญัติเอาไว้ ซึ่งสมาพันธรัฐบัญญัติ PILA ได้วางหลัก “Kompetenz-Kompetenz” เอาไว้ในมาตรา 186 (1) บรรพที่ 12 ของสมาพันธรัฐ

---

[16] *Federal Act on Private International Law (PILA) of 18 December 1987 (Status as of 1 January 2026)*, Fedlex, accessed June 14, 2026, https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1988/1776_1776_1776/en

[17] Lorenzo Casini, “Beyond Dispute: International Judicial Institutions as Lawmakers: The Making of a *Lex Sportiva* by the Court of Arbitration for Sport,” *German Law Journal* 12, no. 5 (2011): 1317–1340, https://germanlawjournal.com/wp-content/uploads/GLJ_Vol_12_No_05_Casini.pdf

[18] Zia Akhtar, “Court of Arbitration for Sport (CAS), Procedural Justice, and Athletes’ Appeals in Developing Countries,” *Sports Law, Policy & Diplomacy Journal* 1, no. 2 (2023): 63–87, https://doi.org/10.30925/slpdj.1.2.4

บัญญัติ PILA (Article 186 (1) of Chapter 12 of the PILA)[19] ที่วางหลักเกณฑ์เอาไว้ว่า คณะอนุญาโตตุลาการมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาททั้งปวงที่อยู่ในเขตอำนาจอนุญาโตตุลาการของตนเอง (The arbitral tribunal shall decide on its own jurisdiction) และคณะอนุญาโตตุลาการจะต้องวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทในเขตอำนาจอนุญาโตตุลาการของตนเอง โดยไม่ต้องคำนึงถึงการดำเนินคดีใด ๆ ที่มีเนื้อหาเดียวกันซึ่งค้างอยู่ระหว่างการพิจารณาคดีต่อสถาบันตุลาการของรัฐหรือคณะอนุญาโตตุลาการอื่น ๆ เว้นแต่จะมีเหตุอันควรที่ให้การระงับการดำเนินการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาท (It shall decide on its jurisdiction without regard to any action having the same subject matter that is already pending between the same parties before a state court or another arbitral tribunal, unless there are substantial grounds for a stay in proceedings) กล่าวอีกนัยหนึ่งคณะอนุญาโตตุลาการย่อมมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทในเขตอำนาจของตนเองได้ โดยไม่จำเป็นต้องรอผลการดำเนินคดีอื่นที่ค้างอยู่ในสถาบันตุลาการของรัฐหรือคณะอนุญาโตตุลาการอื่น ๆ แม้จะมีเนื้อหาพิพาทในประเด็นเดียวกันและมีคู่พิพาทเดียวกัน การที่สมาพันธรัฐบัญญัติ PILA วางหลักการเอาไว้เช่นว่านี้ มุ่งเน้นให้เกิดความเป็นอิสระของอนุญาโตตุลาการอย่างแท้จริง แล้วยังรับรองว่าอนุญาโตตุลาการอาจใช้ “ความมีอำนาจอิสระ” หรือ “Kompetenz” ที่ตนมี มาทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทอย่างอิสระ โดยคู่ขัดแย้งหรือคู่พิพาทในคดีก็ต้องปฏิบัติตามสัญญาอนุญาโตตุลาการที่เกิดจากการใช้ความรู้ความสามารถของอนุญาโตตุลาการมาวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทอย่างอิสระภายในเขตอำนาจอนุญาโตตุลาการของตนเอง[20]

เมื่อมาตรา 186 (1) บรรพที่ 12 ของสมาพันธรัฐบัญญัติ PILA วางหลักเกณฑ์เอาไว้เช่นว่านี้ ก็เท่ากับว่ามาตรา 186 (1) บรรพที่ 12 ของสมาพันธรัฐบัญญัติ PILA รับรองหรือคุ้มครองศาล CAS ในฐานะที่เป็นสถาบันอนุญาโตตุลาการที่ตั้งขึ้นตามสมาพันธรัฐบัญญัติ PILA สามารถใช้อำนาจหน้าที่ในเขตอำนาจหน้าที่ที่ตนมีอยู่เพื่อระงับข้อพิพาททางการกีฬาในชนิดกีฬาสากลที่ยอมรับนับถือเขตอำนาจของศาล CAS และยินยอมพร้อมใจให้ศาล CAS ทำหน้าที่เป็นสถาบันระงับข้อพิพาททางการกีฬาชั้นสูงสุดในแต่ละชนิดกีฬาที่องค์กรบริหารปกครองกีฬาสากลของชนิดกีฬานั้นยอมรับนับถือเขตอำนาจ ทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทระหว่างองค์กรบริหารปกครองกีฬาสากลกับนักกีฬาหรือบุคลากรทางการกีฬา หรือองค์กรบริหารปกครองกีฬาสากลด้วยกัน โดยมีเขตอำนาจรับอุทธรณ์คำวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทมาจากศาลอนุญาโตตุลาการของแต่ละชนิดกีฬาสากล รวมทั้งวินิจฉัยชี้ขาดข้อ

---

[19] *Federal Act on Private International Law (PILA).*

[20] Practical Law, “Swiss Supreme Court on Consent in Sports Arbitration and a Non-Signatory’s Standing to Bring a Claim before the CAS,” *Thomson Reuters*, April 3, 2012, accessed June 14, 2026, https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/5-518-8075?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)

พิพาทเกี่ยวกับการใช้อำนาจตาม “กฎระเบียบว่าด้วยการบริหารปกครองกีฬาสากล” หรือ “Lex Sportiva” ที่เกิดขึ้นระหว่างการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก โดยคณะกรรมการโอลิมปิกสากล” (International Olympic Committee หรือคณะกรรมการ IOC) วางกฎระเบียบเอาไว้ให้ข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกสากล ต้องขึ้นสู่ศาล CAS แผนกคดีเฉพาะกิจ หรือ CAS Ad Hoc Division

แม้หลัก “Kompetenz-Kompetenz” ในมาตรา 186 (1) บรรพที่ 12 ของสมาพันธรัฐบัญญัติ PILA จะช่วยประกันการใช้อำนาจของศาล CAS ในเขตอำนาจของตนก็ตาม แต่มีข้อยกเว้นตามมาตรา 190 (2) บรรพที่ 12 ของสมาพันธรัฐบัญญัติ PILA (Article 190 (2) of Chapter 12 of the PILA)[21] ที่ว่าคู่ขัดแย้งหรือคู่พิพาทสามารถอุทธรณ์คำวินิจฉัยชี้ขาดของศาล CAS นั้นไปยังศาลฎีกาสวิส (Federal Supreme Court of Switzerland หรือ Swiss Federal Tribunal (ศาลSFT)) ในบางกรณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีที่คำวินิจฉัยชี้ขาดของศาล CAS นั้นมีเนื้อหาสาระสำคัญที่การขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน (Where the award is incompatible with public policy) หรือหลักการปฏิบัติต่อคู่ขัดแย้งหรือคู่พิพาทอย่างเท่าเทียมกัน หรือสิทธิที่จะถูกรับฟังในระบบกล่าวหาถูกล่วงละเมิด (Where the principle of equal treatment of the parties or their right to be heard in an adversary procedure were violated) ตัวอย่างเช่น คดี *Francelino da Silva Matuzalem and Real Saragossa SAD v. Fédération Internationale de Football Association (FIFA)* (คำพิพากษาศาล SFT ที่ 4A_558/2011) (คดี Matuzalem)[22] ที่คู่พิพาทที่ถูกโต้แย้งสิทธิ ยื่นเรื่องอุทธรณ์คำวินิจฉัยชี้ขาดของศาล CAS ไปยังศาลSFT เพราะ Matuzalem นักกีฬาฟุตบอลชาวบราซิลที่สังกัดสโมสร FC Shakhtar Donetsk ซึ่งตั้งอยู่ในประเทศยูเครน ประสงค์ที่จะโอนย้ายไปสังกัดยังสโมสร Real Zaragoza ที่อยู่ในประเทศสเปน ในระหว่างที่สัญญาจ้างระหว่าง Matuzalemกับสโมสร FC Shakhtar Donetsk ยังไม่หมดสัญญาและคงมีผลผูกพันระหว่างคู่สัญญาอยู่ Matuzalem จึงยกเลิกสัญญาแต่ฝ่ายเดียวและทำข้อตกลงย้ายไปสังกัดสโมสร Real Zaragoza เหตุนี้สโมสร FC Shakhtar Donetsk ที่ถูกโต้แย้งสิทธิจึงฟ้องต่อศาล CAS ในเวลาต่อมา ศาล CAS วินิจฉัยชี้ขาดให้ Matuzalem และสโมสร Real Zaragoza ต้องจ่ายค่าเสียหายจากการละเมิดสัญญาเป็นจำนวนเงิน 11.86 ล้านเหรียญสหรัฐ (€11.86 million) พร้อม

---

[21] *Federal Act on Private International Law (PILA).*

[22] *Francelino da Silva Matuzalem and Real Saragossa SAD v. Fédération Internationale de Football Association (FIFA)*, Swiss Federal Tribunal, Case No. 4A_558/2011, Judgment of March 27, 2012, https://jusmundi.com/en/document/decision/en-francelino-da-silva-matuzalem-and-real-saragossa-sad-v-federation-internationale-de-football-association-fifa-decision-of-the-swiss-federal-tribunal-4a-558-2011-tuesday-27th-march-2012

กับวินิจฉัยชี้ขาดยืนตามคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินัยของ FIFA (FIFA Disciplinary Committee) ที่มีคำสั่งลงโทษทางวินัย ห้าม Matuzalem เข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกีฬาฟุตบอลทุกกิจกรรม (Football-related activities) ตลอดไป Matuzalem เห็นว่าผลของคำวินิจฉัยชี้ขาดของศาล CAS กระทบต่อสิทธิเสรีภาพในทางทำมาหาได้ทางเจริญของตนอย่างยิ่งยวด ซ้ำการจำกัดสิทธิเสรีภาพดังกล่าวยังถือเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพอันขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนที่ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ยึดถือ (Violation of Swiss public policy) เหตุนี้เองศาล SFT จึงใช้ดุลพินิจรับคดีนี้ไว้พิจารณาพิพากษาเพื่อให้ความเป็นธรรมต่อ Matuzalem เป็นต้น

5. หลัก “Kompetenz-Kompetenz” ภายใต้ประมวล CAS

บทความฉบับนี้ไม่ได้เป็นเพียงการทบทวนสาระสำคัญของหลัก “Kompetenz-Kompetenz”ตามกฎหมายสวิสเท่านั้น แต่เป็นการวิเคราะห์ว่า หลัก “Kompetenz-Kompetenz” ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องยืนยันความเป็นอิสระของศาล CAS ได้อย่างไร ผ่านการกล่าวอ้างตัวบทว่าด้วยวิธีวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทของศาล CAS โดยแท้ นั้นก็คือ “ประมวลการอนุญาโตตุลาการทางการกีฬา” หรือ “Code of Sports-related Arbitration” (ประมวล CAS Code)[23] ที่อ้างอิงหลัก “Kompetenz-Kompetenz” จากมุมมองของกฎหมายสวิสเอาไว้อีกชั้นหนึ่ง เท่ากับว่ามีการยืนยันอีกชั้นหนึ่งว่าศาล CAS ในฐานะอนุญาโตตุลาการที่วินิจฉัยชี้ขาดข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาทในกระบวนการยุติธรรมทางการกีฬาในแต่ละชนิดกีฬาหรือในการแข่งขันกีฬาครั้งสำคัญ ต้องอ้างอิงหลัก “Kompetenz-Kompetenz” ในกระบวนการยุติธรรมทางการกีฬาอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้มาตรา 55 (4) แห่งประมวลการอนุญาโตตุลาการทางการกีฬา (Article R55 (4) of Code of Sports-related Arbitration)[24] วางหลักเกณฑ์เอาไว้ว่าคณะอนุญาโตตุลาการศาล CAS ย่อมมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาททางการกีฬาในเขตอำนาจศาล CAS ของตนเอง โดยไม่ต้องคำนึงถึงการดำเนินคดีใด ๆ ที่ค้างอยู่ในสถาบันตุลาการของรัฐ หรือสถาบันอนุญาโตตุลาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาทเรื่องเดียวกันระหว่างคู่ขัดแย้งหรือคู่พิพาทเดียวกัน เว้นแต่จะมีเหตุผลทางเนื้อหาสารบัญญัติอันเป็นเงื่อนไขที่จะต้องระงับการดำเนินการระงับข้อพิพาท (The Panel shall rule on its own jurisdiction. It shall rule on its jurisdiction irrespective of any legal action already pending before a State court or another arbitral tribunal relating to the same object

[23] Court of Arbitration for Sport, *Code of Sports-related Arbitration (in force as of 1 July 2025)* (Lausanne: Court of Arbitration for Sport, 2025), accessed June 14, 2026, https://www.tas-cas.org/generated/assets/pages/index/CAS_Code_2025__EN_--1-.pdf

[24] CAS Code, art. R39

between the same parties, unless substantive grounds require a suspension of the proceedings) การปรากฏเนื้อความของเท่ากับว่ายืนยันหลัก “Kompetenz-Kompetenz” การที่ประมวล CAS Code ปรากฏถ้อยคำหรือเนื้อความสอดคล้องกับหลัก “Kompetenz-Kompetenz” ที่ปรากฏอยู่ภายใต้กฎหมายสวิสอีกชั้นหนึ่ง ก็เท่ากับว่ายืนยันความสำคัญของหลัก “Kompetenz-Kompetenz” ให้ปรากฏอยู่ในเขตอำนาจศาล CAS ของตน[25]

6. ตัวอย่างของคำวินิจฉัยชี้ขาดของศาล CAS ที่กล่าวถึงหลัก “Kompetenz-Kompetenz”

ผู้เขียนพบว่ามีเพียงบางคดีเท่านั้นที่ศาล CAS กล่าวถึงหลัก “Kompetenz-Kompetenz” เอาไว้ในคำวินิจฉัยชี้ขาดอย่างชัดเจน ซึ่งดูเหมือนว่าคดีที่ศาล CAS นำหลักการนี้มากล่าวอ้างให้ปรากฏในคำวินิจฉัยชี้ขาด ก็เป็นการกล่าวอ้างตามหลักเกณฑ์ที่ระบุเอาไว้ในมาตรา 55 (4) แห่งประมวลการอนุญาโตตุลาการทางการกีฬาหรือประมวล CAS ที่เป็นเสมือนเครื่องยืนยันอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทในเขตอำนาจของตนเอง ทั้งคำพิพากษาเหล่านี้ยังยืนยันว่าสัญญาอนุญาโตตุลาการหรือข้อตกลงอนุญาโตตุลาการมีผลสมบูรณ์ สามารถผูกพันคู่กรณีที่ฝ่ายที่ระบุเอาไว้ในคำวินิจฉัยชี้ขาดของศาล CAS ได้ ตัวอย่างเช่น คดี CAS 2021/A/8290 *Club Menemenspor v. KF Laçi & Fédération Internationale de Football Association*[26] กล่าวถึงการใช้อำนาจของอนุญาโตตุลาการเพียงคนเดียวมีสิทธิที่จะวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทตามหลัก “Kompetenz-Kompetenz” (ซึ่งในคำวินิจฉัยชี้ขาดของศาล CAS ใช้คำว่า “Competence”) โดยตรง หรือโดยอ้างอิงถึงกฎหมายว่าด้วยการอนุญาโตตุลาการทั่วไป หรือกฎระเบียบว่าด้วยการอนุญาโตตุลาการทางการกีฬาตามที่เห็นสมควร ในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติใดๆ วางหลักเกณฑ์เอาไว้ถึงอำนาจของอนุญาโตตุลาการเพียงคนเดียวอย่างชัดเจนในประมวล CAS เหตุนี้เองอนุญาโตตุลาการก็อาจปรับใช้กฎหมายสวิส (เช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งสวิส (Swiss Code of Civil Procedure หรือ SCCP)) มาปรับใช้เพื่อให้อนุญาโตตุลาการเพียงคนเดียวของศาล CAS ใช้อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทได้อย่างอิสระ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่การใช้อำนาจหน้าที่หรือความรู้ความสามารถ

---

[25] Matthew J. Mitten, “Book Review: The Code of the Court of Arbitration for Sport: Commentary, Cases, and Materials,” *Marquette Sports Law Review* 26, no. 1 (2015): 265–270, https://scholarship.law.marquette.edu/sportslaw/vol26/iss1/13

[26] Court of Arbitration for Sport, *CAS 2021/A/8290 Club Menemenspor v. KF Laçi & Fédération Internationale de Football Association (FIFA), Preliminary Arbitral Award (Award of September 9, 2022)*, accessed June 14, 2026, https://www.sennferrero.com/wp-content/uploads/2022/10/CAS-2021-A-8290-Club-Menemenspor-v.-KF-Laci-FIFA.pdf

ของอนุญาโตตุลาการเพียงคนเดียวของศาล CAS อย่างอิสระเช่นว่านี้ จะช่วยลดต้นทุนและประหยัดค่าใช้จ่ายได้ค่อนข้างมากในการระงับข้อพิพาททางการกีฬา เป็นต้น

7. ตัวอย่างของคำวินิจฉัยชี้ขาดของศาลฎีกาสวิสหรือศาล SFT ที่กล่าวถึงหลัก “Kompetenz-Kompetenz”

ผู้เขียนยังพบว่ามีเพียงบางคดีเท่านั้นที่ศาลฎีกาสวิสหรือศาล SFT ที่กล่าวถึงหลัก “Kompetenz-Kompetenz” แล้วการกล่าวถึงเช่นว่านี้เป็นการส่งเสริมสนับสนุนเขตอำนาจศาล CAS ในการระงับข้อพิพาททางการกีฬาในวงการกีฬาสากล ตัวอย่างเช่น คดี *FC Seraing v. FIFA* (SFT Judgment 4A_260/2017)[27] ซึ่งศาล SFT วินิจฉัยยืนตามศาล CAS ที่ศาล CAS ใช้อำนาจระงับข้อพิพาทของตนในเขตอำนาจระงับข้อพิพาททางการกีฬาฟุตบอลที่ FIFA ให้กำหนดเอาไว้ให้ศาล CAS มีเขตอำนาจในการระงับข้อพิพาทเกี่ยวกับ “กฎระเบียบว่าด้วยการบริหารปกครองกีฬา” หรือ “Lex Sportiva” ที่ FIFA ได้ตั้งเอาไว้ แล้ว FIFA ก็ได้ตั้งกฎระเบียบในเรื่อง “การให้บุคคลภายนอกเข้าถือครองสิทธิในทางเศรษฐกิจของนักกีฬาฟุตบอล” หรือ “Third-Party Ownership” (หรือ TPO) กล่าวคือระเบียบว่าด้วยสถานะและการโอนย้ายนักกีฬาฟุตบอลข้ามสโมสรของ FIFA (FIFA Regulations on the Status and Transfer of Players) ถือเป็น “กฎระเบียบว่าด้วยการบริหารปกครองกีฬา” หรือ “Lex Sportiva” โดยแท้ ซึ่งการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาททางการกีฬาฟุตบอลของศาล CAS ที่วินิจฉัยยืนตามคำสั่งเพื่อการบริหารปกครองกีฬาห้ามถือสิทธิในทางเศรษฐกิจของนักกีฬาฟุตบอล (FIFA’s Ban on TPO) ถือว่าอยู่ภายใต้เขตอำนาจของศาล CAS โดยแท้ แล้วการวินิจฉัยเช่นว่านี้ก็ไม่ปรากฏเนื้อหาสาระสำคัญที่การขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ดังนี้ศาล CAS จึงมีเขตอำนาจอย่างอิสระที่จะระงับข้อพิพาททางการกีฬาในกีฬาฟุตบอลสากล เป็นต้น

8. ข้อวิพากษ์ต่อหลัก “Kompetenz-Kompetenz” ในศาลอนุญาโตตุลาการทางการกีฬา

หลัก Kompetenz-Kompetenz ถึงนำมาใช้อ้างอิงความมีอำนาจอิสระของศาล CAS ในการทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทในเขตอำนาจของตน ที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นอิสระในการบริหารปกครองกีฬาของแต่ละชนิดกีฬา องค์กรบริหารปกครองกีฬาแต่ละชนิดกีฬาอาจตัดสินใจกำหนดให้ศาล CAS เป็นสถาบันระงับข้อพิพาทชั้นสูงสุดในชนิดกีฬาของตน มีเขตอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาททางการกีฬาในชนิดกีฬาของตน ทำหน้าที่ยืนยันหรือคัดค้านคำสั่งลงโทษทางวินัยตามเงื่อนไขที่ธรรมนูญและกฎระเบียบว่าด้วยวิธี

[27] Charlotte Peiffer, “RFC Seraing & Doyen Sports v. FIFA: Changing the Rules of the Game in International Sports Arbitration?,” New York University Journal of International Law & Politics 51, no. 4 (2019): 1359–1375.

พิจารณาข้อพิพาทของแต่ละชนิดกีฬากำหนดเอาไว้ ซึ่งการบริหารปกครองกีฬาตามโครงสร้างการบริหารปกครองกีฬายุคใหม่ กำหนดให้บรรดาผู้เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับองค์กรบริหารปกครองกีฬาในแต่ละชนิดกีฬา เช่น สโมสรกีฬา นักกีฬาหรือบุคลากรทางการกีฬา ฯลฯ ต้องยอมรับเขตอำนาจศาล CAS โดยปริยาย (Implied Intention) กล่าวอีกนัยหนึ่งการที่สโมสรกีฬา (ซึ่งมักอยู่ในฐานะนิติบุคคล) นักกีฬาหรือบุคลากรทางการกีฬา (ซึ่งมักมีสถานะเป็นบุคคลธรรมดา) ที่เข้าร่วมอยู่ภายใต้สังกัด (Affiliated) สมาคมกีฬาที่องค์กรบริหารปกครองกีฬาใช้อำนาจปกครองควบคุมหรือกำกับดูแลอยู่ ก็เท่ากับตกลงยินยอมโดยปริยายให้สถาบันระงับข้อพิพาททางการกีฬาขององค์กรบริหารปกครองกีฬาหรือสถาบันระงับข้อพิพาททางการกีฬาที่วงการกีฬาสากลให้ความเชื่อถือ ได้แก่ ศาล CAS มีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทที่เกิดขึ้น โดยผลของการยอมรับโดยปริยายจากการเข้าร่วมอยู่ภายใต้สังกัดเช่นว่านี้ ทำให้คำวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาททางการกีฬาที่เกิดขึ้นจากสถาบันระงับข้อพิพาทภายในแต่ละชนิดกีฬาหรือสถาบันระงับข้อพิพาทภายนอกแต่ละชนิดกีฬา ที่แต่ละชนิดกีฬายอมรับนับถือให้ระงับข้อพิพาทในเขตอำนาจบริหารปกครองกีฬาชนิดกีฬาของตน มีผลผูกพันและถูกนำมาบังคับใช้ได้ตามกฎหมาย

อย่างไรก็ตาม การแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมอยู่ภายใต้สังกัดและยอมรับกฎระเบียบของต้นสังกัดอาจไม่ใช่การแสดงเจตนาโดยชัดแจ้ง (Express Intention) ว่าสโมสรกีฬา นักกีฬาหรือบุคลากรทางการกีฬามีความต้องการตรงตามใจปรารถนาอย่างแท้จริงที่จะยอมรับนับถือเขตอำนาจศาล CAS แต่ที่สโมสรกีฬา นักกีฬาหรือบุคลากรทางการกีฬาต้องยอมรับเขตอำนาจศาล CAS เช่นว่านี้ อาจอยู่บนพื้นฐานของความต้องการสิทธิในการลงแข่งขันกีฬาในนามสโมสรกีฬาหรือสมาคมกีฬา หรือความต้องการสิทธิในการส่งทีม (หรือสิทธิในการเป็นตัวแทนทีม) ร่วมกิจกรรมกีฬาหรือลงแข่งขันกีฬาที่องค์กรบริหารปกครองกีฬาเป็นผู้จัดกิจกรรมหรือเป็นผู้ใช้อำนาจบริหารปกครองดูแล แม้ว่าจะมีข้อวิพากษ์ถึงความเป็นอิสระและความเป็นกลางของศาล CAS ว่าแท้จริงแล้วอนุญาโตตุลาการผู้ทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดในศาล CAS จะวินิจฉัย ชี้ขาดข้อพิพาททางการกีฬาในชนิดกีฬาต่างๆ อย่างเที่ยงธรรมหรือไม่ โดยปราศจากการแทรกแซงจากสภาอนุญาโตตุลาการทางการกีฬานานาชาติ (International Council of Arbitration for Sport หรือสภา ICAS) ซึ่งเป็นองค์กรอิสระที่ทำหน้าที่กำกับดูแลด้านการบริหาร การธุรการและการเงินให้กับศาล CAS แล้วการดำเนินงานที่ของสภา ICAS ก็อยู่ภายใต้อิทธิพลครอบงำของคณะกรรมการโอลิมปิกสากลหรือคณะกรรมการ IOC อีกชั้นหนึ่ง[28] เสมือนหนึ่งว่าระบอบการบริหารปกครองกีฬาสากลในยุคปัจจุบัน ที่อำนาจสูงสุดในการกำกับดูแลบริหารปกครองกีฬาสากลแทบทุกชนิกีฬา ถูกรวมศูนย์ไว้ที่คณะกรรมการ IOC เพียงองค์กรเดียวเท่านั้น โดยสโมสรกีฬา นักกีฬาหรือบุคลากรทางการกีฬาอาจไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางกำหนดทิศทางการระงับข้อพิพาททางการกีฬาอย่างแท้จริง อันอาจเป็นการลิดรอนหรือจำกัด

[28] International Olympic Committee, Association of Summer Olympic International Federations, Association of International Olympic Winter Sports Federations, and Association of National Olympic Committees, *Agreement Related to the Constitution of the International Council of Arbitration for Sport (ICAS)* (1994), accessed June 14, 2026, https://arbitrationlaw.com/sites/default/files/free_pdfs/ICAS%20Agreement.pdf

สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของสโมสรกีฬา นักกีฬาหรือบุคลากรทางการกีฬาในทางอ้อมก็เป็นได้ ยิ่งไปกว่านั้น ศาล SFT อาจยื่นมือเข้ามาใช้อำนาจตรวจสอบการใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทของศาล CAS ได้เฉพาะในกรณีที่เป็นประเด็นถกเถียงในข้อพิพาทเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีแห่งประชาชนเท่านั้น แต่นั้นก็ไม่ได้หมายความว่าศาล SFT จะสามารถยื่นมือเข้ามาใช้อำนาจตรวจสอบการใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทของศาล CAS ได้ในทุกกรณี เหตุผลที่กล่าวมานี้จึงเป็นความมีอำนาจอิสระของศาล CAS ในเขตอำนาจของตนที่อาจมีความกังขาหรือข้อสงสัยจากสโมสรกีฬา นักกีฬาหรือบุคลากรทางการกีฬาก็เป็นได้

9. บทสรุป

กล่าวโดยสรุป หลัก Kompetenz-Kompetenz ถูกยึดถือในกระบวนการยุติธรรมทางการกีฬา เพื่อใช้ยืนยันความมีอำนาจอิสระของศาล CAS ในการระงับข้อพิพาททางการกีฬาในแต่ละชนิดสากลหรือการระงับข้อพิพาททางการกีฬาในการแข่งขันกีฬาระดับนานาชาติ ทั้งยังเป็นหลักการที่ช่วยยืนยันว่าศาล CAS มีเขตอำนาจของตนเองอย่างอิสระแปลกแยกไปจากเขตอำนาจของสถาบันตุลาการของรัฐ (ศาล) หรือสถาบันอนุญาโตตุลาการระงับข้อพิพาทอื่น ๆ หลัก Kompetenz-Kompetenz ยังแฝงเอาไว้ซึ่งการยอมรับนับถืออำนาจอิสระของศาล CAS ในการทำสัญญาอนุญาโตตุลาการหรือข้อตกลงอนุญาโตตุลาการ ที่บรรดาคู่กรณีในการอนุญาโตตุลาการทางการกีฬาทุกฝ่ายต้องเคารพนับถือและยินยอมพร้อมใจที่จะปฏิบัติตามสัญญาหรือข้อตกลงดังกล่าว หลัก Kompetenz-Kompetenz ยังปรากฏในกฎหมายสวิส ได้แก่ มาตรา 186(1) บรรพที่ 12 ของสมาพันธรัฐบัญญัติ PILA ซึ่งศาล CAS ในฐานะที่เป็นสถาบันอนุญาโตตุลาการที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายสวิส ต้องยินยอมปฏิบัติตามกฎหมายสวิสฉบับนี้อย่างเคร่งครัด ในทางกลับกันกฎหมายสวิสฉบับนี้ก็ยืนยันความมีอำนาจอิสระของศาล CAS ตามหลัก Kompetenz-Kompetenz อีกด้านหนึ่ง CAS Code ก็นำเอาหลัก Kompetenz-Kompetenz มาบรรจุเอาไว้ในมาตรา 55 (4) แห่งประมวลการอนุญาโตตุลาการทางการกีฬา นั้นเป็นเครื่องยืนยันอย่างหนักแน่นถึงความมีอำนาจอิสระของศาล CAS ในการระงับข้อพิพาททางการกีฬาในแต่ละชนิดสากลหรือการระงับข้อพิพาททางการกีฬาในการแข่งขันกีฬาระดับนานาชาติอันเป็นไปตามหลัก Kompetenz-Kompetenz

บรรณานุกรม

Akhtar, Zia. “Court of Arbitration for Sport (CAS), Procedural Justice, and Athletes’ Appeals in Developing Countries.” *Sports Law, Policy & Diplomacy Journal* 1, no. 2 (2023): 63–87. https://doi.org/10.30925/slpdj.1.2.4.

Bachand, François. “Kompetenz-Kompetenz, Canadian Style.” *Arbitration International* 25, no. 3 (2009): 431–454. https://doi.org/10.1093/arbitration/25.3.431.

Bayle, Emmanuel. *Governance, Regulation and Management of Global Sport Organisations*. Abingdon, UK: Routledge, 2025. https://doi.org/10.4324/9781003462118.

Bermann, George A. “The Self-Styled ‘Autonomy’ of International Arbitration.” *Arbitration International* 36 (2020): 221–232. https://scholarship.law.columbia.edu/faculty_scholarship/2879.

Casini, Lorenzo. “Beyond Dispute: International Judicial Institutions as Lawmakers: The Making of a *Lex Sportiva* by the Court of Arbitration for Sport.” *German Law Journal* 12, no. 5 (2011): 1317–1340. https://germanlawjournal.com/wp-content/uploads/GLJ_Vol_12_No_05_Casini.pdf.

Cook, Anthony. “Kompetenz-Kompetenz: Varying Approaches and a Proposal for a Limited Form of Negative Kompetenz-Kompetenz.” *Pepperdine Law Review* 17 (2014): 17–34. https://digitalcommons.pepperdine.edu/plr/vol2014/iss1/2.

Court of Arbitration for Sport. *CAS 2021/A/8290 Club Menemenspor v. KF Laçi & Fédération Internationale de Football Association (FIFA), Preliminary Arbitral Award (9 September 2022)*. Accessed June 14, 2026. https://www.sennferrero.com/wp-content/uploads/2022/10/CAS-2021-A-8290-Club-Menemenspor-v.-KF-Laci-FIFA.pdf.

Court of Arbitration for Sport. *Code of Sports-related Arbitration (in force as of 1 July 2025)*. Lausanne: Court of Arbitration for Sport, 2025. Accessed June 14, 2026. https://www.tas-cas.org/generated/assets/pages/index/CAS_Code_2025__EN_--1-.pdf.

European Parliament and Council. *Federal Act on Private International Law (PILA) of 18 December 1987 (Status as of 1 January 2026)*. Fedlex. Accessed June 14, 2026. https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1988/1776_1776_1776/en.

Federal Supreme Court of Switzerland. *Francelino da Silva Matuzalem and Real Saragossa SAD v. FIFA*, Case No. 4A_558/2011, Judgment of 27 March 2012. https://jusmundi.com/en/document/decision/en-francelino-da-silva-matuzalem-and-real-saragossa-sad-v-federation-internationale-de-football-association-fifa-decision-of-the-swiss-federal-tribunal-4a-558-2011-tuesday-27th-march-2012.

Freeburn, Lloyd. "The De Facto Jurisdiction of the Court of Arbitration for Sport." In *Regulating International Sport: Power, Authority and Legitimacy*, 118–154. Leiden: Brill | Nijhoff, 2018. https://doi.org/10.1163/9789004379794_007.

International Olympic Committee, Association of Summer Olympic International Federations, Association of International Olympic Winter Sports Federations, and Association of National Olympic Committees. *Agreement Related to the Constitution of the International Council of Arbitration for Sport (ICAS)*. 1994. Accessed June 14, 2026. https://arbitrationlaw.com/sites/default/files/free_pdfs/ICAS%20Agreement.pdf.

Landolt, Phillip. "The Inconvenience of Principle: Separability and Kompetenz-Kompetenz." *Journal of International Arbitration* 30, no. 5 (2013): 511–530. https://doi.org/10.54648/joia2013033.

Lee, J. T.-T. "Separability, Competence-Competence and the Arbitrator's Jurisdiction in Singapore." *Singapore Academy of Law Journal* 7 (1995): 421–437. https://ink.library.smu.edu.sg/sol_research/575.

Maennig, Wolfgang. *Governance in Sports Organizations*. Hamburg Contemporary Economic Discussions No. 60. Hamburg: University of Hamburg, Faculty of Business, Economics and Social Sciences, 2017. https://www.econstor.eu/bitstream/10419/175040/1/HCED-060.pdf.

Mahapatra, Hrudananda, Rina Bhattacharjee, Anjali Mohanty, Kaustubh Bhattar, Tanjina Akhter, and Priyanka Uttam. "Evolving Legal Frameworks in Sports: Governance,

Dispute Resolution, and Athlete Rights in the Global Arena." *International Journal of Environmental Sciences* 11, no. 23s (2025): 1793–1800. https://theaspd.com/index.php/ijes/article/view/8662/6246.

Mavromati, Dimitrios P. "Res Judicata in Sports Disputes and Decisions Rendered by Sports Federations in Switzerland." In *Bulletin TAS/CAS Bulletin 2015/1*, 40–52. Lausanne: Court of Arbitration for Sport, 2015. https://www.tas-cas.org/generated/assets/lists/c045720f-0f44-4e36-8b03-63c5dae256ee/Bulletin_2015_1_internet3.pdf.

Mitten, Matthew J. "Book Review: The Code of the Court of Arbitration for Sport: Commentary, Cases, and Materials." *Marquette Sports Law Review* 26, no. 1 (2015): 265–270. https://scholarship.law.marquette.edu/sportslaw/vol26/iss1/13.

Noshadha, S., and Zhanna Kushnir. "The Doctrine of Competence-Competence (Kompetenz-Kompetenz) in International Sport Arbitration." *Science in Olympic Sport* 1 (2021): 65–74. https://doi.org/10.32652/olympic2021.1_6.

Practical Law. "Swiss Supreme Court on Consent in Sports Arbitration and a Non-Signatory's Standing to Bring a Claim before the CAS." Thomson Reuters, April 3, 2012. Accessed June 14, 2026. https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/5-518-8075?transitionType=Default&contextData=(sc.Default).

Seltmann, Maximilian, and Lorenz Fiege. "Placing Athlete Rights at the Heart of Good Governance in Sport: Leveraging Ideational Power, Democratising Governance." *Sports Law, Policy & Diplomacy Journal* 2, no. 2 (2024): 37–71. https://doi.org/10.30925/slpdj.2.2.3.

Swiss Civil Code (CC) of 10 December 1907. Fedlex. Accessed June 14, 2026. https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/24/233_245_233/en.

United Nations. *United Nations Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York Convention, 1958)*. Accessed June 14, 2026. https://www.newyorkconvention.org/english.

Whitfield, H. F. “Kompetenz-Kompetenz: An Arbitral Tribunal Authority to Decide Its Jurisdiction.” *Beijing Law Review* 14 (2023): 1941–1953. https://doi.org/10.4236/blr.2023.144107.

รูปแบบการอ้างอิงบทความนี้แนะนำ

ปีดิเทพ อยู่ยืนยง. “หลัก Kompetenz-Kompetenz ในศาลอนุญาโตตุลาการทางการกีฬา.” (2569) ปีที่ 18 (1) วารสารวิชาการคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย 35-54.

บทความวิชาการ

ช่องว่างของกฎหมายไทยในการนำระบบอัตโนมัติมาใช้ในการทำสัญญาซื้อขาย

พิมพ์พชา วณิชย์กอบจินดา*
ผู้ช่วยศาสตราจารย์
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
* Corresponding Author, E-mail: pimpacha_piy@utcc.ac.th

บทคัดย่อ

ความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีดิจิทัล ปัญญาประดิษฐ์ และระบบอัตโนมัติได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการเกิดสัญญาซื้อขายอย่างมีนัยสำคัญ จากเดิมที่การทำธุรกรรมตั้งอยู่บนการแสดงเจตนาโดยตรงของมนุษย์ ไปสู่การทำธุรกรรมผ่านอัลกอริทึมซึ่งสามารถสร้าง ส่ง รับ ประมวลผล และตอบสนองต่อข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ได้โดยปราศจากการแทรกแซงโดยตรงของมนุษย์ แม้การทำสัญญาโดยระบบอัตโนมัติจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ ความรวดเร็ว และลดต้นทุนทางธุรกรรม แต่ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดข้อท้าทายสำคัญต่อหลักกฎหมายสัญญาแบบดั้งเดิม โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องการแสดงเจตนา ความสมบูรณ์ของสัญญา ความสำคัญผิด และการจัดสรรความเสี่ยงอันเกิดจากความผิดพลาดของระบบ

บทความนี้มุ่งศึกษาประเด็นทางกฎหมายเกี่ยวกับความสำคัญผิดและการจัดสรรความเสี่ยงในสัญญาซื้อขายอัตโนมัติภายใต้กฎหมายสัญญาไทย โดยให้ความสำคัญกับคำถามว่า การกระทำของระบบอัตโนมัติจะสามารถถือเป็นการกระทำหรือการแสดงเจตนาของผู้ใช้ระบบได้เพียงใด และคู่สัญญาจะสามารถอ้างความสำคัญผิดได้หรือไม่ ในกรณีที่ระบบก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ผิดพลาด เช่น การกำหนดราคาสินค้าผิดพลาด การส่งคำสั่งซื้อหรือขายที่คลาดเคลื่อน หรือการประมวลผลข้อมูลไม่ถูกต้อง บทความนี้เสนอว่า แม้กฎหมายไทยจะรับรองผลทางกฎหมายของสัญญาที่เกิดขึ้นผ่านระบบข้อความอัตโนมัติภายใต้กฎหมายว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์แล้วก็ตาม แต่กฎหมายไทยยังมิได้พัฒนาหลักเกณฑ์เฉพาะเกี่ยวกับการถือเอาเจตนาหรือการกระทำของระบบอัตโนมัติเป็นของผู้ใช้ระบบอย่างชัดเจน

ด้วยเหตุนี้ การปรับใช้หลักกฎหมายสัญญาทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นหลักความสำคัญผิด หลักสุจริต ความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง และการจัดสรรความเสี่ยง จึงยังคงมีความสำคัญในการวินิจฉัยผลทางกฎหมายของความผิดพลาดที่เกิดจากระบบอัตโนมัติ บทความนี้ยังเสนอว่า กฎหมายไทยควรพัฒนากรอบการพิจารณาที่ตั้งอยู่บนฐานของความเสี่ยงให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อสร้างสมดุลระหว่างความแน่นอนมั่นคงของธุรกรรมดิจิทัลกับความเป็นธรรมระหว่างผู้ใช้ระบบ ซึ่งเป็นฝ่ายควบคุมและได้รับประโยชน์จากเทคโนโลยี กับคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งอาจเชื่อถือโดยสุจริตต่อผลลัพธ์ที่ระบบแสดงออกมา

คำสำคัญ

สัญญาอัตโนมัติ, สัญญาซื้อขาย, ความสำคัญผิด, การจัดสรรความเสี่ยง, หลักสุจริต

Received: 15/Mar/2026 • Revised: 17/May/2026 • Accepted: 20/June/2026

Legal Gaps in Automated Contracting under Thai Sale Law

Pimpacha Vanichkobchinda

Assistant Professor

School of Law, University of the Thai Chamber of Commerce

Abstract

The rapid development of digital technology, artificial intelligence, and automated systems has significantly transformed the formation of sale contracts. Transactions that were traditionally based on the direct expression of human intention are increasingly conducted through algorithms capable of generating, transmitting, receiving, processing, and responding to electronic data without direct human intervention. While such automated contracting enhances efficiency, speed, and reduces transaction costs, it also raises fundamental challenges for traditional contract law, particularly in relation to the expression of intention, contractual validity, mistakes, and the allocation of risk arising from system errors.

This article examines the legal issues concerning mistake and risk allocation in automated sale contracts under Thai contract law. It focuses on the extent to which the acts of an automated system may be attributed to the system user, and whether a party may invoke mistakes where the system generates erroneous outputs, such as incorrect pricing, erroneous purchase or sale orders, or inaccurate data processing. The article argues that although Thai law recognizes the legal effect of contracts formed through automated message systems under the law on electronic transactions, it has not yet clearly developed a specific doctrine of attribution of intent for automated contracting.

Accordingly, the application of general principles of contract law, including mistake, good faith, gross negligence, and risk allocation, remains essential in determining the legal consequences of automated system errors. The article further suggests that Thai law should develop a clearer risk-based framework that balances the certainty of digital transactions with fairness between the system user, who controls and benefits from the technology, and the other contracting party, who may rely in good faith on the system's output.

Keywords

Automated Contracts, Sale Contracts, Mistake, Risk Allocation, Good Faith

1. บทนำ

สัญญาซื้อขายเป็นหนึ่งในสัญญาที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในระบบกฎหมายเอกชนและระบบเศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นกลไกพื้นฐานในการโอนทรัพย์สิน สินค้า และมูลค่าระหว่างบุคคล ในอดีตการเกิดสัญญาซื้อขายมักตั้งอยู่บนสมมติฐานว่าคู่สัญญาเป็นมนุษย์ที่มีเจตนา รับรู้ข้อมูล ตัดสินใจ และแสดงเจตนาเข้าทำสัญญาด้วยตนเอง แม้การทำสัญญาอาจกระทำผ่านผู้แทน ตัวแทน หรือเครื่องมือสื่อสาร แต่กฎหมายสัญญาแบบดั้งเดิมยังคงถือว่าการแสดงเจตนานั้นสามารถย้อนกลับไปผูกกับเจตนาของบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลได้ อย่างไรก็ตาม ในเศรษฐกิจดิจิทัล ธุรกรรมซื้อขายจำนวนมากมิได้เกิดจากการเจรจาหรือการกดปุ่มยืนยันโดยมนุษย์ทุกครั้งอีกต่อไป แต่เกิดจากระบบอัตโนมัติ เช่น ระบบสั่งซื้อสินค้าอัตโนมัติ ระบบจัดการราคาบนแพลตฟอร์ม e-commerce ระบบ algorithmic trading ระบบ smart contract บน blockchain หรือ AI Agent ที่สามารถค้นหา เปรียบเทียบ ต่อรอง และยืนยันธุรกรรมแทนผู้ใช้ได้ เทคโนโลยีเหล่านี้ทำให้การเกิดสัญญาเร็วขึ้น ลดต้นทุนธุรกรรม และเพิ่มประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ แต่ในอีกด้านหนึ่งก็ทำให้เกิดปัญหาทางกฎหมายโดยเฉพาะเมื่อระบบประมวลผลผิดพลาดหรือแสดงเจตนาที่ผู้ใช้ระบบมิได้คาดหมาย กล่าวคือ หากระบบอัตโนมัติตั้งราคาสินค้าต่ำผิดปกติ เช่น สินค้าที่ควรมีราคา 100,000 บาท ถูกแสดงราคาเป็น 1,000 บาท และผู้ซื้อกดสั่งซื้อทันที สัญญาซื้อขายเกิดขึ้นแล้วหรือไม่ ผู้ขายสามารถอ้างความสำคัญผิดเพื่อให้สัญญาเป็นโมฆะหรือโมฆียะได้หรือไม่ หากผู้ซื้อไม่ทราบข้อผิดพลาด แต่ราคาต่ำผิดปกติจนบุคคลทั่วไปควรสงสัยหรือผู้ซื้อมีเหตุอันควรรู้หรือไม่ และหากความผิดพลาดเกิดจากการออกแบบอัลกอริทึม ความเสี่ยงจะตกอยู่กับฝ่ายใดระหว่างผู้ขาย แพลตฟอร์ม หรือผู้พัฒนาระบบ ประเด็นดังกล่าวมิใช่เพียงปัญหาทางเทคนิค แต่เป็นปัญหาเชิงหลักการของกฎหมายสัญญา เพราะกระทบต่อองค์ประกอบสำคัญของสัญญา ได้แก่ เจตนา คำเสนอ คำสนอง ความสำคัญผิด ความไว้วางใจโดยสุจริต และการจัดสรรความเสี่ยงระหว่างคู่สัญญา กฎหมายไทยมีเครื่องมือบางประการที่สามารถนำมาปรับใช้ได้ เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 156 ว่าด้วยความสำคัญผิดในสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรม มาตรา 157 ว่าด้วยความสำคัญผิดในคุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์สิน มาตรา 158 ว่าด้วยความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง และมาตรา 368 ว่าด้วยการตีความสัญญาตามหลักสุจริตและปกติประเพณี รวมถึงพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ที่รับรองสัญญาซึ่งเกิดจากระบบข้อความอัตโนมัติ บทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ว่า หลักความสำคัญผิดของกฎหมายไทยสามารถรองรับสัญญาซื้อขายอัตโนมัติได้เพียงใด และควรพัฒนาหลักการจัดสรรความเสี่ยงอย่างไร เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการคุ้มครองเจตนาที่แท้จริงของผู้ทำสัญญา การคุ้มครองความเชื่อโดยสุจริตของคู่สัญญาอีกฝ่าย และการส่งเสริมความมั่นคงแน่นอนของธุรกรรมดิจิทัล

2. กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ระบบอัตโนมัติในการทำสัญญาซื้อขายในปัจจุบัน

2.1 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้มีการบัญญัติเกี่ยวกับสัญญาทั่วไปในเรื่องการแสดงเจตนา การเกิดสัญญา ความสิ้นผลของสัญญา แต่ไม่มีบทบัญญัติที่รองรับสัญญาอัตโนมัติหรือสัญญาอัจริยะโดยตรง แต่หากพิจารณาตามหลักกฎหมายซื้อขายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย มาตรา 149 ได้วางหลักไว้ว่านิติกรรมหมายถึงการกระทำโดยชอบด้วยกฎหมายและด้วยใจสมัครมุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และในบรรพ 3 ว่าด้วยซื้อขายมาตรา 453 วางหลักว่าสัญญาซื้อขายเป็นสัญญาที่ผู้ขายโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินให้แก่ผู้ซื้อและผู้ซื้อตกลงจะใช้ราคาให้แก่ผู้ขาย แต่โครงสร้างดังกล่าวตั้งอยู่บนสมมติฐานว่า “บุคคล” เป็นผู้แสดงเจตนาและเป็นผู้ทำคำเสนอและคำสนองด้วยตนเองหรือผ่านตัวแทนที่มีอำนาจตามกฎหมาย แต่เมื่อกระบวนการดังกล่าวถูกดำเนินโดยระบบอัตโนมัติแต่กฎหมายไทยกลับยังมิได้บัญญัติหลักเฉพาะที่ตอบโจทย์ความสัมพันธ์แบบใหม่เหล่านี้โดยตรง และในประเด็นเรื่องของการโอนกรรมสิทธิ์และการเกิดของสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่ง หลักทั่วไปสัญญาซื้อขายเกิดขึ้นที่เมื่อคำเสนอ (offer) และคำสนอง (acceptance) ถูกต้องตรงกันกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ตกลงซื้อขายกันจะโอนเป็นของผู้ซื้อทันทีที่เกิดสัญญา[1] โดยคำเสนอต้องเป็นการแสดงเจตนาที่ชัดแจ้งและต้องมีความชัดเจนแน่นอนเพียงพอที่จะทำให้สัญญาเกิดได้ หากคำเสนอของผู้เสนอไม่มีความชัดเจนเพียงพอก็อาจยังไม่เข้าลักษณะของคำเสนอตามกฎหมาย แต่อาจมีลักษณะเป็นคำเชื้อเชิญให้ทำคำเสนอได้ และคำสนองต้องมีลักษณะเด็ดขาดไม่มีเงื่อนไขเพิ่มเติมโดยจะกระทำโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยายก็ได้ และเมื่อผู้สนองสนองรับกลับมายังผู้เสนอในช่วงระยะเวลาที่ผู้เสนอกำหนดหรือช่วงระยะเวลาเหมาะสมจึงเกิดสัญญาขึ้นตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 361 “สัญญาระหว่างบุคคลซึ่งอยู่ห่างกันโดยระยะทางย่อมเกิดขึ้นเมื่อคำบอกกล่าวสนองไปถึงผู้เสนอ และหากตามเจตนาของผู้เสนอหรือตามปกติประเพณีไม่จำต้องมีคำบอกกล่าวสนอง สัญญาย่อมเกิดเมื่อมีการกระทำใดอันพึงสันนิษฐานได้ว่าเป็นการแสดงเจตนาสนองรับ” เช่น การจัดส่งสินค้า การเริ่มให้บริการ หรือการชำระเงินตามระบบที่คู่กรณีใช้กันอยู่ สะท้อนให้เห็นว่ากฎหมายเปิดช่องยอมรับการสนองรับโดยพฤติการณ์ กล่าวคือ ในบางกรณีไม่จำเป็นต้องส่งคำตอบกลับโดยชัดแจ้ง หากตามเจตนาของผู้เสนอหรือธรรมเนียมทางการค้าถือว่าการกระทำบางอย่างคือการตอบรับ เช่น ผู้ขายเริ่มจัดส่งสินค้าเมื่อได้รับใบสั่งซื้อ หรือระบบอัตโนมัติจับคู่

[1] ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 458.

คำสั่งซื้อขายและดำเนินการส่งมอบตามลำดับงานทันที กรณีเช่นนี้สัญญาอาจเกิดขึ้นตั้งแต่เวลาที่มี “การกระทำอันสันนิษฐานได้ว่าเป็นการสนองรับ” โดยไม่ต้องมีข้อความตอบกลับในรูปแบบเดิม บทบัญญัติเหล่านี้สามารถนำมาปรับใช้กับสัญญาอัตโนมัติได้แม้ว่าบทบัญญัติเหล่านี้บัญญัติขึ้นในยุคที่กฎหมายสมมติว่าการทำสัญญา การส่งมอบ และการตรวจรับเป็นกิจกรรมที่มีมนุษย์ควบคุมเป็นหลักก็ตาม

2.2 พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ฉบับที่4) พ.ศ.2562

พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์รับรองธุรกรรมทางแพ่งและพาณิชย์ที่ดำเนินการโดยใช้ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์มีผลใช้บังคับได้ และไม่อาจปฏิเสธผลทางกฎหมายเพียงเพราะอยู่ในรูปข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์[2] ประกอบกับ มาตรา 13 ที่วางหลักว่าคำเสนอหรือคำสนองอาจทำเป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ได้ และห้ามปฏิเสธผลทางกฎหมายเพียงเพราะใช้รูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ จึงเห็นได้ว่ากฎหมายไทยยอมรับอย่างชัดเจนว่าการเกิดสัญญาไม่จำเป็นต้องอาศัยกระดาษหรือการลงลายมือชื่อแบบดั้งเดิมเท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้นบทบัญญัติมาตรา 13/1 และ 13/2 ที่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมเข้ามาในปี 2562 มีความสำคัญต่อการตีความประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 361 ในโลกดิจิทัล กล่าวคือ มาตรา 13/1[3] วางหลักว่า การเสนอทำสัญญาผ่านการสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ได้ส่งถึงบุคคลเฉพาะเจาะจงแต่บุคคลทั่วไปเข้าถึงได้ รวมทั้งระบบข้อมูลที่โต้ตอบได้โดยอัตโนมัติ ให้ถือเป็นเพียง “คำเชิญชวนเพื่อทำคำเสนอ” เว้นแต่ข้อความนั้นจะแสดงเจตนาผูกพันอย่างชัดแจ้ง ส่วนมาตรา 13/2 รับรองว่า สัญญาที่เกิดจากการโต้ตอบระหว่างระบบอัตโนมัติกับบุคคลธรรมดา หรือระหว่างระบบอัตโนมัติด้วยกันเอง จะไม่ถูกปฏิเสธความสมบูรณ์หรือการบังคับใช้เพียงเพราะไม่มีมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องในแต่ละขั้นตอน

มาตรา 17/1 ที่ได้แก้ไขเพิ่มเติมยังได้รับรองสิทธิถอนการแสดงเจตนาในส่วนที่เกิดจากการลงข้อมูลผิดพลาดโดยบุคคลธรรมดาผ่านระบบอัตโนมัติของผู้อื่นเมื่อระบบนั้นไม่มีช่องทางแก้ไขข้อผิดพลาดโดยต้องแจ้งให้อีกฝ่ายทราบในทันทีหลังจากรู้ถึงความผิดพลาดดังกล่าว การแก้ไขดังกล่าววมีการเพิ่มเติมให้ครอบคลุมระบบแลกเปลี่ยนข้อมูลอัตโนมัติมากขึ้น ซึ่งหมายความว่ากฎหมายยอมรับการมีอยู่และสถานะทางกฎหมายของ AI ให้มีลักษณะใกล้เคียงกับบุคคลในทางกฎหมายในการทำสัญญาซื้อขายสินค้าที่ดำเนินการโดยระบบอัตโนมัติผ่านเทคโนโลยีดิจิตอลไม่ว่าจะเป็นซอฟต์แวร์ แพลตฟอร์มออนไลน์ หรือระบบอัตโนมัติอย่าง AI และมาตรา 22–24 ก็ได้วางหลัก

---

[2] พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544, มาตรา 7.

[3] พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562, มาตรา 13/1 และมาตรา 13/2.

เวลาและสถานที่ส่ง-รับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งเกี่ยวพันโดยตรงกับเวลาเกิดสัญญาและเขตอำนาจในคดีซื้อขายอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ากฎหมายซื้อขายของไทยเกี่ยวกับสัญญาอัตโนมัติอาศัยการตีความควบคู่กับพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ฉบับที่4) พ.ศ. 2562

อย่างไรก็ตาม กฎหมายดังกล่าวมุ่งรับรอง “รูปแบบ” ของธุรกรรมมากกว่าจะวางหลักเรื่องการแสดงเจตนาโดยระบบอัตโนมัติในระดับเนื้อหา จึงทำให้ยังคงมีช่องว่างเชิงหลักการอยู่มากเมื่อพิจารณาเฉพาะต่อสัญญาซื้อขายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และหากพิจารณาว่าระบบอัตโนมัติสามารถถูกตีความเสมือนตัวแทน (agent) ที่ได้รับมอบอำนาจโดยปริยายจากผู้ขายในการแสดงเจตนาเข้าทำสัญญากับบุคคลจริง แต่การเป็นตัวแทนตามกฎหมายไทยก็ต้องมีสภาพบุคคลเช่นเดียวกัน หากถือว่าระบบอัตโนมัติเป็นตัวแทน หลักกฎหมายทั่วไปเกี่ยวกับตัวการตัวแทนก็น่าจะไม่สามารถนำมาใช้กับนิติสัมพันธ์นี้ได้อย่างเหมาะสม

3. กรณีศึกษา (use case) ของประเทศไทยและต่างประเทศในการนำระบบอัตโนมัติมาใช้กับสัญญาซื้อขาย

ในทางปฏิบัติได้เกิดข้อพิพาทเกี่ยวกับการซื้อขายผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์หลายกรณี โดยมีลักษณะร่วมกัน คือผู้ประกอบการจำหน่ายสินค้าผ่านแพลตฟอร์ม e-commerce และใช้ระบบอัตโนมัติในการกำหนดราคาและยืนยันคำสั่งซื้อ ทำให้อาจเกิดข้อพาทเกี่ยวกับความผิดพลาดของระบบหรือการตั้งค่าที่ไม่ถูกต้อง ส่งผลให้ราคาสินค้าถูกแสดงต่ำกว่าความเป็นจริงอย่างมีนัยสำคัญ เช่น การซื้อขายผ่าน platform อีคอมเมิร์ซในตลาด เช่น สินค้าที่ควรมีราคา 10,000 บาท ถูกแสดงเป็น 1000 บาท ผู้บริโภคจำนวนมากได้กดสั่งซื้อสินค้าและดำเนินการชำระเงินผ่านระบบ ซึ่งระบบของแพลตฟอร์มได้ดำเนินการยืนยันคำสั่งซื้อโดยอัตโนมัติ ต่อมาเมื่อผู้ขายตรวจพบความผิดพลาดดังกล่าว จึงปฏิเสธการส่งมอบสินค้า โดยอ้างว่าราคาที่แสดงเป็นความผิดพลาดของระบบ และไม่มีเจตนาจะเสนอขายในราคาดังกล่าว สัญญาซื้อขายจึงยังไม่เกิดขึ้นโดยสมบูรณ์ ข้อพิพาทจึงเกิดขึ้นระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขายว่าสัญญาซื้อขายได้เกิดขึ้นแล้วหรือยัง ผู้ขายมีหน้าที่ต้องส่งมอบสินค้าตามราคาที่ปรากฏหรือไม่

ดังนี้ การวิเคราะห์การเกิดสัญญาซื้อขายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 453 สัญญาซื้อขายจะเกิดขึ้นเมื่อคู่สัญญาตกลงเสนอสนองถูกต้องตรงกันเกี่ยวกับทั้งตัวทรัพย์สิน ปริมาณ ประเภทและราคา โดยการตกลงดังกล่าวต้องเกิดจากการแสดงเจตนาที่ตรงกันตามหลักนิติกรรมตามมาตรา 149 ปัญหาคือ การแสดงสินค้าและราคาบนแพลตฟอร์มควรถือเป็น “ข้อเสนอ” หรือเพียง “คำเชิญให้เสนอ” หากถือเป็นเพียงคำเชิญให้เสนอ การกดสั่งซื้อของผู้บริโภคจะเป็นข้อเสนอและ

สัญญาจะยังไม่เกิดขึ้นจนกว่าผู้ขายจะยอมรับ ดังนั้น กรณีแพลตฟอร์มออนไลน์ควรพิจารณาในลักษณะเดียวกับการแสดงสินค้าในร้านค้า หากนำมาตรา 361 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาประกอบกับมาตรา 13 มาตรา 13/1 และมาตรา 13/2 แห่งพระราชบัญญัติพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ จะได้ข้อสรุปว่า

(1) หน้าแสดงสินค้าในแพลตฟอร์มออนไลน์โดยทั่วไปมักเป็นเพียง “คำเชิญชวนเพื่อให้ผู้บริโภคทำคำเสนอซื้อ”ไม่ใช่ข้อเสนอที่ผูกพันในทันที

(2) การกด “สั่งซื้อ” หรือการส่งคำสั่งผ่านระบบจึงมักเป็นคำเสนอของผู้ซื้อ และ

(3) สัญญาจะเกิดเมื่อระบบของผู้ขายหรือผู้ให้บริการได้ส่งคำสนองกลับไปถึงผู้ซื้อ หรือเมื่อมีการกระทำตามระบบที่กฎหมายหรือธรรมเนียมปฏิบัติถือว่าเป็นการสนองรับ ส่วนการที่ระบบของแพลตฟอร์มได้ดำเนินการยืนยันคำสั่งซื้อโดยอัตโนมัติ การยืนยันดังกล่าวถือเป็น “การตอบรับ” ตามกฎหมายหรือไม่ เช่น ระบบยืนยันรับคำสั่งซื้อที่มีลักษณะผูกพันทางกฎหมาย หรือเริ่มกระบวนการชำระราคา/ส่งมอบโดยอัตโนมัติ

ประเด็นนี้มีความสำคัญมากต่อการวิเคราะห์ อุปกรณ์อัจฉริยะ (smart devices) ระบบแลกเปลี่ยนข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ระหว่างคอมพิวเตอร์ (electronic data interchange: EDI) แชทบอท (chatbots) กระบวนการเจรจาอัตโนมัติ (automated negotiation) และชุดคำสั่งคอมพิวเตอร์สำหรับการซื้อขายโดยอัตโนมัติ (algorithmic trading) หากระบบถูกตั้งค่าให้รับคำสั่งซื้อโดยอัตโนมัติและยืนยันกลับทันที การยืนยันนั้นย่อมทำหน้าที่เป็นคำสนอง และสัญญาย่อมเกิดโดยไม่จำเป็นต้องมีมนุษย์กดอนุมัติเป็นรายครั้ง เนื่องจากพระราชบัญญัติพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์รับรองผลของการกระทำผ่านระบบอัตโนมัติไว้แล้วโดยตรง ทั้งนี้ ภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของกฎหมายไทย การตอบรับต้องเป็นการแสดงเจตนาโดย “บุคคล” แต่อย่างไรก็ตาม ระบบอัตโนมัติไม่ใช่บุคคลในทางกฎหมายจึงไม่อาจมีเจตนาในตัวเองได้ ส่งผลให้ไม่สามารถรองรับการทำสัญญาโดยระบบอัตโนมัติได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้น การกระทำของระบบควรถูกตีความว่าเป็นการแสดงเจตนาของผู้ขายหรือไม่ ซึ่งกฎหมายไทยยังไม่รองรับหลักการ “Attribution of Intent” ที่โยงความรับผิดไปยังผู้ใช้ระบบที่ชัดเจนเหมือนในกฎหมายต่างประเทศ

กรณีศึกษาเกี่ยวกับปัญหาความผิดพลาดของระบบอัตโนมัติหรือการตั้งค่าที่ไม่ถูกต้องในการซื้อขายสินค้าผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ (system error) เช่น การตั้งราคาผิดโดยระบบ การคำนวณส่วนลดผิด การตัดสต็อกผิด หรือการยืนยันคำสั่งซื้อผิดอันเกิดจากซอฟต์แวร์มากกว่าความเข้าใจผิดของมนุษย์โดยตรง อาจนำหลักการแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดมาใช้ตีความกระกระทำของระบบ

อัตโนมัติบางกรณีได้ ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 156 บัญญัติว่า “การแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรมมีผลให้นิติกรรมเป็นโมฆะ” แต่บทบัญญัตินี้เกิดขึ้นภายใต้บริบทของการสำคัญผิดของ “บุคคล” มิใช่ความผิดพลาดในระบบอัตโนมัติเพราะในโลกดิจิทัลความผิดพลาดอาจไม่ได้เกิดจากเจตนาของผู้ขายหรือผู้ซื้อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หากเกิดจากการออกแบบระบบ การเขียนโค้ด การเชื่อมต่อข้อมูล หรือการตั้งค่าพารามิเตอร์ของแพลตฟอร์ม เมื่อกฎหมายยังไม่มีหลักเฉพาะในการกระจายความเสี่ยงจากความผิดพลาดเชิงระบบ (machine generated error) จึงทำให้ต้องย้อนกลับไปใช้หลักสำคัญผิด ซึ่งอาจไม่เหมาะสมและไม่ละเอียดพอสำหรับการจัดสรรความรับผิดระหว่างผู้ขาย ผู้ซื้อ ผู้พัฒนาแพลตฟอร์ม และผู้ให้บริการระบบชำระเงิน มาตรา 156 ถูกออกแบบมาสำหรับความผิดพลาดของมนุษย์ มิใช่ความผิดพลาดของระบบอัตโนมัติ ดังนั้น บทบัญญัติมาตรา 156 จึงอาจไม่ครอบคลุมสถานการณ์ที่เกิดจากอัลกอริทึมหรือข้อบกพร่องของซอฟต์แวร์ (software defect) อย่างสมบูรณ์

ดังนั้น แม้ผู้ซื้อจะได้ชำระเงินแล้ว แต่หากยังไม่มีการตอบรับที่สมบูรณ์ สัญญาอาจยังไม่เกิดขึ้น ดังนั้น การชำระเงินเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะก่อให้เกิดสัญญาซื้อขาย หากองค์ประกอบเรื่องเจตนายังไม่ครบถ้วน แต่ในกรณีเป็นปัญหาข้อผิดพลาดที่เกิดจากสั่งซื้อผิดของผู้ใช้งานระบบอัตโนมัติ กฎหมายก็มีกลไกเยียวยาโดยให้สิทธิผู้ใช้ในเรื่องของการแสดงเจตนาโดยสำคัญผิด (input error) เช่น กดจำนวนผิด ใส่ตัวเลขผิด เลือกตัวเลือกผิด ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ที่ได้แก้ไขเพิ่มเติม[4] เพื่อรองรับการซื้อขายผ่านสัญญาอัตโนมัติซึ่งเป็นบทสำคัญเมื่อเกิดปัญหาการกำหนดราคาโดยใช้อัลกอริทึม (algorithmic pricing) หรือการสั่งซื้อผิดจากระบบอัตโนมัติโดยผู้ใช้ หากผู้ให้บริการแพลตฟอร์มหรือคู่สัญญาอีกฝ่ายออกแบบระบบโดยไม่มีปุ่มทบทวน ไม่มีช่องแก้ไข ไม่มีหน้าสรุปคำสั่ง หรือไม่มีวิธีย้อนกลับเมื่อผู้ใช้พลาด กฎหมายเปิดทางให้ผู้ใช้ถอนการแสดงเจตนาเฉพาะส่วนที่เกิดจากการลงข้อมูลผิดพลาดที่เกิดขึ้นผู้ใช้แก่ความผิดพลาดที่เกิดจากเกิดจากการกระทำของมนุษย์ที่ผิดพลาดได้หากเข้าเงื่อนไขตามกฎหมาย

4. ช่องว่างของกฎหมายไทยในการนำระบบอัตโนมัติมาใช้ในกระบวนการของนิติกรรมสัญญา

กฎหมายไทยโดยเฉพาะพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 ได้มุ่งรับรองความมีผลใช้บังคับของธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์เป็นหลัก แต่ยังมิได้ออกแบบมาเพื่อรองรับ

[4] พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562, มาตรา 17/1.

พฤติกรรมของระบบอัตโนมัติที่ตัดสินใจเองอย่างครบถ้วน ดังนั้น จากตัวอย่างของกรณีศึกษาต่าง ๆ จึงพบว่ามีข้อจำกัดและช่องว่างทางกฎหมายหลายประการ ได้แก่

ช่องว่างประการแรก กฎหมายรองรับการมีผลของสัญญา แต่ไม่รองรับความผิดพลาดของระบบ ตามกฎหมายไทยได้บัญญัติกลไกการเยียวยาในกรณีการลงข้อมูลผิดพลาดผ่านระบบอัตโนมัติไว้ในมาตรา 17/1 ของพระราชบัญญัติธุรรมอิเล็กทรอนิกส์ โดยเปิดโอกาสให้บุคคลธรรมดาสามา รถถอนการแสดงเจตนาได้ หากเป็นการลงข้อมูลผิดพลาดและระบบของอีกฝ่ายไม่มีช่องทางแก้ไข อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติดังกล่าวมีลักษณะจำกัดขอบเขตเฉพาะความผิดพลาดที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ (input error) เท่านั้น มิได้ครอบคลุมกรณีที่ความผิดพลาดเกิดจากตัวระบบเอง เช่น ระบบกำหนดราคาผิด (automated pricing error) ระบบแชตบอตตอบรับเงื่อนไขผิด (chatbot misrepresentation) อัลกอริทึมซื้อขายส่งคำสั่งผิด (algorithmic execution error) ผลคือ ผู้ใช้งานระบบไม่สามารถอาศัยมาตรา 17/1 เป็นกลไกเยียวยาได้ ส่งผลให้เกิดช่องว่างในการคุ้มครองสิทธิของคู่สัญญาทำให้มีความเสี่ยงในการรับผิดจากความผิดพลาดของระบบ

ช่องว่างประการที่สอง คือการขาดหลักเกณฑ์กำหนดขอบเขตความผูกพันของระบบอัตโนมัติ กฎหมายไทยยังมิได้กำหนดอย่างชัดเจนว่า การกระทำอันไม่คาดหมายของระบบอัตโนมัติจะผูกพันเจ้าของระบบในระดับใด โดยเฉพาะในกรณีที่ระบบกระทำเกินกว่าที่ตั้งค่าไว้ จึงต้องอาศัยหลักทั่วไปของกฎหมายแพ่ง เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 168 ซึ่งกำหนดให้ตีความการแสดงเจตนาตามเจตนาอันแท้จริงและพฤติการณ์แวดล้อม อย่างไรก็ตาม หลักดังกล่าวถูกออกแบบมาเพื่อการแสดงเจตนาของมนุษย์ มิใช่ระบบ AI ที่สามารถเรียนรู้และสร้างผลลัพธ์ใหม่ได้เอง ส่งผลให้เกิดความไม่แน่นอนในการตีความว่าการกระทำของระบบควรถือเป็นเจตนาของผู้ใช้หรือไม่

ช่องว่างประการที่สาม คือความไม่ชัดเจนระหว่างคำเชิญชวนให้ทำคำเสนอกับคำเสนอ กล่าวคือ การแสดงสินค้าและราคาในเว็บไซต์หรือแพลตฟอร์มออนไลน์ควรถือเป็นข้อเสนอที่ผูกพันแล้วหรือเป็นเพียงการเชิญให้ผู้ซื้อยื่นข้อเสนอเข้ามาก่อน หากถือเป็นข้อเสนอ เมื่อผู้ซื้อกดสั่งซื้ออาจทำให้สัญญาเกิดขึ้นทันที แต่ถ้าถือเป็นเพียงคำเชิญให้ทำคำเสนอ การกดสั่งซื้อของผู้ซื้ออาจเป็นเพียงข้อเสนอ และสัญญาจะยังไม่เกิดจนกว่าผู้ขายหรือระบบของผู้ขายจะยืนยันคำสั่งดังกล่าว ซึ่งกฎหมายไทยยังไม่มีบทบัญญัติเฉพาะที่ชี้ขาดปัญหานี้โดยตรง ทำให้เกิดความไม่แน่นอนในกรณีที่มีการใช้ระบบอัตโนมัติ อาทิ ระบบยืนยันโดยอัตโนมัติ (auto confirmation) หรือระบบจับคู่คำสั่งซื้อขายอัตโนมัติ

ข้อไม่ชัดเจนนี้มีผลโดยตรงต่อคำถามสำคัญว่าสัญญาเกิดเมื่อใดและความเสี่ยงตกแก่ฝ่ายใด โดยเฉพาะเมื่อสินค้าในระบบมีจำนวนจำกัด ราคาเปลี่ยนแบบการกำหนดราคาแบบไดนามิก

(dynamic pricing) หรือมีการยืนยันชำระเงินและตัดสต็อกโดยอัตโนมัติ แม้พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์จะรับรองความมีผลของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ แต่ไม่ได้วางหลักเฉพาะว่าในกระบวนการซื้อขายออนไลน์ผ่านระบบอัตโนมัตินั้น ข้อความประเภทใดควรมีสถานะเป็นข้อเสนอหรือคำสนอง ทั้งนี้ ตามมาตรา 13/1 ของพระราชบัญญัติธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ การแสดงข้อมูลผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์โดยทั่วไปถือเป็นเพียงคำเชิญชวนให้ทำคำเสนอ เว้นแต่จะระบุเจตนาผูกพันอย่างชัดแจ้ง

อย่างไรก็ตาม ในบริบทของระบบอัตโนมัติ เช่น แชทบอทหรือผู้ช่วยเสมือน (virtual assistant) ที่มีการสื่อสารมีลักษณะคล้ายมนุษย์ อาทิ ระบบใช้ถ้อยคำว่า “ตกลงตามนี้ค่ะ” หรือ “ยืนยันคำสั่งซื้อเรียบร้อยแล้ว” หรือ “คำสั่งซื้อเสร็จสมบูรณ์” ข้อความดังกล่าวเป็นเพียงข้อมูลหรือเป็นการตอบรับข้อเสนอ ซึ่งนำไปสู่การเกิดของสัญญา กฎหมายไทยยังไม่มีหลักเกณฑ์เฉพาะในการแยกแยะว่ากรณีดังกล่าวว่าข้อความหรือพฤติกรรมของระบบแบบใด หรือขั้นตอนทางเทคนิคใด จะถือว่าเป็นเพียงการสื่อสารเบื้องต้น หรือเป็นการแสดงเจตนาที่ก่อผลผูกพันทางสัญญาแล้ว เพราะถ้าหากระบบตอบว่า “คำสั่งซื้อของท่านได้รับการยืนยันแล้ว” หลังลูกค้ากดชำระเงิน (checkout) เสร็จ หากระบบภายในยังไม่ได้ตรวจสต็อกหรืออนุมัติราคา หรือยังมีข้อความระบุว่า “รอร้านค้าตรวจสอบสต็อก” จะถือว่ามีการตอบรับคำเสนอหรือยังเป็นเพียงการ “รับทราบคำสั่ง” ก็ยังเป็นเรื่องที่ตีความได้หลายทาง และความคลุมเครือนี้ยิ่งเพิ่มขึ้นเมื่อใช้ผู้ช่วยเสมือนหรือแชตบอตที่ออกแบบให้พูดคล้ายพนักงาน ผลคือ ผู้ใช้ระบบ ผู้ประกอบการ และคู่สัญญาอีกฝ่ายต้องแบกรับความไม่แน่นอนทางกฎหมายสูงกว่าธุรกรรมแบบดั้งเดิมโดยเฉพาะเมื่อ AI มีความสามารถในการโต้ตอบ เจรจา และสร้างข้อความใหม่ได้ซับซ้อนยิ่งกว่าเดิม

ช่องว่างประการที่สี่ คือ กฎหมายไทยในปัจจุบันยังไม่มีหลักเกณฑ์ในการจัดสรรความเสี่ยงจากการใช้ระบบอัตโนมัติในกระบวนการทำสัญญา พระราชบัญญัติธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มิได้กำหนดหลักเกณฑ์เฉพาะในการ จัดสรรความเสี่ยงว่าเมื่อใดความเสี่ยงควรตกอยู่กับผู้ใช้ระบบ ผู้พัฒนาระบบ หรือผู้ให้บริการแพลตฟอร์ม เมื่อเกิดความผิดพลาดหรือการกระทำที่ไม่คาดหมายจากระบบอัตโนมัติจึงทำให้เกิดช่องว่างในการคุ้มครองคู่สัญญา ในทางปฏิบัติจึงต้องอาศัยการตีความตามหลักทั่วไปของกฎหมายสัญญา เช่น หลักการแสดงเจตนา หลักความสุจริต และพฤติการณ์แวดล้อมของแต่ละกรณี ซึ่งนำไปสู่ความไม่แน่นอนในการบังคับใช้กฎหมายโดยเฉพาะเมื่อระบบอัตโนมัติมีบทบาทแตกต่างกันในแต่ละรูปแบบของธุรกรรม เช่น ในกรณีอุปกรณ์อัจฉริยะ ความเสี่ยงมักตกอยู่กับผู้ใช้งานเนื่องจากเป็นผู้ตั้งค่าและควบคุมระบบ ขณะที่กรณีของแชทบอทหรือผู้ช่วยเสมือนความเสี่ยงอาจตกอยู่กับผู้ประกอบการ เนื่องจากเป็นผู้พัฒนาและนำระบบมาใช้ในการสื่อสารกับลูกค้า ส่วนกรณีระบบ

แลกเปลี่ยนข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ระหว่างคอมพิวเตอร์ระหว่างองค์กร ความเสี่ยงมักถูกกำหนดไว้ล่วงหน้าในสัญญาระหว่างคู่ค้า

ช่องว่างประการที่สี่ คือกฎหมายซื้อขายของไทยยังไม่รับรองการยอมรับเงื่อนไขโดยระบบอัตโนมัติอย่างชัดแจ้ง กล่าวคือ การซื้อขายผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์แทบทั้งหมดอาศัยข้อกำหนดการใช้งาน (terms of use) การคลิกยอมรับ (click-wrap) การเรียกดูยอมรับ (browse-wrap) หรือข้อกำหนดมาตรฐานรูปแบบอื่นเป็นฐานในการจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างผู้ขาย ผู้ซื้อ และแพลตฟอร์ม แต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 3 มิได้มีบทบัญญัติที่วางหลักเกณฑ์นี้โดยเฉพาะจึงไม่ชัดเจนว่าเงื่อนไขที่ซ่อนอยู่ในลิงก์ การกดปุ่มตกลงหรือแม้แต่การทำงานของแชทบอทที่เข้าถึงระบบโดยอัตโนมัติจะก่อผลเป็นการยอมรับข้อสัญญาเพียงใด ประเด็นนี้เชื่อมโยงโดยตรงกับการใช้ระบบอัตโนมัติในกระบวนการซื้อขาย เช่น ระบบจัดซื้อขององค์กรที่เชื่อมผ่านระบบแลกเปลี่ยนข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ระหว่างคอมพิวเตอร์ระหว่างองค์กร หรือ API กับผู้ขาย เมื่อคำสั่งซื้อและคำยืนยันเกิดขึ้นระหว่างระบบกับระบบโดยไม่มีมนุษย์อ่านเงื่อนไขในแต่ละครั้ง กฎหมายไทยยังไม่มีบทบัญญัติชัดเจนว่าการยอมรับเงื่อนไขดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างไร และขอบเขตการผูกพันเพียงใด แนวทางสากลภายใต้กฎหมายต้นแบบของ UNCITRAL ให้ความสำคัญกับการรับรองข้อความอิเล็กทรอนิกส์และการทำธุรกรรมผ่านระบบอัตโนมัติในลักษณะที่เป็นกลางทางเทคโนโลยีมากกว่า[5] แต่กฎหมายไทยยังไม่พัฒนาไปถึงจุดที่กำหนดเกณฑ์เชิงเนื้อหาเรื่องการยินยอมโดยอัตโนมัติอย่างชัดแจ้ง

แนวทางของ UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce ในเรื่องการก่อให้เกิดสัญญาและความสมบูรณ์ของสัญญา (Formation and Validity of Contracts) ได้ยอมรับว่าการทำธุรกรรมผ่านระบบอัตโนมัติสามารถก่อให้เกิดผลทางกฎหมายได้ (Article13)[6] มาตรานี้มุ่งสร้างความชัดเจนว่าสัญญาที่เกิดจากระบบอัตโนมัติหรือการสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์มีผลผูกพันตามกฎหมายเช่นเดียวกับสัญญาในรูปแบบดั้งเดิม รวมทั้งยอมรับว่าการกระทำของระบบควรถูกถือว่าเป็นการ

---

[5] United Nations, *United Nations Convention on the Use of Electronic Communications in International Contracts* (New York: United Nations, 2005), https://uncitral.un.org/en/texts/ecommerce/conventions/electronic_communications.

[6] United Nations Commission on International Trade Law, *UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce with Guide to Enactment 1996* (New York: United Nations, 1999), https://www.etda.or.th/getattachment/2f605599-6299-45d2-b247-aa83380c64e7/UNCITRAL-Model-Law-on-Electronic-Commerce-(1996).aspx.

กระทำของบุคคลที่ควบคุมระบบนั้น (Article13)[7] หากนำหลักการดังกล่าวมาปรับใช้กับกฎหมายไทย จะช่วยลดความไม่แน่นอนในประเด็นการเกิดสัญญาและความรับผิดจากความผิดพลาดของระบบได้อย่างมีนัยสำคัญ

ช่องว่างประการสุดท้าย คือบทบาทและความรับผิดของแพลตฟอร์มยังไม่ถูกเชื่อมเข้ากับกฎหมายซื้อขายโดยตรงในระดับนิติสัมพันธ์ กล่าวคือ ปัจจุบันการซื้อขายจำนวนมากมิได้เป็นความสัมพันธ์สองฝ่ายระหว่างผู้ขายและผู้ซื้ออีกต่อไป แต่เป็นความสัมพันธ์สามฝ่ายหรือหลายฝ่าย โดยมีแพลตฟอร์มเป็นตัวกลางที่เชื่อมต่อการแสดงเจตนาเข้าทำสัญญา เช่น วิธีแสดงราคา วิธีตัดสต็อก วิธีจับคู่คำสั่งซื้อ วิธีชำระเงิน และกลไกการคืนเงินตลอดจนกลไกการระงับข้อพิพาทระหว่างผู้ขายกับผู้ซื้อเองด้วย

5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ประเทศไทยควรมีการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 เพื่อรองรับคำเสนอและคำสนองในสัญญาอัตโนมัติ ตลอดถึงการเกิดและการมีผลบังคับใช้สัญญาอัตโนมัติโดยการแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อให้มีความชัดเจนมากขึ้นและสามารถรองรับรูปแบบธุรกรรมใหม่ที่ AI สามารถตัดสินใจหรือดำเนินการแทนมนุษย์ได้ด้วยตนเอง และทำให้การพิจารณาคดีของศาลมีความเป็นหนึ่งเดียวมากขึ้น ดังนี้

(1) ควรพิจารณาปรับปรุงบทบัญญัติให้รองรับการใช้ AI และระบบอัตโนมัติอย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการกำหนดนิยามของระบบอัตโนมัติ “AI Agent” หรือระบบอัตโนมัติ รวมถึงหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการแสดงเจตนาโดยระบบอัตโนมัติ

(2) ควรกำหนดบทบัญญัติรองรับความเสี่ยงจากความผิดพลาดเชิงระบบ (machine-generated error) โดยเฉพาะ กล่าวคือควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายโดยกำหนดหลักเกณฑ์ให้คู่สัญญาสามารถให้รองรับในกรณีที่ความคลาดเคลื่อนเกิดจากระบบอัตโนมัติ ให้ผู้ใช้งานมีสิทธิขอเพิกถอนหรือแก้ไขการแสดงเจตนาได้ หากพิสูจน์ได้ว่าเป็นความผิดพลาดที่ไม่อาจคาดหมายได้โดยสมเหตุสมผล

(3) ควรพัฒนาหลักการจัดสรรความรับผิดระหว่างผู้พัฒนา ผู้ควบคุมระบบ และผู้ใช้งานสำหรับสัญญาอัตโนมัติ โดยอาจกำหนดให้ความเสี่ยงตกอยู่กับฝ่ายที่มีอำนาจควบคุมระบบและสามารถคาดหมายความเสียหายได้มากกว่า เช่น ผู้ประกอบการที่นำระบบ AI มาใช้ในการสื่อสารกับ

[7] Ibid.

ลูกค้าควรต้องรับความเสี่ยงจากการแสดงออกของระบบในระดับหนึ่ง ขณะที่ในกรณีที่ผู้ใช้เป็นผู้กำหนดค่าการทำงานของระบบเอง ความเสี่ยงอาจตกอยู่กับผู้ใช้ ทั้งนี้ การมีหลักเกณฑ์ดังกล่าวจะช่วยลดความไม่แน่นอนทางกฎหมายและเพิ่มความสามารถในการคาดการณ์ผลลัพธ์ของข้อพิพาท

(4) ควรกำหนดสถานะทางกฎหมายของระบบอัตโนมัติในลักษณะเป็นตัวแทนอิเล็กทรอนิกส์ (electronic agent) เพื่อให้สามารถเชื่อมโยงกับหลักกฎหมายตัวแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้อย่างเป็นระบบ การยอมรับสถานะดังกล่าวจะช่วยให้สามารถกำหนดขอบเขตความรับผิดของผู้ใช้งานระบบได้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในกรณีที่ระบบกระทำเกินขอบเขตที่ตั้งค่าไว้

(5) ควรกำหนดหน้าที่ของผู้ประกอบการในการออกแบบและควบคุมระบบให้ชัดเจน เช่น การมีระบบตรวจสอบความผิดพลาด การมีช่องทางแก้ไขข้อมูลก่อนยืนยันธุรกรรม และการมีระบบหยุดการทำงานในกรณีฉุกเฉิน ทั้งนี้ เพื่อป้องกันความเสียหายตั้งแต่ต้นทาง และลดภาระของระบบกฎหมายในการแก้ไขข้อพิพาทภายหลัง

นอกจากการแก้ไขกฎหมายเดิมแล้ว ประเทศไทยควรพิจารณาตรากฎหมายเฉพาะเกี่ยวกับปัญญาประดิษฐ์ (AI Act) เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และมาตรการกำกับดูแลกสัญญาอัตโนมัติอย่างเป็นระบบ โดยอาจศึกษาแนวทางจาก EU AI Act ของสหภาพยุโรป (European Union) ซึ่งให้ความสำคัญกับหลักความโปร่งใส (transparency) ความสามารถในการอธิบายการตัดสินใจของระบบ (explainability) ความรับผิดชอบของผู้พัฒนาและผู้ใช้งาน (accountability) และการกำกับดูแลโดยมนุษย์ (human oversight) เพื่อช่วยสร้างมาตรฐานกลางในการใช้ AI ในภาคธุรกิจ รวมทั้งสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภคและผู้ประกอบการ

บรรณานุกรม

United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL). United Nations Convention on the Use of Electronic Communications in International Contracts. New York: United Nations, 2005. https://uncitral.un.org/en/texts/ecommerce/conventions/electronic_communications.

United Nations. UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce with Guide to Enactment 1996 (with additional article 5 bis as adopted in 1998). https://www.etda.or.th/getattachment/2f605599-6299-45d2-b247-aa83380c64e7/UNCITRAL-Model-Law-on-Electronic-Commerce-(1996).aspx.

รูปแบบการอ้างอิงบทความนี้แนะนำ

พิมพ์พชา วณิชย์กอบจินดา. “ช่องว่างของกฎหมายไทยในการนำระบบอัตโนมัติมาใช้ในการทำสัญญาซื้อขาย.” (2569) ปีที่ 18 (1) วารสารวิชาการคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย 55-68.

บทความวิชาการ

ปัจจัยทางกฎหมายที่ส่งผลต่อระบบนิเวศธุรกิจดาวเทียมวงโคจรต่ำของประเทศไทย: การวิเคราะห์อุปสรรคเชิงกฎหมายเปรียบเทียบกับกรณีศึกษาต่างประเทศ

พงษ์ธนา วณิชย์กอบจินดา*
ผู้ช่วยศาสตราจารย์
คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
* Corresponding Author, E-mail: pongtana_van@utcc.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยทางกฎหมายที่ส่งผลต่อการพัฒนาระบบนิเวศธุรกิจดาวเทียมวงโคจรต่ำ หรือ Low Earth Orbit Satellite Business Ecosystem ของประเทศไทย โดยมุ่งศึกษาปัญหาและอุปสรรคเชิงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายอวกาศ ระบบใบอนุญาตดาวเทียม การจัดสรรคลื่นความถี่ การอนุญาตดาวเทียมต่างชาติ ความรับผิดและการประกันภัย ความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ การคุ้มครองข้อมูล และการจัดการขยะอวกาศ การศึกษานี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเอกสารและการเปรียบเทียบกับกรณีศึกษาต่างประเทศ ได้แก่ สิงคโปร์ สหภาพยุโรป สหราชอาณาจักร และออสเตรเลีย

ผลการศึกษาพบว่า ประเทศไทยมีศักยภาพในการใช้ดาวเทียมวงโคจรต่ำเพื่อสนับสนุนเศรษฐกิจดิจิทัล การสื่อสารในพื้นที่ห่างไกล การเดินเรือ การบิน เกษตรอัจฉริยะ และการบริหารจัดการภัยพิบัติ อย่างไรก็ตาม กรอบกฎหมายไทยยังมีลักษณะกระจัดกระจาย และยังขาดกฎหมายอวกาศแห่งชาติที่บังคับใช้ครบวงจร ทำให้เกิดความไม่แน่นอนด้านใบอนุญาต ความรับผิด การกำกับดูแลผู้ประกอบการต่างชาติ และการคุ้มครองข้อมูล

เมื่อเปรียบเทียบกับต่างประเทศพบว่าสหราชอาณาจักรมีกฎหมาย Space Industry Act 2018 ที่กำหนดระบบใบอนุญาต ความรับผิด และการประกันภัยอย่างชัดเจน สหภาพยุโรปเสนอ EU Space Act เพื่อสร้างมาตรฐานร่วมด้านความปลอดภัย ความยืดหยุ่น และความยั่งยืนของกิจกรรมอวกาศ สิงคโปร์มุ่งพัฒนาโครงสร้างสถาบันด้านอวกาศที่เอื้อต่อนวัตกรรม ส่วนออสเตรเลียมีกฎหมายเฉพาะสำหรับการปล่อยและการกลับเข้าสู่ชั้นบรรยากาศของวัตถุอวกาศ

บทความนี้เสนอให้ประเทศไทยจัดทำกฎหมายกิจการอวกาศแห่งชาติแบบบูรณาการ จัดตั้งกลไก one-stop space regulator พัฒนาระบบใบอนุญาตเฉพาะสำหรับ LEO Satellite กำหนดหลักเกณฑ์ความรับผิดและการประกันภัย รวมถึงสร้างมาตรฐานด้าน cybersecurity, satellite data governance และ space debris mitigation เพื่อให้ระบบนิเวศธุรกิจดาวเทียมวงโคจรต่ำของไทยเติบโตได้อย่างมั่นคง แข่งขันได้ และสอดคล้องกับมาตรฐานสากล

คำสำคัญ:

กฎหมายอวกาศ, ดาวเทียมวงโคจรต่ำ, ระบบนิเวศธุรกิจดาวเทียม, LEO Satellite, ใบอนุญาตดาวเทียม

Received: 15/Mar/2026 • Revised: 17/May/2026 • Accepted: 20/June/2026

Legal Factors Influencing Thailand's Low Earth Orbit Satellite Business Ecosystem: A Comparative Analysis of Legal Barriers and International Case Studies

Pongtana Vanichkobchinda
Assistant Professor
School of Engineering, University of The Thai Chamber of Commerce

Abstract

This academic article aims to analyze the legal factors affecting the development of Thailand's Low Earth Orbit Satellite Business Ecosystem. It focuses on legal problems and barriers relating to space law, satellite licensing systems, spectrum allocation, the authorization of foreign satellites, liability and insurance, cybersecurity, data protection, and space debris management. This study employs documentary analysis and comparative analysis with foreign case studies, namely Singapore, the European Union, the United Kingdom, and Australia.

The findings indicate that Thailand has significant potential to utilize Low Earth Orbit satellites to support the digital economy, communications in remote areas, maritime and aviation connectivity, smart agriculture, and disaster management. However, Thailand's legal framework remains fragmented and still lacks a comprehensive national space law. This creates regulatory uncertainty concerning licensing, liability, the supervision of foreign operators, and data protection.

In comparison with foreign jurisdictions, the United Kingdom has enacted the Space Industry Act 2018, which clearly establishes licensing, liability, and insurance requirements. The European Union has proposed the EU Space Act to create common standards for the safety, resilience, and sustainability of space activities. Singapore has focused on developing institutional structures for space activities that support innovation, while Australia has specific legislation governing the launch and return of space objects.

This article proposes that Thailand should enact an integrated national space activities law, establish a one-stop space regulator, develop a dedicated licensing framework for LEO satellite services, define

rules on liability and insurance, and establish standards on cybersecurity, satellite data governance, and space debris mitigation. These measures would enable Thailand's Low Earth Orbit satellite business ecosystem to grow securely, competitively, and in accordance with international standards.

Keywords

Space Law, Low Earth Orbit Satellites, Satellite Business Ecosystem, LEO Satellite, Satellite Licensing

1. บทนำ

ดาวเทียมวงโคจรต่ำ หรือ Low Earth Orbit Satellite: LEO Satellite เป็นเทคโนโลยีอวกาศที่มีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจดิจิทัลยุคใหม่ เนื่องจากสามารถให้บริการสื่อสารความเร็วสูง มีค่าความหน่วงต่ำ และครอบคลุมพื้นที่ที่โครงข่ายภาคพื้นดินเข้าถึงได้ยาก เช่น พื้นที่ห่างไกล พื้นที่ชายแดน พื้นที่ทะเล เรือเดินสมุทร อากาศยาน พื้นที่เกษตรกรรม และพื้นที่ประสบภัยพิบัติ ดังนั้น LEO Satellite จึงมิใช่เพียงกิจการโทรคมนาคม แต่เป็นโครงสร้างพื้นฐานเชิงยุทธศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับความมั่นคงของรัฐ เศรษฐกิจดิจิทัล การคุ้มครองข้อมูล การแข่งขันทางธุรกิจ และพันธกรณีระหว่างประเทศด้านอวกาศ

ในเชิงระบบนิเวศธุรกิจ LEO Satellite ประกอบด้วยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายกลุ่ม ได้แก่ ผู้ผลิตดาวเทียม ผู้ให้บริการปล่อยดาวเทียม ผู้ให้บริการโครงข่ายดาวเทียม ผู้ให้บริการสถานีภาคพื้นดิน ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตผ่านดาวเทียม ผู้ประกอบการโทรคมนาคม ผู้ให้บริการข้อมูลดาวเทียม ผู้พัฒนาแอปพลิเคชัน downstream หน่วยงานความมั่นคง หน่วยงานกำกับดูแล และผู้ใช้บริการปลายทาง ความสำเร็จของระบบนิเวศดังกล่าวจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับความพร้อมด้านเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับ "ความพร้อมของกฎหมายและสถาบันกำกับดูแล" ที่สามารถสร้างความชัดเจน คาดการณ์ได้ และสร้างสมดุลระหว่างการส่งเสริมนวัตกรรมกับการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ

สำหรับประเทศไทย การพัฒนา LEO Satellite Business Ecosystem มีความสำคัญต่อการยกระดับโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล การลดความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต การสนับสนุนเศรษฐกิจดิจิทัล การเพิ่มประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ การสื่อสารทางทะเล การเกษตรอัจฉริยะ และการบริหารจัดการภัยพิบัติ อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญคือระบบกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับกิจการดาวเทียมยังมีลักษณะกระจัดกระจาย โดยอาศัยกฎหมายหลายฉบับ เช่น กฎหมายโทรคมนาคม

กฎหมายคลื่นความถี่ กฎหมายข้อมูลส่วนบุคคล กฎหมายความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ กฎหมายการลงทุน และร่างกฎหมายอวกาศแห่งชาติที่ยังอยู่ระหว่างการพัฒนา

เมื่อเปรียบเทียบกับต่างประเทศจะเห็นได้ว่า ประเทศที่พัฒนาเศรษฐกิจอวกาศอย่างจริงจังมักจัดทำกฎหมายเฉพาะเพื่อกำกับกิจกรรมอวกาศ เช่น สหราชอาณาจักรมี Space Industry Act 2018 ที่กำหนดระบบใบอนุญาต ความรับผิด และประกันภัยอย่างชัดเจน สหภาพยุโรปเสนอ EU Space Act เพื่อสร้างกรอบกฎหมายร่วมด้านความปลอดภัย ความยืดหยุ่น และความยั่งยืนของกิจกรรมอวกาศ ส่วนออสเตรเลียมี Space (Launches and Returns) Act 2018 เพื่อกำกับกิจกรรมการปล่อยและการกลับเข้าสู่ชั้นบรรยากาศของวัตถุอวกาศ ขณะที่สิงคโปร์พัฒนาแนวทางด้านสถาบันและนโยบายที่เอื้อต่อนวัตกรรมในระบบเศรษฐกิจอวกาศ

บทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ปัจจัยทางกฎหมายที่ส่งผลต่อระบบนิเวศธุรกิจดาวเทียมวงโคจรต่ำของประเทศไทย โดยเน้นอุปสรรคเชิงกฎหมายที่สำคัญ และเปรียบเทียบกับกรณีศึกษาต่างประเทศเพื่อเสนอแนวทางพัฒนากฎหมายไทยให้เอื้อต่อการลงทุน การแข่งขัน นวัตกรรม ความมั่นคง และความยั่งยืนของกิจกรรมอวกาศ

2. กรอบแนวคิดทางกฎหมายในการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ระบบนิเวศธุรกิจดาวเทียมวงโคจรต่ำจำเป็นต้องใช้กรอบกฎหมายหลายระดับ เนื่องจาก LEO Satellite เป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงทั้งกฎหมายอวกาศระหว่างประเทศ กฎหมายโทรคมนาคม กฎหมายคลื่นความถี่ กฎหมายข้อมูล กฎหมายไซเบอร์ กฎหมายความมั่นคง และกฎหมายเศรษฐกิจดิจิทัล

2.1 กฎหมายอวกาศระหว่างประเทศ

หลักการพื้นฐานของกฎหมายอวกาศระหว่างประเทศปรากฏใน Outer Space Treaty ค.ศ. 1967 ซึ่งกำหนดว่ารัฐต้องรับผิดชอบต่อกิจกรรมอวกาศของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนภายใต้เขตอำนาจของตน และกิจกรรมของเอกชนต้องได้รับการอนุญาตและกำกับดูแลอย่างต่อเนื่องโดยรัฐ (authorization and continuing supervision) หลักการดังกล่าวทำให้รัฐไม่สามารถปล่อยให้เอกชนดำเนินกิจกรรมอวกาศโดยปราศจากระบบอนุญาตและกำกับดูแลที่ชัดเจนได้

นอกจากนี้ Liability Convention ค.ศ. 1972 กำหนดหลักความรับผิดของรัฐต่อความเสียหายที่เกิดจากวัตถุอวกาศ โดยเฉพาะความเสียหายบนพื้นโลกหรืออากาศยาน ซึ่งใช้หลักความรับผิดเด็ดขาด (absolute liability) ส่วนความเสียหายที่เกิดขึ้นในอวกาศใช้หลักความรับผิดจากความผิด

(fault-based liability)[1] ดังนั้น หากประเทศไทยต้องการสนับสนุนกิจกรรม LEO Satellite โดยภาคเอกชนหรือร่วมมือกับผู้ประกอบการต่างชาติ จำเป็นต้องมีกฎหมายภายในที่กำหนดระบบใบอนุญาต ความรับผิด การประกันภัย และสิทธิไล่เบี้ยของรัฐอย่างชัดเจน

2.2 กฎหมายโทรคมนาคมและคลื่นความถี่

LEO Satellite มีลักษณะเป็นกิจการที่ใช้คลื่นความถี่และให้บริการสื่อสารข้ามพรมแดน การดำเนินกิจการดังกล่าวจึงต้องอยู่ภายใต้กรอบกฎหมายโทรคมนาคมและกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศของ International Telecommunication Union หรือ ITU ซึ่งกำหนดกระบวนการประสานงานคลื่นความถี่ การป้องกันการรบกวนสัญญาณ และการใช้ทรัพยากรคลื่นความถี่อย่างมีประสิทธิภาพ[2]

สำหรับประเทศไทย กสทช. มีบทบาทสำคัญในการจัดสรรคลื่นความถี่ อนุญาตการใช้คลื่นความถี่ และกำกับกิจการโทรคมนาคม อย่างไรก็ตาม LEO Satellite มีลักษณะแตกต่างจากดาวเทียมค้างฟ้า หรือ GEO Satellite เนื่องจากใช้ดาวเทียมจำนวนมาก เคลื่อนที่รวดเร็ว ให้บริการข้ามพรมแดน และอาจใช้ User Terminal จำนวนมาก การใช้กรอบกฎหมายโทรคมนาคมแบบเดิมเพียงอย่างเดียวจึงอาจไม่เพียงพอต่อการกำกับดูแล LEO Satellite ที่มีความซับซ้อนสูง

2.3 กฎหมายข้อมูลและความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์

LEO Satellite เกี่ยวข้องกับข้อมูลจำนวนมาก เช่น ข้อมูลการสื่อสาร ข้อมูลตำแหน่ง ข้อมูล IoT ข้อมูลภูมิสารสนเทศ และข้อมูลจากภาพถ่ายดาวเทียม กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลและกฎหมายความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์จึงมีบทบาทสำคัญ โดยเฉพาะในกรณีที่ข้อมูลถูกส่งผ่านดาวเทียมต่างชาติ หรือถูกประมวลผลในต่างประเทศ

ปัญหาสำคัญคือ กฎหมายไทยยังไม่มีมาตรฐานเฉพาะสำหรับกิจการดาวเทียม เช่น “Satellite Cybersecurity” “Ground Station Security” “Command-and-Control Security” “Encryption Standard” “Satellite Data Governance” และ “Incident Reporting” สำหรับกิจการอวกาศ ในขณะที่ต่างประเทศเริ่มกำหนดมาตรฐานด้าน Resilience และ Cybersecurity

---

1 United Nations, *Convention on International Liability for Damage Caused by Space Objects (Liability Convention)*, March 29, 1972, 961 UNTS 187.

2 International Telecommunication Union, *Radio Regulations and Satellite Network Coordination* (ITU, 2023).

สำหรับกิจกรรมอวกาศโดยเฉพาะ โดยเฉพาะสหภาพยุโรปที่เสนอ EU Space Act ซึ่งให้ความสำคัญกับความปลอดภัย ความยืดหยุ่น และความยั่งยืนของกิจกรรมอวกาศ[3]

2. อุปสรรคเชิงกฎหมายของประเทศไทย

2.1 การไม่มีกฎหมายอวกาศแห่งชาติที่บังคับใช้ครบวงจร

อุปสรรคสำคัญที่สุดของประเทศไทยคือการยังไม่มีกฎหมายอวกาศแห่งชาติที่บังคับใช้ครบวงจร แม้ประเทศไทยจะมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับอวกาศและมีความพยายามพัฒนาร่างกฎหมายอวกาศ แต่ในทางปฏิบัติ การกำกับกิจกรรมดาวเทียมยังต้องอาศัยกฎหมายหลายฉบับที่มีวัตถุประสงค์แตกต่างกัน เช่น กฎหมายโทรคมนาคม กฎหมายคลื่นความถี่ กฎหมายข้อมูลส่วนบุคคล กฎหมายไซเบอร์ และกฎหมายการลงทุน

ผลเชิงกฎหมายของปัญหานี้คือเกิดภาวะ regulatory fragmentation หรือความกระจัดกระจายของกฎเกณฑ์ ผู้ประกอบการไม่สามารถประเมินได้อย่างชัดเจนว่าต้องขอใบอนุญาตใดจากหน่วยงานใด มีเงื่อนไขการกำกับดูแลอย่างไร ต้องมีประกันภัยหรือไม่ และรัฐจะกำหนดความรับผิดในกรณีเกิดความเสียหายจากวัตถุอวกาศอย่างไร ความไม่แน่นอนดังกล่าวทำให้ต้นทุนการเข้าสู่ตลาดสูงขึ้นและอาจลดแรงจูงใจของนักลงทุนทั้งในประเทศและต่างประเทศ

เมื่อเปรียบเทียบกับสหราชอาณาจักร จะเห็นได้ว่า Space Industry Act 2018 กำหนดกรอบการอนุญาตกิจกรรมอวกาศอย่างเป็นระบบ โดยครอบคลุมกิจกรรมของ spaceflight operator, launch operator และ orbital operator รวมถึงเงื่อนไขด้านความปลอดภัย ความรับผิด และการประกันภัย[4] ขณะที่ประเทศไทยยังขาดกฎหมายเฉพาะในลักษณะเดียวกัน ทำให้การกำกับ LEO Satellite ต้องพึ่งกฎหมายโทรคมนาคมเป็นหลัก ซึ่งไม่ครอบคลุมมิติอวกาศทั้งหมด

2.2 ระบบใบอนุญาตหลายชั้นและความไม่แน่นอนด้านอำนาจกำกับดูแล

LEO Satellite อาจต้องเกี่ยวข้องกับใบอนุญาตหลายประเภท เช่น ใบอนุญาตประกอบกิจการโทรคมนาคม ใบอนุญาตใช้คลื่นความถี่ ใบอนุญาตเครื่องวิทยุคมนาคม การอนุญาตใช้ช่องสัญญาณดาวเทียมต่างชาติ การตั้งสถานีภาคพื้นดิน การอนุญาต user terminal และการให้บริการอินเทอร์เน็ต

---

[3] European Commission, *Proposal for a Regulation on the Safety, Resilience and Sustainability of Space Activities in the European Union (EU Space Act)* (European Commission, 2025).

[4] United Kingdom, *Space Industry Act 2018* (The Stationery Office, 2018).

ผ่านดาวเทียมแก่ผู้ใช้ปลายทาง หากผู้ประกอบการต้องดำเนินการแยกตามหลายขั้นตอน ย่อมเพิ่มต้นทุน เวลา และความเสี่ยงด้านกฎหมาย

ปัญหานี้ยิ่งมีความสำคัญในธุรกิจ LEO Satellite เพราะผู้ให้บริการระดับโลกมักให้บริการหลายประเทศพร้อมกัน หากประเทศใดมีระบบใบอนุญาตซับซ้อนหรือไม่มีหลักเกณฑ์ที่คาดการณ์ได้ ผู้ประกอบการอาจเลือกให้บริการในประเทศที่มีกฎเกณฑ์ชัดเจนมากกว่า ส่งผลให้ประเทศไทยเสียโอกาสในการเข้าถึงเทคโนโลยีและการลงทุน

เมื่อเปรียบเทียบกับสิงคโปร์ แม้สิงคโปร์ยังอยู่ระหว่างการพัฒนากฎหมายอวกาศเฉพาะ แต่มีแนวทางเชิงสถาบันที่มุ่งสร้างระบบกำกับดูแลแบบสนับสนุนนวัตกรรม และพัฒนา space economy ecosystem ในลักษณะ pro-innovation[5] จุดเด่นของสิงคโปร์คือการสร้างภาพลักษณ์ของประเทศให้เป็นศูนย์กลางการลงทุนและนวัตกรรมด้านอวกาศ โดยลดความซับซ้อนเชิงสถาบันและประสานงานระหว่างหน่วยงานอย่างเป็นระบบ

2.3 ความไม่ชัดเจนของ Landing Rights สำหรับดาวเทียมต่างชาติ

LEO Satellite ส่วนใหญ่ดำเนินการโดยผู้ประกอบการต่างชาติ เช่น Starlink, OneWeb หรือ Amazon Kuiper ดังนั้น การอนุญาตให้ดาวเทียมต่างชาติให้บริการในประเทศไทย หรือ landing rights จึงเป็นประเด็นทางกฎหมายที่สำคัญอย่างยิ่ง ประเด็นที่ต้องพิจารณา ได้แก่ ผู้ให้บริการต่างชาติสามารถให้บริการโดยตรงต่อผู้ใช้ไทยได้หรือไม่ ต้องมีนิติบุคคลไทยหรือพันธมิตรไทยหรือไม่ ต้องตั้ง gateway station ในประเทศไทยหรือไม่ ข้อมูลผู้ใช้ต้องจัดเก็บในประเทศไทยหรือไม่ และรัฐสามารถกำกับ lawful interception ได้เพียงใด

หากกฎหมายเปิดเสรีมากเกินไป อาจกระทบต่อผู้ประกอบการโทรคมนาคมภายในประเทศและความมั่นคงของข้อมูล แต่หากกำกับเข้มงวดเกินไป ก็อาจทำให้ไทยเสียโอกาสในการเข้าถึงบริการ LEO Satellite ที่จำเป็นต่อพื้นที่ห่างไกลและกิจการเศรษฐกิจดิจิทัล ดังนั้น ปัญหาสำคัญของไทยไม่ใช่การเลือกว่าจะ เปิด หรือ ปิด ตลาด แต่คือการออกแบบกติกาที่สร้างสมดุลระหว่าง market access, national security, data sovereignty และ fair competition

---

[5] National Space Agency of Singapore, *Singapore Space Ecosystem and National Space Agency* (NSAS, 2026).

เมื่อเปรียบเทียบกับสหภาพยุโรป EU Space Act มีเป้าหมายเพื่อลดความกระจัดกระจายของกฎหมายภายในตลาดยุโรป และสร้างสนามแข่งขันที่คาดการณ์ได้สำหรับผู้ประกอบการทั้งในและนอกสหภาพยุโรป[6] แนวคิดดังกล่าวสะท้อนว่า ประเทศไทยควรกำหนด LEO Landing Rights Framework อย่างชัดเจน โดยระบุเงื่อนไขด้านใบอนุญาต ความมั่นคง การคุ้มครองข้อมูล การคุ้มครองผู้บริโภค และการเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการไทย

2.4 ข้อจำกัดด้านคลื่นความถี่และการรบกวนสัญญาณ

คลื่นความถี่เป็นทรัพยากรสาธารณะที่มีจำกัด และ LEO Satellite ต้องใช้คลื่นความถี่ร่วมกับกิจการอื่น เช่น ดาวเทียม GEO ระบบ 5G ระบบวิทยุคมนาคม การเดินเรือ การบิน และกิจการความมั่นคง การให้บริการด้วยดาวเทียมจำนวนมากในวงโคจรต่ำทำให้เกิดความเสี่ยงด้านการรบกวนสัญญาณสูงกว่าระบบดาวเทียมแบบเดิม

ปัญหาเชิงกฎหมายของไทยคือ จำเป็นต้องมีหลักเกณฑ์เฉพาะสำหรับการประสานงานคลื่นความถี่ของ LEO constellation การอนุญาต user terminal จำนวนมาก การจัดการ Interference และการคุ้มครองระบบโทรคมนาคมเดิม หากไม่มีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน อาจเกิดข้อพิพาทระหว่างผู้ให้บริการดาวเทียม ผู้ประกอบการโทรคมนาคม และหน่วยงานกำกับดูแล

ในต่างประเทศ การอนุญาตกิจกรรมอวกาศมักเชื่อมโยงกับเงื่อนไขด้าน Technical Safety และ Spectrum Coordination อย่างเป็นระบบ ตัวอย่างเช่น สหราชอาณาจักรกำหนดให้ผู้ประกอบการต้องแสดงความพร้อมด้านเทคนิค ความปลอดภัย และการบริหารความเสี่ยงก่อนดำเนินกิจกรรมอวกาศ[7] ขณะที่ประเทศไทยยังจำเป็นต้องพัฒนาหลักเกณฑ์เฉพาะสำหรับ LEO Satellite ที่แตกต่างจากดาวเทียมแบบ GEO

2.5 ความไม่ชัดเจนเรื่องความรับผิดและการประกันภัย

ความรับผิดเป็นประเด็นสำคัญของกิจกรรมอวกาศ เนื่องจากรัฐอาจต้องรับผิดตามกฎหมายระหว่างประเทศหากวัตถุอวกาศที่เกี่ยวข้องกับตนก่อให้เกิดความเสียหายต่อรัฐอื่นหรือบุคคลภายนอก ในกรณี LEO Satellite ซึ่งมีดาวเทียมจำนวนมาก ความเสี่ยงจากการชนกันของดาวเทียม การตกกลับสู่พื้นโลก หรือการก่อให้เกิดขยะอวกาศย่อมเพิ่มสูงขึ้น

---

6 European Commission, supra note 3.

7 United Kingdom Space Agency, *Guidance for Orbital Operator Licence Applicants and Licensees* (UK Space Agency, 2020).

ประเทศไทยยังขาดกฎหมายภายในที่กำหนดชัดเจนว่า ผู้ประกอบการต้องมีประกันภัยในวงเงินเท่าใด ต้องรับผิดชดใช้รัฐในกรณีใด และรัฐมีสิทธิไล่เบี้ยจากผู้ประกอบการอย่างไร หากรัฐต้องชดใช้ค่าเสียหายตามกฎหมายระหว่างประเทศ ช่องว่างนี้ทำให้รัฐไทยอาจเผชิญความเสี่ยงหากมีการส่งเสริมให้เอกชนหรือผู้ประกอบการต่างชาติใช้ประเทศไทยเป็นฐานของกิจกรรมดาวเทียม

เมื่อเปรียบเทียบกับสหราชอาณาจักร พบว่า Space Industry Act 2018 และแนวทางของ UK Space Agency กำหนดเรื่อง Third-party Liability Insurance และ Operator Indemnification อย่างชัดเจน โดยสามารถกำหนดวงเงินความรับผิดและประกันภัยตามลักษณะความเสี่ยงของกิจกรรม[8] ส่วนออสเตรเลียใช้หลักการคำนวณ Maximum Probable Loss เพื่อกำหนดระดับการประกันภัยตามความเสี่ยงของกิจกรรมอวกาศ[9] แนวทางเหล่านี้เป็นต้นแบบสำคัญสำหรับประเทศไทยในการกำหนด “Liability Cap” “Mandatory Insurance” และ “Indemnity Obligation”

2.6 ช่องว่างด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์และข้อมูล

LEO Satellite เป็นโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลที่เชื่อมโยงข้อมูลและการสื่อสารข้ามพรมแดน จึงมีความเสี่ยงด้านไซเบอร์หลายรูปแบบ เช่น การโจมตีสถานีภาคพื้นดิน การแทรกแซงสัญญาณ การเข้าถึงระบบควบคุมดาวเทียม การโจรกรรมข้อมูลผู้ใช้ และการใช้โครงข่ายดาวเทียมเพื่อหลีกเลี่ยงการกำกับดูแลของรัฐ

แม้ประเทศไทยมีกฎหมายความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์และกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล แต่ยังไม่มีมาตรฐานเฉพาะสำหรับกิจการดาวเทียม เช่น “Satellite Command Authentication” “Ground Station Cybersecurity” “Encryption Standard” “Supply Chain Security” “Incident Reporting” และ “Satellite Data Governance” ปัญหานี้ทำให้การกำกับ LEO Satellite ยังไม่ครอบคลุมความเสี่ยงเฉพาะของกิจการอวกาศ

เมื่อเปรียบเทียบกับสหภาพยุโรป EU Space Act ให้ความสำคัญกับ Resilience และ Cybersecurity ในฐานะองค์ประกอบหลักของกฎหมายอวกาศยุคใหม่[10] แนวทางดังกล่าวสะท้อนว่า

---

8 United Kingdom Space Agency, *Outer Space Act 1986 and Space Industry Act 2018: Third-Party Liabilities and Insurance* (UK Space Agency, 2022).

9 Australian Space Agency, *Maximum Probable Loss Methodology* (Australian Government, 2019).

10 European Commission, supra note 3.

ประเทศไทยควรกำหนด Space Cybersecurity Standard เป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายอวกาศ หรือเงื่อนไขการออกใบอนุญาต LEO Satellite

2.7 ขาดกฎหมายด้านขยะอวกาศและความยั่งยืนของวงโคจร

LEO เป็นวงโคจรที่มีความหนาแน่นสูงขึ้นอย่างรวดเร็วจากการเพิ่มขึ้นของ Satellite Constellation ขนาดใหญ่ ปัญหาขยะอวกาศ การชนกันของดาวเทียม และการจัดการดาวเทียมหลังหมดอายุใช้งานจึงเป็นประเด็นทางกฎหมายระดับโลก

ประเทศไทยยังไม่มีหลักเกณฑ์เฉพาะเรื่อง “Space Debris Mitigation” “End of Life Disposal” “Collision Avoidance” และ “Post-mission Disposal” สำหรับกิจกรรมดาวเทียมของเอกชนหรือดาวเทียมต่างชาติที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย หากไทยต้องการพัฒนา LEO Satellite Ecosystem อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องกำหนดมาตรฐานเหล่านี้ตั้งแต่ต้น

เมื่อเปรียบเทียบกับสหภาพยุโรป EU Space Act ให้ความสำคัญกับ Environmental Sustainability ของกิจกรรมอวกาศ โดยมุ่งลดความเสี่ยงจากขยะอวกาศและเพิ่มความปลอดภัยของวงโคจร[11] ขณะที่สหราชอาณาจักรพิจารณาประเด็นความปลอดภัยและผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในกระบวนการออกใบอนุญาตกิจกรรมอวกาศ[12]

---

[11] Ibid.

[12] United Kingdom, supra note 4.

ตารางที่ 1: เปรียบเทียบอุปสรรคเชิงกฎหมายของไทยกับต่างประเทศ

ประเด็นกฎหมาย	ประเทศไทย	สิงคโปร์	สหภาพยุโรป	สหราชอาณาจักร / ออสเตรเลีย	บทเรียนสำหรับไทย
กฎหมายอวกาศแห่งชาติ	ยังไม่มีกฎหมายอวกาศที่บังคับใช้ครบวงจร	พัฒนาหน่วยงานและนโยบาย space economy เชิงนวัตกรรม	เสนอ EU Space Act เพื่อลด fragmentation	UK มี Space Industry Act 2018, Australia มี Space (Launches and Returns) Act 2018	ต้องมีกฎหมายอวกาศเฉพาะ ไม่พึ่งกฎหมายโทรคมนาคมเพียงอย่างเดียว
ระบบใบอนุญาต	กระจัดกระจายหลายหน่วยงาน	เน้นระบบสถาบันที่เอื้อต่อธุรกิจ	มุ่ง harmonised authorisation	มี orbital operator licence และ launch permit	ควรมี one-stop space licensing
Landing Rights	ยังต้องกำหนดกรอบ LEO โดยเฉพาะ	เปิดรับนวัตกรรมภายใต้การควบคุม	กำหนดมาตรฐานสำหรับผู้ประกอบการในและนอก EU	ใช้ระบบใบอนุญาตตามกิจกรรม	ต้องกำหนดเงื่อนไขดาวเทียมต่างชาติให้ชัดเจน
คลื่นความถี่	อยู่ภายใต้ กสทช. แต่ LEO มีความซับซ้อนเฉพาะ	สนับสนุนระบบนิเวศและการประสานงานเชิงสถาบัน	เชื่อมโยงกับ resilience และ market access	พิจารณา technical risk ในใบอนุญาต	ต้องมี LEO spectrum coordination rules
ความรับผิดและประกันภัย	ยังไม่มีกฎหมายเฉพาะเรื่อง liability/insurance	อยู่ระหว่างพัฒนากรอบกฎหมาย	เน้น risk management	UK กำหนด liability/insurance, Australia ใช้ maximum probable loss	ต้องมี mandatory insurance และ indemnity
Cybersecurity	มีกฎหมายทั่วไป แต่ยังไม่มีมาตรฐานดาวเทียม	เน้นความปลอดภัยของโครงสร้างพื้นฐาน	เป็นแกนสำคัญของ EU Space Act	อยู่ในเงื่อนไข licensing และ safety	ต้องมี Space Cybersecurity Standard

ประเด็นกฎหมาย	ประเทศไทย	สิงคโปร์	สหภาพยุโรป	สหราชอาณาจักร / ออสเตรเลีย	บทเรียนสำหรับไทย
ขยะอวกาศ	ยังไม่มีหลักเกณฑ์เฉพาะ	เน้น sustainability	เป็นหนึ่งในเสาหลักของ EU Space Act	พิจารณาใน licensing และ safety assessment	ต้องกำหนด end-of-life disposal และ debris mitigation
การแข่งขัน	เสี่ยงต่อการครอบงำโดยผู้เล่นต่างชาติ	ใช้ ecosystem policy ดึงดูดการลงทุน	สร้าง fair and predictable market	ใช้ licensing คุมความเสี่ยงผู้ประกอบการ	ต้องสร้างสมดุลระหว่างเปิดตลาดกับพัฒนา local industry

ที่มา: ผู้เขียน

3. ปัจจัยทางกฎหมายที่ส่งผลต่อ LEO Satellite Business Ecosystem ของประเทศไทย

จากการวิเคราะห์เชิงกฎหมาย สามารถเสนอแบบจำลองปัจจัยทางกฎหมายที่ส่งผลต่อระบบนิเวศธุรกิจดาวเทียมวงโคจรต่ำของประเทศไทยได้ 5 องค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

- **Legal and Regulatory Readiness** ความพร้อมด้านกฎหมายและกฎระเบียบเป็นตัวแปรต้นสำคัญที่สุด หมายถึง ความชัดเจนของกฎหมายอวกาศ ระบบใบอนุญาต การจัดสรรคลื่นความถี่ การอนุญาตผู้ประกอบการต่างชาติ ความรับผิด การประกันภัย กฎหมายข้อมูล และมาตรฐานไซเบอร์ หากกฎหมายไม่ชัดเจน ผู้ประกอบการจะไม่สามารถประเมินต้นทุน ความเสี่ยง และระยะเวลาการเข้าสู่ตลาดได้
- **Investment Confidence** ความเชื่อมั่นในการลงทุนได้รับผลโดยตรงจากความชัดเจนของกฎหมาย หากระบบกฎหมายมีเสถียรภาพ โปร่งใส และคาดการณ์ได้ นักลงทุนจะมีแรงจูงใจลงทุนในสถานีภาคพื้นดิน ศูนย์ข้อมูล ดาวเทียม IoT บริการ Broadband ผ่านดาวเทียม และบริการข้อมูล Downstream มากขึ้น
- **Market Access:** ความสามารถในการเข้าสู่ตลาดขึ้นอยู่กับความชัดเจนของใบอนุญาต และ Landing Rights หากระบบใบอนุญาตซับซ้อนหรือใช้เวลานาน ผู้ประกอบการอาจเลือกลงทุนในประเทศอื่น ดังนั้น การสร้าง LEO Satellite Licensing Framework จึงมีผลโดยตรงต่อการแข่งขันของประเทศไทยในภูมิภาค
- **Security and Trust:** ความมั่นคงและความเชื่อมั่นของระบบขึ้นอยู่กับมาตรฐาน “Cybersecurity” “Data Governance” “Lawful Interception” “Resilience” และ “Incident Reporting” หากไม่มีมาตรฐานดังกล่าว รัฐอาจมองว่า LEO Satellite เป็นความเสี่ยงต่อความมั่นคง ขณะที่ผู้ใช้บริการและนักลงทุนอาจขาดความเชื่อมั่นในระบบ
- **Ecosystem Development:** การพัฒนาระบบนิเวศธุรกิจ LEO Satellite สะท้อนผ่านจำนวนผู้ประกอบการ การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐาน การเกิดบริการใหม่ การใช้

ประโยชน์ในภาคเศรษฐกิจ การพัฒนาบุคลากร และความสามารถในการแข่งขันระดับภูมิภาค ปัจจัยทางกฎหมายจึงไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือควบคุม แต่เป็น "โครงสร้างพื้นฐานเชิงสถาบัน" ที่กำหนดทิศทางการเติบโตของระบบนิเวศธุรกิจ

4. ข้อเสนอเชิงกฎหมายสำหรับประเทศไทย

(1) จัดทำพระราชบัญญัติกิจการอวกาศแห่งชาติ ประเทศไทยควรเร่งจัดทำพระราชบัญญัติกิจการอวกาศแห่งชาติที่ครอบคลุมกิจกรรมอวกาศทั้งระบบ โดยควรกำหนดเรื่องการอนุญาต การกำกับดูแลต่อเนื่อง การจดทะเบียนวัตถุอวกาศ ความรับผิด การประกันภัย การจัดการขยะอวกาศ การถ่ายโอนกรรมสิทธิ์วัตถุอวกาศ และการปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศ

(2) จัดตั้ง One-Stop Space Regulator ควรจัดตั้งหน่วยงานหรือคณะกรรมการกลางเพื่อบูรณาการการอนุญาตกิจการอวกาศระหว่าง กสทช. GISTDA กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม หน่วยงานความมั่นคง สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล และหน่วยงานส่งเสริมการลงทุน เพื่อให้ผู้ประกอบการสามารถขออนุญาตผ่านช่องทางเดียว

(3) กำหนด LEO Satellite Licensing Framework ควรกำหนดกรอบใบอนุญาตเฉพาะสำหรับ LEO Satellite โดยแยกจากระบบดาวเทียม GEO แบบเดิม และกำหนดประเภทใบอนุญาตให้ชัดเจน เช่น “Orbital Operator License” “Gateway Operator License” “Satellite Internet Service Provider License” “User Terminal Authorization” และ “Foreign Satellite Landing Rights”

(4) กำหนดหลักเกณฑ์ Landing Rights สำหรับดาวเทียมต่างชาติ ควรกำหนดหลักเกณฑ์การอนุญาตดาวเทียมต่างชาติให้บริการในประเทศไทยอย่างชัดเจน โดยครอบคลุมเรื่องการมีตัวแทนในประเทศ การปฏิบัติตามกฎหมายข้อมูล การคุ้มครองผู้บริโภค การกำกับ Lawful Interception การจัดเก็บข้อมูลสำคัญ และมาตรการด้านความมั่นคง

(5) กำหนด Liability และ Mandatory Insurance ควรกำหนดให้ผู้ประกอบการกิจการดาวเทียมต้องมีประกันภัยหรือหลักประกันทางการเงินตามระดับความเสี่ยงของกิจกรรม และกำหนดสิทธิของรัฐในการไล่เบี้ยจากผู้ประกอบการ หากรัฐต้องรับผิดตามกฎหมายระหว่างประเทศจากความเสียหายที่เกิดจากวัตถุอวกาศ

(6) กำหนด Space Cybersecurity Standard ควรจัดทำมาตรฐานความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์สำหรับกิจการดาวเทียมโดยเฉพาะ เช่น “Encryption” “Access Control” “Command

Authentication” “Ground Station Security” “Supply Chain Security” “Incident Reporting” และ “Emergency Response Requirement”

(7) กำหนด Space Debris และ Sustainability Rules: ควรกำหนดให้ผู้ประกอบการดาวเทียมต้องมีแผนจัดการดาวเทียมหลังหมดอายุใช้งาน แผนหลีกเลี่ยงการชน แผนลดขยะอวกาศ และมาตรการรายงานสถานะวัตถุอวกาศต่อหน่วยงานกำกับดูแลเพื่อให้ไทยสอดคล้องกับแนวโน้มกฎหมายอวกาศสากล

5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์ปัจจัยทางกฎหมายที่ส่งผลต่อระบบนิเวศธุรกิจดาวเทียมวงโคจรต่ำของประเทศไทย พบว่า กฎหมายเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่มีผลโดยตรงต่อความสามารถของประเทศในการพัฒนาเทคโนโลยีดาวเทียมเชิงพาณิชย์ การดึงดูดการลงทุน การกำกับดูแลความมั่นคง และการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ประกอบการทั้งในและต่างประเทศ ดาวเทียมวงโคจรต่ำ (Low Earth Orbit Satellite) มิได้เป็นเพียงกิจการโทรคมนาคมทั่วไป หากแต่เป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับกฎหมายอวกาศระหว่างประเทศ การจัดสรรคลื่นความถี่ สิทธิวงโคจร ความมั่นคงของรัฐ การคุ้มครองข้อมูล ความรับผิดจากวัตถุอวกาศ การประกันภัย และความยั่งยืนของการใช้ประโยชน์จากอวกาศ ดังนั้น การพัฒนาระบบนิเวศธุรกิจดาวเทียมวงโคจรต่ำของประเทศไทยจึงจำเป็นต้องอาศัยกรอบกฎหมายที่ชัดเจน คาดการณ์ได้ และสอดคล้องกับมาตรฐานสากล

ปัญหาสำคัญของประเทศไทยในปัจจุบันคือ กรอบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกิจการดาวเทียมยังมีลักษณะกระจัดกระจาย โดยอาศัยกฎหมายหลายฉบับ เช่น กฎหมายโทรคมนาคม กฎหมายคลื่นความถี่ กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล กฎหมายความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ กฎหมายการลงทุน และร่างกฎหมายอวกาศที่ยังไม่บังคับใช้ครบวงจร ความกระจัดกระจายดังกล่าวส่งผลให้เกิดความไม่แน่นอนทางกฎหมาย ทั้งในด้านใบอนุญาต การกำกับดูแลผู้ประกอบการต่างชาติ ความรับผิด การประกันภัย การจัดการข้อมูล และมาตรการป้องกันขยะอวกาศ ในเชิงธุรกิจ ความไม่ชัดเจนดังกล่าวทำให้ผู้ประกอบการไม่สามารถประเมินต้นทุน ความเสี่ยง และระยะเวลาการเข้าสู่ตลาดได้อย่างแน่นอน ซึ่งอาจลดแรงจูงใจในการลงทุนและจำกัดศักยภาพของประเทศไทยในการพัฒนาเป็นศูนย์กลางของธุรกิจดาวเทียมวงโคจรต่ำในภูมิภาค

เมื่อพิจารณาตามหลักกฎหมายอวกาศระหว่างประเทศ Outer Space Treaty ค.ศ. 1967 กำหนดให้รัฐต้องรับผิดชอบต่อกิจกรรมอวกาศของทั้งภาครัฐและเอกชนภายใต้เขตอำนาจของตน

และต้องมีการอนุญาตและกำกับดูแลอย่างต่อเนื่อง หรือ Authorization and Continuing Supervision[13] ขณะที่ Liability Convention ค.ศ. 1972 กำหนดหลักความรับผิดของรัฐต่อความเสียหายที่เกิดจากวัตถุอวกาศ โดยเฉพาะความเสียหายที่เกิดขึ้นบนพื้นโลกหรืออากาศยาน ซึ่งเป็นความรับผิดในลักษณะเด็ดขาด (absolute liability)[14] หลักการดังกล่าวสะท้อนว่า หากประเทศไทยเปิดให้เอกชนหรือผู้ประกอบการต่างชาติเข้ามาดำเนินกิจกรรม LEO Satellite โดยไม่มีกฎหมายภายในที่กำหนดระบบใบอนุญาต ความรับผิด และการประกันภัยอย่างชัดเจน รัฐอาจต้องเผชิญความเสี่ยงทางกฎหมายระหว่างประเทศโดยไม่มีเครื่องมือภายในที่เพียงพอในการจัดการหรือไล่เบี้ยความรับผิดจากผู้ประกอบการ

เมื่อเปรียบเทียบกับต่างประเทศ พบว่าประเทศที่มีระบบเศรษฐกิจอวกาศพัฒนาแล้วให้ความสำคัญกับการจัดทำกฎหมายเฉพาะสำหรับกิจกรรมอวกาศอย่างชัดเจน สหราชอาณาจักรมี Space Industry Act 2018 ซึ่งกำหนดระบบใบอนุญาตสำหรับกิจกรรมอวกาศ รวมถึงเงื่อนไขด้านความปลอดภัย ความรับผิด และการประกันภัยของผู้ประกอบการ[15]อีกทั้งแนวทางของ UK Space Agency ยังให้ความสำคัญกับ Third-Party Liability Insurance และ Operator Indemnification เพื่อให้สามารถจัดสรรความเสี่ยงระหว่างรัฐและเอกชนได้อย่างเหมาะสม[16] ในทำนองเดียวกัน ออสเตรเลียใช้แนวทางการคำนวณ Maximum Probable Loss เพื่อกำหนดระดับการประกันภัยตามความเสี่ยงของกิจกรรมอวกาศ ซึ่งสะท้อนแนวคิดว่าการกำกับดูแลกิจกรรมอวกาศเชิงพาณิชย์ควรตั้งอยู่บนฐานของการประเมินความเสี่ยงอย่างเป็นระบบ[17]

ในด้านการลดความกระจัดกระจายของกฎหมาย สหภาพยุโรปได้เสนอ EU Space Act เพื่อสร้างกรอบกฎหมายร่วมด้านความปลอดภัย ความยืดหยุ่น และความยั่งยืนของกิจกรรมอวกาศ รวมถึงลดความแตกต่างของกฎหมายระหว่างประเทศสมาชิก[18] แนวทางดังกล่าวมีความสำคัญต่อประเทศไทย เนื่องจากไทยกำลังเผชิญปัญหาการกำกับดูแลที่กระจายอยู่ในหลายหน่วยงานและหลาย

---

[13] United Nations, *Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, Including the Moon and Other Celestial Bodies (Outer Space Treaty)*, January 27, 1967, 610 UNTS 205.

[14] United Nations. 1972. Convention on International Liability for Damage Caused by Space Objects (Liability Convention). March 29, 1972. 961 UNTS 187.

[15] United Nations, supra note 1.

[16] United Kingdom, supra note 4.

[17] United Kingdom Space Agency, supra note 8; Australian Space Agency, supra note 9.

[18] European Commission, supra note 3.

ระบบกฎหมาย หากไม่มีกรอบกฎหมายกลางที่เชื่อมโยงการอนุญาต การจัดสรรคลื่นความถี่ ความมั่นคงไซเบอร์ การคุ้มครองข้อมูล และความยั่งยืนของอวกาศเข้าด้วยกัน ระบบนิเวศธุรกิจ LEO Satellite ของไทยอาจเติบโตได้ช้าและขาดความสามารถในการแข่งขันเมื่อเทียบกับประเทศที่มีกรอบกฎหมายชัดเจนกว่า

กรณีของสิงคโปร์ยังแสดงให้เห็นว่า ประเทศขนาดเล็กสามารถพัฒนาบทบาทในเศรษฐกิจอวกาศได้ หากมีโครงสร้างสถาบันที่เอื้อต่อนวัตกรรม การลงทุน และการกำกับดูแลที่คาดการณ์ได้ สิงคโปร์ไม่ได้จำเป็นต้องเริ่มจากการเป็นประเทศที่มีอุตสาหกรรมปล่อยจรวดขนาดใหญ่ แต่สามารถสร้างบทบาทในฐานะศูนย์กลางด้านการลงทุน ข้อมูลดาวเทียม บริการ downstream และโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลที่เกี่ยวข้องกับอวกาศได้[19]บทเรียนนี้มีความสำคัญต่อประเทศไทย เพราะไทยสามารถใช้ดาวเทียมวงโคจรต่ำเป็นเครื่องมือสนับสนุนเศรษฐกิจดิจิทัล การสื่อสารในพื้นที่ห่างไกล การเดินเรือ การบิน เกษตรอัจฉริยะ และการจัดการภัยพิบัติได้ หากมีกรอบกฎหมายที่เอื้อต่อการทดลอง การลงทุน และการขยายบริการเชิงพาณิชย์

จากข้อค้นพบดังกล่าว ประเทศไทยควรเร่งพัฒนาพระราชบัญญัติกิจการอวกาศแห่งชาติที่มีลักษณะบูรณาการและครอบคลุมกิจกรรมอวกาศทั้งระบบ กฎหมายดังกล่าวควรกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการอนุญาตกิจกรรมอวกาศ การกำกับดูแลต่อเนื่อง การจดทะเบียนวัตถุอวกาศ ความรับผิด การประกันภัย การถ่ายโอนกรรมสิทธิ์วัตถุอวกาศ การจัดการขยะอวกาศ และการปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศ เพื่อให้ประเทศไทยมีเครื่องมือทางกฎหมายภายในที่สอดคล้องกับหลัก authorization and continuing supervision ตาม Outer Space Treaty และหลักความรับผิดตาม Liability Convention[20]การมีกฎหมายเฉพาะดังกล่าวจะช่วยลดความไม่แน่นอนทางกฎหมายและสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ประกอบการ นักลงทุน และหน่วยงานของรัฐ

นอกจากนี้ ประเทศไทยควรจัดตั้งกลไกกำกับดูแลแบบ one-stop space regulator หรือคณะกรรมการกลางด้านกิจการอวกาศ เพื่อบูรณาการบทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กสทช. GISTDA กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม หน่วยงานความมั่นคง สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล และหน่วยงานส่งเสริมการลงทุน กลไกดังกล่าวจะช่วยลดความซ้ำซ้อนของใบอนุญาต ลดความไม่แน่นอนทางกฎหมาย และทำให้ผู้ประกอบการสามารถติดต่อกับรัฐผ่านช่องทาง

---

19 National Space Agency of Singapore, supra note 5.

20 United Nations, supra note 13.

ที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพมากขึ้น แนวทางนี้สอดคล้องกับทิศทางของสหภาพยุโรปที่พยายามลดปัญหา Regulatory Fragmentation ผ่านการจัดทำ EU Space Act[21]

ในด้านใบอนุญาต ประเทศไทยควรกำหนดกรอบใบอนุญาตเฉพาะสำหรับ LEO Satellite โดยแยกความแตกต่างจากการกำกับดาวเทียมค้างฟ้า หรือ GEO Satellite แบบเดิม เนื่องจากดาวเทียมวงโคจรต่ำมีลักษณะเฉพาะคือใช้ดาวเทียมจำนวนมาก เคลื่อนที่เร็ว ให้บริการข้ามพรมแดน และเกี่ยวข้องกับอุปกรณ์ปลายทางจำนวนมาก กรอบใบอนุญาตควรครอบคลุม “Orbital Operator License” “Gateway Operator License” “Satellite Internet Service Provider License” “User Terminal Authorization” และ “Foreign Satellite Landing Rights” เพื่อให้เกิดความชัดเจนต่อทั้งผู้ประกอบการและหน่วยงานกำกับดูแล การกำหนดระบบใบอนุญาตที่เหมาะสมจะช่วยให้ประเทศไทยสามารถรักษาสมดุลระหว่างการเปิดรับเทคโนโลยีจากต่างประเทศกับการคุ้มครองความมั่นคงและผลประโยชน์ของประเทศ

ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การอนุญาตให้ดาวเทียมต่างชาติให้บริการในประเทศไทย (foreign satellite landing rights) ซึ่งควรกำหนดหลักเกณฑ์ให้ชัดเจน โดยต้องคำนึงถึงการมีตัวแทนทางกฎหมายในประเทศ การปฏิบัติตามกฎหมายข้อมูลส่วนบุคคล การคุ้มครองผู้บริโภค การกำกับ lawful interception การจัดเก็บข้อมูลสำคัญ การรักษาความมั่นคงไซเบอร์ และมาตรการป้องกันการครอบงำตลาดโดยผู้ประกอบการต่างชาติ หากไทยเปิดตลาดโดยไม่มีเงื่อนไขที่เหมาะสม อาจกระทบต่อความมั่นคงของข้อมูลและการแข่งขันของผู้ประกอบการไทย แต่หากควบคุมเข้มงวดเกินไปก็อาจทำให้ประเทศไทยเสียโอกาสในการเข้าถึงเทคโนโลยี LEO Satellite ที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาพื้นที่ห่างไกลและเศรษฐกิจดิจิทัล

ในด้านความรับผิดและการประกันภัย ประเทศไทยควรกำหนดระบบประกันภัยภาคบังคับสำหรับผู้ประกอบการกิจการดาวเทียม โดยอาจพิจารณาแนวทางของสหราชอาณาจักรที่กำหนด Liability Cap และ Insurance Requirement ภายใต้ Space Industry Act 2018 รวมถึงแนวทางของออสเตรเลียที่ใช้ Maximum Probable Loss Methodology เพื่อประเมินวงเงินประกันภัยตามระดับความเสี่ยงของกิจกรรมอวกาศ[22] การกำหนดระบบดังกล่าวจะช่วยลดความเสี่ยงที่รัฐต้องรับผิดแทนเอกชน และช่วยให้ผู้ประกอบการสามารถประเมินต้นทุนทางกฎหมายได้ชัดเจนมากขึ้น

ในด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์และข้อมูล ประเทศไทยควรจัดทำมาตรฐาน Space Cybersecurity Standard สำหรับกิจการดาวเทียมโดยเฉพาะ เนื่องจาก LEO Satellite เป็น

---

[21] European Commission, supra note 3.

[22] United Kingdom, supra note 4; Australian Space Agency, supra note 9.

โครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลและการสื่อสารข้ามพรมแดน มาตรฐานดังกล่าวควรครอบคลุมการเข้ารหัสข้อมูล การควบคุมการเข้าถึง ระบบยืนยันคำสั่งควบคุมดาวเทียม ความปลอดภัยของสถานีภาคพื้นดิน ความมั่นคงของห่วงโซ่อุปทาน การรายงานเหตุการณ์ไซเบอร์ และแผนรับมือเหตุฉุกเฉิน แนวทางนี้สอดคล้องกับ EU Space Act ที่ให้ความสำคัญกับ Resilience และ cybersecurity ของกิจกรรมอวกาศ[23] ขณะเดียวกันควรกำหนดหลักเกณฑ์ด้าน Satellite Data Governance เพื่อควบคุมการโอนข้อมูลข้ามพรมแดน การจัดเก็บข้อมูลสำคัญ การเข้าถึงข้อมูลโดยรัฐ และความรับผิดของผู้ประกอบการ เพื่อป้องกันความเสี่ยงด้าน Data Sovereignty และเพิ่มความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ใช้บริการ

ในด้านความยั่งยืนของอวกาศ ประเทศไทยควรกำหนดหลักเกณฑ์ด้าน Space Debris Mitigation และ Space Sustainability โดยให้ผู้ประกอบการดาวเทียมต้องจัดทำแผนหลีกเลี่ยงการชน แผนจัดการดาวเทียมหลังหมดอายุใช้งาน แผนลดขยะอวกาศ และมาตรการรายงานสถานะวัตถุอวกาศต่อหน่วยงานกำกับดูแล แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวโน้มกฎหมายอวกาศสมัยใหม่ที่ให้ความสำคัญกับการใช้ประโยชน์จากวงโคจรอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะแนวทางของสหภาพยุโรปที่กำหนด Environmental Sustainability เป็นหนึ่งในแกนหลักของ EU Space Act[24]

ท้ายที่สุด ประเทศไทยควรส่งเสริมผู้ประกอบการไทยให้เข้าสู่ห่วงโซ่คุณค่าของ LEO Satellite Business Ecosystem มากขึ้น โดยกฎหมายและนโยบายควรสนับสนุนการลงทุนในสถานีภาคพื้นดิน ศูนย์ข้อมูลดาวเทียม บริการ Satellite IoT บริการ Maritime Connectivity บริการ disaster monitoring และบริการข้อมูลภูมิสารสนเทศ เพื่อไม่ให้ประเทศไทยเป็นเพียงตลาดผู้บริโภคเทคโนโลยีจากต่างประเทศ แต่สามารถพัฒนาขีดความสามารถภายในประเทศและสร้างมูลค่าเพิ่มจากธุรกิจ Downstream ได้ ในขณะเดียวกัน รัฐควรพัฒนาระบบ Regulatory Sandbox สำหรับบริการ LEO Satellite เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการทดลองบริการใหม่ภายใต้การกำกับดูแลที่เหมาะสม เช่น Broadband ในพื้นที่ห่างไกล การสื่อสารทางทะเล การเชื่อมต่ออากาศยาน เกษตรอัจฉริยะ และระบบเตือนภัยพิบัติ

โดยสรุป ปัจจัยทางกฎหมายมิได้เป็นเพียงเครื่องมือในการควบคุมกิจกรรมดาวเทียม แต่เป็นโครงสร้างพื้นฐานเชิงสถาบันที่กำหนดทิศทางการเติบโตของระบบนิเวศธุรกิจดาวเทียมวงโคจรต่ำของประเทศ หากประเทศไทยสามารถพัฒนากฎหมายอวกาศแห่งชาติและกลไกกำกับดูแลที่ครอบคลุม

---

[23] European Commission, supra note 3.

[24] Ibid.

โปร่งใส และสอดคล้องกับมาตรฐานสากลได้ จะช่วยให้ระบบนิเวศธุรกิจ LEO Satellite ของไทยเติบโตได้อย่างมั่นคง แข่งขันได้ และสามารถสนับสนุนเศรษฐกิจดิจิทัล ความมั่นคง และการพัฒนาประเทศในระยะยาว

บรรณานุกรม

Australian Space Agency. *Maximum Probable Loss Methodology*. Australian Government, 2019.

European Commission. *Proposal for a Regulation on the Safety, Resilience and Sustainability of Space Activities in the European Union (EU Space Act)*. European Commission, 2025.

International Telecommunication Union. *Radio Regulations and Satellite Network Coordination*. ITU, 2023.

National Space Agency of Singapore. *Singapore Space Ecosystem and National Space Agency*. NSAS, 2026.

United Kingdom. *Space Industry Act 2018*. The Stationery Office, 2018.

United Kingdom Space Agency. *Guidance for Orbital Operator Licence Applicants and Licensees*. UK Space Agency, 2020.

United Kingdom Space Agency. *Outer Space Act 1986 and Space Industry Act 2018: Third-Party Liabilities and Insurance*. UK Space Agency, 2022.

United Nations. *Convention on International Liability for Damage Caused by Space Objects (Liability Convention)*. March 29, 1972. 961 UNTS 187.

United Nations. *Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, Including the Moon and Other Celestial Bodies (Outer Space Treaty)*. January 27, 1967. 610 UNTS 205.

รูปแบบการอ้างอิงบทความนี้แนะนำ

พงษ์ธนา วณิชย์กอบจินดา. “ปัจจัยทางกฎหมายที่ส่งผลต่อระบบนิเวศธุรกิจดาวเทียมวงโคจรต่ำของประเทศไทย: การวิเคราะห์อุปสรรคเชิงกฎหมายเปรียบเทียบกับกรณีศึกษาต่างประเทศ.” *วารสารวิชาการคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย* 18, ฉบับที่ 1 (มิถุนายน 2569): 69–89.

บทความวิจัย

ปัญหาทางกฎหมายและการบังคับใช้พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2568 และกฎหมายลำดับรองที่เกี่ยวข้อง

ขวัญกมล ทิพย์มโนสิงห์*
ผู้ช่วยศาสตราจารย์
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
* Corresponding Author, E-mail: kwankamol_tip@utcc.ac.th

บทคัดย่อ

พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2568 ซึ่งมีผลบังคับใช้อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2568 เป็นการปฏิรูปกฎหมายครั้งสำคัญเพื่อให้อุดช่องว่างทางกฎหมายและเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีการตลาดยุคดิจิทัล โดยการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ได้แก่ การขยายนิยาม “เครื่องดื่มแอลกอฮอล์” ให้ครอบคลุมถึงของเหลวหรือวัตถุที่มีแอลกอฮอล์เกิน 0.5 ดีกรี และคำว่า “การสื่อสารการตลาด” เพื่อควบคุมการโฆษณาแฝงและการรีวิวผ่านสื่อออนไลน์อย่างเข้มงวด นอกจากนี้ยังมีการโอนอำนาจการออกประกาศกำหนดเวลาและสถานที่ขายจากนายกรัฐมนตรีไปยัง คณะกรรมการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เพื่อเพิ่มความคล่องตัวในการบริหารจัดการ

ในส่วนของมาตรการควบคุมการบริโภค อาจส่งผลกระทบวงกว้างคือการห้ามบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในสถานที่ขายหรือพื้นที่จัดบริการเพื่อการค้าในช่วงเวลาห้ามขาย (00.00–11.00 น. และ 14.00–17.00 น.) หากฝ่าฝืนมีโทษปรับทางพินัยไม่เกิน 10,000 บาท แม้จะมีการผ่อนปรนให้นั่งดื่มต่อได้ไม่เกิน 1 ชั่วโมงหลังจากเริ่มเวลาห้ามขายในกรณีที่ซื้อไว้ก่อนหน้าก็ตาม รวมทั้ง การยกระดับความรับผิดทางแพ่งของผู้ขาย โดยกำหนดให้ผู้ประกอบการต้องร่วมรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทน หากจงใจหรือประมาทเลินเล่อขายเครื่องดื่มให้แก่บุคคลที่มีนเมาจนครองสติไม่ได้ แล้วบุคคลนั้นไปก่อเหตุสร้างความเสียหายต่อผู้อื่น

อย่างไรก็ตาม การบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้ยังเผชิญกับปัญหาทางกฎหมายและการตีความ โดยเฉพาะความยากลำบากของผู้ประกอบการในการใช้ดุลพินิจวัด "มาตรฐานความมึนเมา" ด้วยสายตา และความเสี่ยงในการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ในการสั่งพักใช้หรือเพิกถอนใบอนุญาตที่อาจขาดมาตรฐานที่ชัดเจน บทความจึงเสนอแนะให้เร่งจัดทำ "คู่มือการตีความและการบังคับใช้" รวมถึงการกำหนดนิยามในกฎหมายลำดับรองให้มีความเป็นรูปธรรม เพื่อสร้างความเป็นธรรมและรักษาความสมดุลระหว่างมิติด้านสาธารณสุขและความมีชีวิตชีวาทางเศรษฐกิจของประเทศ

คำสำคัญ

กฎหมายแอลกอฮอล์ใหม่, ควบคุมเครื่อมดื่มแอลกอฮอล์, พระราชบัญญัติควบคุมแอลกอฮอล์

Received: 15/Mar/2026 • Revised: 17/May/2026 • Accepted: 20/June/2026

Legal Issues and Enforcement Issues Concerning the Alcoholic Beverage Control Act, B.E. 2568 (2025) and Its Relevant Secondary Law

Kwankamol Tipmanosing
Assistant Professor
School of Law, University of The Thai Chamber of Commerce

Abstract

The Alcoholic Beverage Control Act (No. 2), B.E. 2568 (2025), which officially took effect on November 8, 2025, represents a landmark legislative reform aimed at addressing legal loopholes and adapting to the evolving social, economic, and digital marketing landscapes. Key amendments include expanding the definition of “Alcoholic Beverage” to encompass liquids or substances containing more than 0.5% alcohol by volume and broadening the term “Marketing Communication” to strictly regulate indirect advertising and influencer reviews across online media. Furthermore, the authority to issue notifications regarding the designated times and places for sale has been transferred from the Prime Minister to the Alcoholic Beverage Control Committee to enhance administrative agility.

Regarding consumption control measures, a significant impact arises from the prohibition of alcoholic beverage consumption at points of sale or commercial service areas during restricted hours (00:00–11:00 and 14:00–17:00). Violations are subject to a regulatory fine not exceeding 10,000 Baht, despite a one-hour grace period permitted for patrons who purchased their beverages prior to the commencement of the restricted hours. Additionally, the Act elevates the civil liability of sellers, mandating that operators share responsibility for compensation if they intentionally or negligently sell alcohol to an intoxicated person who is unable to maintain consciousness and subsequently causes harm or damage to others.

However, the enforcement of this Act faces legal challenges and interpretative hurdles, particularly regarding the difficulty for operators to subjectively assess the "standard of intoxication" through visual observation. There are also concerns regarding the potential for arbitrary use of authority by officials in suspending or revoking licenses without clear standardized criteria. Consequently, this article proposes the expedited development of an "Interpretative and Enforcement Manual," along with the formulation

of concrete definitions in subordinate legislation. Such measures are essential to ensure fairness and maintain a balance between public health objectives and the nation's economic vitality.

Keywords
New Alcohol Law, Alcoholic Beverage Control, Alcoholic Beverage Control Act

1. บทนำ

การประกาศใช้พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2568 ซึ่งมีผลบังคับใช้อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2568 นับเป็นหมุดหมายสำคัญของการปฏิรูปกฎหมายด้านสาธารณสุขของประเทศไทย กฎหมายฉบับนี้เป็นการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติฉบับเดิม พ.ศ. 2551 ที่บังคับใช้มานาน เพื่อให้มีความทันสมัยและสอดรับกับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขยายตัวของการตลาดที่เป็นรูปแบบดิจิทัลที่ซับซ้อนขึ้น[1] การเปลี่ยนแปลงนี้สะท้อนเจตนารมณ์ของรัฐในการอุดช่องว่างทางกฎหมายและยกระดับประสิทธิภาพในการควบคุมผลกระทบจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สาระสำคัญของการเปลี่ยนแปลงในพระราชบัญญัติฉบับใหม่ ประเมินประเด็นปัญหาเชิงกฎหมายที่อาจเกิดขึ้นในการตีความและการบังคับใช้จริง พร้อมทั้งผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคประชาชน เพื่อสร้างความเข้าใจกฎหมายและผลลัพธ์ที่ตามมาในทางปฏิบัติ

การปฏิรูปกฎหมายครั้งนี้ได้นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงโครงสร้างอำนาจ นิยามศัพท์ทางกฎหมายและมาตรการควบคุม ซึ่งล้วนส่งผลโดยตรงต่อแนวทางการกำกับดูแลของภาครัฐและวิถีปฏิบัติของสังคมในภาพรวมการทำความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

2. สาระสำคัญแห่งพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2568 : การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและเนื้อหา

ความหมายของคำว่า “เครื่องดื่มแอลกอฮอล์” ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ประกอบด้วย 2 คำ คือ คำว่า “เครื่องดื่ม” อันหมายความว่า น้ำหรือของเหลวชนิดต่างๆ ที่บริโภคโดย

[1] ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา (ศวส.), “8 ประเด็นสำคัญ ในการกำหนดทิศทางของการบังคับใช้จริง หลัง พ.ร.บ.ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2568 มีผลบังคับใช้วันนี้ (8 พ.ย. 2568),” 8 พฤศจิกายน 2568, https://cas.or.th/content?id=1023.

วิธีดื่มเพื่อดับกระหายหรือบำรุงกำลังเป็นต้น เช่น น้ำอัดลม น้ำผลไม้คั้น กาแฟ เบียร์ และคำว่า “แอลกอฮอล์” หมายความว่า สารอินทรีย์ชนิดหนึ่ง ลักษณะเป็นของเหลวใส กลิ่นฉุนระเหยง่าย มีจุดเดือด 78.5 องศาเซลเซียส ชื่อเต็มคือ เอทิลแอลกอฮอล์ แต่มักเรียกกันสั้นๆ ว่า แอลกอฮอล์ โดยปกติเกิดขึ้นจากการหมักสารประเภทแป้งหรือน้ำตาลผสมยีสต์ ซึ่งมักเรียกกันว่า แป้งเชื้อหรือเชื้อหมัก เป็นองค์ประกอบสำคัญของสุราและเมรัยทุกชนิด เมื่อดื่มเข้าไปจะออกฤทธิ์ทำให้มีอาการมึนเมา ใช้ประโยชน์เป็นตัวทำละลาย และเป็นเชื้อเพลิง เป็นต้น ดังนั้น เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ จึงอาจมีความหมายว่า น้ำหรือของเหลวที่มีเอทิลแอลกอฮอล์ผสมอยู่ เกิดจากการหมักแป้งหรือน้ำตาลที่ผสมยีสต์ และเมื่อดื่มเข้าไปจะออกฤทธิ์ทำให้มีอาการมึนเมา อาทิ เหล้า เบียร์ ไวน์ เป็นต้น การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จะเกิดผลกระทบต่อร่างกายเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะผลกระทบต่อสมองและระบบประสาท กล่าวคือ มีอาการมึนเมา ง่วงนอน หลับ หมดสติ ความจำเสื่อม สูญเสียการทรงตัว ประสาทหลอน อันส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม

โดยพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2568 ได้นำเสนอการปฏิรูปกฎหมายในหลายมิติ ที่สำคัญ เพื่อการควบคุมทั้งการขายและการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ตั้งแต่การขยายนิยามเพื่อให้กฎหมายมีความครอบคลุมและทันต่อยุคสมัย การปรับโครงสร้างอำนาจในการกำกับดูแลเพื่อเพิ่มความคล่องตัว ไปจนถึงการกำหนดมาตรการควบคุมการโฆษณาและการบริโภคที่เข้มข้นและชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

2.1 การขยายนิยามและขอบเขตการบังคับใช้

กฎหมายฉบับใหม่ได้ปรับปรุงคำนิยาม "เครื่องดื่มแอลกอฮอล์" ให้มีความครอบคลุมกว้างขวางขึ้น โดยหมายรวมถึงของเหลว วัตถุ หรือของผสมใดๆ ที่มีแอลกอฮอล์เป็นส่วนประกอบหรือเมื่อผสมกับของเหลวอื่นแล้วสามารถดื่มได้ดังเช่นสุรา เช่น ค็อกเทล เป็นต้น แต่ได้กำหนดข้อยกเว้นสำหรับเครื่องดื่มที่มีปริมาณแอลกอฮอล์ไม่เกิน 0.5 ดีกรี ผลิตภัณฑ์สมุนไพร วัตถุออกฤทธิ์และยาเสพติดให้โทษ[2] ซึ่งเดิม “เครื่องดื่มแอลกอฮอล์” หมายถึง สุราตามกฎหมายว่าด้วยสุรา แต่ไม่รวมถึงยา วัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท ยาเสพติดให้โทษ โดยการเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้กฎหมายสามารถกำกับดูแลผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ ประเด็นสำคัญ คือ การเพิ่มคำนิยามใหม่ของ “การสื่อสารการตลาด” ให้หมายความว่า การกระทำในรูปแบบต่างๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อขายสินค้าหรือบริการ หรือสร้าง

---

[2] iLaw, “เปิดกฎหมายคุมเหล้าแก้ไขใหม่ ห้ามจูงใจให้ดื่มดริงก์ ห้ามเนียนใช้ชื่อ/โลโก้แฝงโฆษณาเหล้าในสินค้าอื่น,” September 15, 2025, https://www.ilaw.or.th/articles/54862.

ภาพลักษณ์ ซึ่งรวมถึงการประชาสัมพันธ์ การเผยแพร่ข่าวสาร การส่งเสริมการขาย การแสดงสินค้า การจัดหรือสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมพิเศษ และการตลาดแบบตรง[3] ซึ่งเป็นการออกแบบมาเพื่อควบคุมพฤติกรรมการโฆษณาแฝง การรีวิวสินค้า การใช้สัญลักษณ์หรือโลโก้ที่สื่อถึงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในทุกช่องทาง ทั้งสื่อออนไลน์และออฟไลน์[4] ซึ่งแตกต่างจากคำนิยามเดิม คือ การกระทำกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อขายสินค้า บริการ หรือภาพลักษณ์ การประชาสัมพันธ์ การเผยแพร่ข่าวสาร การส่งเสริมการขาย การแสดงสินค้าการจัดหรือสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมพิเศษ และการตลาดแบบตรง[5] โดยในการขยายนิยามนี้ถือเป็นการอุดช่องว่างทางกฎหมายที่สำคัญเพื่อรับมือกับกลยุทธ์การตลาดยุคใหม่ที่เข้าถึงกลุ่มเยาวชนได้ง่าย

2.2 การปรับโครงสร้างอำนาจและกลไกกำกับดูแล

การเปลี่ยนแปลงในด้านอำนาจที่เด่นชัดที่สุด คือ การโอนอำนาจในการออกประกาศกำหนดวัน เวลา และสถานที่ห้ามจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ซึ่งเดิมเป็นอำนาจของนายกรัฐมนตรี เปลี่ยนเป็นอำนาจของ “คณะกรรมการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์” ที่มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขเป็นประธาน[6] แม้ว่าการปรับเปลี่ยนอำนาจดังกล่าวจะมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มความคล่องตัวในการกำกับดูแล แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นการรวมศูนย์อำนาจเชิงนโยบายไว้ที่คณะกรรมการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ซึ่งยิ่งแสดงถึงความสำคัญของหลักประกันด้านความโปร่งใสและมาตรการป้องกันผลประโยชน์ทับซ้อนของกรรมการตามที่จะได้วิเคราะห์ต่อไป

2.3 การปฏิรูปกฎเกณฑ์การโฆษณา

พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2568 ในหมวดที่ว่าด้วยการโฆษณาก็ได้รับการแก้ไขเช่นกัน เมื่อเปรียบเทียบกับมาตรา ๓๒ ในกฎหมายฉบับเดิมที่มีความคลุมเครือ โดยมาตรา 32/1 ของกฎหมายฉบับใหม่ ได้ปลดล็อกให้สามารถให้ข้อมูลข่าวสาร ความรู้

---

[3] พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2568, มาตรา 5.

[4] ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา (ศวส.), อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1.

[5] พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551, มาตรา 3.

[6] พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2568, มาตรา 10.

หรือประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้ แต่ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่รัฐมนตรีกำหนด โดยยังคงข้อห้ามในการโฆษณาที่มีจุดประสงค์จูงใจให้ผู้อื่นบริโภค[7]

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2568 นี้ ยังมีการบัญญัติข้อห้ามใหม่ที่สำคัญเพิ่มเติม ได้แก่ มาตรา 32/3 กำหนดว่า ห้ามโฆษณาผลิตภัณฑ์หรือสิ่งอื่นโดยใช้ชื่อหรือเครื่องหมายของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เพื่อป้องกันการโฆษณาแฝง[8] และมาตรา 32/4 กำหนดว่า ห้ามการสนับสนุนกิจกรรมเพื่อสังคมหรือสาธารณประโยชน์ในลักษณะที่ส่งเสริมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์[9]

2.4 มาตรการควบคุมการบริโภคและบทลงโทษใหม่

ประเด็นที่สร้างผลกระทบในวงกว้าง คือ การเปลี่ยนแปลงการกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้บริโภค โดยกำหนดให้ผู้ที่บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในสถานบริการหรือร้านค้าในช่วงเวลานอกเหนือจากที่กฎหมายอนุญาตให้จำหน่าย มีโทษปรับไม่เกิน 10,000 บาท[10] (เวลานอกเหนือจากที่กฎหมายอนุญาตให้จำหน่าย ได้แก่ เวลา 00.00 – 11.00 น. และเวลา 14.00 – 17.00 น.) มาตรการนี้มีเป้าหมายเพื่อควบคุมการบริโภค ณ แหล่งจำหน่ายให้สิ้นสุดลงพร้อมกับเวลาที่กฎหมายกำหนด

นอกจากนี้ กฎหมายยังขยายอำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่ให้สามารถเข้าตรวจสอบสถานที่จำหน่ายและบริโภค เรียกดูบัตรประจำตัวประชาชน และมีอำนาจสั่งให้ระงับการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมายได้[11] แม้ว่าการปรับเปลี่ยนบทบัญญัติของกฎหมายครั้งนี้จะมีเจตนารมณ์ที่ชัดเจนในการเพิ่มประสิทธิภาพการควบคุมและอุดช่องว่างที่มีอยู่ แต่ในทางกลับกัน บทบัญญัติใหม่หลายประการกลับก่อให้เกิดประเด็นปัญหาทางกฎหมายที่ซับซ้อนในการตีความและการนำไปปฏิบัติ เช่นกัน

---

7 พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2568, มาตรา 32/1; มติชน, “สว.เห็นชอบ วาระ 2-3 พรบ.ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ปลดล็อก ม.32 พีอาร์ให้ข้อมูลได้,” 4 สิงหาคม 2568, https://www.matichon.co.th/politics/news_5307651.

8 พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2568, มาตรา 32/3.

9 พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2568, มาตรา 32/4.

10 พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2568, มาตรา 32 และมาตรา 37/1; ประกาศคณะกรรมการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เรื่อง กำหนดเวลาห้ามบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2568, ข้อ 2 และข้อ 3.

11 พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2568, มาตรา 34.

3. การควบคุมและการกำกับดูแลเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในต่างประเทศ

3.1 ประเทศเกาหลีใต้

รัฐบาลเกาหลีใต้มีนโยบายควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองอุตสาหกรรมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และมีวัตถุประสงค์เพื่อลดผลกระทบเชิงลบจากเครื่องดื่มแอลกอฮอล์[12] ดังนี้

(1) จำกัดอายุการเข้าถึงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ในกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเยาวชน (Youth Protection Act) กำหนดห้ามมิให้ผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 19 ปี ซื้อหรือดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เนื่องจากเป็นยาเสพติดที่เป็นอันตรายต่อเยาวชน (Drugs Harmful to Youth)[13] และกฎหมายว่าด้วยการสุขาภิบาลอาหาร (Food Sanitation Act) กำหนดมิให้ร้านอาหารหรือผู้ประกอบการที่ได้รับอนุญาตตามกฎหมาย จำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แก่ผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 19 ปี หากฝ่าฝืนให้รัฐมนตรีหรือเจ้าหน้าที่เพิกถอนใบอนุญาตประกอบธุรกิจ หรือพักใบอนุญาตเป็นเวลา 6 เดือน หรือมีคำสั่งปิดสถานประกอบการ[14]

(2) กำหนดสถานที่ห้ามดื่ม โดยกฎหมาย National Health Promotion Act ได้ให้อำนาจหน่วยงานท้องถิ่นมีอำนาจกำหนดพื้นที่ห้ามดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในที่สาธารณะ หากฝ่าฝืนมีโทษปรับ 100,000 วอน เพื่อป้องกันเยาวชนไม่ให้เข้าถึงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เช่น กำหนดให้สวนสาธารณะของเด็ก และสนามเด็กเล่น เป็นพื้นที่ห้ามดื่ม เป็นต้น[15]

---

12 Sungsoo Chunn, Michael, and Mary Shin, “Issues of Korean Alcohol Policy Perspectives,” 2011, https://www.researchgate.net/publication/278717300_Issues_of_Korean_Alcohol_Policy_Perspectives.

13 The Youth Protection Act, Article 2.

14 The Youth Protection Act, Article 28 (5) 1.

15 The Korea Herald, “Public Alcohol Consumption Faces Fines Starting in New Year,” 2024, https://www.koreaherald.com/view.php?ud=20240105000542.

3.2 สาธารณรัฐเครือรัฐออสเตรเลีย

สาธารณรัฐเครือรัฐออสเตรเลียมีการควบคุมสถานที่ วันและเวลาจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ดังนี้ [16]

(1) โรงแรม ร้านอาหาร สถานบันเทิง ที่ต้องการขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพื่อการบริโภคภายในสถานประกอบการ ต้องขอใบอนุญาตขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

(2) บ้านพักอาศัย ที่ทำการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ต้องขอใบอนุญาตเพื่อขาย

(3) สถานบันเทิงที่ขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แก่ลูกค้า สามารถขายได้ตามเวลาที่กำหนดไว้ในใบอนุญาต ยกเว้นวันอาทิตย์และวันสำคัญทางศาสนา ที่จะมีการกำหนดเวลาที่แตกต่างออกไปจากใบอนุญาตได้

(4) ร้านค้าปลีกที่ได้รับการอนุญาต สามารถขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ตามเวลาที่กำหนด ยกเว้นในวันสำคัญทางศาสนา ที่จะมีเวลาในการอนุญาตให้ขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แตกต่างไปจากเวลาปกติได้

(5) ร้านค้าส่งที่ได้รับการอนุญาต สามารถขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ตามเวลาที่กำหนด และสามารถขายหรือจัดหาตัวอย่างเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ให้แก่ผู้บริโภค แต่ต้องมีปริมาณไม่น้อยกว่าที่กฎหมายกำหนด

(6) ผู้ผลิตที่ได้รับอนุญาตให้ขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพื่อการบริโภค ได้รับอนุญาตให้ขายตรงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในเวลาใด ๆ ก็ได้ แต่ในการส่งสินค้าจะต้องเป็นไปตามเวลาที่กำหนด โดยห้ามส่งสินค้าในวัน Good Friday และวัน Christmas

นอกจากนั้น ยังห้ามจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ให้แก่บุคคลตามที่กฎหมายกำหนด อันได้แก่

(1) ผู้ที่มึนเมาสุรา

---

[16] ษมภูมิ สุขอนันต์, “มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ของกฎหมายต่างประเทศและประเทศไทย” (สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, กลุ่มวิชากฎหมายธุรกิจ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2565), https://dspace.spu.ac.th/handle/123456789/6874.

(2) ผู้บริโภคที่อายุต่ำกว่า 18 ปี ห้ามซื้อ ครอบครอง และบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เด็ดขาด หากฝ่าฝืนมีโทษปรับ โดยสถานที่ที่จำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แก่บุคคลดังกล่าวต้องรับผิดทางกฎหมายด้วย

ตลอดจน มีการจำกัดพื้นที่ในการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ โดยการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ สามารถทำได้เฉพาะในสถานที่ที่กฎหมายกำหนด เช่น ร้านอาหารที่ได้รับใบอนุญาต ทั้งนี้ การดื่มแอลกอฮอล์ในสถานที่สาธารณะถือว่าเป็นความผิด

3.3 ประเทศฟินแลนด์

ในปี 2015 ได้ตรากฎหมาย Alcohol Act 1102/2017 กำกับควบคุมสื่อสังคมออนไลน์ (social media) โดยเน้นการควบคุมไม่ให้เด็กและเยาวชนได้รับข้อมูลข่าวสารจากการโฆษณาแอลกอฮอล์ และจำกัดการใช้ผู้บริโภคเป็นผู้เผยแพร่หรือผลิตสื่อโฆษณา ตลอดจน มีการขึ้นภาษีสรรพสามิตเครื่องดื่มแอลกอฮอล์หลังจากการเปลี่ยนแปลงให้ผู้ค้าปลีกสามารถจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้ ขยายเวลาเปิดจำหน่ายในร้านค้าของรัฐ และยกเลิกการห้ามขายลดราคาในช่วง “Happy Hour” ฯลฯ

ทั้งนี้ กฎหมาย Alcohol Act มีข้อกำหนดเพื่อจำกัดการเข้าถึงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ดังนี้

(1) จำกัดการขายหรือให้บริการเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ให้กับบุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี รวมถึงบุคคลที่มี ความมึนเมาอย่างเห็นได้ชัดหรือมีพฤติกรรมในลักษณะก่อกวนผู้อื่น

(2) จำกัดวันเวลาขาย โดยกฎหมายอนุญาตให้ขายปลีกเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้ตั้งแต่เวลา 09.00 – 21.00 น. และห้ามขายในวันหยุดของโบสถ์ (church holidays) วันแรงงาน วันแม่ วันพ่อ และวันประกาศอิสรภาพ รวมถึงห้ามขายหลังเวลา 18.00 น. ในวันส่งท้ายปีเก่าและวันแรงงาน และห้ามขายหลังเวลา 12.00 น. ในวันคริสต์มาสอีฟและวันกลางฤดูร้อน

(3) จำกัดใบอนุญาตร้านค้าปลีก โดยกำหนดให้ร้านค้าสามารถยื่นขอใบอนุญาตขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้ แต่ต้องเป็นเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่มีเอทิลแอลกอฮอล์ได้ไม่เกิน 5.5% โดยปริมาตร โดยร้านค้าอาจได้รับใบอนุญาตหากเป็นสถานที่ขายตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในกฎหมาย

(4) กำหนดสถานที่ห้ามดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในอาคาร หรือสถานที่ของร้านค้าปลีกที่มีการควบคุม

(5) การควบคุมการส่งเสริมการขายและโฆษณา โดยห้ามทำการตลาดเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่มีเอทิลแอลกอฮอล์มากกว่าร้อยละ 22 โดยปริมาตร

ดังจะเห็นได้ว่า การควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในต่างประเทศจะมีความหลากหลาย แต่ส่วนใหญ่ จะควบคุมไม่ให้ขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ให้แก่บุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี และควบคุมการโฆษณาในสื่อต่างๆ

4. ปัญหาเชิงกฎหมายและการบังคับใช้พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2568 และกฎหมายลำดับรองที่เกี่ยวข้อง

การบังคับใช้พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ.๒๕๖๘ ควรต้องมีกฎหมายลำดับรองที่มีความชัดเจนในการกำหนดรายละเอียดในทางปฏิบัติ แต่ในช่วงที่ยังมีกฎหมายที่กำหนดรายละเอียด ยังไม่ครบหรือยังไม่ชัดเจนนี้ ปรากฏปัญหาในเชิงกฎหมายที่รอการแก้ไขหลายประการ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพและความเป็นธรรมในการบังคับใช้

4.1 ปัญหาของการกำหนดสถานที่จำหน่ายและบริโภค

ในทางปฏิบัติของประกาศคณะกรรมการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ณ วันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2568 กำหนดเวลาห้ามบริโภคและเวลาจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เป็นเวลา 00.00 – 11.00 น. และเวลา 14.00 – 17.00 น. โดยห้ามบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในช่วงเวลาดังกล่าว “ในสถานที่หรือบริเวณที่ขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ หรือสถานที่หรือบริเวณที่จัดบริการเพื่อให้มีการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ในสถานที่หรือบริเวณที่ขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพื่อประโยชน์ทางการค้า” ยังคงมีปัญหาในการตีความว่า สถานที่หรือบริเวณที่ถูกกำหนดนั้นเป็นสถานที่หรือบริเวณในรูปแบบใดหรือการบริโภคนอกเวลาที่กฎหมายห้ามในพื้นที่สาธารณะผิดกฎหมายหรือไม่ ซึ่งน่าจะเป็นปัญหากับสังคมส่วนรวมมากกว่าการบริโภคในบริเวณหรือสถานที่ที่จัดเพื่อให้มีการบริโภค หรือบริเวณที่ขาย

4.2 ปัญหาของโครงสร้างอำนาจและบทลงโทษ

พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ฉบับใหม่นี้ ไม่เพียงแต่กำหนดมาตรการควบคุมเท่านั้น แต่ยังเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่และบทลงโทษอย่างมีนัยสำคัญที่อาจเป็นทั้งเครื่องมืออันมีประสิทธิภาพในการควบคุมปัญหา และในขณะเดียวกันก็อาจเป็นที่มาของปัญหาความขัดแย้งหากการใช้อำนาจขาดความระมัดระวัง กล่าวคือ อำนาจหน้าที่ที่เพิ่มขึ้นของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายใหม่ ประกอบด้วย[17] การเรียกหรือขอดูบัตรประชาชน การตักเตือน

[17] พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2568, มาตรา 31.

การสั่งปิดสถานที่ การพักใช้หรือเพิกถอนใบอนุญาตขายสุรา ประกอบกับในส่วนของบทลงโทษ ก็มีการเปลี่ยนแปลงสำคัญ คือ "การเพิ่มมาตรการปรับเป็นพินัย"[18] ซึ่งเป็นค่าปรับทางปกครอง[19] และ “การเพิ่มโทษทางอาญา” ให้รุนแรงขึ้น การเพิ่มอำนาจให้พนักงานเจ้าหน้าที่และบทลงโทษเหล่านี้มีเจตนาเพื่อสร้างความเกรงกลัวและเพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมาย แต่ก็อาจกลายเป็นดาบสองคมได้เช่นกัน โดยการให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ในการสั่งปิดสถานที่ พักใช้หรือเพิกถอนใบอนุญาต กลายเป็นความเสี่ยงที่หากการใช้ดุลพินิจของพนักงานเจ้าหน้าที่มิได้มีมาตรฐานเดียวกันหรือเป็นการใช้ดุลพินิจออกคำสั่งควบคุมดังกล่าวเพื่อแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบสำหรับตนเองหรือผู้อื่น ซึ่งอาจส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อผู้ประกอบการและผู้บริโภคได้

4.3 ปัญหาการปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับการห้ามบริโภคตามเวลาที่กฎหมายกำหนดในพื้นที่ค้าขาย

ภายใต้กฎหมายใหม่ มีการบัญญัติข้อห้ามการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในสถานที่ขายหรือสถานที่จัดบริการเพื่อการค้า ในช่วงเวลาห้ามขาย โดยผู้บริโภคที่ต้องการนั่งสังสรรค์ต่อเนื่องหลังเวลาเที่ยงคืนหรือในช่วงพักบ่าย 14.00 - 17.00 น. ซึ่งรัฐบาลได้มีการผ่อนปรนโดยอนุญาตให้นั่งดื่มต่อได้ 1 ชั่วโมงหลังเวลาเที่ยงคืน (คือ ถึงเวลา 01.00 น.) โดยมีเงื่อนไขว่าห้ามมีการซื้อขายเครื่องดื่มเพิ่มในช่วงเวลาดังกล่าว[20] ภาระทางกฎหมายจึงตกอยู่กับผู้ประกอบการร้านอาหารที่ต้องทำหน้าที่เป็นผู้กำกับดูแลความประพฤติของลูกค้า หากปล่อยปละละเลยให้มีการดื่มในร้านนอกเวลาขาย ร้านค้าอาจมีความผิดฐานยินยอมให้มีการฝ่าฝืนกฎหมายร่วมด้วย สิ่งนี้อาจทำลายบรรยากาศการท่องเที่ยวและสร้างความลำบากใจให้กับพนักงานขายที่ต้อง "ไล่" ลูกค้าเพื่อป้องกันโทษปรับ 10,000 บาท[21]

---

[18] มาตรการปรับเป็นพินัย คือ การเปลี่ยนโทษปรับทางอาญาสำหรับความผิดเล็กน้อยให้เป็นความผิดทางปกครองรูปแบบใหม่ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการปรับเป็นพินัย พ.ศ. 2565 โดยผู้กระทำผิดไม่ต้องมีประวัติอาชญากรรม ไม่มีการกักขังแทนค่าปรับ แต่เน้นการปรับเงินหรือบริการสังคม.

[19] พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2568, หมวด 6/1.

[20] ประกาศคณะกรรมการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เรื่อง กำหนดเวลาห้ามบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2568 ข้อ 2 และข้อ 3.

[21] พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2568, มาตรา 37/1 และหมวด 6/1.

4.4 ปัญหาการตีความและการปฏิบัติตามกฎหมายของผู้ประกอบการ

จากความรับผิดทางแพ่งและหน้าที่ของผู้ขายตามมาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2568 ได้ยกระดับความรับผิดชอบของผู้ประกอบการผ่านการแก้ไขมาตรา 29 ซึ่งห้ามจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ให้แก่บุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี และบุคคลที่มีอาการมึนเมาจนครองสติไม่ได้ โดย มาตรา 29 วรรคสาม กำหนดว่าหากผู้ขายจงใจหรือประมาทเลินเล่อฝ่าฝืนขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ให้แก่บุคคลที่มีอาการมึนเมา แล้วบุคคลนั้นไปก่อเหตุที่สร้างความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินของผู้อื่น ผู้ขายจะต้องร่วมรับผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายด้วยการปรับเปลี่ยนทางกฎหมายนี้ทำให้ผู้ขายเปลี่ยนสถานะจากการเป็นเพียงผู้ขายสินค้าสู่การเป็นผู้ใช้ดุลพินิจเพื่อป้องกันความเสี่ยงทางสังคม ซึ่งอาจเกิดปัญหาในทางปฏิบัติที่ร้ายแรง คือ การตีความ “มาตรฐานการวัดความเมา” โดยสายตาที่ผู้ประกอบการซึ่งไม่มีอุปกรณ์ตรวจวัดระดับแอลกอฮอล์ที่ถูกต้องตามกฎหมาย และไม่มีอำนาจบังคับให้ลูกค้าเป่าเครื่องวัด เนื่องจาก ประชาชนไม่อาจใช้สิทธิบังคับกันเองได้โดยพลการ[22] นำไปสู่การใช้ดุลยพินิจที่อาจผิดพลาดตัดสินใจขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ให้ผู้บริโภคไป ก็จะนำไปสู่การถูกฟ้องเรียกค่าเสียหายในกรณีความรับผิดร่วมหากผู้บริโภคก่อความเสียหายต่อผู้อื่น ซึ่งถือเป็นการผลักภาระในการรักษาความสงบเรียบร้อยของรัฐไปสู่ภาคเอกชนเกินควร

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าการแก้ไขกฎหมายและการบัญญัติกฎหมายระดับรองอย่างเร่งด่วนนี้ยังขาดการวิเคราะห์ผลกระทบก่อนการตรากฎหมายอย่างมาก

5. ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายบรรลุเจตนารมณ์อย่างแท้จริงและลดผลกระทบเชิงลบที่อาจเกิดขึ้น ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

5.1 กำหนดนิยามของคำสำคัญในกฎหมายลำดับรองให้มีความชัดเจนและเป็นรูปธรรม เช่น คำว่า “สถานที่หรือบริเวณห้ามขาย” หรือ “บริเวณสถานที่สาธารณะ” เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน ตลอดจนควรกำหนดคำนิยามของ “ผู้มีอาการมึนเมาจนครองสติไม่ได้” ให้ชัดเจนเพื่อมิให้ผู้ถูกกระทบหรือผู้ปฏิบัติตามกฎหมายต้องใช้การตีความเอาเองซึ่งอาจมีมาตรฐานที่ต่างกัน ดังตัวอย่างในประเทศสหรัฐอเมริกา ในหลายมลรัฐได้ใช้คำว่า “Visible Intoxication” หรือ “เมาอย่างเห็นได้ชัด” อันหมายถึง สภาวะที่แสดงความมึนเมาอย่างเห็นได้อย่างชัดเจนสำหรับบุคคลทั่ว ๆ ไป

[22] ดู สมยศ เชื้อไทย, *หลักกฎหมายมหาชนเบื้องต้น* (บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2536).

โดยแสดงพฤติกรรมทางร่างกายที่บุคคลที่ไม่ได้รับการฝึกฝนเป็นพิเศษสังเกตได้ เช่น พูดไม่ชัด เดินเซ ตอบสนองช้า เป็นต้น[23]

5.2 เร่งจัดทำ “คู่มือการตีความและการบังคับใช้” เพื่อสร้างมาตรฐานการปฏิบัติงานที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันสำหรับพนักงานเจ้าหน้าที่ทั่วประเทศและลดปัญหาการใช้ดุลพินิจที่แตกต่างกันตลอดจน ป้องกันการแสวงหาประโยชน์จากการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าหน้าที่

5.3 ทบทวนและกำหนดเงื่อนไขของข้อยกเว้นต่าง ๆ ให้รัดกุมเพื่อป้องกันการเกิดช่องว่างทางกฎหมายที่อาจนำไปสู่การหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามกฎหมาย

พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2568 นี้ ยังมีช่องว่างที่กว้างมากในการตีความและการนำไปใช้ ทำให้เกิดการใช้ดุลพินิจที่ไม่มีกรอบชัดเจน ซึ่งอาจทำให้เกิดการปฏิบัติหน้าที่ที่ไม่เป็นธรรมและแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบได้ แต่ประสิทธิผลของกฎหมายฉบับนี้ก็ไม่อาจวัดได้จากตัวบทกฎหมายแม่บทเท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับพันธกิจของรัฐในการพัฒนากรอบกฎหมายลำดับรองที่มีความโปร่งใส สอดคล้อง และปรับเปลี่ยนได้เพื่อให้สามารถบริหารจัดการความตึงเครียดอันซับซ้อนระหว่างความจำเป็นด้านสาธารณสุขและความคล่องตัวทางเศรษฐกิจได้อย่างชอบธรรมต่อไป

บรรณานุกรม

ษมภูมิ สุขอนันต์. “มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ของกฎหมายต่างประเทศและประเทศไทย.” สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, กลุ่มวิชากฎหมายธุรกิจ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2565. https://dspace.spu.ac.th/handle/123456789/6874.

ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา (ศวส.). “8 ประเด็นสำคัญ ในการกำหนดทิศทางของการบังคับใช้จริง หลัง พ.ร.บ. ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2568 มีผลบังคับใช้วันนี้ (8 พ.ย. 2568).” 8 พฤศจิกายน 2568. https://cas.or.th/content?id=1023.

สมยศ เชื้อไทย. *หลักกฎหมายมหาชนเบื้องต้น*. บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2536.

[23] Waymagazine, “ส่องกติกาการดื่มในต่างประเทศ: จัดโซนนิง-ห้ามเมาเรื้อน-เมาไม่เสิร์ฟ,” July 10, 2024, https://waymagazine.org/alcohol-policy-in-singapore-usa-japan/.

มติชน. “สว.เห็นชอบ วาระ 2-3 พรบ.ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ปลดล็อก ม.32 พีอาร์ให้ข้อมูลได้.” 4 สิงหาคม 2568. https://www.matichon.co.th/politics/news_5307651.

Waymagazine. “ส่องกติกาการดื่มในต่างประเทศ: จัดโซนนิง-ห้ามเมาเรื้อน-เมาไม่เสิร์ฟ.” July 10, 2024. https://waymagazine.org/alcohol-policy-in-singapore-usa-japan/.

iLaw. “เปิดกฎหมายคุมเหล้าแก้ไขใหม่ ห้ามจูงใจให้ดื่มดริงก์ ห้ามเนียนใช้ชื่อ/โลโก้แฝงโฆษณาเหล้าในสินค้าอื่น.” September 15, 2025. https://www.ilaw.or.th/articles/54862.

ประกาศคณะกรรมการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เรื่อง กำหนดเวลาห้ามขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. ๒๕๖๘.

Chunn, Sungsoo, Michael, and Mary Shin. “Issues of Korean Alcohol Policy Perspectives.” 2011. https://www.researchgate.net/publication/278717300_Issues_of_Korean_Alcohol_Policy_Perspectives.

The Korea Herald. “Public Alcohol Consumption Faces Fines Starting in New Year.” 2024. https://www.koreaherald.com/view.php?ud=20240105000542.

รูปแบบการอ้างอิงบทความนี้แนะนำ

ขวัญกมล ทิพย์มโนสิงห์. “ปัญหาทางกฎหมายและการบังคับใช้พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2568 และกฎหมายลำดับรองที่เกี่ยวข้อง.” (2569) ปีที่ 18 (1) *วารสารวิชาการคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย* 55-68.

บทความวิชาการ

กฎหมายบรรจุภัณฑ์และขยะบรรจุภัณฑ์ของสหภาพยุโรป (PPWR): ข้อกำหนดสำคัญที่ผู้ประกอบการไทยต้องปรับตัว

น้ำฝน ลิมปเจต*
คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
* Corresponding Author, E-mail: namphon_lim@utcc.ac.th

บทคัดย่อ

Regulation (EU) 2025/40 on Packaging and Packaging Waste หรือ PPWR เป็นกฎหมายที่ใช้บังคับโดยตรงและมุ่งจัดการกับบรรจุภัณฑ์ตลอดวงจรชีวิต ตั้งแต่การออกแบบ การผลิต การวางตลาด การใช้ซ้ำ การรีไซเคิล และการจัดการภายหลังการบริโภค โดยมีข้อกำหนดสำคัญเกี่ยวกับการควบคุมสารอันตรายในบรรจุภัณฑ์ การออกแบบเพื่อการรีไซเคิล การกำหนดสัดส่วนวัสดุรีไซเคิลขั้นต่ำ การลดขนาดและปริมาตรของบรรจุภัณฑ์ การห้ามใช้บรรจุภัณฑ์บางประเภท อีกทั้งยังกำหนดหน้าที่ของผู้ประกอบการไว้อย่างชัดเจนตามบทบาทในห่วงโซ่อุปทานที่เกี่ยวข้องกับบรรจุภัณฑ์ เช่น ผู้ผลิตสินค้า ผู้ผลิตบรรจุภัณฑ์ ผู้จัดหาวัสดุบรรจุภัณฑ์ ตลอดจนผู้ประกอบการที่จำหน่ายสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์ หากไม่สามารถปฏิบัติให้สอดคล้องกับข้อกำหนดของ PPWR อาจเผชิญความเสี่ยงจากการถูกปฏิเสธสินค้า การระงับการนำเข้า การเรียกคืนสินค้า หรือการสูญเสียความสามารถในการแข่งขันในตลาดสหภาพยุโรป ดังนั้น ผู้ประกอบการไทยที่ผลิตสินค้าและบรรจุภัณฑ์เพื่อส่งออกไปยังสหภาพยุโรปจำเป็นต้องเร่งปรับตัวโดยการออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน จัดทำเอกสารทางเทคนิค ตรวจสอบข้อมูลจากห่วงโซ่อุปทาน และพัฒนาระบบการปฏิบัติตามกฎหมายเพื่อรองรับมาตรฐานด้านบรรจุภัณฑ์ที่เข้มงวดมากขึ้น

คำสำคัญ

PPWR, กฎหมายบรรจุภัณฑ์ของสหภาพยุโรป, เศรษฐกิจหมุนเวียน, ผู้ผลิต, บรรจุภัณฑ์

Received: 15/Mar/2026 • Revised: 17/May/2026 • Accepted: 20/June/2026

The European Union Packaging and Packaging Waste Regulation (PPWR): Key Requirements Requiring Adaptation by Thai Entrepreneurs

Namphon Limpajate
Assistant Professor
University of the Thai Chamber of Commerce

Abstract

Regulation (EU) 2025/40 on Packaging and Packaging Waste, or the Packaging and Packaging Waste Regulation (PPWR), is a directly applicable legal instrument that regulates packaging throughout its entire life cycle, from design, production, and placing on the market to reuse, recycling, and post-consumption management. It establishes key requirements concerning the control of hazardous substances in packaging, design for recycling, minimum recycled content, the reduction of packaging weight and volume, and restrictions on certain types of packaging. It also clearly defines the obligations of economic operators according to their roles in the packaging supply chain. Accordingly, the requirements under the PPWR will inevitably affect Thai operators exporting goods and packaging to the European Union market, particularly product manufacturers, packaging manufacturers, packaging material suppliers, and businesses selling products through online channels. Failure to comply with the PPWR may expose them to risks such as product rejection, import suspension, product recall, or loss of competitiveness in the EU market. Therefore, Thai operators need to accelerate their adaptation by designing packaging in accordance with circular economy principles, preparing technical documentation, verifying supply chain data, and developing legal compliance systems to meet increasingly stringent packaging standards.

Keywords

PPWR, European Union Packaging Law, Circular Economy, Manufacturer, Packaging

1. บทนำ

การเปลี่ยนของเสียให้กลายเป็นทรัพยากรเป็นรากฐานสำคัญของระบบเศรษฐกิจหมุนเวียน (circular economy) การบังคับใช้กฎหมายด้านของเสียของสหภาพยุโรปได้นำหลักลำดับชั้น

การจัดการของเสีย (waste hierarchy) มาใช้บังคับ โดยหลักนี้ให้ความสำคัญกับการเตรียมเพื่อนำกลับมาใช้ซ้ำ (preparing for re-use) และการรีไซเคิล (recycling) เป็นลำดับแรก และกำหนดให้การฝังกลบ (landfilling) เป็นทางเลือกในการจัดการของเสียเป็นสิ่งที่พึงหลีกเลี่ยงมากที่สุด สหภาพยุโรปได้กำหนดเป้าหมายในการจัดการขยะชุมชน (municipal waste) และขยะบรรจุภัณฑ์ (packaging waste) เพื่อให้ประเทศสมาชิกทุกประเทศร่วมกันยกระดับการจัดการของเสียให้สอดคล้องกับหลักลำดับชั้นการจัดการของเสียดังกล่าว[1]

การปรับปรุงประสิทธิภาพการจัดการของเสียจะช่วยเร่งการเปลี่ยนผ่านไปสู่ระบบเศรษฐกิจหมุนเวียน และสนับสนุนเป้าหมายของแผนปฏิบัติการเศรษฐกิจหมุนเวียนของสหภาพยุโรป (European Union Circular Economy Action Plan) เพื่อสร้างยุโรปที่สะอาดขึ้นและสามารถแข่งขันได้มากขึ้น สหภาพยุโรปได้กำหนดเป้าหมายในการจัดการขยะชุมชน (municipal waste) และขยะบรรจุภัณฑ์ (packaging waste) เพื่อให้ประเทศสมาชิกทุกประเทศร่วมกันยกระดับการจัดการของเสียให้สอดคล้องกับหลักลำดับชั้นดังกล่าว ในปี พ.ศ. 2561 เพื่อการนำไปสู่ระบบเศรษฐกิจหมุนเวียน สหภาพยุโรปได้แก้ไขกฎหมายหลายฉบับ โดยกำหนดปริมาณเป้าหมายเพิ่มขึ้นเกี่ยวกับการนำกลับมาใช้ซ้ำ การรีไซเคิล และการลดการฝังกลบขยะชุมชน รวมถึงการรีไซเคิลขยะบรรจุภัณฑ์[2]

แม้ว่าสหภาพยุโรปจะมีการบัญญัติกฎหมายด้านบรรจุภัณฑ์มาตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2553 แต่ปริมาณขยะบรรจุภัณฑ์ในสหภาพยุโรปยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะจากการเพิ่มขึ้นของการซื้อสินค้าออนไลน์และการจัดส่งถึงบ้านในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา รวมถึงพฤติกรรมการบริโภคแบบ “ซื้อกลับบ้าน” (on-the-go consumption) โดยข้อมูลจาก Eurostat แสดงให้เห็นว่า ในปี พ.ศ. 2564 โดยเฉลี่ยแล้วชาวยุโรปแต่ละคนก่อให้เกิดขยะบรรจุภัณฑ์มากกว่า 188 กิโลกรัม ไม่ว่าจะเป็นกล่องพัสดุจากการสั่งซื้อออนไลน์ ฟิล์มห่อหรือแผ่นฟอยล์ ไปจนถึงแก้วกาแฟแบบซื้อกลับ (coffee-to-go cups) และแคปซูลเครื่องดื่ม รวมถึงบรรจุภัณฑ์อื่น ๆ อีกมากมาย ชาวยุโรปแต่ละคนทิ้งขยะบรรจุภัณฑ์ประมาณครึ่งกิโลกรัมต่อวัน และบ่อยครั้งเป็นการทิ้งทันทีหลังจากการซื้อสินค้า

---

1 European Commission, Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Identifying Member States at Risk of Not Meeting the 2025 Preparing for Re-Use and Recycling Target for Municipal Waste, the 2025 Recycling Target for Packaging Waste and the 2035 Municipal Waste Landfilling Reduction Target (EUR-Lex, 2023), https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52023DC0304.

2 ibid

โดยปริมาณ 1 ใน 3 ของขยะมูลฝอยชุมชนเป็นขยะบรรจุภัณฑ์ในปี พ.ศ. 2564 ประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปก่อให้เกิดขยะบรรจุภัณฑ์รวมทั้งสิ้น 84 ล้านตัน ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 24 เมื่อเทียบกับปี 2553 อาจกล่าวได้ว่าปริมาณบรรจุภัณฑ์เติบโตเร็วกว่าการเติบโตของเศรษฐกิจและจำนวนประชากรของสหภาพยุโรป ซึ่งคาดการณ์ว่าหากไม่มีมาตรการเพิ่มเติมอื่นใดออกมาบังคับใช้อาจทำให้ปริมาณขยะบรรจุภัณฑ์เพิ่มขึ้นอีกร้อยละ 19 ภายในปี 2573[3] โดยเฉพาะอย่างยิ่งขยะบรรจุภัณฑ์พลาสติกคาดว่าจะเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 46 ภายในปี 2573[4]

แม้อัตราการรีไซเคิลในสหภาพยุโรปจะเพิ่มขึ้นร้อยละ 23 เมื่อเทียบกับปี 2553 แต่ยังคงไม่เพียงพอที่จะรองรับการเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะบรรจุภัณฑ์ที่เกิดขึ้น จากรายงานล่าสุดของคณะกรรมาธิการยุโรป (European Commission) เปิดเผยว่า ประเทศสมาชิกของสหภาพยุโรปหลายประเทศกำลังประสบปัญหาในการบรรลุเป้าหมายการรีไซเคิลตามที่สหภาพยุโรปกำหนด หนึ่งในสาเหตุสำคัญคือ “บรรจุภัณฑ์ที่ไม่สามารถรีไซเคิลได้” (unrecyclable packaging) กล่าวคือ เมื่อไม่สามารถแยก เก็บ และรวบรวมบรรจุภัณฑ์ใช้แล้วได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม หรือโครงสร้างพื้นฐานและกระบวนการรีไซเคิลยังไม่เพียงพอ ไม่มีประสิทธิภาพ หรือขาดแคลนอย่างชัดเจน บรรจุภัณฑ์ใช้แล้วก็จะไม่สามารถที่จะนำมารีไซเคิลได้[5]

แม้ว่าบรรจุภัณฑ์จะมีประโยชน์อย่างมากสำหรับการขนส่งและปกป้องสินค้าก็ตาม แต่จำนวนบรรจุภัณฑ์ที่ถูกผลิตขึ้นและขยะบรรจุภัณฑ์ก็ส่งผลกระทบอย่างมากต่อสิ่งแวดล้อม จากข้อมูลพบว่าร้อยละ 50 ของกระดาษที่ใช้ในสหภาพยุโรปผลิตเป็นบรรจุภัณฑ์ และร้อยละ 50 ของขยะในทะเลคือขยะบรรจุภัณฑ์ อีกทั้งบรรจุภัณฑ์ยังสร้างมลพิษทั้งต่อดินและที่ดิน ยิ่งไปกว่านั้น การปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (CO2) จากบรรจุภัณฑ์มีปริมาณเทียบเท่ากับการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปขนาดเล็กถึงขนาดกลางหนึ่งประเทศ[6]

---

[3] Council of the European Union and European Council, “Packaging: Packaging on the Rise,” December 16, 2024, https://www.consilium.europa.eu/en/policies/packaging/.

[4] Council of the European Union and European Council, “Packaging and Packaging Waste: Council Adopts Its Negotiating Position on New Rules for More Sustainable Packaging in the EU,” December 18, 2023, https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/12/18/packaging-and-packaging-waste-council-adopts-its-negotiating-position-on-new-rules-for-more-sustainable-packaging-in-the-eu/.

[5] Council of the European Union and European Council, supra note 3.

[6] ibid.

แนวโน้มการพึ่งพาบรรจุภัณฑ์อาหารพลาสติกอย่างกว้างขวาง ประกอบกับแนวปฏิบัติของอุตสาหกรรมในปัจจุบันที่มักให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพด้านต้นทุน ส่งผลให้มีการใช้วัสดุผสมหลายชั้น (multilayer composites) ที่ซับซ้อนและไม่สามารถรีไซเคิลได้อยู่บ่อยครั้ง ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการลดขยะและการหมุนเวียนทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ วงจรชีวิตของบรรจุภัณฑ์อาหารพลาสติกส่วนใหญ่ยังคงเป็นแบบเส้นตรง ตั้งแต่การผลิตที่ใช้ทรัพยากรจำนวนมากและพึ่งพาเชื้อเพลิงฟอสซิล รวมถึงสารเติมแต่งทางเคมีที่เป็นอันตราย ผ่านห่วงโซ่อุปทานที่ซับซ้อน ไปจนถึงการกำจัดหลังการใช้ ก่อให้เกิดภาระด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญ เช่น การทำลายถิ่นที่อยู่อาศัย การปล่อยมลพิษที่เป็นพิษ และการปล่อยก๊าซเรือนกระจก แนวโน้มการบริโภคที่รุนแรงขึ้นและการแพร่หลายของบรรจุภัณฑ์แบบใช้ครั้งเดียวทิ้งยิ่งซ้ำเติมปัญหาเหล่านี้[7]

สหภาพยุโรปมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนผ่านจากระบบเศรษฐกิจเส้นตรง (linear economy) ไปสู่รูปแบบเศรษฐกิจหมุนเวียนที่ยั่งยืน (sustainable circular economy) โดยตระหนักถึงบทบาทสำคัญของบรรจุภัณฑ์และขยะบรรจุภัณฑ์ โดยมีการกำหนดนโยบายสำคัญ เช่น นโยบาย European Green Deal: EGD ที่มุ่งส่งเสริมผลิตภัณฑ์ที่ยั่งยืนและต่อต้านการกล่าวอ้างด้านสิ่งแวดล้อมที่เกินจริงหรือทำให้เข้าใจผิด (greenwashing) โดยเพิ่มความโปร่งใสแก่ผู้บริโภคเกี่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม[8] และกำหนดแผนปฏิบัติการเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy Action Plan: CEAP) ซึ่งนับเป็นหัวใจสำคัญของนโยบาย EGD โดย CEAP ทำหน้าที่เป็นแผนปฏิบัติการในการนำนโยบายเศรษฐกิจหมุนเวียนมาปฏิบัติ โดยกำหนดเป้าหมายและมาตรการที่ชัดเจนสำหรับระบบบรรจุภัณฑ์ที่ยั่งยืน ปรับปรุง Single-Use Plastics Directive และ Packaging and Packaging Waste Directive จนนำไปสู่การบัญญัติกฎหมาย Packaging and Packaging Waste Regulation หรือ PPWR ซึ่งกำหนดมาตรการให้มีฉลากภาคบังคับ มาตรฐานขั้นต่ำด้านความสามารถในการรีไซเคิล และ

---

7 B. Bokor, “Legal Analysis of the EU Regulatory Framework on Circular Economy and Sustainability Principles in Plastic Food Packaging,” Cleaner Waste Systems 12 (2025): 100412, https://doi.org/10.1016/j.clwas.2025.100412.

8 ibid.

ข้อกำหนดที่มีเป้าหมายอย่างจริงจังเกี่ยวกับการกำหนดสัดส่วนวัสดุรีไซเคิล หากมาตรการเหล่านี้ถูกนำมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพก็จะนำมาสู่การบรรลุเป้าหมายหลักด้านความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการลดการใช้พลาสติกใหม่ที่ได้จากเชื้อเพลิงฟอสซิลและการส่งเสริมระบบหมุนเวียนแบบปิด (closed-loop systems)[9]

กฎหมาย PPWR กำหนดภาระหน้าที่ของผู้ประกอบการทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับบรรจุภัณฑ์หลายสถานะ ไม่ว่าจะเป็นผู้ผลิต (manufacturer) ผู้ประกอบการผลิต (producer) และผู้จัดจำหน่าย (supplier) ซึ่งมีหน้าที่แตกต่างกันตามบทบาทในห่วงโซ่อุปทานของบรรจุภัณฑ์ สำหรับผู้ประกอบการไทยที่ประสงค์จะส่งออกสินค้าที่มีบรรจุภัณฑ์หรือส่งออกบรรจุภัณฑ์เข้าสู่ตลาดสหภาพยุโรป แม้ผู้ประกอบการเองจะไม่ได้มีสถานประกอบการหรือประกอบธุรกิจอยู่ในสหภาพยุโรป แต่หากบรรจุภัณฑ์หรือสินค้าที่มีบรรจุภัณฑ์ถูกนำเข้าสู่ตลาดในสหภาพยุโรปก็ต้องอยู่ภายใต้ข้อกำหนดของกฎหมาย PPWR ผ่านคู่ค้า หรือผู้นำเข้าสินค้าอยู่ดี ส่งผลให้บรรจุภัณฑ์ไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของต้นทุนหรือการปกป้องสินค้าอีกต่อไป แต่เป็นเงื่อนไขในการเข้าถึงตลาดในสหภาพยุโรป[10] ทั้งนี้ จากสถิติการค้าในปี พ.ศ. 2566 พบว่าประเทศไทยส่งออกสินค้าบรรจุภัณฑ์ไปยังตลาดสหภาพยุโรปเป็นมูลค่าทั้งสิ้น 108.9 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 5.7 ต่อการส่งออกทั่วโลก เมื่อพิจารณาข้อมูลตามชนิดของวัสดุที่ใช้ในการผลิตบรรจุภัณฑ์และพิกัดอัตราศุลกากรพบว่า ผู้ประกอบการไทยส่งออกบรรจุภัณฑ์พลาสติกไปยังสหภาพยุโรปสูงที่สุดคิดเป็นมูลค่า 77 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และลำดับรองลงมาคือบรรจุภัณฑ์โลหะคิดเป็นมูลค่า 23.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ[11] ดังนั้น กฎระเบียบ PPWR ของสหภาพยุโรปจึงส่งผลกระทบต่อการปรับตัวของผู้ประกอบการไทยมิใช่น้อย

---

9 ibid.

10 E. Diamantopoulou, “PPWR Compliance Deadlines Explained: What Applies from August 2026 and What Comes Later,” Coolset, 2026, https://www.coolset.com/academy/ppwr-compliance-deadlines-explained-what-applies-from-august-2026-and-what-comes-later.

11 กรมการค้าต่างประเทศ, “เกาะติดการยกระดับมาตรการควบคุมบรรจุภัณฑ์ของ EU,” กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 29 ตุลาคม 2567, https://dft.go.th/th-th/NewsList/News-DFT/Description-News-DFT/ArticleId/28582/28582.

2. พัฒนาการและกรอบแนวคิดของกฎหมายบรรจุภัณฑ์ของสหภาพยุโรป: จาก PPWD สู่ PPWR

แม้ว่าผลิตภัณฑ์จำเป็นต้องมีบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสมเพื่อการปกป้องผลิตภัณฑ์และความสะดวกในการขนส่งจากผู้ผลิตไปสู่ผู้จำหน่ายหรือผู้บริโภค ขณะเดียวกันกฎระเบียบที่กระจัดกระจายและข้อกำหนดที่ไม่ชัดเจนของบรรจุภัณฑ์อาจก่อให้เกิดความไม่แน่นอนและต้นทุนเพิ่มเติมสำหรับผู้ประกอบการทางเศรษฐกิจได้ ปริมาณบรรจุภัณฑ์ที่เกิดขึ้นในปริมาณสูงและเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมถึงระดับการนำกลับมาใช้ใหม่และการเก็บรวบรวมในจำนวนที่ต่ำ และการรีไซเคิลที่ไม่ดี ถือเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายเศรษฐกิจหมุนเวียนคาร์บอนต่ำ ดังนั้น สหภาพยุโรปจึงมีแนวคิดที่จะออกกฎระเบียบ (regulation) ที่ครอบคลุมตลอดวงจรชีวิตของบรรจุภัณฑ์ ซึ่งมีส่วนช่วยให้ตลาดภายในทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยการประสานเข้ากับมาตรการระดับชาติของประเทศสมาชิก ในขณะเดียวกันก็ป้องกันและลดผลกระทบเชิงลบของบรรจุภัณฑ์และขยะบรรจุภัณฑ์ต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของมนุษย์ไปพร้อมกันด้วย โดยการกำหนดมาตรการเหล่านี้ต่าง ๆ ต้องสอดคล้องกับลำดับชั้นของขยะ (waste hierarchy) ที่กำหนดไว้ใน Directive 2008/98/EC ของรัฐสภายุโรปและสภาเพื่อการเปลี่ยนผ่านไปสู่ระบบเศรษฐกิจหมุนเวียน[12]

เดิมสหภาพยุโรปมีคำสั่ง Directive 94/62/EC on Packaging and Packaging Waste หรือ Packaging and Packaging Waste Directive (PPWD) เป็นกฎหมายหลักในการกำหนดข้อกำหนดสำหรับบรรจุภัณฑ์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของบรรจุภัณฑ์และลักษณะที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้และสามารถนำกลับมารีไซเคิลได้ (ข้อกำหนดที่จำเป็นสำหรับบรรจุภัณฑ์) และกำหนดเป้าหมายการกู้คืนและการรีไซเคิลสำหรับรัฐสมาชิกอยู่แล้ว[13] แต่ PPWD มีข้อจำกัดภายในตัวเองที่จะสร้างระบบหมุนเวียนอย่างสมบูรณ์ เพราะจุดเน้นหลักของกฎหมายฉบับนี้อยู่ที่การจัดการขยะ จึงละเลยมาตรการต้นทางที่สำคัญ เช่น การออกแบบเชิงนิเวศ (eco-design) และนวัตกรรมเกี่ยวกับวัสดุ ซึ่งเป็นพื้นฐานของแนวคิดเศรษฐกิจความหมุนเวียน การนำคำสั่ง (directive) นี้ ไปปฏิบัติ

---

[12] Regulation (EU) 2025/40 of the European Parliament and of the Council of 19 December 2024 on packaging and packaging waste, amending Regulation (EU) 2019/1020 and Directive (EU) 2019/904, and repealing Directive 94/62/EC, recitals 1–2.

[13] Regulation (EU) 2025/40 of the European Parliament and of the Council of 19 December 2024 on packaging and packaging waste, amending Regulation (EU) 2019/1020 and Directive (EU) 2019/904, and repealing Directive 94/62/EC, recital 3.

ในประเทศสมาชิกจึงมีความไม่สม่ำเสมอ มีปัญหาความล่าช้า และขาดการประสานกฎเกณฑ์อย่างเพียงพอระหว่างประเทศสมาชิก นอกจากนี้ เป้าหมายการรีไซเคิลมักไม่เพียงพอต่อการจัดการกับปริมาณขยะบรรจุภัณฑ์ที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว วัสดุรีไซเคิลคุณภาพต่ำ และการพึ่งพาพลาสติกใหม่อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ไม่มีประสิทธิภาพที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนผ่านสู่ระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนและทำให้ผู้ผลิตต้องเผชิญความไม่แน่นอนในการปฏิบัติตามกฎหมายของแต่ละประเทศอีกด้วย[14] แสดงให้เห็นถึงข้อบกพร่องของ PPWD ในการจัดการกับปัญหาบรรจุภัณฑ์ภายในสหภาพยุโรปที่ส่งผลให้มีปัญหาความแตกต่างกันของมาตรการในระหว่างรัฐสมาชิก ความล่าช้า และความไม่เป็นมาตรฐานเดียวกันของมาตรการภายในของประเทศสมาชิก

เพื่อแก้ไขปัญหาของ PPWD คณะกรรมาธิการยุโรปได้บัญญัติกฎหมาย Regulation (EU) 2025/40 แห่งรัฐสภาและสภายุโรป ลงวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2567 โดยมีการประกาศใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2568 กฎหมายฉบับนี้กำหนดเป้าหมายที่มีความทะเยอทะยานมากขึ้น โดยมีประเด็นสำคัญ เช่น การกำหนดให้บรรจุภัณฑ์ทุกชนิดรวมทั้งบรรจุภัณฑ์อาหารพลาสติกต้องสามารถรีไซเคิลทั้งหมดได้ภายในปี พ.ศ. 2573 ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายตามนโยบาย European Green Deal และ CEAP การกำหนดให้ธุรกิจค้าปลีกและการให้บริการอาหารแบบซื้อกลับบ้านต้องใช้บรรจุภัณฑ์แบบนำกลับมาใช้ซ้ำ (reusable) หรือบรรจุภัณฑ์แบบใช้เติมได้ (refillable) เพื่อทดแทนการใช้บรรจุภัณฑ์แบบใช้ครั้งเดียว (single use) การกำหนดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับความสามารถในการรีไซเคิล เพื่อลดการพึ่งพาพลาสติกใหม่ (virgin plastic) และส่งเสริมการออกแบบบรรจุภัณฑ์แบบหมุนเวียน (circular design) การกำหนดให้ต้องประสานฉลากสิ่งแวดล้อมให้เป็นมาตรฐานเดียวกันสำหรับบรรจุภัณฑ์ทั้งหมด เพื่อเพิ่มความตระหนักรู้ของผู้บริโภค สร้างความโปร่งใสเกี่ยวกับความสามารถในการรีไซเคิลและองค์ประกอบของวัสดุของบรรจุภัณฑ์เพื่อให้ผู้บริโภคมีข้อมูลสำคัญใช้ประกอบการตัดสินใจซื้อ การกำหนดสัดส่วนขั้นต่ำของวัสดุรีไซเคิล (minimum recycled content) เพื่อลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมตลาดวัสดุทุติยภูมิ (secondary materials) การกำหนดข้อจำกัดที่เข้มงวดในการใช้สารอันตราย เช่น PFAS มาเป็นส่วนประกอบในการผลิตบรรจุภัณฑ์พลาสติกบรรจุอาหารเพื่อเพิ่มความแข็งแรง แต่อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพของผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อมได้ และการจัดการเรื่องความซ้ำซ้อนและไม่สอดคล้องกันของกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับสารเคมีในพลาสติก (Bokor, 2025) มาตรการทั้งหมดนี้ถูกกำหนดขึ้นเพื่อนำมาสู่การบรรลุเป้าหมายหลักด้านความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม

[14] Bokor, supra note 7.

3. ข้อกำหนดสำคัญของกฎหมาย Regulation (EU) 2025/40 on Packaging and Packaging Waste Regulation (PPWR) ที่อาจส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการไทย

กฎหมาย PPWR ประกาศใช้เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ พ.ศ. 2568 และจะมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไปในวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2569 การประกาศใช้กฎหมาย PPWR ส่งผลให้เป็นการยกเลิกคำสั่ง Directive 94/62/EC on Packaging and Packaging Waste หรือ PPWD ที่วางกฎเกณฑ์เกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์และของเสียจากบรรจุภัณฑ์ที่ใช้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537[15] การเปลี่ยนจากการกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในรูปแบบคำสั่ง (directive) มาเป็นกฎหมาย (regulation) เนื่องจากการออกคำสั่ง (directive) มีลักษณะเป็นเพียงการกำหนดเป้าหมายและภาระผูกพันให้ประเทศสมาชิกต้องไปออกกฎหมายภายในให้สอดคล้องกับคำสั่ง โดยรูปแบบและวิธีการดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายภายในของประเทศสมาชิกเองส่งผลให้เกิดความไม่เป็นมาตรฐานเดียวกันในระหว่างประเทศสมาชิก แต่เมื่อมีการอออกมาตรการต่าง ๆ ในรูปแบบกฎหมายประเทศสมาชิกทุกประเทศต้องปฏิบัติตามมาตรการที่บัญญัติไว้ในกฎหมายโดยตรง ซึ่งจะทำให้เกิดความเป็นมาตรฐานเดียวกันในทุกประเทศสมาชิก โดยกฎหมาย PPWR ได้วางกรอบกฎหมายสำหรับการควบคุมบรรจุภัณฑ์ เน้นการกำหนดเป้าหมายที่ท้าทายมากขึ้น ส่งเสริมการรีไซเคิลแบบวงจรปิดที่มีคุณภาพสูง และลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติปฐมภูมิ (primary natural resources) โดยมีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาพิจารณา ดังนี้

3.1 ขอบเขตการใช้บังคับ

กฎหมาย PPWR ถูกบัญญัติขึ้นมาเพื่อวางกฎเกณฑ์เกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์และขยะบรรจุภัณฑ์ตั้งแต่การออกแบบ การวางตลาด การใช้ และจนกลายเป็นขยะบรรจุภัณฑ์ ไม่ใช่เพียงเพื่อการจัดการขยะเท่านั้นแต่เพื่อมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนผ่านสู่ระบบเศรษฐกิจหมุนเวียน[16] เพื่อให้ตลาดภายในสหภาพยุโรปสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยการประสานมาตรการระดับชาติของประเทศสมาชิก

---

15 H. O'Keeffe, "The New EU Packaging and Packaging Waste Regulation: Highlights and Challenges Ahead," PackagingLaw.com, January 23, 2025, https://www.packaginglaw.com/special-focus/new-eu-packaging-and-packaging-waste-regulation-highlights-and-challenges-ahead.

16 นุจรินทร์ รามัญกุล, "ภาพรวมของ PPWR กับบรรจุภัณฑ์พลาสติก กระดาษ โลหะ แก้ว ไม้ฯ" (สัมมนาออนไลน์, โครงการชุดสัมมนาเศรษฐกิจหมุนเวียนเพื่อผู้ประกอบการไทย "บรรจุภัณฑ์สินค้าส่งออก เพื่อตอบโจทย์ตลาดยุโรป ตามกฎหมาย PPWR" ครั้งที่ 1, 19 กุมภาพันธ์ 2569).

เกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์และขยะบรรจุภัณฑ์ เพื่อหลีกเลี่ยงอุปสรรคทางการค้า การบิดเบือน และการจำกัดการแข่งขันภายในสหภาพยุโรป พร้อมทั้งป้องกันหรือลดผลกระทบด้านลบของบรรจุภัณฑ์และขยะบรรจุภัณฑ์ต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของมนุษย์ บนพื้นฐานของการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในระดับสูง PPWR ใช้บังคับกับบรรจุภัณฑ์และขยะบรรจุภัณฑ์ทุกประเภทโดยไม่คำนึงถึงวัสดุที่ใช้ ไม่ว่าจะเป็นบรรจุภัณฑ์ที่ใช้ในอุตสาหกรรม การผลิต การค้าปลีก การจัดจำหน่าย สำนักงาน การให้บริการ หรือในครัวเรือน บรรจุภัณฑ์ที่อยู่ภายใต้กฎหมายฉบับนี้ครอบคลุมถึงบรรจุภัณฑ์ทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นบรรจุภัณฑ์สำหรับซื้อกลับบ้าน บรรจุภัณฑ์สำหรับสำหรับการผลิตขั้นต้น บรรจุภัณฑ์สำหรับจัดจำหน่าย บรรจุภัณฑ์แบบกลุ่ม บรรจุภัณฑ์สำหรับการขนส่ง บรรจุภัณฑ์สำหรับ e-commerce (e-commerce packaging)[17] เป็นต้น

3.2 ข้อกำหนดด้านความยั่งยืนของบรรจุภัณฑ์

ข้อกำหนดในเรื่องนี้จะกระทบต่อการออกแบบและการผลิตบรรจุภัณฑ์โดยตรง หากผู้ประกอบการไทยไม่ปฏิบัติตามให้สอดคล้องกับที่กฎหมาย PPWR กำหนดอาจถูกห้ามมิให้นำเข้าหรือวางจำหน่ายในสหภาพยุโรปได้

3.2.1 สารประกอบอันตรายที่ต้องระวังในบรรจุภัณฑ์ (Substances of Concern)

Article 5 ของกฎหมาย PPWR กำหนดให้บรรจุภัณฑ์ที่วางจำหน่ายในตลาดของสหภาพยุโรปจะต้องผลิตขึ้นโดยลดปริมาณและความเข้มข้นของสารที่เป็นอันตราย (Substance of Concern: SoC) ในส่วนประกอบของวัสดุบรรจุภัณฑ์หรือส่วนประกอบใด ๆ ของบรรจุภัณฑ์ให้น้อยที่สุด[18] สารประกอบอันตรายที่ PPWR ให้ความสำคัญอย่างยิ่งคือ สารเพอร์ฟลูออริเนตอัลคิลและโพลีฟลูออริเนตโดยเฉพาะ (PFAS) และบิสฟีนอลเอ (BPA) จากบรรจุภัณฑ์ที่สัมผัสอาหารโดยตรง PFAS มักถูกเรียกว่าสารเคมีตลอดกาล เนื่องจากสามารถอยู่ในสิ่งแวดล้อมได้เป็นเวลานานและทนทานต่อการย่อยสลายตามธรรมชาติและผู้ผลิตบรรจุภัณฑ์อาหารส่วนใหญ่ยอมรับมานานแล้วว่าเป็นสาร

---

[17] Regulation (EU) 2025/40 of the European Parliament and of the Council of 19 December 2024 on packaging and packaging waste, amending Regulation (EU) 2019/1020 and Directive (EU) 2019/904, and repealing Directive 94/62/EC, arts. 1–3.

[18] Regulation (EU) 2025/40 of the European Parliament and of the Council of 19 December 2024 on packaging and packaging waste, amending Regulation (EU) 2019/1020 and Directive (EU) 2019/904, and repealing Directive 94/62/EC, art. 5.

ที่เป็นอันตรายอย่างมาก อย่างไรก็ดี แม้ว่าการเปลี่ยนผ่านไปสู่บรรจุภัณฑ์อาหารที่ปราศจาก PFAS จะเป็นสิ่งที่ดีต่อสุขภาพอย่างยิ่งแต่ก็อาจนำไปสู่ต้นทุนที่เพิ่มสูงขึ้นจากการใช้วัสดุทดแทนอื่น ๆ[19]

ตั้งแต่วันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2569 เป็นต้นไป บรรจุภัณฑ์สัมผัสอาหารจะไม่สามารถวางจำหน่ายได้หากมีสาร PFAS ในความเข้มข้นเท่ากับหรือสูงกว่าค่าจำกัด ต่อไปนี้

- 25 ppb สำหรับ PFAS ใด ๆ ก็ตาม เมื่อวัดด้วยการวิเคราะห์ PFAS แบบเจาะจง
- 250 ppb สำหรับผลรวมของ PFAS ที่วัดได้ โดยเป็นผลรวมของการวิเคราะห์ PFAS ที่กำหนดเป้าหมาย
- 50 ppm สำหรับ PFAS (รวมถึง PFAS ชนิดพอลิเมอร์)

นอกจากนี้ PPWR ยังห้ามการปนเปื้อนของโลหะหนักที่เป็นตะกั่ว แคดเมียม ปรอท และโครเมียมเฮกซาวาเลนต์ในบรรจุภัณฑ์ได้ไม่เกิน 100 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัมในบรรจุภัณฑ์หรือส่วนประกอบของบรรจุภัณฑ์ตามที่เคยกำหนดไว้ใน PPWD หากบรรจุภัณฑ์ใดมีสารอันตรายที่ต้องระวัง (SoC) ต้องแสดงให้เห็นได้ในเอกสารทางเทคนิคที่จัดทำขึ้นภายใต้ภาคผนวกของ PPWR[20]

3.2.2 การออกแบบเพื่อการรีไซเคิล (Design for Recycle)

Article 6 ของกฎหมาย PPWR กำหนดให้บรรจุภัณฑ์ทั้งหมดที่วางจำหน่ายในตลาดจะต้องสามารถนำไปรีไซเคิลได้ ภายในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2571[21] โดยต้องออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้สามารถรีไซเคิลได้ (design for recycle) เพื่อให้มั่นใจได้ว่าบรรจุภัณฑ์นั้นสามารถเข้าสู่กระบวนการเก็บรวบรวม คัดแยก และรีไซเคิลด้วยเทคโนโลยีที่มีการใช้งานจริงในปัจจุบัน[22] และภายในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2573 บรรจุภัณฑ์ทั้งหมดที่วางจำหน่ายในสหภาพยุโรปต้องรีไซเคิลได้จริง โดยมี

---

[19] T. Y. Yap, “สหภาพยุโรป PPWR ล่าสุด: สิ่งที่คุณจำเป็นต้องรู้,” *Alibaba.com Reads*, May 15, 2024, https://reads.alibaba.com/th/impact-of-latest-eu-ppwr-what-you-need-to-know/.

[20] Regulation (EU) 2025/40 of the European Parliament and of the Council of 19 December 2024 on packaging and packaging waste, amending Regulation (EU) 2019/1020 and Directive (EU) 2019/904, and repealing Directive 94/62/EC, art. 5.

[21] O’Keeffe, supra note 15.

[22] Regulation (EU) 2025/40 of the European Parliament and of the Council of 19 December 2024 on packaging and packaging waste, amending Regulation (EU) 2019/1020 and Directive (EU) 2019/904, and repealing Directive 94/62/EC, art. 1(37).

การกำหนดระดับประสิทธิภาพการรีไซเคิล (Recyclability Performance Grades) บรรจุภัณฑ์จะถูกประเมินเปรียบเทียบน้ำหนักวัสดุที่สามารถรีไซเคิลกลับมาเป็นวัตถุดิบทุติยภูมิ (secondary raw materials) ที่มีคุณภาพ กล่าวคือการประเมินประสิทธิภาพการรีไซเคิลจะคำนวนจากเนื้อวัสดุที่นำเข้าโรงงานรีไซเคิลและนำไปรีไซเคิลเพื่อนำกลับมาทดแทนวัสดุปฐมภูมิ (primary raw materials) ไม่ใช่การคำนวนจากน้ำหนักที่เก็บกลับ[23] การกำหนดระดับประสิทธิภาพการรีไซเคิลจะเป็นไปตามตารางที่ระบุในภาคผนวกที่ 2 ตารางที่ 3 (Annex II Table 3) และตั้งแต่ปี พ.ศ. 2578 เป็นต้นไปจะมีการนำเกณฑ์ Recycle at Scale: RaS หรือการรีไซเคิลได้จริงในระดับอุตสาหกรรมมาเป็นปัจจัยในการพิจารณาในการกำหนดเกรดร่วมด้วย โดยต้องพิสูจน์ให้ได้ว่ามีโครงสร้างพื้นฐานรองรับการรีไซเคิลในปริมาณมากในตลาดสหภาพยุโรปได้จริง[24] การกำหนดระดับประสิทธิภาพการรีไซเคิลถูกกำหนดไว้ ดังปรากฏตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1: ระดับประสิทธิภาพการรีไซเคิลตามภาคผนวกที่ 2 ตารางที่ 3

ปี พ.ศ.	เกณฑ์	เกรด A	เกรด B	เกรด C	ไม่ผ่านเกณฑ์
2573	ระดับประสิทธิภาพการรีไซเคิล	เกรด A	เกรด B	เกรด C	ไม่สามารถนำไปรีไซเคิลได้ทางเทคนิค
2573	การออกแบบเพื่อการรีไซเคิล (DfR)	≥ 95%	≥ 80%	≥ 70%	ต่ำกว่า 70%
2578	ระดับประสิทธิภาพการรีไซเคิล	เกรด A	เกรด B	เกรด C	ไม่สามารถนำไปรีไซเคิลได้ทางเทคนิค
2578	การออกแบบเพื่อการรีไซเคิล (DfR)	≥ 95%	≥ 80%	≥ 70%	ต่ำกว่า 70%
2578	ระดับประสิทธิภาพการรีไซเคิลในระดับอุตสาหกรรม (RaS)	เกรด A-RaS	เกรด B-RaS	เกรด C-RaS	ไม่สามารถรีไซเคิลในปริมาณมากได้
2581	ระดับประสิทธิภาพการรีไซเคิล	เกรด A	เกรด B	เกรด C ไม่สามารถนำเข้าสู่ตลาดได้	ไม่สามารถรีไซเคิลได้ทางเทคนิค
2581	การออกแบบเพื่อการรีไซเคิล (DfR)	≥ 95%	≥ 80%	≥ 70%	ต่ำกว่า 70%
2581	ระดับประสิทธิภาพการรีไซเคิลในระดับอุตสาหกรรม (RaS)	เกรด A-RaS	เกรด B-RaS	เกรด C-RaS	ไม่สามารถรีไซเคิลในปริมาณมากได้

ที่มา: นุจรินทร์ รามัญกุล (2569)

[23] นุจรินทร์ รามัญกุล, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 16.

[24] Regulation (EU) 2025/40 of the European Parliament and of the Council of 19 December 2024 on packaging and packaging waste, amending Regulation (EU) 2019/1020 and Directive (EU) 2019/904, and repealing Directive 94/62/EC, annex II, table 3.

จากข้อมูลในตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่าถ้าประสิทธิภาพการรีไซเคิลไม่ถึงร้อยละ 70-80 ถือว่าไม่สามารถรีไซเคิลได้และจะไม่สามารถนำบรรจุภัณฑ์นั้นเข้าสู่ตลาดได้ นอกจากนี้ การคิดค่าธรรมเนียมเกี่ยวกับ EPR จะผันแปรตามประสิทธิภาพในการออกแบบเพื่อรีไซเคิลนี้ด้วยเช่นกัน[25]

3.2.3 ปริมาณวัสดุรีไซเคิลขั้นต่ำในบรรจุภัณฑ์พลาสติก (Recycled Content)

Article 7 ของกฎหมาย PPWR กำหนดให้ ภายในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2573 ส่วนประกอบที่เป็นพลาสติกทุกชิ้นในบรรจุภัณฑ์ที่วางจำหน่ายในสหภาพยุโรปจะต้องมีสัดส่วนวัสดุรีไซเคิลที่ได้จากขยะพลาสติกหลังการบริโภค (post-consumer plastic waste) ขั้นต่ำตามประเภทบรรจุภัณฑ์[26] ดังปรากฏตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2: ตารางแสดงสัดส่วนวัสดุรีไซเคิลขั้นต่ำตามประเภทบรรจุภัณฑ์ (recycled content)

วัสดุ	เป้าหมายปี 1 มกราคม พ.ศ. 2573	เป้าหมายปี 1 มกราคม พ.ศ. 2583
1. บรรจุภัณฑ์พลาสติกสัมผัสโดยตรงกับผลิตภัณฑ์ (contact sensitive packaging) ที่ผลิตจาก polyethylene terephthalate: PET เป็นส่วนประกอบหลัก เช่น อาหาร เครื่องสำอางค์	30%	50%
2. บรรจุภัณฑ์พลาสติกสัมผัสโดยตรงกับผลิตภัณฑ์ที่ใช้พลาสติกชนิดอื่น (Non-PET)	10%	25%
3. ขวดเครื่องดื่มพลาสติกแบบใช้แล้วทิ้ง (single-use plastic beverage bottles)	30%	65%
4. บรรจุภัณฑ์พลาสติกอื่น	35%	65%

ที่มา: O'Keeffe (2025)

จะเห็นได้ว่า PPWR บังคับบรรจุภัณฑ์พลาสติกต้องมีส่วนประกอบของวัสดุรีไซเคิลในสัดส่วนที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อย โดยตั้งเป้าหมายให้มีสัดส่วนวัสดุรีไซเคิลสูงถึงร้อยละ 50-65 ภายในปี พ.ศ. 2583

[25] นุจรินทร์ รามัญกุล, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 16.

[26] เพิ่งอ้าง.

บรรจุภัณฑ์ที่ได้รับการยกเว้นจากข้อกำหนดนี้ ได้แก่ บรรจุภัณฑ์ที่ย่อยสลายได้ และชิ้นส่วนพลาสติกใด ๆ ที่มีน้ำหนักน้อยกว่าร้อยละ 5 ของน้ำหนักรวมของบรรจุภัณฑ์ทั้งหมด[27]

3.2.4 บรรจุภัณฑ์ที่ย่อยสลายได้ (Compostable Packaging)

Article 9 ของ PPWR กำหนดให้บรรจุภัณฑ์บางประเภท เช่น บรรจุภัณฑ์ที่ใช้และทิ้งไปพร้อมกับผลิตภัณฑ์ เช่น ถุงชา แคปซูลกาแฟ หรือถุงชงเครื่องดื่ม รวมถึงฉลากสติ๊กเกอร์ที่ติดบนผักและผลไม้ ต้องใช้วัสดุที่สามารถย่อยสลายได้จริงตามมาตรฐานในโรงงานจัดการขยะอินทรีย์ที่มีการควบคุมสภาวะทางอุตสาหกรรมและในบางประเทศอาจมีการกำหนดให้ต้องผ่านมาตรฐานการย่อยสลายในระดับครัวเรือนด้วยก็ได้ แต่หาก เป็นบรรจุภัณฑ์ที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มที่ย่อยสลายได้ตามที่กฎหมายกำหนด แม้จะทำจากพลาสติกย่อยสลายได้ทางชีวภาพก็ต้องออกแบบให้สามารถรีไซเคิลได้ตามข้อกำหนด “Design for Recycling[28]”

3.2.5 การลดขนาดบรรจุภัณฑ์ (Packaging Minimization)

Article 10 ของกฎหมาย PPWR กำหนดให้ ภายในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2573 บรรจุภัณฑ์ทั้งหมดที่วางจำหน่ายในตลาดสหภาพยุโรปต้องถูกออกแบบให้มี น้ำหนักและปริมาตรน้อยที่สุดเท่าที่จำเป็น เพื่อให้ยังคงสามารถทำหน้าที่ของบรรจุภัณฑ์ได้อย่างครบถ้วน โดยคำนึงถึงรูปทรงและวัสดุที่ใช้ประกอบด้วยและห้ามมิให้วางจำหน่ายบรรจุภัณฑ์ที่ไม่เป็นไปตาม “Performance Criteria” ที่กำหนดไว้ในภาคผนวก 4 (Annex IV)[29] รวมถึงห้ามใช้บรรจุภัณฑ์ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ดูเหมือนมีปริมาณมาก เช่น การทำผนังสองชั้น ฐานหลอก หรือการเพิ่มชั้นบรรจุภัณฑ์ที่ไม่จำเป็น[30] ทั้งนี้ ภาคผนวก 4 ของ PPWR มีบทบาทสำคัญในการทำให้ข้อกำหนดการลดขนาดบรรจุภัณฑ์สามารถบังคับใช้ได้จริง โดยกำหนดเกณฑ์การประเมินว่า บรรจุภัณฑ์มีน้ำหนักและปริมาตรเกินความจำเป็นหรือไม่ เกณฑ์ดังกล่าวไม่ได้พิจารณาเฉพาะการลดขนาดหรือวัสดุเท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึงหน้าที่

---

27 O’Keeffe, supra note 15.

28 Regulation (EU) 2025/40 of the European Parliament and of the Council of 19 December 2024 on packaging and packaging waste, amending Regulation (EU) 2019/1020 and Directive (EU) 2019/904, and repealing Directive 94/62/EC, art. 9(1)–(3).

29 Regulation (EU) 2025/40 of the European Parliament and of the Council of 19 December 2024 on packaging and packaging waste, amending Regulation (EU) 2019/1020 and Directive (EU) 2019/904, and repealing Directive 94/62/EC, art. 10(1).

30 นุจรินทร์ รามัญกุล, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 16.

ของบรรจุภัณฑ์ในหลายมิติ ได้แก่ การคุ้มครองสินค้า กระบวนการผลิต การขนส่ง การใช้งาน ข้อกำหนดด้านข้อมูล สุขอนามัย ความปลอดภัย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนความสามารถในการใช้ “Recycled Content” การรีไซเคิล และการใช้ซ้ำ ดังนั้น ผู้ผลิตหรือผู้นำเข้าจึงต้องพิสูจน์ผ่านเอกสารทางเทคนิคว่า น้ำหนักและปริมาตรของบรรจุภัณฑ์ได้ถูกลดลงจนถึงระดับขั้นต่ำที่ยังคงทำหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมแล้วหรือไม่

3.3 ข้อกำหนดด้านหน้าที่และความรับผิดชอบ

ข้อกำหนดในกลุ่มนี้จะส่งผลกระทบต่อกระบวนการทำงานและงานด้านเอกสารของผู้ประกอบการไทยตามบทบาทของตนเองว่าอยู่ในฐานะที่เป็นผู้ผลิต ผู้ประกอบการผลิต หรือผู้จัดจำหน่าย ซึ่งจะมีหน้าที่แตกต่างกัน

3.3.1 หน้าที่ของผู้ผลิต

ภายใต้ Article 3 (13) ของกฎหมาย PPWR ได้กำหนดนิยามของผู้ผลิตว่าหมายถึง ผู้ผลิตบรรจุภัณฑ์หรือผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีบรรจุภัณฑ์ รวมไปถึงผู้ผลิตสินค้าที่ให้ผู้อื่นออกแบบหรือผลิตบรรจุภัณฑ์ให้ภายใต้ชื่อหรือเครื่องหมายการค้าของตนเอง โดยไม่จำเป็นว่าต้องมีเครื่องหมายการค้าปรากฏอยู่บนบรรจุภัณฑ์นั้นหรือไม่ ดังนั้น หากผู้ประกอบการไทยเป็นผู้ผลิตบรรจุภัณฑ์หรือผลิตสินค้าแล้วส่งออกไปยังสหภาพยุโรปภายใต้แบรนด์ของตนเอง ผู้ประกอบการรายนั้นจะอยู่ในฐานะผู้ผลิตตามความหมายของ PPWR โดยผู้ผลิตมีหน้าที่ในการควบคุมการผลิตบรรจุภัณฑ์ให้เป็นไปตามข้อกำหนดด้านความยั่งยืนของบรรจุภัณฑ์ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสารประกอบอันตรายที่ต้องระวังในบรรจุภัณฑ์ การออกแบบเพื่อการรีไซเคิล สัดส่วนวัสดุรีไซเคิล หรือขนาดของบรรจุภัณฑ์ เป็นต้น โดยผู้ผลิตต้องดำเนินการจัดทำเอกสารรายละเอียดทางเทคนิค (technical documentation) ตามที่ระบุในภาคผนวก 7 (Annex VII) เพื่อนำไปใช้ในการประเมินความสอดคล้องของบรรจุภัณฑ์กับข้อกำหนดต่างๆ (declaration of conformity) ตามที่ระบุในภาคผนวก 8 (Annex VIII) ก่อนที่จะนำบรรจุภัณฑ์เข้าสู่ตลาดในสหภาพยุโรป และต้องเก็บเอกสารทั้งหมดไว้ 5 ปีสำหรับบรรจุภัณฑ์ที่ใช้ครั้งเดียว และ

10 ปี สำหรับบรรจุภัณฑ์ที่ใช้ซ้ำนับแต่วันที่วางตลาด หากบรรจุภัณฑ์ที่ผลิตนั้นไม่เป็นไปตามข้อกำหนดที่ระบุอาจทำให้ถูกเรียกคืน หรือถอดออกจากตลาดได้[31]

3.3.2 หน้าที่ของผู้ประกอบการผลิต

ภายใต้ Article 3 (15) Producer หมายความถึง ผู้ที่นำบรรจุภัณฑ์เข้าสู่ตลาดของสหภาพยุโรปเป็นครั้งแรก โดยอาจเป็นผู้ผลิต (manufacturer) ผู้นำเข้า (importer) หรือผู้จัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ (distributor) ก็ได้ หากเปรียบเทียบบทบาทของผู้ผลิตกับผู้ประกอบการผลิต ตามที่กำหนดไว้ในนิยามของ PPWR จะเห็นได้ว่า ผู้ผลิต คือ ผู้ผลิตที่ผลิตสินค้าหรือบรรจุภัณฑ์ที่มีบรรจุภัณฑ์ ในขณะที่ผู้ประกอบการผลิต คือ ผู้ที่นำบรรจุภัณฑ์หรือสินค้าที่มีบรรจุภัณฑ์เข้าสู่ตลาดในสหภาพยุโรปเป็นครั้งแรก โดยผู้ประกอบการผลิต มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบในการจัดการกับบรรจุภัณฑ์ที่ใช้แล้ว ไม่ว่าจะเป็นการเก็บกลับบรรจุภัณฑ์ การจ่ายค่าใช้จ่ายหรือค่าธรรมเนียมที่เกี่ยวข้องในการจัดการขยะบรรจุภัณฑ์ที่เกิดขึ้นหลังการใช้งาน เช่น ค่าเก็บรวบรวม ค่าคัดแยก และการรีไซเคิล ตามข้อกำหนดเรื่องความรับผิดของผู้ผลิตที่เพิ่มขึ้น (Extended Producer Responsibility: EPR) [32]

ผู้ประกอบการผลิตมีหน้าที่ในการลงทะเบียนเพื่อให้สามารถติดตามการปฏิบัติตามข้อกำหนดในเรื่อง EPR ได้ และแต่ประเทศสมาชิกจะมีการเชื่อมโยงข้อมูลถึงกัน โดยผู้ประกอบการผลิต ต้องลงทะเบียนในทุกประเทศสมาชิกที่ตนนำบรรจุภัณฑ์หรือสินค้าที่มีบรรจุภัณฑ์ไปวางจำหน่ายเป็นครั้งแรก โดยผู้ประกอบการผลิต สามารถมอบหมายให้องค์กรความรับผิดชอบของผู้ผลิต (Producer Responsibility Organization: PRO) ดำเนินการลงทะเบียนและจัดการกับบรรจุภัณฑ์ใช้แล้วแทนผู้ประกอบการผลิตได้[33]

ทั้งนี้ หน่วยงานของประเทศสมาชิกที่ดูแลเกี่ยวกับข้อกำหนดความรับผิดชอบของผลิตที่เพิ่มขึ้นสามารถเพิกถอนใบอนุญาตหรือสิทธิของผู้ประกอบการผลิตที่ไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดเรื่อง EPR ได้ แม้ว่าผู้ประกอบการไทยส่วนใหญ่น่าจะมีบทบาทในฐานะเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็น

---

[31] Regulation (EU) 2025/40 of the European Parliament and of the Council of 19 December 2024 on packaging and packaging waste, amending Regulation (EU) 2019/1020 and Directive (EU) 2019/904, and repealing Directive 94/62/EC, art. 3(15).

[32] Regulation (EU) 2025/40 of the European Parliament and of the Council of 19 December 2024 on packaging and packaging waste, amending Regulation (EU) 2019/1020 and Directive (EU) 2019/904, and repealing Directive 94/62/EC, art. 45.

[33] สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, “คู่มือสรุปสาระสำคัญของกฎระเบียบ PPWR,” ม.ป.ป., https://marketintelligence.sme.go.th/articles/ppwr.

ผู้ประกอบการผลิตในตลาดของสหภาพยุโรปก็ตาม แต่หากเป็นผู้ประกอบการที่จำหน่ายสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์หรือ e-commerce ก็อาจจะตกอยู่ในสถานะของการเป็นผู้ประกอบการผลิตได้ โดยมีแพลตฟอร์มขายสินค้าและผู้บริการโลจิสติกส์ในสหภาพยุโรปทำหน้าที่เป็นผู้ตรวจสอบว่ามีการปฏิบัติตามกฎหมายในเรื่องนี้หรือไม่ หากผู้ประกอบการไทยไม่มีทะเบียนหรือไม่ได้เข้าร่วมระบบ EPR อาจถูกระงับการจำหน่ายบนแพลตฟอร์มหรือหน้าเว็บไซต์หรืออาจถูกระงับการจัดส่งในคลังสินค้าที่ยุโรปได้[34]

3.3.3 หน้าที่ของผู้จัดจำหน่าย

ภายใต้ Article 3 (16) ผู้จัดจำหน่าย หมายถึง ผู้ประกอบการที่ทำหน้าที่ในการจัดหาบรรจุภัณฑ์หรือวัสดุบรรจุภัณฑ์ให้กับผู้ผลิต กล่าวคือ เป็นผู้ขายหรือผู้จัดหาบรรจุภัณฑ์สำเร็จรูปหรือวัสดุที่ใช้ทำบรรจุภัณฑ์ที่ส่งต่อให้กับผู้ผลิต โดยผู้ประกอบการผลิตมีหน้าที่ต้องจัดเตรียมข้อมูลและเอกสารที่จำเป็นทั้งหมดให้กับผู้ผลิต เพื่อให้ผู้ผลิตนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิสูจน์ความสอดคล้องของบรรจุภัณฑ์กับข้อกำหนดต่าง ๆ ตามที่ระบุไว้ในภาคผนวก 7 (Annex VII) ของ PPWR ซึ่งข้อมูลดังกล่าวนี้อาจอยู่ในรูปแบบกระดาษหรืออิเล็กทรอนิกส์ก็ได้[35] ดังนั้น ผู้จัดจำหน่าย จึงมีบทบาทสำคัญในแง่ที่เป็นแหล่งข้อมูลสำหรับผู้ผลิตในการพิสูจน์ความสอดคล้องกับข้อกำหนดด้านความยั่งยืน เช่น ส่วนประกอบของบรรจุภัณฑ์ สารที่น่ากังวล ความสามารถในการรีไซเคิลของบรรจุภัณฑ์ เป็นต้น

3.4 ข้อกำหนดเกี่ยวกับข้อห้ามและการกำหนดเป้าหมาย

3.4.1 ข้อกำหนดเกี่ยวกับการห้ามใช้บรรจุภัณฑ์บางประเภท

ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2573 เป็นต้นไป ผู้ประกอบการจะไม่สามารถวางจำหน่ายหรือใช้บรรจุภัณฑ์บางรูปแบบตามที่ระบุไว้ในภาคผนวก 5 (Annex V) ได้ ซึ่งได้แก่ บรรจุภัณฑ์พลาสติกใช้ครั้งเดียวที่ผู้ค้าปลีกใช้ในการจัดกลุ่มสินค้าที่จำหน่ายในกระป๋อง กระป๋องโลหะ กระปุก ถัง และซอง ซึ่งออกแบบมาเพื่ออำนวยความสะดวกหรือส่งเสริมให้ผู้บริโภคซื้อสินค้ามากกว่าหนึ่งส่วนหรือหลายส่วน บรรจุภัณฑ์พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวสำหรับผลไม้และผักสดที่ยังไม่ผ่านกระบวนการ

---

[34] เพิ่งอ้าง.

[35] EUROPEN, “PPWR Survival Guide 2025” (2025), https://www.europen-packaging.eu/wp-content/uploads/2025/01/EUROPEN-PPWR-survival-guide-May-2025.pdf.

แปรรูปที่มีน้ำหนักน้อยกว่า 1.5 กิโลกรัม บรรจุภัณฑ์พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวทิ้ง บรรจุภัณฑ์แบบครั้งเดียวสำหรับอาหารและเครื่องดื่มที่บรรจุและบริโภคภายในสถานที่ประกอบการในภาคธุรกิจโรงแรม ร้านอาหาร และจัดเลี้ยง (horeca) เช่น จาน แก้ว ถาด กล่องพลาสติกแบบใช้แล้วทิ้ง รวมทั้งถุง เครื่องปรุง ซอส น้ำตาล เกลือ หรือครีมเทียม บรรจุภัณฑ์สำหรับใช้ครั้งเดียวในที่พักอาศัย เช่น ขวดแชมพู ขวดโลชั่น ซองสบู่ รวมทั้งถุงพลาสติกน้ำหนักเบามาก เช่น ถุงบางสำหรับใส่ของชำ[36] เว้นแต่เข้าข้อยกเว้นเฉพาะที่กฎหมายกำหนดไว้

3.4.2 ข้อกำหนดเกี่ยวกับเป้าหมายในการนำกลับมาใช้ซ้ำ

Article 29 กำหนดให้ผู้ประกอบการต้องเพิ่มสัดส่วนการใช้บรรจุภัณฑ์ประเภทที่สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำได้และต้องนำกลับมาใช้ซ้ำอย่างเป็นระบบ โดยกำหนดให้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2573 ผู้ประกอบการที่ใช้บรรจุภัณฑ์เพื่อการขนส่งสินค้าภายในสหภาพยุโรปต้องสามารถนำกลับมาใช้ซ้ำได้อย่างน้อยร้อยละ 40 เช่น พาเลท กล่อง ถาด ลังพลาสติก ถัง ดรัม กระป๋อง วัสดุห่อพาเลท หรือสายรัดสินค้า และต้องเพิ่มสัดส่วนมากขึ้นเป็นอย่างน้อยร้อยละ 70 ภายในปี พ.ศ. 2583 หากเป็นบรรจุภัณฑ์ประเภทรวมกลุ่ม (grouped packaging) เช่น กล่องหรือถาดที่ใช้รวมสินค้าหลายชิ้นเพื่อการจัดเก็บหรือจัดจำหน่ายต้องทำให้บรรจุภัณฑ์ประเภทนี้ให้นำกลับมาใช้ซ้ำได้อย่างน้อยร้อยละ 10 และผู้จัดจำหน่ายขั้นสุดท้าย เช่น ร้านค้าปลีก ซุปเปอร์มาร์เก็ต หรือธุรกิจที่จำหน่ายเครื่องดื่มให้ผู้บริโภคต้องใช้บรรจุภัณฑ์สำหรับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และไม่มีแอลกอฮอล์แบบใช้ซ้ำได้อย่างน้อยร้อยละ 40 ภายในปี พ.ศ. 2573 ผู้จัดจำหน่ายขั้นสุดท้ายที่จำหน่ายสินค้าในบรรจุภัณฑ์ใช้ซ้ำต้องจัดให้ผู้บริโภคสามารถส่งคืนบรรจุภัณฑ์ได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย โดยต้องรับคืนบรรจุภัณฑ์ประเภทรูปทรง และขนาดเดียวกับที่ตนจำหน่ายในตลาด และต้องจัดให้มีจุดรับคืน ณ จุดขาย หรือบริเวณใกล้เคียง รวมทั้งต้องคืนเงินมัดจำ หรือแจ้งข้อมูลการคืนบรรจุภัณฑ์ให้ระบบที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับเงินมัดจำคืนตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด[37]

ทั้งนี้ ผู้ประกอบการไทยอาจจะได้ไม่ได้รับผลกระทบจากบทบัญญัติในเรื่องนี้มากนัก เนื่องจากเป็นข้อกำหนดสำหรับบรรจุภัณฑ์ในการขนส่งภายหลังจากสินค้านั้นถูกนำเข้าสู่ตลาดภายใน

---

[36] Regulation (EU) 2025/40 of the European Parliament and of the Council of 19 December 2024 on packaging and packaging waste, amending Regulation (EU) 2019/1020 and Directive (EU) 2019/904, and repealing Directive 94/62/EC, annex V.

[37] Regulation (EU) 2025/40 of the European Parliament and of the Council of 19 December 2024 on packaging and packaging waste, amending Regulation (EU) 2019/1020 and Directive (EU) 2019/904, and repealing Directive 94/62/EC, art. 29(1)–(9).

ของสหภาพยุโรปแล้วซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้กระจายสินค้า ผู้จัดจำหน่าย หรือผู้จำหน่ายขั้นสุดท้าย อย่างไรก็ดี ผู้ประกอบการไทยอาจจะได้รับผลกระทบในแง่ของการเป็นผู้ผลิต ให้กับเจ้าของผลิตภัณฑ์ ซึ่งเจ้าของผลิตภัณฑ์จะเป็นผู้กำหนดเงื่อนไขในการออกแบบและรูปแบบของบรรจุภัณฑ์ให้กับผู้ผลิตของไทย ผู้ประกอบไทยมีหน้าที่หลักในการต้องผลิตบรรจุภัณฑ์ให้เป็นไปตามเกณฑ์ข้อกำหนดด้านความยั่งยืนและต้องรับผิดชอบในแง่ของการจัดทำเอกสารต่าง ๆ เพื่อใช้ในการพิจารณาความสอดคล้อง

4. ผลกระทบจากกฎหมาย PPWR ที่ผู้ประกอบการไทยต้องปรับตัว

กฎหมาย PPWR นี้ไม่ได้ส่งผลกระทบเฉพาะผู้ผลิตในสหภาพยุโรปเท่านั้น แต่ครอบคลุมถึงผู้ประกอบการจากประเทศที่สามเช่นไทยด้วยในฐานะผู้ประกอบการทางเศรษฐกิจ (economic operators) ที่นำสินค้าวางจำหน่ายในตลาดสหภาพยุโรป[38] ในฐานะที่เป็นผู้ผลิต คือ ผู้ผลิตบรรจุภัณฑ์หรือผลิตสินค้าที่มีบรรจุภัณฑ์ที่ส่งไปขายให้กับผู้จำหน่ายในสหภาพยุโรป หรือผู้ประกอบการผลิตที่เป็นผู้ผลิตสินค้าหรือเจ้าของแบรนด์ที่ผลิตสินค้าและขายโดยตรงไปถึงมือผู้บริโภคในสหภาพยุโรป รวมทั้งผู้จัดจำหน่ายที่เป็นผู้จัดหาวัสดุหรือบรรจุภัณฑ์ให้กับผู้ผลิต ซึ่งไม่ว่าผู้ประกอบการไทยจะอยู่ในบทบาทใดย่อมต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของกฎหมาย PPWR ฉบับนี้ทั้งสิ้น และย่อมได้รับผลกระทบจากข้อกำหนดต่าง ๆ ซึ่งหากไม่สามารถปฏิบัติให้สอดคล้องกับมาตรฐานตามที่ PPWR กำหนดไว้ ผลิตภัณฑ์หรือสินค้าก็อาจจะถูกสั่งห้ามวางจำหน่าย ถูกระงับการนำเข้า หรือถูกเรียกคืนจากตลาดในสหภาพยุโรปทันที ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นและต้นทุนของผู้ประกอบการไทยอย่างแน่นอน[39] ดังนั้น ข้อกำหนดของ PPWR จึงเป็นบทบัญญัติที่ผู้ประกอบการไทยซึ่งต้องปฏิบัติตามและปรับตัวในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งในห่วงโซ่อุปทานของการผลิตสินค้าและบรรจุภัณฑ์เข้าสู่ตลาดสหภาพยุโรป[40]

---

38 สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 33.

39 สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, “กฎระเบียบบรรจุภัณฑ์ใหม่ EU (PPWR),” 5 มีนาคม 2569, https://marketintelligence.sme.go.th/articles/ppwr.

40 สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ, “นับถอยหลัง ‘ยุโรป’ บังคับใช้กฎหมายบรรจุภัณฑ์ ‘PPWR’ ดีเดย์ 12 สิงหาคม 2026 ยุติสมัย ‘ใช้แล้วทิ้ง’ และการปรับตัวของผู้ส่งออกไทยเพื่อยังอยู่ในซัพพลายเชนโลก,” 20 พฤษภาคม 2569, https://www.thaitextile.org/th/insign/detail.5180.1.0.html.

4.1 ผลกระทบต่อผู้ประกอบการไทยในฐานะที่เป็นผู้ผลิต

ผู้ผลิต คือ ผู้ผลิตบรรจุภัณฑ์ หรือผู้ที่ออกแบบและสั่งผลิตบรรจุภัณฑ์ภายใต้ชื่อหรือเครื่องหมายการค้าของตนเอง ซึ่งผู้ประกอบการไทยที่ส่งออกบรรจุภัณฑ์และสินค้าที่มีบรรจุภัณฑ์มีหน้าที่โดยตรงในการปฏิบัติตามข้อกำหนดเกี่ยวกับความสอดคล้องของตัวบรรจุภัณฑ์ก่อนนำบรรจุภัณฑ์ไปวางจำหน่ายหรือใช้กับสินค้าที่เข้าสู่ตลาดสหภาพยุโรป ดังนี้[41]

1) ตั้งแต่วันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2569 ผู้ประกอบการไทยต้องลดขนาดและปรับแนวคิดในการออกแบบบรรจุภัณฑ์ โดยลดปริมาณวัสดุและขนาดให้น้อยที่สุด ลดจำนวนชั้นของบรรจุภัณฑ์และจำกัดพื้นที่ว่าง อีกทั้ง การออกแบบบรรจุภัณฑ์ต้องง่ายต่อกระบวนการรีไซเคิล

2) ภายใน พ.ศ. 2573 ผู้ประกอบการไทยผลิตบรรจุภัณฑ์พลาสติกมีอัตราการรีไซเคิลขั้นต่ำตามที่ PPWR กำหนดซึ่งอัตราการรีไซเคิลจะสัมพันธ์กับอัตราค่าธรรมเนียมในการจัดการบรรจุภัณฑ์ในตลาดสหภาพยุโรปด้วย ทั้งนี้หากมีความสามารถในการรีไซเคิลได้ต่ำกว่าเกรด C จะไม่สามารถนำบรรจุภัณฑ์หรือสินค้านั้นเข้าสู่ตลาดสหภาพยุโรปได้

3) ภายในปี พ.ศ. 2573 ผู้ประกอบการไทยต้องผลิตบรรจุภัณฑ์พลาสติกที่มีส่วนประกอบของวัสดุรีไซเคิลภายหลังการบริโภค (Post-consumer plastic waste: PCR) ตามสัดส่วนที่กำหนด เช่น ถ้าเป็นพลาสติก PET ต้องมีสัดส่วน PCR อย่างน้อยร้อยละ 30 ซึ่งผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับผู้ประกอบการไทยคือการต้องจัดหาวัสดุ PCR ที่ได้มาตรฐานความปลอดภัยเพื่อนำมาใช้เป็นส่วนประกอบในการผลิตบรรจุภัณฑ์ให้ได้ตามสัดส่วนที่กำหนด มิเช่นนั้นอาจถูกปฏิเสธการนำเข้าสินค้าสู่สหภาพยุโรปได้

4) ตั้งแต่วันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2569 ผู้ประกอบการไทยต้องตรวจสอบบรรจุภัณฑ์ที่จะส่งไปยังสหภาพยุโรปว่าต้องมีปริมาณโลหะหนักและสารที่เป็นอันตรายไม่เกินกว่าเกณฑ์ที่ PPWR กำหนด โดยเฉพาะบรรจุภัณฑ์อาหารที่ห้ามใช้สาร PFAS เกินกว่า 100 ppm

5) ตั้งแต่วันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2569 ผู้ประกอบการไทยต้องจัดเตรียมข้อมูลของบรรจุภัณฑ์ให้พร้อมเพื่อใช้ประกอบในการจัดทำ “Technical Documentation” ของบรรจุภัณฑ์อย่างเป็นระบบ เช่น ข้อมูลชนิดวัสดุ โครงสร้างบรรจุภัณฑ์ สัดส่วนวัสดุแต่ละประเภท ผลการทดสอบสาร

---

[41] สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 33; Somewang, “PPWR Compliance Guide 2026: EU Packaging Requirements & Deadlines,” January 31, 2026, https://somewang.com/blog/ppwr-compliance-guide/..

อันตราย ข้อมูลความสามารถในการรีไซเคิล ผลการประเมินการออกแบบ และเอกสารรับรองจากผู้ผลิตวัตถุดิบ เพื่อนำมาใช้ประกอบในการพิสูจน์ความสอดคล้อง นอกจากนี้ การแสดงข้อมูลและการรับรองความสอดคล้องใน EU Declaration of Conformity ยังมีนัยสำคัญในการแสดงถึงการยอมรับในความรับผิดชอบต่อความถูกต้องและความสอดคล้องของบรรจุภัณฑ์ตามกฎหมายอีกด้วย[42] และต้องมีระบบการจัดเก็บเอกสารเป็นระยะเวลาตาม 5 – 10 ปี ตามประเภทของบรรจุภัณฑ์ เพื่อให้หน่วยงานกำกับดูแลของสหภาพยุโรปสามารถตรวจสอบข้อมูลได้ หากไม่สามารถส่งเอกสารได้อาจถูกห้ามนำเข้า หรือเพิกถอนสินค้าออกจากตลาดในสหภาพยุโรปได้[43]

ผู้ประกอบการไทยรายใดที่อยู่ในฐานะเป็นผู้ผลิตย่อมได้รับผลกระทบจากต้นทุนในการออกแบบ การทดสอบ การจัดทำเอกสาร และความเสี่ยงทางกฎหมายจากการรับรองความสอดคล้องของบรรจุภัณฑ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และหากไม่สามารถปฏิบัติตาม แก้ไข หรือปรับปรุงบรรจุภัณฑ์ตามเกณฑ์ที่กำหนดได้อาจถูกห้ามวางจำหน่ายบรรจุภัณฑ์ เพิกถอน หรือเรียกคืนบรรจุภัณฑ์ออกจากตลาดในสหภาพยุโรปตามที่บัญญัติไว้ใน Article 58 อีกทั้ง อาจถูกคู่ค้าอาจขอให้เปลี่ยนวัสดุหรือโครงสร้างบรรจุภัณฑ์ตามเกณฑ์ที่ระบุใน PPWR ซึ่งหากบรรจุภัณฑ์ไม่ผ่านเกณฑ์อาจถูกปฏิเสธจากคู่ค้าหรือสูญเสียตลาดในสหภาพยุโรปได้เช่นกัน

4.2 ผลกระทบต่อผู้ประกอบการไทยในฐานะ Producer

ผู้ประกอบการที่อยู่ในฐานะผู้ประกอบการผลิตมีหน้าที่ในการปฏิบัติตามข้อกำหนดเรื่อง EPR ต้องมีการขึ้นทะเบียน การรายงานข้อมูล และจัดการกับบรรจุภัณฑ์หลังการบริโภคตามหลัก EPR ผลกระทบต่อผู้ประกอบการไทยในฐานะผู้ประกอบการผลิต จึงแตกต่างจากผู้ผลิต กล่าวคือ ผู้ประกอบการผลิต เน้นความสอดคล้องของตัวบรรจุภัณฑ์ในเชิงเทคนิคในการผลิต ส่วนผู้ผลิตเน้นความรับผิดชอบต่อบรรจุภัณฑ์ที่ถูกนำเข้าสู่ตลาดสหภาพยุโรปเป็นครั้งแรกและการจัดการภายหลังการบริโภค[44] หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งผู้ประกอบการผลิต คือ ผู้ที่ต้องรับผิดชอบทางกฎหมายและทางการ

---

42 สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 33.

43 Somewang, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 41.

44 สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 33.

เงินต่อบรรจุภัณฑ์ภายหลังจากมีการใช้แล้ว โดยต้องจดทะเบียนและชำระค่าใช้จ่ายภายใต้ระบบ EPR ของแต่ละประเทศสมาชิก[45]

Article 44 ของกฎหมาย PPWR กำหนดให้ผู้ประกอบการผลิต ต้องลงทะเบียนในทะเบียนผู้ผลิต (register of producers) ตามกฎหมายของแต่ละประเทศสมาชิกที่บรรจุภัณฑ์หรือสินค้ามีบรรจุภัณฑ์ถูกนำเข้าสู่ตลาดเป็นครั้งแรก และหาก Producer ตั้งอยู่นอกสหภาพยุโรป Producer ต้องแต่งตั้งตัวแทนผู้รับมอบอำนาจ (authorized representative) ซึ่งตัวแทนผู้รับมอบอำนาจคือบุคคลหรือนิติบุคคลที่จัดตั้งขึ้นในประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปที่ได้รับการแต่งตั้งนี้จะทำหน้าที่ในการดำเนินการเกี่ยวกับการจดทะเบียน การรายงานข้อมูล และการปฏิบัติตามข้อกำหนดเรื่อง EPR แทนผู้ประกอบการผลิตที่ไม่มีสถานประกอบการในประเทศสมาชิกนั้น[46] ดังนั้น ผู้ประกอบการไทยที่ขายสินค้าไปยังสหภาพยุโรปอาจถูกคู่ค้าในสหภาพยุโรปกำหนดให้ต้องมีข้อมูลเพื่อการขึ้นทะเบียน EPR ตามกฎหมายของแต่ละประเทศสมาชิก ต้องรายงานปริมาณบรรจุภัณฑ์ที่นำเข้าสู่ตลาด รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการจัดการภายหลังขยะบรรจุภัณฑ์ และเข้าร่วมระบบจัดการบรรจุภัณฑ์ใช้แล้วตามที่ประเทศสมาชิกกำหนด และอาจต้องแต่งตั้งตัวแทนผู้รับมอบอำนาจ หรือเข้าร่วม Producer Responsibility Organization (PRO) เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามที่กฎหมายภายในของแต่ละประเทศกำหนดในเรื่อง EPR[47]

นอกจากนี้ กฎหมาย PPWR ยังห้ามมิให้ผู้ประกอบการผลิตทำให้บรรจุภัณฑ์หรือสินค้าที่มีบรรจุภัณฑ์ถูกวางในตลาดของประเทศสมาชิกนั้น หากผู้ประกอบการผลิตยังไม่ได้จดทะเบียนในประเทศสมาชิกหรือไม่ได้มีตัวแทนผู้รับมอบอำนาจดำเนินการดังกล่าว[48] อีกทั้งผู้ประกอบการผลิตยังต้องรับผิดชอบเกี่ยวกับค่าธรรมเนียมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะบรรจุภัณฑ์ภายหลังจากบริโภค เช่น ค่าธรรมเนียม EPR หรือค่าบริการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยบรรจุภัณฑ์ที่ออกแบบให้รีไซเคิลได้ง่ายหรือใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมจะมีภาระค่าธรรมเนียมต่ำกว่า ในขณะที่บรรจุภัณฑ์ที่รี

---

45 Kouzelis, “PPWR Supply Chain Roles Explained: Manufacturer, Importer, Distributor, and Producer,” Coolset, March 25, 2026, https://www.coolset.com/academy/ppwr-supply-chain-roles-explained.

46 Ibid.

47 สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 33.

48 Kouzelis, supra note 45.

ไซเคิลยาก ใช้วัสดุหลายชั้น หรือสร้างภาระต่อระบบจัดการขยะจะต้องจ่ายค่าธรรมเนียมสูงกว่า ซึ่งเท่ากับว่ามีต้นทุนที่สูงกว่า[49] หากผู้ประกอบการผลิตไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดเรื่อง EPR อาจนำไปสู่บทลงโทษทางการเงินและถูกตัดออกจากเครือข่ายการจัดจำหน่ายได้[50] การขึ้นทะเบียน EPR จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเข้าสู่ตลาดในสหภาพยุโรป[51]

นอกจากนี้ กฎหมาย PPWR ยังกำหนดให้ผู้ให้บริการแพลตฟอร์มออนไลน์ที่เปิดให้มีการซื้อขายระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบการผลิต โดยตรงต้องขอข้อมูลเกี่ยวกับการลงทะเบียนผู้ผลิตของผู้ประกอบการผลิต และการรับรองตนเองโดยผู้ประกอบการผลิต เพื่อยืนยันว่าบรรจุภัณฑ์ที่นำเข้ามาในประเทศนั้นสอดคล้องกับข้อกำหนดเรื่อง EPR ของประเทศสมาชิก โดยผู้ให้บริการแพลตฟอร์มออนไลน์มีหน้าที่ต้องตรวจสอบว่าข้อมูลที่ผู้ประกอบการผลิตให้มานั้นครบถ้วนและน่าเชื่อถือหรือไม่ และผู้ประกอบการผลิตต้องให้ข้อมูลเช่นเดียวกันนี้แก่ผู้ให้บริการจัดส่ง ณ เวลาที่ทำสัญญาระหว่างผู้ให้บริการจัดส่งกับผู้ประกอบการผลิตด้วย หากผู้ให้บริการจัดส่งพบว่าข้อมูลที่ผู้ประกอบการผลิตให้มานั้นไม่น่าเชื่อถือหรือไม่เป็นไปตามข้อกำหนด EPR ผู้ให้บริการจัดส่งสินค้าจะต้องระงับการให้บริการแก่ผู้ประกอบการผลิตรายนั้นโดยทันที[52]

ดังนั้น ผู้ประกอบการไทยที่เป็นผู้ประกอบการผลิต โดยเฉพาะผู้ที่ขายสินค้าโดยตรงเข้าสู่ตลาดสหภาพยุโรปผ่านระบบ e-commerce หรือ แพลตฟอร์มออนไลน์จะต้องเตรียมความพร้อมและศึกษาเกี่ยวกับมาตรการ EPR ของประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปแต่ละประเทศที่จะส่งสินค้าไปขาย ต้องจดทะเบียน EPR ในประเทศนั้น ๆ อาจต้องแต่งตั้งผู้แทนผู้รับมอบอำนาจ (authorized representatives) หรือเข้าร่วม PRO เพื่อให้ดำเนินการตามข้อกำหนด EPR แทน อีกทั้งยังต้องจัดทำ

---

[49] สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 33.

[50] KÖR Group, “What Happens If You Miss the PPWR (EU 2025/40) Compliance Deadline,” accessed June 15, 2026, https://www.kor-group.com/post/what-happens-if-you-miss-the-ppwr-eu-2025-40-compliance-deadline.

[51] Kouzelis, supra note 45.

[52] Regulation (EU) 2025/40 of the European Parliament and of the Council of 19 December 2024 on packaging and packaging waste, amending Regulation (EU) 2019/1020 and Directive (EU) 2019/904, and repealing Directive 94/62/EC, art. 45.

ข้อมูลบรรจุภัณฑ์ระดับสินค้า เช่น น้ำหนัก วัสดุ และประเภทบรรจุภัณฑ์ และการเตรียมงบประมาณสำหรับค่าธรรมเนียม EPR หรือค่าบริการ PRO ทั้งนี้ หากผู้ประกอบการไทยไม่ดำเนินการให้ถูกต้อง อาจต้องเผชิญความเสี่ยงทั้งในรูปของค่าปรับ การถูกปฏิเสธจากคู่ค้า การถูกระงับการจำหน่ายบนแพลตฟอร์มออนไลน์ หรือการถูกระงับบริการขนส่งสินค้าในสหภาพยุโรป ดังนั้นแม้ว่าสินค้าของผู้ประกอบการไทยจะมีคุณภาพในการแข่งขันกับผู้ประกอบการอื่น ๆ ได้ แต่หากไม่สามารถปฏิบัติตามมาตราการ EPR ก็อาจทำให้สูญเสียโอกาสในการเข้าถึงตลาดสหภาพยุโรปได้เช่นกัน

4.3 ผลกระทบต่อผู้ประกอบการไทยในฐานะผู้จัดจำหน่าย

หากผู้ประกอบการไทยเป็นผู้จัดจำหน่าย ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ประกอบการมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะผู้จัดจำหน่าย มีหน้าที่ในการจัดหาข้อมูลเกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์เพื่อให้ผู้ผลิต ผู้นำเข้า หรือผู้จัดจำหน่ายสามารถจัดทำเอกสารเพื่อพิสูจน์ความสอดคล้องของบรรจุภัณฑ์ ดังนั้น ผู้ประกอบการที่เป็นผู้จัดจำหน่ายต้องเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงวัตถุดิบที่จะนำมาใช้ในการผลิตบรรจุภัณฑ์ การใช้สารประกอบต่าง ๆ ข้อมูลวัสดุ ข้อมูลสารเคมี สารประกอบที่ใช้ในการผลิตบรรจุภัณฑ์ รวมถึงต้องมีระบบที่ดีในการจัดเก็บข้อมูลและเอกสารรับรองต่าง เช่น เอกสารรับรองผลการทดสอบจากห้องปฏิบัติการ (lab report) ว่าบรรจุภัณฑ์นั้นมีระดับ PFAS ไม่เกินเกณฑ์ที่กำหนด เป็นต้น เพื่อความพร้อมในการที่จะส่งต่อข้อมูลให้กับคู่ค้าที่เป็นผู้ผลิตที่มีหน้าที่ในการจัดทำเอกสารทางเทคนิคและประเมินความสอดคล้องของบรรจุภัณฑ์ อีกทั้งอาจจะต้องเตรียมจัดหาแหล่งวัตถุดิบของพลาสติกรีไซเคิลที่มีคุณภาพให้ได้ตามเกรดที่กฎหมาย PPWR กำหนดและมีความปลอดภัยมากเพียงพอ

กล่าวโดยสรุป กฎหมาย PPWR นี้ ประกาศใช้บังคับตั้งแต่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2568 แต่จะเริ่มบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2568 เป็นต้นไป การไม่ปฏิบัติตามหรือไม่สามารถปฏิบัติให้สอดคล้องกับมาตรการต่าง ๆ เหล่านี้ อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อการดำเนินธุรกิจ แต่การปฏิบัติตามข้อบังคับต่าง ๆ เหล่านี้ก็อาจก่อให้เกิดผลกระทบด้านต้นทุนที่สูงขึ้นหากต้องนำบรรจุภัณฑ์เข้าสู่ตลาดสหภาพยุโรป[53] โดย Article 4 (1) กำหนดหลักการทั่วไปไว้ว่า บรรจุภัณฑ์ที่จะวางตลาดในสหภาพยุโรปได้จะต้องเป็นบรรจุภัณฑ์ที่สอดคล้องกับ PPWR เท่านั้น นอกจากนี้ Article 58 (1) ยังกำหนดว่า

[53] KÖR Group, supra note 50.

หากหน่วยงานกำกับดูแลตลาดพบว่าบรรจุภัณฑ์ไม่เป็นไปตามข้อกำหนดอาจสั่งให้ผู้ประกอบการดำเนินการแก้ไขและหากไม่ดำเนินการแก้ไขหรือยังมีความไม่สอดคล้องอยู่ หน่วยงานอาจสั่งห้ามวางจำหน่าย ถอนออกจากตลาด หรือเรียกคืนสินค้าได้ ยิ่งไปกว่านั้น แม้กฎหมาย PPWR กำหนดหลักเกณฑ์ที่เป็นมาตรฐานร่วมกันในสหภาพยุโรป แต่การบังคับใช้และบทลงโทษจะถูกกำหนดโดยประเทศสมาชิก เช่น ประเทศฝรั่งเศสได้กำหนดค่าปรับสูงสุดถึง 100,000 ยูโรต่อการฝ่าฝืนหนึ่งครั้ง มาตรการห้ามจำหน่าย การเรียกคืนสินค้า และบทลงโทษทางปกครองซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเมื่อการบังคับใช้กฎหมายเข้มข้นขึ้นในปี พ.ศ. 2569[54]

ข้อกำหนดต่าง ๆ ภายใต้กฎหมาย PPWR ทำให้ห่วงโซ่อุปทานมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะประเด็นมาตรฐานด้านความปลอดภัย การตรวจสอบย้อนกลับ นอกจากนี้ ยังมีข้อกำหนดด้านความยั่งยืนด้วย ซึ่งก่อให้เกิดความท้าทายทั้งในทางเทคนิคการผลิตและด้านโลจิสติกส์ การเปลี่ยนผ่านการผลิตไปสู่บรรจุภัณฑ์ที่ยั่งยืนต้องอาศัยการลงทุนจำนวนมากในการวิจัย วัสดุชนิดใหม่ และการปรับปรุงกระบวนการผลิต ซึ่งอาจทำให้ต้นทุนเพิ่มขึ้น ราคาสินค้าสำหรับผู้บริโภคสูงขึ้น และก่อให้เกิดอุปสรรคทางการค้าสำหรับผู้ประกอบการไทย เช่น ข้อกำหนดเกี่ยวกับสัดส่วนของวัสดุรีไซเคิลซึ่งการนำวัสดุใช้แล้วมาผลิตเป็นบรรจุภัณฑ์อีกครั้งที่ต้องการวัสดุรีไซเคิลที่มีคุณภาพสูง เพิ่มต้นทุนการผลิต ประเทศที่ยังไม่มีระบบรีไซเคิลที่เหมาะสมอย่างประเทศไทยอาจประสบความยากลำบากในการปฏิบัติตามมาตรฐานที่เข้มงวดของสหภาพยุโรป อาจได้รับผลกระทบต่อความสามารถในการส่งออก กระแสการค้าถูกกระทบ และอาจสร้างความเสียหายต่อเศรษฐกิจของประเทศได้[55] การปฏิบัติตามข้อกำหนดตามกฎหมาย PPWR ถือเป็นปัจจัยที่สร้างความแตกต่างทางการแข่งขัน หากผู้ประกอบการไทยไม่สามารถปฏิบัติตามข้อกำหนดเหล่านี้ได้อาจไม่สามารถแข่งขันได้ในตลาดของสหภาพยุโรป เพราะหากคู่แข่งที่มีบรรจุภัณฑ์สอดคล้องกับข้อกำหนดอย่างครบถ้วนจะได้เปรียบในการเพิ่มส่วนแบ่งตลาด

---

[54] ibid.

[55] C. Saldaña-Pierard et al., “Impact of Emerging Packaging Regulations on International Trade and Product Safety with Emphasis on Plastic Reuse and Recycling in Europe and North America,” *Journal of Industrial Ecology* 29 (2025): 1473–1504.

ได้[56] นอกจากนี้ แม้ว่ากฎหมาย PPWR จะใช้บังคับกับประเทศสมาชิกทุกประเทศของสหภาพยุโรป แต่ประเทศสมาชิกแต่ละประเภทก็มีกฎหมายภายในของตนเองที่ใช้บังคับอยู่ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันได้ในรายละเอียด หากผู้ประกอบการไทยปฏิบัติตาม PPWR แล้วก็อาจเป็นไปได้ว่าอาจจะไม่ตรงตามกฎหมายภายในของประเทศสมาชิกนั้น ๆ (สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ, 2569) ดังนั้น การที่แต่ละประเทศสมาชิกของสหภาพยุโรปมีมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องแตกต่างกันอาจกลายเป็นอุปสรรคทางการค้าของผู้ประกอบการไทยได้เพราะจะส่งผลต่อต้นทุนที่เพิ่มเติมในการที่จะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับมาตรการหรือกฎหมายภายในของแต่ละประเทศสมาชิก[57]

แม้ว่ากฎหมาย PPWR เองจะมีวัตถุประสงค์ในด้านการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม แต่เนื่องจากเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ไปถึงมาตรฐานด้านความปลอดภัยของบรรจุภัณฑ์และห่วงโซ่อุปทานของบรรจุภัณฑ์ การเปลี่ยนผ่านการออกแบบ วัสดุ และวิธีการผลิตบรรจุภัณฑ์ให้สอดคล้องกับข้อกำหนดเหล่านี้ย่อมส่งผลเป็นการเพิ่มต้นทุนซึ่งอาจส่งผลกลายเป็นอุปสรรคทางการค้าได้

สิ่งที่ผู้ประกอบการไทยที่ต้องการส่งออกบรรจุภัณฑ์หรือสินค้าที่มีบรรจุภัณฑ์ไปยังสหภาพยุโรปควรต้องให้ความสำคัญกับการสอบถามคู่ค้าที่เป็นผู้นำเข้าในแต่ละประเทศสมาชิกว่าต้องการสิ่งใดไม่ว่าจะเป็นรูปแบบบรรจุภัณฑ์ การขนส่ง ประเภทของวัสดุที่ใช้ทำบรรจุภัณฑ์ ส่วนประกอบของบรรจุภัณฑ์ สัดส่วนการรีไซเคิล เป็นต้น และที่สำคัญผู้ประกอบการไทยต้องเริ่มเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องให้ครบถ้วนเพื่อรองรับหน้าที่ในการจัดหาข้อมูลสนับสนุนให้กับคู่ค้าในสหภาพยุโรป[58]

5. ข้อเสนอแนะต่อการนำ PPWR มาเป็นแนวทางในการร่างกฎหมายบรรจุภัณฑ์อย่างยั่งยืนของไทย

ประเทศไทยขณะนี้อยู่ในระหว่างการร่างกฎหมายว่าด้วยบรรจุภัณฑ์อย่างยั่งยืน ซึ่งเป้าหมายของการออกพระราชบัญญัติบรรจุภัณฑ์อย่างยั่งยืนฉบับนี้คือส่งเสริมการจัดการบรรจุภัณฑ์อย่างยั่งยืนตลอดวัฏจักรชีวิตของบรรจุภัณฑ์ สร้างระบบการจัดการบรรจุภัณฑ์ให้เกิดการใช้ทรัพยากรและวัตถุดิบอย่างคุ้มค่า และเพิ่มสัดส่วนการใช้ซ้ำและการใช้วัสดุจากการแปรใช้ใหม่ของบรรจุภัณฑ์ ป้องกันและ

---

[56] KÖR Group, supra note 50.

[57] Saldaña-Pierard et al., supra note 55.

[58] สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 50.

แก้ไขปัญหาบรรจุภัณฑ์ที่ใช้แล้วหลุดรอดออกสู่สิ่งแวดล้อม[59] ทั้งนี้ หากพิจารณาเปรียบเทียบร่างกฎหมายบรรจุภัณฑ์อย่างยั่งยืนของไทยกับกฎหมาย PPWR ของสหภาพยุโรปแล้ว มีบางประเด็นที่ร่างกฎหมายของไทยอาจสอดคล้องกับแนวคิดและมาตรการทางกฎหมายภายใต้ PPWR ดังนี้

ประการแรก ร่างกฎหมายบรรจุภัณฑ์อย่างยั่งยืนได้กำหนดมาตรการให้ผู้ประกอบการต้องออกแบบบรรจุภัณฑ์และคัดเลือกวัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ต้องเก็บรวบรวมบรรจุภัณฑ์ที่ใช้แล้วมาใช้ประโยชน์ด้วยการใช้ซ้ำหรือแปรใช้ใหม่ ต้องจัดให้มีระบบเก็บกลับคืนบรรจุภัณฑ์ ต้องให้ข้อมูลกับผู้บริโภคและประชาชนเกี่ยวกับการคัดแยกบรรจุภัณฑ์ที่ถูกวิธีเพื่อให้การส่งคืนบรรจุภัณฑ์สามารถถูกนำมาใช้ซ้ำหรือแปรใช้ใหม่ได้[60] และกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีอำนาจหน้าที่ในการจัดการบรรจุภัณฑ์ที่ใช้แล้วทำหน้าที่ในการเก็บรวบรวมและคัดแยกบรรจุภัณฑ์ใช้แล้วจากมูลฝอยอื่น ๆ มีจุดรับคืน หรือจุดคัดแยกบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสม[61] ซึ่งมาตรการทางกฎหมายของร่างบรรจุภัณฑ์อย่างยั่งยืนนี้จะทำให้ผู้ประกอบการมีวัสดุที่เหมาะสมและสามารถนำกลับเป็นใช้เป็นวัสดุรีไซเคิลภายหลังการบริโภค (post-consumer plastic waste: PCR) ที่ได้มาตรฐานความปลอดภัยเพื่อนำมาใช้เป็นส่วนประกอบในการผลิตบรรจุภัณฑ์ตามที่ PPWR กำหนดได้

ประการที่สอง ร่างกฎหมายบรรจุภัณฑ์อย่างยั่งยืนได้กำหนดไว้ว่าผู้ประกอบการต้องออกแบบบรรจุภัณฑ์และคัดเลือกวัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม[62] หากประเทศไทยสามารถกำหนดมาตรการเกี่ยวกับบบรรจุภัณฑ์ให้สอดคล้องกับ PPWR ได้โดยเฉพาะในด้านกฎเกณฑ์การออกแบบบรรจุภัณฑ์เพื่อการรีไซเคิล การลดการใช้บรรจุภัณฑ์เกินความจำเป็น การควบคุมการใช้วัสดุประกอบหลายชั้นที่ยากต่อการแปรใช้ใหม่ เป็นต้น นอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการบรรจุภัณฑ์ตามกฎหมายบรรจุภัณฑ์อย่างยั่งยืนของไทยแล้ว ยังสอดคล้องกับข้อกำหนดของ PPWR ซึ่งจะทำให้ผู้ประกอบการไทยสามารถส่งออกบรรจุภัณฑ์หรือสินค้าไปวางในตลาดสหภาพยุโรปได้อีกด้วย

---

59 กรมควบคุมมลพิษ, “(ร่าง) พระราชบัญญัติการจัดการบรรจุภัณฑ์อย่างยั่งยืน พ.ศ. ....,” ม.ป.ป., https://th.gb-planet.com/environmental-regulatory-update/news-2025031801.html.

60 เพิ่งอ้าง.

61 เพิ่งอ้าง.

62 เพิ่งอ้าง.

ประการที่สาม ร่างกฎหมายบรรจุภัณฑ์อย่างยั่งยืนได้กำหนดให้ทั้งผู้ประกอบการต้องรวบรวมข้อมูลและจัดทำรายงานเกี่ยวกับประเภท ชนิด และปริมาณน้ำหนักบรรจุภัณฑ์ที่นำเข้าสู่ตลาดและเก็บกลับคืนเพื่อนำมาแปรใช้ใหม่หรือใช้ประโยชน์อื่น[63] และกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้เก็บรวบรวมบรรจุภัณฑ์ใช้แล้วต้องจัดทำข้อมูลและรายงานข้อมูลปริมาณบรรจุภัณฑ์ใช้แล้วที่จัดเก็บได้ตามที่กฎหมายบัญญัติ[64] ซึ่งมาตรการดังกล่าวจะทำให้ผู้ประกอบการไทยมีระบบข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติตามข้อกำหนดของ PPWR ในเรื่องของการจัดเก็บข้อมูลเพื่อใช้ประกอบการประเมินความสอดคล้องของบรรจุภัณฑ์ตามข้อกำหนดเรื่องความสามารถในการรีไซเคิล สัดส่วนการรีไซเคิล เป็นต้น

6. บทสรุป

Regulation (EU) 2025/40 on Packaging and Packaging Waste หรือ PPWR เป็นกฎหมายบรรจุภัณฑ์ฉบับใหม่ของสหภาพยุโรปที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงจากการจัดการขยะบรรจุภัณฑ์ไปสู่การกำกับดูแลบรรจุภัณฑ์ตลอดวงจรชีวิตตั้งแต่การออกแบบ การเลือกใช้วัสดุ การผลิต การวางตลาด การใช้ซ้ำ การรีไซเคิล และการจัดการภายหลังการบริโภค กฎหมายฉบับนี้จึงมิได้มีลักษณะเป็นเพียงกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังเป็นกฎหมายที่มีมาตรการกำกับมาตรฐานบรรจุภัณฑ์ รวมถึงห่วงโซ่อุปทานที่มีผลโดยตรงต่อผู้ประกอบการไทยซึ่งส่งสินค้าเข้าสู่ตลาดสหภาพยุโรปโดยผู้ประกอบการไทยจะได้รับผลกระทบจากกฎหมายฉบับนี้แตกต่างกันตามบทบาทในห่วงโซ่อุปทานของบรรจุภัณฑ์ ไม่ว่าจะเป็นผู้ผลิตบรรจุภัณฑ์ ผู้นำเข้าบรรจุภัณฑ์หรือผู้จัดหาวัสดุและบรรจุภัณฑ์ โดยคาดว่าผู้ประกอบการที่อยู่ในฐานะผู้ผลิต จะเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากกฎหมาย PPWR มากที่สุด เพราะนอกจากต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิต คุณภาพการผลิตวัตถุดิบในการผลิตแล้วยังมีหน้าที่ในการจัดทำเอกสารทางเทคนิคเพื่อประเมินความสอดคล้องของบรรจุภัณฑ์เพิ่มเข้ามาอีกด้วย ดังนั้น ผู้ประกอบการไทยต้องให้ความสำคัญกับการตรวจสอบความสอดคล้องของบรรจุภัณฑ์ การรวบรวมข้อมูล การจัดทำเอกสารทางเทคนิค และการประสานข้อมูล

---

63 เพิ่งอ้าง.

64 เพิ่งอ้าง.

ระหว่างกันของผู้จัดหาวัสดุ ผู้ผลิตบรรจุภัณฑ์ และผู้นำเข้าบรรจุภัณฑ์อย่างเป็นระบบ ซึ่ง PPWR ทำให้บรรจุภัณฑ์กลายเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการไทยในตลาดสหภาพยุโรป หากผู้ประกอบการไทยไม่สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับข้อกำหนดต่าง ๆ ได้ อาจต้องเผชิญความเสี่ยงจากการถูกปฏิเสธสินค้า การระงับการนำเข้า การถูกเรียกคืนสินค้า หรือการสูญเสียโอกาสทางการค้าในตลาดสหภาพยุโรปได้ ในทางกลับกันหากผู้ประกอบการไทยสามารถปรับการออกแบบบรรจุภัณฑ์ ใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และจัดระบบข้อมูลเพื่อพิสูจน์ความสอดคล้องตามที่กฎหมาย PPWR ได้ตั้งแต่ต้น ย่อมช่วยลดความเสี่ยงทางกฎหมาย เพิ่มความเชื่อมั่นของคู่ค้า และเสริมศักยภาพการแข่งขันของสินค้าไทยในตลาดที่ให้ความสำคัญกับความยั่งยืนมากขึ้น

บรรณานุกรม

กรมการค้าต่างประเทศ. “เกาะติดการยกระดับมาตรการควบคุมบรรจุภัณฑ์ของ EU.” กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 29 ตุลาคม 2567. https://dft.go.th/th-th/NewsList/News-DFT/Description-News-DFT/ArticleId/28582/28582.

กรมควบคุมมลพิษ. “(ร่าง) พระราชบัญญัติการจัดการบรรจุภัณฑ์อย่างยั่งยืน พ.ศ. ....” ม.ป.ป. https://th.gb-planet.com/environmental-regulatory-update/news-2025031801.html.

นุจรินทร์ รามัญกุล. “ภาพรวมของ PPWR กับบรรจุภัณฑ์พลาสติก กระดาษ โลหะ แก้ว ไม้ฯ.” สัมมนาออนไลน์, โครงการชุดสัมมนาเศรษฐกิจหมุนเวียนเพื่อผู้ประกอบการไทย “บรรจุภัณฑ์สินค้าส่งออก เพื่อตอบโจทย์ตลาดยุโรป ตามกฎหมาย PPWR” ครั้งที่ 1, 19 กุมภาพันธ์ 2569.

สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ. “นับถอยหลัง ‘ยุโรป’ บังคับใช้กฎหมายบรรจุภัณฑ์ ‘PPWR’ ดีเดย์ 12 สิงหาคม 2026 ยุติสมัย ‘ใช้แล้วทิ้ง’ และการปรับตัวของผู้ส่งออกไทยเพื่อยังอยู่ในซัพพลายเชนโลก.” 20 พฤษภาคม 2569. https://www.thaitextile.org/th/insign/detail.5180.1.0.html.

สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. “กฎระเบียบบรรจุภัณฑ์ใหม่ EU (PPWR).” 5 มีนาคม 2569. https://marketintelligence.sme.go.th/articles/ppwr.

สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. “คู่มือสรุปสาระสำคัญของกฎระเบียบ PPWR.” ม.ป.ป. https://marketintelligence.sme.go.th/articles/ppwr.

Yap, T. Y. “สหภาพยุโรป PPWR ล่าสุด: สิ่งที่คุณจำเป็นต้องรู้.” *Alibaba.com Reads*, May 15, 2024. https://reads.alibaba.com/th/impact-of-latest-eu-ppwr-what-you-need-to-know/.

Bokor, B. “Legal Analysis of the EU Regulatory Framework on Circular Economy and Sustainability Principles in Plastic Food Packaging.” *Cleaner Waste Systems* 12 (2025): 100412. https://doi.org/10.1016/j.clwas.2025.100412.

Council of the European Union and European Council. “Packaging and Packaging Waste: Council Adopts Its Negotiating Position on New Rules for More Sustainable Packaging in the EU.” December 18, 2023. https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/12/18/packaging-and-packaging-waste-council-adopts-its-negotiating-position-on-new-rules-for-more-sustainable-packaging-in-the-eu/.

Council of the European Union and European Council. “Packaging: Packaging on the Rise.” December 16, 2024. https://www.consilium.europa.eu/en/policies/packaging/.

Diamantopoulou, E. “PPWR Compliance Deadlines Explained: What Applies from August 2026 and What Comes Later.” Coolset, 2026. https://www.coolset.com/academy/ppwr-compliance-deadlines-explained-what-applies-from-august-2026-and-what-comes-later.

European Commission. *Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Identifying Member States at Risk of Not Meeting the 2025 Preparing for Re-Use and Recycling Target for Municipal Waste, the 2025*

Recycling Target for Packaging Waste and the 2035 Municipal Waste Landfilling Reduction Target. EUR-Lex, 2023. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52023DC0304.

European Parliament and Council of the European Union. *Regulation (EU) 2025/40 of the European Parliament and of the Council of 19 December 2024 on Packaging and Packaging Waste, Amending Regulation (EU) 2019/1020 and Directive (EU) 2019/904, and Repealing Directive 94/62/EC*. *Official Journal of the European Union*, 2025. https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2025/40/oj/eng.

EUROPEN. *PPWR Survival Guide 2025*. 2025. https://www.europen-packaging.eu/wp-content/uploads/2025/01/EUROPEN-PPWR-survival-guide-May-2025.pdf.

KÖR Group. "What Happens If You Miss the PPWR (EU 2025/40) Compliance Deadline." Accessed June 15, 2026. https://www.kor-group.com/post/what-happens-if-you-miss-the-ppwr-eu-2025-40-compliance-deadline.

Kouzelis, K. "PPWR Supply Chain Roles Explained: Manufacturer, Importer, Distributor, and Producer." Coolset, March 25, 2026. https://www.coolset.com/academy/ppwr-supply-chain-roles-explained.

O'Keeffe, H. "The New EU Packaging and Packaging Waste Regulation: Highlights and Challenges Ahead." PackagingLaw.com, January 23, 2025. https://www.packaginglaw.com/special-focus/new-eu-packaging-and-packaging-waste-regulation-highlights-and-challenges-ahead.

Saldaña-Pierard, C., et al. "Impact of Emerging Packaging Regulations on International Trade and Product Safety with Emphasis on Plastic Reuse and Recycling in Europe and North America." *Journal of Industrial Ecology* 29 (2025): 1473–1504.

Somewang. "PPWR Compliance Guide 2026: EU Packaging Requirements & Deadlines." January 31, 2026. https://somewang.com/blog/ppwr-compliance-guide/.

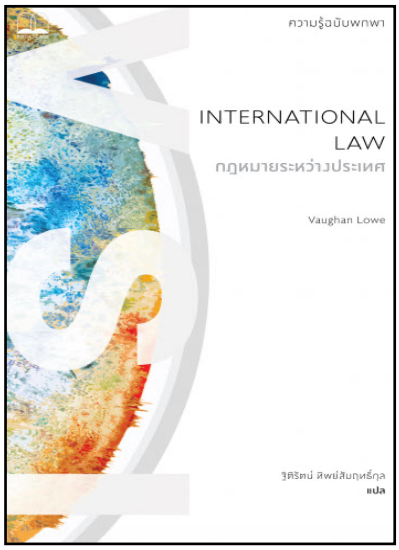
รูปแบบการอ้างอิงบทความนี้แนะนำ

น้ำฝน ลิมปเจต. “กฎหมายบรรจุภัณฑ์และขยะบรรจุภัณฑ์ของสหภาพยุโรป (PPWR): ข้อกำหนดสำคัญที่ผู้ประกอบการไทยต้องปรับตัว.” (2569) ปีที่ 18 (1) *วารสารวิชาการคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย* 105-136.

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

กฎหมายระหว่างประเทศ: ความรู้ฉบับพกพา

วอน โลว์ เขียน
ฐิติรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล แปล
สำนักพิมพ์ bookscape, ธันวาคม 2561
จำนวนหน้า 204 หน้า
ISBN: 978-616-8221-03-7

นิติ จันจิระสกุล*

Niti Janjirasakul

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ประเทศไทย

School of Law, University of the Thai Chamber of Commerce, Thailand

* E-mail: niti_jan@utcc.ac.th

คำสำคัญ

กฎหมายระหว่างประเทศ, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, หนังสือแปล

Received: 15/Mar/2026 • Revised: 17/May/2026 • Accepted: 20/June/2026

อ่าน “กฎหมายระหว่างประเทศ”

กฎหมายระหว่างประเทศ (International Law) คือชุดของกฎเกณฑ์ที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ จึงเป็นธรรมดาที่จะมีหลักคิด นิติวิธี ตลอดจนภาษาคำศัพท์ที่ใช้แตกต่างจากระบบกฎหมายไทย ยิ่งเมื่อประกอบกับนโยบายการต่างประเทศแบบไผ่ลู่ลม (bamboo policy) ที่ส่งผลให้ไทยไม่มีบทบาทนำในแวดวงนี้สักเท่าใดนัก กฎหมายระหว่างประเทศจึงดูเสมือนเป็นเรื่องไกลตัวของผู้ประกอบวิชาชีพที่ใช้กฎหมายไทยแม้จะเป็นวิชาบังคับในระดับนิติศาสตรบัณฑิตก็ตาม

สภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปไม่ว่าจะด้วยสถานการณ์การเมืองโลกที่ผันผวนจนสั่นคลอนระเบียบโลกเดิม หรือจากข้อพิพาททางบกและทางทะเลระหว่างไทยกับกัมพูชา ส่งผลให้คลื่นการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับกฎหมายระหว่างประเทศได้สาดซัดเข้าสู่กระแสความสนใจของชาวไทย น่าเสียดายที่การอ่านกฎหมายระหว่างประเทศในโลกนิติศาสตร์ภาษาไทยกลับกลายเป็นเรื่องยากเมื่อพิจารณาถึงความหลากหลายและความถูกต้องของแหล่งข้อมูลนอกห้องเรียน ในโอกาสนี้ ผู้เขียนจึงขออนุญาตแนะนำหนังสือเล่มเล็ก ๆ นี้เข้าไปในรายการรออ่านของผู้ที่กำลังสงสัยใคร่รู้ในเรื่องราวของกฎหมายระหว่างประเทศ หวังว่าการแนะนำนี้จะเย้ายวนให้ท่านผู้อ่านเหลียวกลับมาทำความรู้จักกฎหมายระหว่างประเทศได้สำเร็จ

รู้จักผู้เขียน ผู้แปล และเจตจำนงของหนังสือ

หนังสือ*กฎหมายระหว่างประเทศ : ความรู้ฉบับพกพา*[1] หรือ *International Law : A Very Short Introduction*[2] เรียบเรียงโดย วอน โลว์ (Vaughan Lowe) ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญกฎหมายระหว่างประเทศที่มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ทั้งในทางวิชาการ[3] และเป็นผู้มีประสบการณ์จริงในการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศ[4]

---

[1] วอน โลว์, *กฎหมายระหว่างประเทศ : ความรู้ฉบับพกพา*, ฐิติรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล แปล (สำนักพิมพ์บุ๊คสเคป, 2561).

[2] V Lowe, *International Law : A Very Short Introduction*, (Oxford University Press, 2015).

[3] วอน โลว์ หรือชื่อเต็มว่า อลัน วอน โลว์ (Alan Vaughan Lowe) นักกฎหมายระหว่างประเทศจากสหราชอาณาจักร สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจนถึงปริญญาเอกด้านกฎหมายจากมหาวิทยาลัยเวลส์ (University of Wales) และสอบไล่ได้เนติบัณฑิต (barrister) จากสำนัก Gray's In นอกจากนี้ ยังได้รับตำแหน่ง King's Counsel หรือ KC อันเป็นตำแหน่งทนายความอาวุโสและที่ปรึกษากฎหมายของสหราชอาณาจักรและเครือจักรภพ (ในรัชสมัยที่พระบาทสมเด็จพระราชินีนาถครองราชย์ ตำแหน่งนี้จะถูกระบุในชื่อ Queen's Counsel (QC));

ในทางวิชาการ โลว์มีผลงานมากมายเกี่ยวกับกฎหมายระหว่างประเทศทั้งในรูปหนังสือและบทความ จนได้รับตำแหน่งศาสตราจารย์ชิเชรีทางกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง (Chichele Professor of Public International Law) แห่งมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด ระหว่าง ค.ศ. 1999 – 2012 ปัจจุบัน โลว์ได้รับตำแหน่งศาสตราจารย์เกียรติคุณด้านกฎหมายระหว่างประเทศ (Emeritus Professor of International Law) และนักวิจัยอาวุโสแห่งวิทยาลัย All Souls College ประจำมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2012 และศาสตราจารย์อาคันตุกะ (visiting professor) ณ มหาวิทยาลัยชิเชสเตอร์ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2024 (การตั้งชื่อบุคคลนำหน้าตำแหน่งศาสตราจารย์ (Endowed Professorship) เป็นธรรมเนียมที่มหาวิทยาลัยมอบเกียรติยศให้แก่ผู้มีอุปการคุณสนับสนุนการวิจัยให้แก่คณาจารย์สามารถพัฒนาผลงานวิชาการได้อย่างอิสระและมีคุณภาพ โดยตำแหน่ง Chichele Professor of Public International Law ตั้งตามชื่อของเฮนรี ชิเชลี (Henry Chichele) อาร์ชบิชอปแห่งแคนเทอร์เบอรี (Archbishop of Canterbury) ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งวิทยาลัย All Souls College นั่นเอง).

[4] ในแง่ประสบการณ์ในการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศ โลว์เคยรับหน้าที่ทนายความที่ปรึกษากฎหมายคดีในศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (เช่น ว่าความให้ญี่ปุ่นในคดี *Whaling in the Antarctic (Australia v Japan: New Zealand*

หนังสือ *International Law : A Very Short Introduction* ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 2015 ต้นฉบับของหนังสือเล่มนี้ประพันธ์โดยใช้ภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นภาษาแม่ของโลว์ ในการตีพิมพ์ฉบับภาษาไทยโดยสำนักพิมพ์บุ๊คสเคป (bookscape) ได้ฐิติรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล[5] เป็นผู้แปลและถ่ายทอดด้วยถ้อยสำนวนที่เรียบง่าย แต่ยังสามารถสื่อสารและคงมุมมองที่เฉียบคมและเต็มไปด้วยสเน่ห์ของโลว์ไว้ได้อย่างดี ในฐานะผู้แปล ฐิติรัตน์มีส่วนร่วมอย่างมากในการอธิบายเหตุผลของการเลือกสรรค์คำแปล เราจะพบการใช้ศัพธ์เฉพาะของกฎหมายระหว่างประเทศที่ผู้อ่านทั่วไปอาจไม่คุ้นเคย เช่น การแปลคำว่า “entity” ว่า “องคภาวะ”[6] หรือการเลือกใช้คำว่า “การเลือกประติบัติ” เพื่อสื่อสารนัยยะของคำว่า “discrimination”[7] ล้วนได้มีการอธิบายเพิ่มเติมจากฐิติรัตน์อย่างแนบเนียนโดยที่ผู้อ่านไม่เสียอรรถรสในการอ่านแต่อย่างใด นอกจากนี้ ฐิติรัตน์ยังได้ช่วยในการขยายความเนื้อหาบางช่วงตอนซึ่งทำ

---

intervening) ว่าความให้เปรูในคดี *Maritime Dispute (Peru v Chile)* ตลอดจนว่าความให้แก่โรมาเนียในคดี *Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v Ukraine)* ในศาลกฎหมายทะเลระหว่างประเทศ (ว่าความให้ญี่ปุ่นในคดี *The Hoshinmaru* and *The Tomimaru (Japan v Russia)*) ในกระบวนการอนุญาโตตุลาการ (อาทิ ว่าความให้แก่ไอร์แลนด์ในอนุญาโตตุลาการคดี *The MOX Plant Case (Ireland v United Kingdom)*) ในศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป (ว่าความแก่ไซปรัสในคดี *Azinas v Cyprus*) ตลอดจนเป็นที่ปรึกษากฎหมายฝ่ายติมอร์-เลสเตในกระบวนการประนอมภาคบังคับของอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเลกรณี *Timor Sea Conciliation (Timor-Leste v Australia)*;

นอกจากนี้ โลว์ยังเคยเป็นอนุญาโตตุลาการ (arbitrator) ในศาลอนุญาโตตุลาการถาวร (เช่น ในคดี *Achmea (formerly Eureko) v Slovakia* ซึ่งโลว์เป็นประธานอนุญาโตตุลาการ หรือในคดี *Barbados v Trinidad & Tobago maritime delimitation* ที่โลว์เป็นอนุญาโตตุลาการที่แต่งตั้งโดยบาร์เบโดส) และเป็นผู้พิพากษาสมทบ (judge *ad hoc*) ในศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป (คดี *Kononov v Latvia* ซึ่งเสนอโดยลัตเวีย).

[5] ผู้ช่วยศาตราจารย์ฐิติรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล เป็นอาจารย์ประจำศูนย์กฎหมายระหว่างประเทศแห่งคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีทางนิติศาสตร์จากมหาวิทยาลัยเกียวโต (Kyoto University) และปริญญาโทหลักสูตร Double Degree Program จาก Graduate School of International Cooperations Studies (GSICS) มหาวิทยาลัยโกเบ (Kobe University) และ School of Oriental and African Studies (SOAS) มหาวิทยาลัยลอนดอน (University of London);

นอกจากกฎหมายระหว่างประเทศ ฐิติรัตน์เป็นผู้เชี่ยวชาญทั้งในเรื่องกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลและในเรื่องสิทธิมนุษยชน ดังปรากฏจากการได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (น่าเสียดายเมื่อฐิติรัตน์ถอนตัวจากตำแหน่งนี้ ภายหลังจากการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการและประกาศลงราชกิจจานุเบกษาล่าช้าเกินสมควร) และประธานกรรมการของแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ประเทศไทย (Amnesty International Thailand) เมื่อ พ.ศ. 2563 สำหรับผลงานแปล ฐิติรัตน์มีผลงานหนังสือ*สิทธิมนุษยชน : ความรู้ฉบับพกพา* ร่วมกับสุนีย์ สกาวรัตน์ ผู้ที่สนใจ สามารถอ่านเพิ่มเติมได้ที่ แอนดรูว์ แคลปแฮม, *สิทธิมนุษยชน : ความรู้ฉบับพกพา*, ฐิติรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล และสุนีย์ สกาวรัตน์ แปล (โอเพ่นเวิลด์ส พับลิชชิ่ง เฮาส์, 2559).

[6] วอน โลว์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1, 28.

[7] เพิ่งอ้าง, 60.

ให้การอ่านงานของโลว์ฉบับแปลภาษาไทยนี้ไหลลื่นมากยิ่งขึ้น โดยเราจะสังเกตส่วนที่ฐิติรัตน์เติมได้จากเนื้อหาที่คลุมด้วยเครื่องหมายวงเล็บสามเหลี่ยม (chevrons) “< ... >”

ในบริบทของไทย หนังสือเกี่ยวกับกฎหมายระหว่างประเทศมุ่งเน้นไปยังการเป็นเครื่องมือสำหรับใช้ในห้องเรียนและการผลิตผลงานเพื่อตำแหน่งทางวิชาการ จึงมักนำเสนอในรูปแบบของการเล่าเรื่องหัวข้อหลัก (majored area) ให้ครบจำนวนคาบบรรยายต่อภาคการศึกษา ด้วยการจัดวางโครงสร้างและนำเสนอเนื้อหาที่ใกล้เคียงกัน แตกต่างจากหนังสือกฎหมายระหว่างประเทศในโลกที่ใช้ภาษาอื่นซึ่งมีความหลากหลายในกรณีศึกษา (case law) และการวิพากษ์ (criticize) ตลอดจนมีหนังสือที่นำเสนอหัวข้อเฉพาะในมิติต่าง ๆ ของกฎหมายระหว่างประเทศ อันเป็นการนำเสนอผลงานศึกษาเชิงลึกที่ละเอียดเข้มข้น เราจะพบว่าหนังสือของโลว์นั้นไม่ใช่คำอธิบาย ไม่ได้มุ่งเน้นการวางพื้นฐานทางทฤษฎี และไม่ได้มีเป้าหมายไปที่การวิพากษ์วิจารณ์ทางวิชาการ ด้วยเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ Very Short Introduction (VSI) ของสำนักพิมพ์ Oxford University Press ที่ต้องการเผยแพร่ความรู้แบบกระชับ (concise) ขณะเดียวกันก็ต้องการครอบคลุมหัวข้อที่กว้างและหลากหลาย หนังสือของโครงการนี้จึงมักประพันธ์โดยผู้เชี่ยวชาญที่สามารถถ่ายทอดหัวข้อที่ยากให้อ่านง่ายขึ้น ซึ่งช่วยพัฒนาความรู้พื้นฐานของผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

วอน โลว์เองเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายระหว่างประเทศที่นอกจากจะมีประสบการณ์การทำคดีในศาลและองค์กรตุลาการระดับระหว่างประเทศมากมาย ยังมีผลงานวิชาการในรูปแบบหนังสือขนาดยาว[8] การเรียบเรียงหนังสือเล่มเล็กนี้จึงเปรียบเสมือนการอัดย่อองค์ความรู้ระดับปรมาจารย์มาถ่ายทอดผ่านวิธีการที่ไม่ได้ยึดโยงอยู่กับวิธีวิจัยทางนิติศาสตร์อย่างที่เราคุ้นเคย แต่อาศัยรูปแบบการนำเสนอในเชิงบอกเล่า (narrative) โดยโลว์มักปรารภความเห็นหรือการเปรียบเปรยแบบหยิกแกมหยอกที่ทำให้เราอาจมีรอยยิ้มกระตุกที่มุมปาก คู่ควรกับวัตถุประสงค์ของชุดหนังสือ VSI เป็นอย่างดี

[8] วอน โลว์ ตีพิมพ์ผลงานขนาดยาวเกี่ยวกับกฎหมายระหว่างประเทศ 3 เล่ม โดย 2 เล่มเป็นหนังสือเฉพาะทางเรื่องกฎหมายทะเลที่เขียนร่วมกับ Robin Churchil (RR Churchill and AV Lowe, *Law of the Sea* (Manchester University Press, 1983)) และการระงับข้อพิพาทในกฎหมายระหว่างประเทศที่เขียนร่วมกับ John Collier (JG Collier and V Lowe, *The Settlement of Disputes in International Law : Institutions and Procedures* (Oxford University Press, 2000)) แต่ในหนังสือ International Law (Oxford University Press, 2007) โลว์ได้แจกแจงกฎหมายระหว่างประเทศโดยละเอียดมากยิ่งขึ้น ทั้งยังประกอบด้วยหลักการทางทฤษฎีและรายการอ้างอิง (citation) หนังสือเล่มนี้จึงเปรียบได้กับภาพสะท้อนของหนังสือ *International Law : A Very Short Introduction* ซึ่งผู้ที่ต้องการรายละเอียดที่มากขึ้นสามารถตามอ่านต่อได้.

เรื่องเล่าของกฎหมายระหว่างประเทศ

ภายใต้ความยาว (ฉบับแปล) เพียง 204 หน้า โลว์ไม่ได้ใช้โครงสร้างแบบ major issues อย่างในตำราเรียน แต่ใช้วิธีการฉายภาพสภาพสังคมระหว่างประเทศควบคู่กับกฎหมาย ร้อยเรียงเรื่องราวต่าง ๆ จากมุมมองของโลว์ ผ่านเนื้อหา 7 บท ได้แก่

บทที่ 1 นานาชาติภายใต้กฎหมาย (Nations under Law) สำหรับโลว์ กฎหมายระหว่างประเทศเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับรัฐและปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐ (international co-operation) เสมอ[9] โลว์เริ่มต้นด้วยการค่อย ๆ ฉายภาพความจำเป็นในการมีกติการะหว่างสังคมมนุษย์ ซึ่งตั้งประเด็นถึงความต้องการการช่วยเหลือจากผู้อื่นได้อย่างคมคาย ก่อนจะวางหมุดหมายเรื่องอำนาจอธิปไตย (sovereignty) ในฐานะหัวใจของสังคมระหว่างประเทศ (ซึ่งโลว์จะได้ขยายความโดยละเอียดต่อไปในบทที่ 4 และ 5)

สำหรับผู้วิจารณ์ ความน่าสนใจของบทที่ 1 อยู่ที่โลว์ชี้ให้เห็นแง่มุมที่ลึกซึ้งและไม่สู้จะถูกต้องนักในคำอธิบายประวัติศาสตร์ของกฎหมายระหว่างประเทศกระแสหลัก ประการแรก โลว์เห็นว่าร่องรอยความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนมนุษย์นั้นมีมาตั้งแต่ก่อนการเกิดรัฐสมัยใหม่แบบยุโรปจะกลายเป็นค่ามาตรฐาน ประการที่สอง งานเขียนเกี่ยวกับกติกาที่ใช้ในความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนก็มีมาก่อนคำอธิบายของฮูโก โกรเชียส (Hugo Grotius)[10] และมีอยู่นอกยุโรปด้วยซ้ำ การทึกทักเอาเองว่าระบบกฎหมายระหว่างประเทศมีรากฐานและศูนย์กลางจากยุโรป (Euro-centric) จึงเป็นมุมมองที่ตื้นเขินนัก ประการสุดท้าย โลว์ชี้ให้เห็นว่าการให้น้ำหนักกับคำอธิบายในทางตำราไม่ใช่สิ่งที่ขับเคลื่อนกฎหมายระหว่างประเทศโดยลำพัง อันที่จริง ทางปฏิบัติของหน่วยงานราชการ (ซึ่งก็คือผู้ดำเนินงานในนามของรัฐ) ต่างหากที่ควรจะเป็นหัวใจของกฎหมายระหว่างประเทศ ในความหมายดังกล่าว เราควรให้เกียรติผู้ปฏิบัติงาน-เจรจาในการต่างประเทศไม่ยิ่งหย่อนไปกว่านักกฎหมายผู้รังสรรค์คำอธิบายและจัดระบบ[11] ท้ายที่สุด โลว์เปรียบเปรยว่าจุดเริ่มต้นของกฎหมายระหว่างประเทศคงต้องสืบย้อนกลับไปยัง *“ตอนที่มือขวาของหัวหน้าเผ่าหรืออาลักษณ์ของกษัตริย์เริ่มจดบันทึกคำมั่นที่ผู้ปกครอง*

---

[9] วอน โลว์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1, 39.

[10] ฮูโก โกรเชียส (Hugo Grotius) นักการทูตและนักกฎหมายชาวดัตช์ ผู้ได้รับการขนานนามว่าบิดาแห่งกฎหมายระหว่างประเทศจากการนำเสนอแนวคิดเรื่องสงครามและสันติภาพ (*de jure belli ac pacis*) เสรีภาพในการใช้ทะเล (*mare liberum*) และได้ชื่อว่าเป็นผู้พยายามรวบรวมและจัดระบบกฎหมายระหว่างประเทศ สำหรับผู้ที่อยากรู้จักโกรเชียสมากยิ่งขึ้นสามารถอ่านงานภาษาไทยได้ใน วรเจตน์ ภาคีรัตน์, *ประวัติศาสตร์ความคิดนิติปรัชญา*, (สำนักพิมพ์อ่าน, 2561), 229 – 242.

[11] วอน โลว์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1, 25 – 27.

ต่างชาติให้ไว้ และบันทึกวิธีการมีปฏิสัมพันธ์กับมนุษยชาติ"[12] แน่นอนว่าเราอาจถกเถียงกันถึงความเป็นรูปธรรมหรือความชัดเจนของกฎหมายระหว่างประเทศในห้วงเวลาดังกล่าวได้ ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการที่เราสงสัยว่าโลว์รู้ได้อย่างไรนะว่าผู้บันทึกไม่ได้ใช้มือซ้าย

บทที่ 2 กฎหมายระหว่างประเทศมาจากไหน ? (Where Does International Law Comes From?) เริ่มต้นด้วยปมปริศนาชวนสงสัยที่นักกฎหมายไทยไม่คุ้นเคย เมื่อสังคมระหว่างประเทศไม่มีกระบวนการนิติบัญญัติ (legislation) เราจะค้นหากติกาได้จากที่ใด ? แล้วเราจะรู้ได้อย่างไรว่ามีกติกานี้อยู่ ? ตำรากฎหมายระหว่างประเทศทั่วไปมักใช้วิธีการสาธยายบรรดารายการที่ระบุไว้ในข้อ 38 ธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (Statute of the International Court of Justice) ในฐานะบ่อเกิดของกฎหมายระหว่างประเทศ[13] อย่างไรก็ดี โลว์เลือกใช้พื้นที่หน้ากระดาษเจาะจงอธิบายเฉพาะเพียง 2 บ่อเกิดที่ปรากฏชัดว่าเป็นกฎเกณฑ์ที่รัฐได้เลือกยินยอมผูกพันตนเอง กล่าวคือ กฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ (customary international law) และสนธิสัญญา (treaty)

ในทัศนะของโลว์ จารีตประเพณีไม่ต่างจากศาสนา มันไม่สำคัญว่าพฤติกรรมแท้จริงจะเป็นอย่างไร สิ่งที่จำเป็นคือพระธรรมเทศนาที่เรียกร้องให้เราประพฤติตนมากกว่า[14] กฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศมีพลังนั้น เปรียบได้กับทางเดินบนป่าเขา เมื่อมนุษย์เดินไปบนหญ้ารกชัฏในทิศทางเดียวกัน การย่ำซ้ำ ๆ ย่อมทำให้เกิดเส้นทางขึ้นมา เช่นเดียวกับกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศซึ่งมีรากฐานมาจากทางปฏิบัติของรัฐ การเกิดขึ้นและมีอยู่ของกฎหมายนี้จึงเป็นดังภาพ

---

[12] เพิ่งอ้าง, 27.

[13] ข้อ 38 ธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ

"1. ศาลซึ่งมีหน้าที่พิจารณาตัดสินตามกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งข้อพิพาทที่ยื่นเข้ามา จะใช้บังคับกฎหมายดังนี้

เอ. อนุสัญญาระหว่างประเทศ (international conventions) ไม่ว่าจะเป็นอนุสัญญาทั่วไปหรืออนุสัญญาเฉพาะเรื่อง ซึ่งกำหนดกฎเกณฑ์ที่รัฐคู่กรณียอมรับกันโดยชัดแจ้ง

บี. จารีตประเพณีระหว่างประเทศ (international custom) ซึ่งเป็นหลักฐานแสดงถึงแนวปฏิบัติทั่วไปที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นกฎหมาย

ซี. หลักการทั่วไปของกฎหมาย (general principles of law) ที่ได้รับการยอมรับจากนานาอารยะประเทศ

ดี. ทั้งนี้ ภายใต้บทบัญญัติของข้อ 59 คำตัดสินของศาลและคำสอนของผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมายสูงสุดของประเทศต่าง ๆ ถือเป็นเครื่องมือเสริมในการกำหนดกฎหมาย

*2. บทบัญญัตินี้จะไม่กระทบต่ออำนาจของศาลในการตัดสินคดี โดยอาศัยหลักความเป็นธรรม (*ex aequo et bono*) หากคู่กรณีตกลงกัน."*

[14] วอน โลว์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1, 48.

สะท้อนที่แจ่มชัดว่าประชาคมระหว่างประเทศมีความตั้งใจที่สอดคล้องกันในการสร้างศีลธรรมอันจำเป็น (moral imperative)[15] แม้ว่าในความเป็นจริง การแสวงหาหลักฐานว่ารัฐเชื่อว่าทางปฏิบัติของตนเป็นกฎหมาย (*opinio juris*) เป็นเรื่องยุ่งยากซึ่งจำต้องสืบเสาะจากแถลงการณ์ที่รัฐอธิบายการกระทำของตนเอง (เป็นเรื่องที่ง่ายกว่ามากเมื่อหนังสือกฎหมายระหว่างประเทศมักรวบรวมรายการของกฎหมายาจรีตประเพณีระหว่างประเทศไว้เป็นระบบให้แล้ว)[16]

ถึงจะมีทางเดินป่าเขา แต่เรารู้ดีว่าถนนคอนกรีตนั้นเรียบเนียนกว่า สนธิสัญญาคือความตกลงระหว่างรัฐ (และองค์การระหว่างประเทศ) ที่เป็นลายลักษณ์อักษรจึงมีความสามารถในการจัดการความคลุมเครือและเชื่องช้าในการก่อตัวของจารีตประเพณีได้เป็นอย่างดี กระนั้น การสร้างชุดกฎเกณฑ์ในทางระหว่างประเทศไม่ได้ง่ายดายและมีประสิทธิภาพเมื่อเทียบกับการตรากฎหมายภายในโดยเฉพาะความพยายามในการสร้างกฎหมายแบบพหุภาคี (multilateral) การเลือกใช้ถ้อยคำในสนธิสัญญาสะท้อนความยุ่งยากในทางดุลยภาพ ซึ่งรัฐต้องเลือกว่าจะใช้ถ้อยคำเข้มข้นที่แสดง “คุณภาพของกฎหมาย” แต่ทำให้รัฐที่ขาดความพร้อมไม่อาจเข้าร่วมได้ หรือจะเลือก “การเพิ่มจำนวนแนวร่วม” เพื่อให้ประชาคมโลกเข้าสู่กระบวนการพยายามสร้างคุณค่าในเรื่องเดียวกัน โลว์จำลองทางแยก (crossroads) ชวนกระอักกระอ่วนนี้ผ่านอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกประติบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women) หรือ CEDAW ซึ่งผู้วิจารณ์จะไม่แพร่งพรายเนื้อหาในส่วนนี้ (spoil) แต่ขอแนะนำเลยว่าการอ่านเนื้อหา 4 หน้านี้จะทำให้คุณผู้อ่านเข้าใจสภาพที่แท้จริงของกฎหมายระหว่างประเทศยิ่งขึ้นเป็นแน่[17]

นอกจากบ่อเกิด 2 เรื่องข้างต้น โลว์ยังเติมแหล่งที่มาอื่นของกฎหมายระหว่างประเทศนอกจากที่ระบุไว้ในรายการของข้อ 38 ที่มีอิทธิพลและบทบาทสูงยิ่งภายหลังการเกิดสหประชาชาติ นั่นคือข้อมติขององค์การระหว่างประเทศ (Resolution) ตลอดจนกฎเกณฑ์ทางเทคนิคในลักษณะกฎหมายที่ควรจะเป็น (soft law) น่าเสียดายที่ความหลากหลายซับซ้อนในเรื่องบ่อเกิดของกฎหมายระหว่างประเทศไม่ได้ถูกทำให้กระจ่างในหนังสือเล่มนี้ แต่โลว์ยังใจดีที่จะแบ่งปันแหล่งข้อมูลสืบค้นไว้

[15] เพิ่งอ้าง, 54 – 55.

[16] เพิ่งอ้าง, 46.

[17] เพิ่งอ้าง, 60 – 63.

ท้ายบทนี้ (แม้จะกัดอีกแล้วว่าผู้สืบค้นควรต้องระวังคำอธิบายแบบเอียงข้างจากจุดยืนขององค์กรที่เผยแพร่ข้อมูล)[18]

บทที่ 3 การนำกฎหมายระหว่างประเทศไปปฏิบัติตาม (Implementing International Law) อีกหนึ่งประเด็นที่มักถูกนักกฎหมายไทยค่อนขอด เมื่อขาดไร้ตำรวจโลกและศาลโลก (แม้จะมีองค์กรตุลาการที่มีสมญานามนี้เป็นชื่อเล่น) แล้วกฎหมายระหว่างประเทศจะไปมีสภาพบังคับให้รัฐปฏิบัติตามได้อย่างไร ? โลว์เริ่มต้นด้วยประเด็นที่ยากแก่การเชื่อว่ามีอยู่ ด้วยการชี้ให้เห็นว่า การบังคับใช้กฎหมายไม่ได้อยู่ ๆ ก็กระโดดมาที่ระดับระหว่างประเทศตั้งแต่ต้น แต่มันเริ่มจากกระบวนการภายในรัฐภาคีที่มีพันธกรณี (municipal level) ต่างหาก เมื่อกระบวนการภายในอธิบายจุดยืนของรัฐที่เข้าข่ายละเมิดพันธกรณีระหว่างประเทศแล้ว ภาพที่ถูกฉายออกไปจะนำไปสู่ท่าทีของรัฐอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องว่าจะดำเนินมาตรการตอบโต้อย่างไรต่อไป ระดับของมาตรการนั้นหลากหลาย เพราะการละเมิดพันธกรณีนั้นมีตั้งแต่เรื่องเล็กน้อยไปจนคอขาดบาดตาย[19]

ในระดับระหว่างประเทศ โลว์แจกแจงความซับซ้อนของกลไกระงับข้อพิพาท ด้วยการยืนยันว่าศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Court of Justice) หรือ ICJ ไม่ได้มีอำนาจเหนือโลกทั้งใบอย่างที่ใครเข้าใจกัน[20] ยังมีกลไกเฉพาะเรื่อง เช่น ศาลกฎหมายทะเล ศาลอนุญาโตตุลาการเพื่อการกีฬา องค์การการค้าโลก ที่เข้ามาแบ่งปันระบบระงับข้อพิพาท ทั้งนี้ เรื่องที่หนังสือเล่มนี้เอาใจใส่เป็นพิเศษ คือ สถานการณ์ที่ “ปัจเจกบุคคล” (individual) มีบทบาทอย่างมาก (ประเด็นสิทธิมนุษยชน การลงทุน และกฎหมายอาญาระหว่างประเทศ) ทั้งที่หากมองอย่างผิวเผิน มนุษย์ควรมีสถานะแค่เพียงสินทรัพย์ของรัฐเจ้าของสัญชาติ ไม่ควรได้เป็นผู้เล่นในกระบวนการระงับข้อพิพาทในทางระหว่างประเทศ โลว์นำเสนออย่างตรงไปตรงมาว่าแม้จะเป็นมาตรฐานจากพันธกรณีระหว่างประเทศ เรื่องบางเรื่องก็ให้สิทธิประโยชน์แก่ปัจเจกบุคคลโดยตรง แล้วทำไมรัฐต้องสูญเสียเงินทองเวลา และความสัมพันธ์อันดีกับรัฐอื่นไปกับเรื่องของปัจเจก[21]

ทัศนะของโลว์ในเรื่องการปฏิบัติยึดโยงอยู่กับภาพความเป็นจริงของสังคมระหว่างประเทศ โลว์ยืนยันว่ารัฐต่าง ๆ ไม่ได้ตั้งใจละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศ เพราะท่าทีของรัฐนั้นมักจะอาศัยกฎหมายระหว่างประเทศเป็นหลักพิงเสมอ ข้อพิพาทจึงมักไม่ใช่เรื่องว่ารัฐได้ปฏิบัติตามกฎหมาย

[18] เพิ่งอ้าง, 70 – 71.

[19] เพิ่งอ้าง, 79.

[20] เพิ่งอ้าง, 90.

[21] เพิ่งอ้าง, 95.

ระหว่างประเทศหรือไม่ แต่เป็นขอบเขตเนื้อหาของกฎหมายที่รัฐตีความว่าตนดำเนินการตามสิทธิที่มีต่างหาก[22] ซึ่งในเรื่องนี้ โลว์ได้สาธยายโดยละเอียดต่อไปในบทที่ 4

บทที่ 4 เสรีภาพจากการแทรกแซงภายนอก (Freedom from External Interference)

เรื่องเริ่มจะยุ่งยากและซับซ้อนขึ้น เมื่อรัฐอธิปไตยมีหลักการพื้นฐานร่วมกันในกฎหมายระหว่างประเทศว่าตนมีบูรณภาพเหนือดินแดน ซึ่งทำให้รัฐมีอิสระจะที่บริหารกิจการตนเองโดยปราศจากการแทรกแซงจากภายนอก โลว์ฉายภาพกติกาในความสัมพันธ์เหล่านี้ควบคู่ไปกับเหตุการณ์การแทรกแซงกิจการจากภายนอกอยู่เป็นนิจ ในบทนี้ เราจะได้รู้จักกับกฎเกณฑ์ที่ใช้ในสงคราม ทั้งในมุมขอบเขตในการดำเนินการเมื่อเกิดการขัดแย้งทางอาวุธ (*jus in bello*) หรือที่เราคุ้นเคยกันในชื่อกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ กับกฎเกณฑ์ในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐด้วยกัน (*jus ad bellum*) อันประกอบไปด้วยหลักการห้ามใช้กำลังและคุกคามว่าจะใช้กำลัง รวมทั้งข้อยกเว้นในการป้องกันตนเองตามกฎบัตรสหประชาชาติ

ในส่วนนี้เองที่โลว์ทำให้เราเข้าใจบทบาทของกฎหมายระหว่างประเทศได้อย่างแจ่มแจ้งมากยิ่งขึ้น โลว์ชี้ให้เห็นถึงคุณค่าแท้จริงของในบทบาทของกฎหมายต่อสังคมด้วยการเปรียบเปรยสภาวะที่เพื่อนบ้านขัดแย้งกัน เราต่างเข้าสู่หนทางของการพูดคุยปรับความเข้าใจกันก่อนเสมอ ในความเป็นจริงไม่มีใครจัดกฎหมายขึ้นมาประหัตประหารกันตั้งแต่เริ่มต้น เพราะการทำเช่นนั้นย่อมสร้างสภาวะแวดล้อมเป็นพิษซึ่งทำให้สังคมอยู่ร่วมกันไม่ได้ การใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือจึงเป็นหนทางที่เลือกได้ (choice) ไม่ใช่เรื่องที่ต้องทำ (must)[23] เราจะพบว่าสถานการณ์เพื่อนบ้านขัดแย้งกันก็เกิดขึ้นกับสังคมระหว่างประเทศไม่ต่างกัน รัฐต่างเข้าสู่โต๊ะเจรจาเพื่อหาหนทางออกร่วมกันก่อนจะถึงจุดที่รัฐหมดความอดทนอดกลั้นจนดำเนินมาตรการ (ที่ดูเหมือนจะ) ละเมิดกติกา แต่ถ้าหากพิจารณาในท่าที เราจะเห็นว่ารัฐต่างพยายามสรรหาเหตุผลมารองรับ (back up) มาตรการของตนว่าได้ปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างประเทศแล้ว และการตีความของตนต่างหากที่เป็นฝ่ายถูกต้อง[24] ในความหมายดังกล่าวกฎหมายระหว่างประเทศจึงได้สร้างคุณค่าให้ประชาคมยึดถือ แน่นอนว่าอาจมีการกระทบกระทั่งกันแต่เราจะไม่พบเจอการยืนยันอย่างแจ้งชัดว่ารัฐจะละเมิดกฎหมาย ประสิทธิภาพของกฎหมายระหว่างประเทศจึงไม่ใช่แค่เครื่องมือชี้ขาด แต่ทำหน้าที่ย้ำเตือนว่าสังคมนี้มีขื่อแป ไม่ใช่เอะอะใครจะใช้กำปั้นที่ใหญ่กว่าทุบคนอื่นได้โดยปราศจากเหตุผล

---

[22] เพิ่งอ้าง, 77 – 78.

[23] เพิ่งอ้าง, 132 – 133.

[24] เพิ่งอ้าง, 132.

บทที่ 5 อธิปไตยภายในรัฐ (Sovereignty inside the State) เมื่อครั้งแรกอ่านสารบัญ ผู้วิจารณ์สงสัยว่าเพราะเหตุใด โลว์จึงจัดวางเนื้อหาเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยไว้ในบทกลางค่อนท้ายเช่นนี้ ทั้งที่จริงแล้วอำนาจอธิปไตยเป็นหัวใจของกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งควรจะต้องสื่อสารก่อนเรื่องเสรีภาพจากการแทรกแซงภายนอกด้วยซ้ำ แต่เมื่อได้เริ่มอ่านไปเพียงไม่กี่ย่อหน้าก็พบว่าผู้วิจารณ์เข้าใจผิดตั้งแต่ต้น

ดังที่ระบุไว้ในชื่อบท อธิปไตย “ภายในรัฐ” (inside) ไม่ได้ถูกออกแบบมาเพื่อเล่าว่าอะไรคืออำนาจอธิปไตย แต่เป็นการตั้งคำถามถึงความสำคัญในการมีอยู่ของรัฐอธิปไตยในปัจจุบัน ผ่านการประยุกต์มุมมองเรื่ององค์การเหนือรัฐ (supra-national organization) ของสหภาพยุโรป (European Union) หรือ EU ซึ่งลดทอนความสำคัญของรัฐอธิปไตยแลกมากับความเข้มข้นและเหนียวแน่นในระบบความร่วมมือระดับภูมิภาค[25] ก่อนที่โลว์จะค่อย ๆ คลี่คลายว่าในบทนี้ต้องการนำเสนอการใช้เขตอำนาจรัฐ (State jurisdiction) ในฐานะเครื่องมือสำคัญของรัฐทั้งในการบริหารกิจการภายใน และในการบริหารความสำคัญระหว่างประเทศ ในบทนี้ ท่านผู้อ่านจะได้พบกับมิติอันหลากหลายในการใช้เขตอำนาจรัฐ เหตุการณ์น่าสนใจที่โลว์หยิบยกขึ้นมาเพื่อคลี่คลายหมอกควันอันขุ่นมัวในความไม่เข้าใจการทำงานของกฎหมายระหว่างประเทศ อาทิ การปะทะกันของการบังคับใช้กฎหมายเพื่อปกป้องความสงบเรียบร้อยของสังคมกับเสรีภาพในการแสดงออกจากการสวมบุรกา (burqa) ซึ่งหญิงมุสลิมต้องการปฏิบัติตามคำสอนทางศาสนาของตน[26]

แม้จะตอกย้ำว่ากฎหมายระหว่างประเทศเป็นชุดของกติกาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดอำนาจอธิปไตยที่เท่าเทียมกันของรัฐ (*par in parem non habet non imperium*) โลว์ยังคงยึดมั่นและหวนกลับสู่พื้นฐานความคิดเรื่องการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของรัฐ ซึ่งโลว์ได้นำเสนอผ่านเนื้อหาส่วนที่ผู้วิจารณ์เห็นว่าเป็นเพชรน้ำเอกของหนังสือเล่มนี้ คือ**บทที่ 6 สิ่งที่กฎหมายระหว่างประเทศทำได้ดี (What International Law Does Well)** กับ**บทที่ 7 สิ่งที่กฎหมายระหว่างประเทศทำได้ไม่ดี (หรือทำไม่ได้เลย) (What International Law Does Badly (Or Not At All))**

---

[25] สำหรับผู้ที่สนใจความเป็นมาและระบบโครงสร้างของสหภาพยุโรป สามารถอ่านงานภาษาไทยได้จาก ขจิต จิตตเสวี, *สหภาพยุโรป : การเมือง นโยบาย ระบบการอภิบาล* (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559).

[26] วอน โลว์ (เชิงอรรถ 1) 146, 164 – 165;

ในหนังสือนี้ โลว์ชี้ชวนให้พิจารณาเรื่องบุรกาเฉพาะเพื่อการตั้งคำถามทางความคิด สำหรับผู้ที่สนใจเรื่องราวที่มากกว่านี้ สามารถศึกษาได้จากคำพิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป (European Court of Human Rights) หรือ ECtHR คดี *S.A.S. v France*, Application no. 43835/11, Judgment of 1 July 2014.

ในบทที่ 6 ทัศนคติของโลว์ที่ปรากฏผ่านหน้ากระดาษบทก่อนหน้าแสดงออกมาอย่างแจ้งชัดด้วยการชี้ให้เห็นเหตุผลที่รัฐร่วมมือกัน *"รัฐจะร่วมมือกันสร้างและใช้กฎหมายระหว่างประเทศในสถานการณ์ที่มีเป้าหมายที่ตกลงร่วมกันได้ ดังนั้น กฎหมายจึงเป็นการแสดงออกซึ่งความตั้งใจที่จะร่วมมือกันมากกว่าการเป็นกฎเกณฑ์ข้อบังคับ"*[27] ผลประโยชน์ร่วมจึงเป็นปัจจัยดึงดูดให้รัฐปฏิบัติตามกฎหมาย ขณะเดียวกัน ความร่วมมือระหว่างประเทศก็สร้างพื้นที่ (กึ่งปลอดภัย) ให้รัฐเข้าร่วมในกระบวนการสร้างกติกา ด้วยตระหนักดีว่าการตกขบวนจะทำให้ตนไม่มีส่วนร่วมในการผลักดันประเด็นเบื้องหลัง (hidden agenda) และการกำหนดกฎเกณฑ์ที่เข้มข้นมากจนเกินไปย่อมจะทำให้ไม่มีใครอยากเข้าร่วมและปฏิบัติตาม ในเรื่องนี้ โลว์ชี้ชัดลงไปเลยว่าสิ่งที่กฎหมายระหว่างประเทศทำได้ดีคือเรื่องความร่วมมือที่รัฐต่างเห็นพ้องต้องกัน (หรืออย่างน้อยก็มีแรงเสียดทานของการเห็นแย้งที่บางเบา) ได้แก่ การค้าและเศรษฐกิจ กฎหมายมนุษยธรรมและสิทธิมนุษยชน การคุ้มครองสิ่งแวดล้อม อาชญากรรมและการลงโทษ ขณะที่ในบทที่ 7 โลว์กล้าหาญพอที่จะยอมรับความจริงว่ากฎหมายระหว่างประเทศไม่ใช่ (และไม่เคยเป็น) ระบอบที่สมบูรณ์ โลว์ยอมรับว่า *"กฎหมายระหว่างประเทศโดยตัวมันเองไม่สามารถสร้างความยุติธรรมระหว่างประเทศได้"*[28] ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ? ผู้วิจารณ์จะปล่อยให้เป็นภารกิจที่ผู้อ่านผจญภัยไปกับการหาคำตอบด้วยตนเอง

ข้อจำกัดของตัวอักษร

ธรรมชาติของตัวอักษรล้วนถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขของเวลา (*ratione temporis*) ด้วยหนังสือเล่มนี้ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 2015 ในวันนั้นโลว์คงไม่อาจคาดหมายได้ว่าโลกจะพบเจอสงคราม (hot war) ครั้งใหม่ระหว่างรัสเซียกับยูเครน อิสราเอลกับปาเลสไตน์และรัฐมุสลิม ตลอดจนยังไม่ได้มีโอกาสพบเจอความหฤหรรษ์จากประธานาธิบดี Donald J. Trump แห่งสหรัฐอเมริกา ซึ่งในการดำรงตำแหน่ง 2 วาระ ได้พาระเบียบโลกผันผวนอย่างยิ่งยวดทั้งด้วยมาตรการภาษีทวิภาคีซึ่งกดดันการค้าระหว่างประเทศ การแทรกแซงกิจการภายในเวเนซุเอลาและอิหร่าน หรือแม้แต่การถอนตัวจากความตกลงปารีส (Paris Agreement) ซึ่งเป็นสนธิสัญญาที่มีเป้าหมายในการลดสภาวะที่กระทบต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

[27] เพิ่งอ้าง, 175.

[28] เพิ่งอ้าง, 199.

เพื่อความเป็นธรรมกับโลว์ ได้โปรดอ่านหนังสือเล่มนี้ด้วยสายตาของวันที่หนังสือตีพิมพ์ และอาศัยหนังสือเล่มนี้ในการทำความเข้าใจพัฒนาการของโลกปัจจุบัน โปรดอย่ายึดติดว่าสังคมจะไม่มีพัฒนาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในสังคมระหว่างประเทศที่สภาพแวดล้อมผันเปลี่ยนรวดเร็วเสมอ

หนังสือเล่มนี้เหมาะกับใคร ?

ไม่ใช่หนังสือเล่มนี้จะเหมาะกับทุกคน ก่อนอื่นโลว์ยืนยันว่าหนังสือเล่มนี้ฉายภาพด้วยมุมมองที่จำกัด[29] ตามชื่อ “ความรู้ฉบับพกพา” (ยิ่งถ้าอ่านชื่อภาษาอังกฤษ “A Very Short Introduction” เราคงจะเข้าใจได้เป็นอย่างดี) สิ่งที่นำเสนอจึงเป็นความพยายามหดย่อองค์ความรู้ขนาดใหญ่ (long story short) เหลือเพียงที่จะทำให้คนเราอยากหยิบหนังสือใส่กระเป๋าไปอ่านระหว่างวัน ด้วยขนาดหนังสือเองไม่สามารถบอกเล่าได้ทุกเรื่อง การนำเสนอมุมมองของโลว์จึงใช้วิธีการทิ้งประเด็นหรือแตะต้องเรื่องราวที่ปรากฏในหน้าข่าว ตลอดจนกล่าวอ้างถึงเหตุการณ์ที่เราอาจเคยผ่านหูผ่านตาแต่หลงเหลือเพียงตะกอนความทรงจำอันแหว่งวิ่นไม่ปะติดปะต่อ เราจะพบว่า แม้การอ่านหนังสือเล่มนี้สามารถให้อรรถรสเพลิดเพลินในระดับเดียวกับการฟัง podcast ที่ผู้รู้เลือกตัดแบ่งเนื้อหามาเล่าให้ฟังอย่างกระชับ กระนั้น ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่บางช่วงตอนก็มีการกล่าวถึงชื่อเฉพาะขึ้นมาลอย ๆ (เช่น คดี*มัฟโรมมาทิส*[30] คดี*นิการากัว*[31]) แน่นอนว่าคำเหล่านี้มีบริบทแวดล้อม (contexts) แต่สำหรับผู้อ่านที่ไม่คุ้นเคย การขาดหายไปของการอ้างอิงที่เป็นทางการย่อมเป็นเรื่องยากต่อการสืบค้นต่อ การอ่านกฎหมายระหว่างประเทศในหนังสือเล่มนี้จึงไม่อาจขาดความกระตือรือร้นที่จะเติมเต็มเรื่องราวในช่องว่างด้วยตัวผู้อ่านเองไปได้เลย

ในมุมมองของผู้วิจารณ์ สิ่งที่บอกเล่าในหนังสือเล่มนี้จึงเป็นการสื่อสารระหว่างผู้เขียนกับผู้สนใจกฎหมายระหว่างประเทศ “จริง ๆ” ที่เลือกอ่านด้วยตนเอง ไม่ใช่ผู้ที่ถูกบังคับให้ต้องอ่าน

---

[29] เพิ่งอ้าง, 102.

[30] เพิ่งอ้าง, 84;

คดี*มัฟโรมมาทิส* เป็นคดีสำคัญ (landmark case) ที่มักอ้างอิงเมื่อต้องการความกระจ่างในเรื่องการมีอยู่ของข้อพิพาทระหว่างประเทศ สำหรับผู้ที่สนใจคดี*มัฟโรมมาทิส* โปรดดู *Mavrommatis Palestine Concessions (Greece v UK)*, 1924 P.C.I.J. (ser. B) No. 3 (Aug. 30).

[31] เพิ่งอ้าง, 130 – 131;

คดี*นิการากัว* เป็นอีก landmark case ในกฎหมายระหว่างประเทศซึ่งวางหลักการห้ามใช้กำลังและข้อยกเว้นในการป้องกันตนเอง สถานะซ้อนทับของกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศกับสนธิสัญญา การตั้งข้อสงวนในเรื่องเขตอำนาจศาล สำหรับผู้สนใจรายละเอียดของคดี*นิการากัว* โปรดดู *Military and Paramilitary In and Against Nicaragua (Nicaragua v United States of America)*, Merits, Judgment, ICJ Rep (1986).

หนังสือเล่มนี้จึงเหมาะกับผู้ที่ผ่านการศึกษากฎหมายระหว่างประเทศมาก่อนแล้วแต่ต้องการรวบยอดความคิดให้กระชับ (wrap up) หรือแม้แต่บุคคลทั่วไปที่ไม่มีพื้นฐาน แต่มีความใฝ่รู้สนใจอยากรู้จักกฎหมายระหว่างประเทศมากยิ่งขึ้น (อันที่จริง โลว์ไม่ได้ใจร้ายขนาดที่ผู้อ่านจะต้องไปตามหาข้อมูลเพิ่มเติมเองทั้งหมด แม้จะไม่ได้เรียบเรียงแบบมีเชิงอรรถอ้างอิง แต่ในช่วงท้ายของเล่ม ก็ได้มีการทิ้ง reading list รายการสำคัญ ๆ ที่โลว์คิดว่ามีส่วนช่วยให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้นไว้ด้วย)[32]

ในทางกลับกัน ด้วยการขาดหายและแหว่งวิ่นในคำอธิบาย ผู้ที่อยู่ระหว่างศึกษาวิชากฎหมายระหว่างประเทศในระดับนิติศาสตรบัณฑิตจะพบว่าหนังสือเล่มนี้ไม่สามารถใช้เพื่อค้นหา “คำตอบในกระดาษข้อสอบ” ได้ดีเท่าไรนัก

ถึงที่สุดแล้ว โลว์ยืนยันว่า *“หนังสือเล่มนี้ไม่ได้แหลมคมกว่ามุมมองอื่น [...] มุมมองที่ดีที่สุดย่อมขึ้นอยู่กับว่าคุณต้องการจะเห็นอะไร และผู้เขียนสันนิษฐานว่าผู้อ่านส่วนใหญ่ต้องการเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับกฎหมายระหว่างประเทศในทางที่สอดประสานกับสิ่งที่เราได้ยินได้อ่านตามหน้าข่าว”*[33] ผู้วิจารณ์จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผู้อ่านจะเพลิดเพลินกับเรื่องราวในหนังสือ*กฎหมายระหว่างประเทศ : ความรู้ฉบับพกพา*เล่มนี้ ไม่ว่าจะด้วยตั้งใจหยิบหรือบังเอิญก็ตาม

บรรณานุกรม

ขจิต จิตตเสวี. สหภาพยุโรป : การเมือง นโยบาย ระบบการอภิบาล. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559.

วรเจตน์ ภาคีรัตน์. ประวัติศาสตร์ความคิดนิติปรัชญา. สำนักพิมพ์อ่าน, 2561.

วอน โลว์. กฎหมายระหว่างประเทศ : ความรู้ฉบับพกพา. ฐิติรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล แปล, สำนักพิมพ์บุ๊คสเคป, 2561.

แอนดรูว์ แคลปแฮม. สิทธิมนุษยชน : ความรู้ฉบับพกพา. ฐิติรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล และสุนีย์ สกาวรัตน์ แปล, โอเพ่นเวิลด์ส พับลิชชิ่ง เฮาส์, 2559.

JG Collier and V Lowe. The Settlement of Disputes in International Law: Institutions and Procedures. Oxford University Press, 2000.

RR Churchill and AV Lowe. Law of the Sea. Manchester University Press, 1983.

V Lowe. International Law. Oxford University Press, 2007.

[32] เพิ่งอ้าง, 202 – 203.

[33] เพิ่งอ้าง, 102.

V Lowe. International Law : A Very Short Introduction. Oxford University Press, 2015.

รูปแบบการอ้างอิงบทความนี้แนะนำ

นิติ จันจิระสกุล. “บทวิจารณ์หนังสือ - กฎหมายระหว่างประเทศ: ความรู้ฉบับพกพา.” (2569) ปีที่ 18 (1) *วารสารวิชาการคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย* 137-150.